

Deze film is beschikbaar gesteld door het KITLV, uitsluitend op voorwaarde dat noch het geheel noch delen worden gereproduceerd zonder toestemming van het KITLV. Dit behoudt zich het recht voor een vergoeding te berekenen voor reproductie. Indien op het originele materiaal auteursrecht rust, dient men voor reproductiedoeleinden eveneens toestemming te vragen aan de houders van dit auteursrecht.

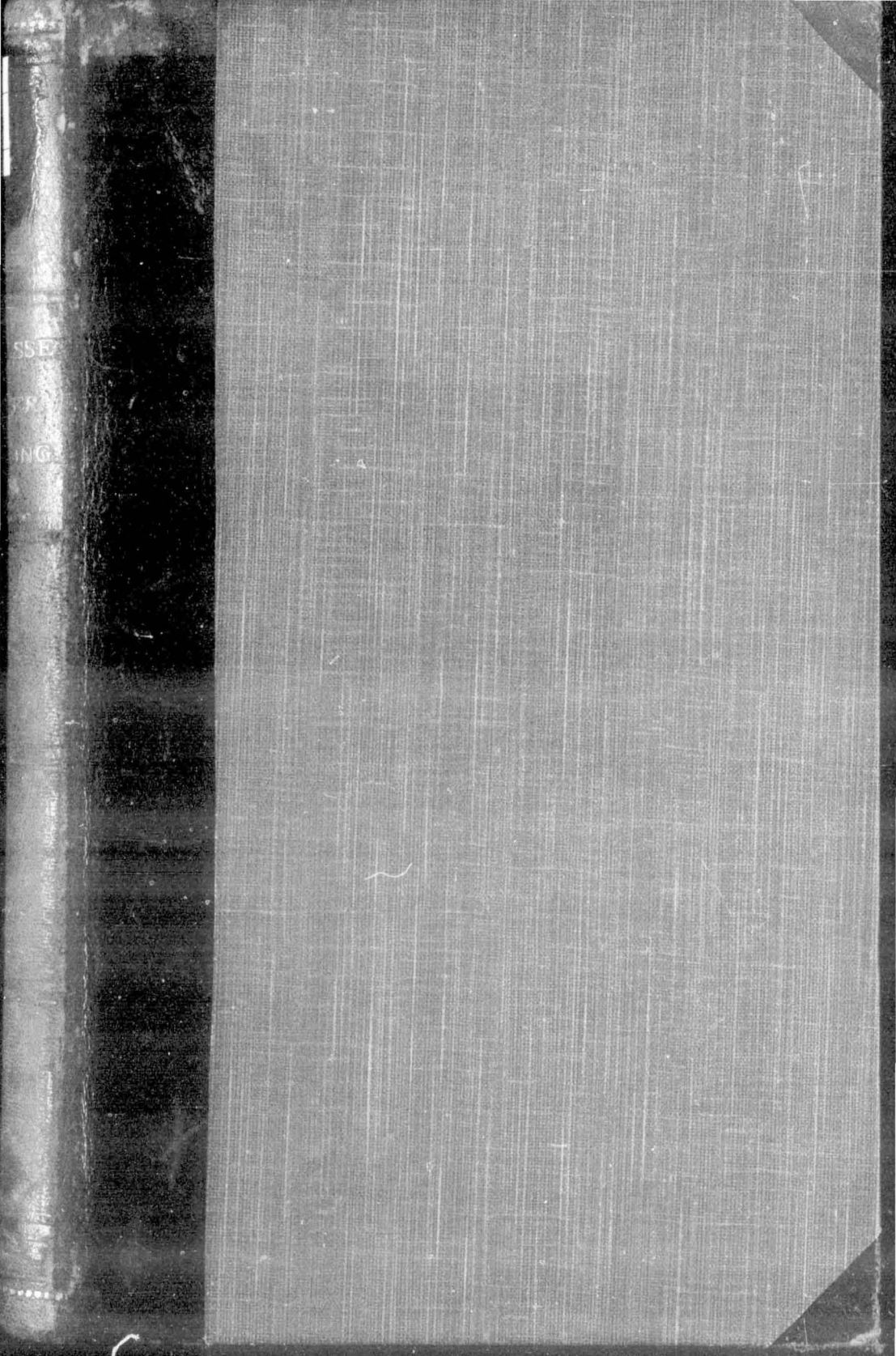
Toestemming voor reproductie dient men schriftelijk aan te vragen.

This film is supplied by the KITLV only on condition that neither it nor part of it is further reproduced without first obtaining the permission of the KITLV which reserves the right to make a charge for such reproduction. If the material filmed is itself in copyright, the permission of the owners of that copyright will also be required for such reproduction. Application for permission to reproduce should be made in writing, giving details of the proposed reproduction.

SIGNATUUR MICROVORM:

*SHELF NUMBER
MICROFORM:*

M META 0454

079 449 603

BIBLIOTHEEK KITLV

0020 8163

* Bevat - in afleveringen i
'Ioga en degen', van W. Jaeger. (cf. Buur, 508)
1895. - with ~~hand~~ schrift?

CC-2395 - N

MEA CULPA.

I.

Liefste René,

Als ge mij de waarheid geschreven hebt; als ge D. verlaten hebt op het uur en met den trein die ge mij aanduidt; en als die trein noch derailleerde noch zijne correspondentie miste met de verdere treinen die gij moest nemen; kortom, als gij geen hinderpaal of ramp op uwe baan ontmoet hebt, dan moet gij, op dit oogenblik, thuis terug zijn en er reeds dezen brief gevonden hebben, die u, — aangename of vervelende verrassing, — onmiddellijk in een gezelschap van vrienden komt opeischen. Wij hebben voor morgen namiddag een uitstapje naar het kasteel van Lauwegem belegd. Wij zullen een heel troepje zijn: Clara Sioen; Andrée Nicaise; Marie, Christine en Marguerite Jocquier; Blanche Serruijs met haar verloofde; de heeren Wennemackers, Liefmans en Lateur; Bébé Lechat, uw vriend Hody en ons beidjes met mevrouw Blondiaux als „chaperone“ (tschijjperône, hoor, op zijn Engelsch) voor gansch de bende.

Zooals gij ziet, niet waar? zijn daar meer dan genoeg elementen tot plezier vereenigd. En voor ons beiden zal het genoeg, zooals immer, dubbel zijn: wij zullen deelnemen in de algemeene vreugd en, terzelfdertijd, nog eens het fijn vermaak hebben allerlei karakteristieke waarnemingen op te doen, „études de mœurs“ te maken, gelijk gij het met een ietwat dédaigneuse — wat al te dédaigneuse ironie, vind ik — soms noemt, en met elkander onze indrukken wisselen.

Wij zullen met den trein van drie ure vertrekken en met dien van negen terugkeeren. Het is ook besloten geweest, dat een ieder zijn proviand zal meebrengen en dat men zal lunchen op het gras, aan den boord van den vijver, die zich vóór het prachtig kasteel uitstrekt. Maar aangezien gij door het vertrek van Henri en Suzanne naar Oostende bij uwe terugkomst het huis ledig zult gevonden hebben, en dat ik van hier uw verbijstering zie bij de enkele gedachte aan die proviand, welke gij u zoudt moeten aanschaffen en die gij niet zoudt vinden, heb ik medelijden met u gehad en besloten zelve uw deel met het mijne meê te brengen. Gij hoeft u dus met die gewichtige zaak niet te bemoeien. Men vergt maar uwe tegenwoordigheid; maar deze vergt men bepaald. Gij zult ons reenschap geven van uwe reis in Duitschland; gij zult ons de streken beschrijven die gij bezocht hebt, en de stad waar gij verbleven zijt. Gij zult ons in 't lang en met bijzonderheden over de personen spreken, welke gij ginds ontmoet hebt; en ons ook, uit het geheugen, de merkwaardige redevoering voordragen, die gij, met zooveel bijval, op een der zittingen van het congres van Crimineele Anthropologie aan de leden voorgelezen hebt.

Dus, geen bedanking. Schrijf mij onmiddellijk om mij uwe terugkomst aan te kondigen en mij te verzekeren dat gij morgen op uw post zult zijn.

uw toegenegeu nicht
RAYMONDE.

P. S. Vanavond *moet* ik met mama naar een groot diner bij de Boudin's. Brrr... 'k ben er vooraf reeds bang voor! Een maaltijd samengesteld uit acht of tien gerechten, met zeven of acht verschillende soorten van wijn, dit alles begeleid door platte gesprekken in 't Fransch — o! in dat afschuwelijk Gentsch Fransch, dat wij nooit gehoord hadden vooraleer hier te wonen — over fortuin of dienstboden; en dan, als men reeds wee is van vier of vijf uren lang onbeweeglijk aan tafel te zitten, de verhuizing naar den salon, waar men u dwingt kaart te spelen, onder het drinken van koffie en borreltjes, tot elf uur 's avonds! O! wat zijt gij gelukkig zulke corveeën niet te moeten uitstaan!... Doch neen, uw levenswijs is ook het ideaal niet. Gij isoleert u te veel; gij verkeert *te weinig*

in die wereld, waar ik gedwongen ben te veel te gaan. Beiden zouden wij een voor ons karakter beter passende omgeving moeten vinden...

Maar zeg, hoe leelijk van mij, niet waar, kwaad te spreken over menschen, welke ons toch uit genegenheid vragen en aanvaarden? Och neen, het is geen kwaadspreking, want ik heb ze in den grond wel lief. Ik schrijf u dat maar omdat ik u toch altijd alles schrijf wat ik voel, of denk, of weet...

Tot morgen om drie ure dus, aan 't station, niet waar René?

R.

Ontroerd zette René zich neder. Hij had zelfs den tijd niet genomen zich van zijn overjas en hoed te ontdoen; zoodra hij binnen kwam had hij, op zijn bureau, in 't pak correspondentie gedurende zijne afwezigheid voor hem toegekomen, het briefje van Raymonde ontdekt; en met die zonderlinge emotie welke hem sinds acht dagen in een steeds aangroeiende kracht bekreep, aan de dringende behoefte gehoorzaamd er onmiddellijk kennis van te nemen. Hij schoof den brief op zij, eenige stonden roerloos, als bedweld en vreemd, rond zijne kamer starend, terwijl een zucht van zijne lippen steeg. Toen stond hij weder op, legde werktuigelijk zijn hoed af, trok overjas en jas uit en ging zich aan het waschtoilet de handen en het aangezicht verfrisschen. Maar hij voelde zich gansch vol van 't stof der lange reis per trein, en de drukke hitte van dien Julinamiddag maakte zijne kamer stikkend. Hij trok de beide vensters, die uitzicht hadden op het stadspark, wijd open, en, zoekend in kleederkast en latafel, begon hij heel en al van plunje te verwisselen.

Het was een mooie jongen van ongeveer acht en twintig jaren, sterk gebouwd, met iets militairs in zijn fiks, ietwat stijf voorkomen. Een mat gelaat, met een hoog, blank voorhoofd; bruine, boven de slapen reeds een weinig verdunnende haren; een bruinen, op de wangen nog wat dungezaaiden, maar onder de kin reeds dicht-en-waaiervormig-friseerenden baard. Doch wat vooral aan zijn gelaat een karakteristieke, onvergetelijke uitdrukking gaf waren zijn oogen: groote helderbruine oogen vol bezieling; oogen van wijsheid en geheim, van tevens schier naïeve openhartigheid en diep schuilenden hartstocht; oogen

waarin zijn gansch innerlijk wezen zich weerspiegelde, en wier peilende blik ook tot de diepste diepten van anderer gemoed scheen door te dringen. Alleen wanneer hem eene droeve of zwaarmoedige gedachte kwelde, veranderde hun expressie geheel. Zij schenen te verdonkeren, zich met een dofven gloed in hunne holten te verdiepen, en onder den regulieren boog der zwarte wenkbrauwen, welke zich samentrokken, zonder het gladde voorhoofd te fronsen, kreeg het verbleekt gelaat als het ware eene uitdrukking van tragedie, die onheilspellend ontroerde.

En deze uitdrukking hadden zij nu allengs gekregen, terwijl hij, met zijn toilet klaar, achterover uitgestrekt in eenen zetel lag, de voeten op een stoel vóór een der open vensters, geopend naar den blauwen hemel, boven de dichtgeschaarde, zacht suizelende boomenkruinen van het park.

Raymonde! . . . altijd en nog Raymonde!

Door wat wondere en onverwachte, betooverende macht, had haar denkbeeld zich zoo plotseling en kwellend aan hem opgedrongen, sinds den eersten dag na zijn vertrek, om hem niet meer met rust te laten, om hem meer en meer tiranniek te overweldigen, te obsedeeren, gedurende dat tiental dagen, die hij, verre van haar, had doorgebracht? . . .

Sinds meer dan een jaar, sinds zij, na den dood van haar vader, met haar mama Brussel verlaten had om naar Gent te komen wonen, had hij haar elken dag gezien en nooit, nooit vóór die korte scheiding, had hij zich zelfs afgevraagd of hij haar eenmaal uit liefde zou kunnen beminnen. Zij was voor hem een lieve kameraad geweest; hij had het zeldzaam genoeg gesmaakt in zijn nichtje, dat hij tot dus toe zoo weinig kende, een meisje aan te treffen, wier natuurlijke gaven van goedheid en gezonde rede door de opvoeding niet bedorven waren geweest; een meisje met verstand en zonder pretensie, die, zonder als een bas-bleu te willen optreden, belang stelde in kunst en wetenschap, in de schoone en ernstige dingen des levens, bijna volkomen vrij van vooroordeelen, instinctmatig vol toegevendheid voor de zwakheden en gebreken der menschen, altijd en in alles bereid om met woorden van verzoening en vergiffenis den evenaar te houden.

Zoo hadden zij meer dan een jaar in dagelijksche gemeenschap met elkaar geleefd, van lieverlede meer en meer aan

elkander gehecht door hun eenstemmigheid van gedachten en gevoelens, graag afgezonderd van al de anderen in een groot gezelschap, om over alle dingen en personen hunne waarnemingen en indrukken te wisselen; genietend met verrukking van de grootere intimiteit die hun verwantschap in de oogen der wereld billijkte, zonder dat ooit deze zoete genegenheid als van broeder en zuster, gestoord werd door dit machtig gevoel, met hetwelk, benevens een scherper genot, ook al de smarten, al de twijfel en al de strijden ontstaan: de liefde . . . En ziedaar, gedurende die korte scheiding van tien dagen, welke hij doorbrengt te D. als afgevaardigde van het Genootschap van Sociale Studieën bij het congres van Crimineele Anthropologie, hun brieven, die eensklaps, als een wederzijdsche ontsluiting, hun dit langzaam in hen ontwikkeld gevoel openbaren! Zij lijden schielijk door elkaar niet meer te zien, door niet meer dagelijks hunne gedachten te wisselen; en onweersstaanbaar verraden hun brieven dit lijden, dat zonderling en kwellend heimwee der verwijdering, hetwelk hen beiden tegelijkertijd aangrijpt. Zij beseffen 't en schrikken er instinctmatig voor. Zij willen lachen, schertsen, jegens elkander onverschillig schijnen; en onvrijwillig klinkt de kreet des harten tóch onder de banaliteit der woorden. Zij willen reageeren. Hij schrijft haar dat hij met de leden van 't congres op een bal geweest is, waar prachtige jonge meisjes waren. Zij antwoordt hem, schier boos, dat zij, sinds zijn vertrek, maar op één avondfeestje is geweest, gedurende hetwelk, als waren zij met elkander daartoe afgesproken, de heeren Wenemackers en Liefmans niet opgehouden hadden haar beurtelings het hof te maken; en zij vraagt hem, spottendshalve, of bals en concerten bijwonen wellicht het belangrijkste deel der werkzaamheden van een congres uitmaakt, daar hij er zoo herhaaldelijk van spreekt. Alsdan, voelend dat zij zich op een belachelijke wijze tegen elkaar verbitteren, laten zij den gedwongen schimptoon varen en de brieven, die zij elkander dagelijks schrijven, zijn ernstig, deftig, bijna treurig. En nogmaals misnoegd op elkaar en op zichzelf, slaan zij opnieuw een lichter en lossere toon aan, waarin een woord, één enkel woord soms, in post-scriptum geplaatst, toch nog den toestand hunner zieï verraadt. En nu zij elkaar zullen wederzien voelt hij met een diepe ontsteltenis dat er een onbegrijpelijke veran-

dering bij hen ontstaan is; dat er tusschen hen iets nieuws is opgerezen; dat het verleden, het lief verleden, zóó kalm en zóó gelukkig, dood is, zonder reden en zonder beroep dood, en dat een nieuw tijdstip, vol onrust en vol onbekendheid, zich voor hen geopend heeft.

II.

Dit alles herdacht René, terwijl hij, roerloos in zijn zetel uitgestrekt, bij 't lang en fijn geschreeuw der heen en weer vliegende zwaluwen, zijn steeds versomberenden blik boven de suizelende boomen van het park, waaruit dofgonzend de beweging der zondagwandelaars opsteeg, over de blauwende, kalme vergezichten van den horizon liet dwalen. Dáár, over het park en de laatste huizen der aristocratische voorstad, strekte zich eindeloos het landschap uit, een landschap, dat, in het verkort gezien, als een boschstreek voorkwam, lachend gevlekt hier en daar door een blank huisje met rood pannendak, door een zilveren elleboog der rivier, waarop zeilschuitjes dreven; door een grijzen houten molen, die de naakte geraamten zijner gekruiste wicken als wijd opene armen tusschen 't groen uitstak. Bij plaatsen rees de lange schoorteenpijp eener fabriek gelijk een reusachtige kaars uit 't midden van de loovers op; en gansch aan de kim, in een doorschijnend zilverwaas, smolt de bleekblauwe hemel met een lange, vage, vreedzaam golvende heuvellijn ineen.

En René, in dien diepen, prachtigen vrede der Natuur, voelde zich door een steeds kwellender zielsaandoening bevangen. Zijn aangezicht was nog bleeker geworden, zijne verdonkerde, starende oogen hadden van lieverlede als het ware een verschrikte fixiteit gekregen. Het was als zag hij ginds verre, uit het diaphaan-wazig verschiet een onheilspellend vizioen oprijzen, een nachtmerrie van zijnen geest, die groeide, groeide, die tot hem naderde, als medezwevend met den adem van het zachte briesje, dat dwars over de vreedzaam schommelende boomenkruinen van het park, tot in zijn kamer woei.

O! wat kende hij ze goed, die schrikkelijke nachtmerrie! Hoe vaak had hij ze niet met woord en met gebaar verwijderd; hoe vaak had hij zich niet uit hare knelling losgerukt om den stond daarna, machtelooser en wanhopiger dan ooit, in hare onverbiddelijke klauwen terug te vallen!

Hij had eene maîtresse!... eene liefdesbetrekking met een meisje van beneden zijnen stand, gelijk aan zoo menig andere liefdesbetrekkingen van zoo veel andere welopgevoede jongelieden in dezen tijd. Een liefdesavontuur, een dag, uit kortswijl, in een toevallige ontmoeting ontstaan; een eenvoudig minnarijtje, dat, in zijn zelfzuchtig voornemen, toen hij toch voelde dat hij aan de bekoring zou bezwijken, zoodra voldaan, zoodra vergeten zou wezen, en dat reeds meer dan vijf jaren duurde, in een bestendige, moreele foltering. Er was zelfs een kind gekomen, een van zeven maanden, dat gestorven was.

Vijf jaren van dwang en band, vijf jaren van worsteling tegen zichzelf en tegen de anderen, vijf van de schoonste jaren zijns levens doelloos, nutteloos, verstoord en verdwaald geleefd, met het vreeselijk en machteloos bewustzijn, dat hij in een afgrond liep, langs welks helling hij zich niet meer kon inhouden om achteruit te keeren!

Ah! hoe had hij van dag tot dag meer geleden, naarmate die betrekking, door langer te duren dan de gedoogzaamheid der wereld het voor verbintnissen van dien aard billijkt, hem in de oogen van al wie hem kende had gekrenkt. De bittere verwijten van zijn zuster en haar man, bij wie hij inwoonde, de nog welwillend-afkeurende vermaningen van andere familieleden en van vrienden, de toon van vage spijt en medelijden, de hoofdschuddende overwegingen: „hoe jammer voor een zoo begaafd, verstandig jong mensch,“ geuit zelfs door vreemdelingen en onbekenden, wanneer zij van hem spraken, niets had ontbroken, hij had van al de treurnissen, van al de wrangheden, van al de zedelijke folteringen geproefd. Zijn overprikkelde ontvankelijkheid voor alles wat die wonde zijner ziel betrof, was onophoudelijk op de loer geweest naar al de nuances van geringschatting en minachting, die hij in zijn omgeving waarnam of meende waar te nemen; en, van dag tot dag door het bedekte misprijzen van anderen in zijn eigene achting gedaald, was hij eindelijk aan zichzelf gaan twijfelen, aan zijn verstand, aan zijn hoedanigheden en zijn gaven, aan zijn vroeger zóó schitterende toekomst als jong advocaat. Hij had gevoeld dat hij nooit tot iets zou komen, zoolang die ongelukkige betrekking duurde.

Ongelukkig!... o, ja, ... doch niet zooals zij allen meenden... Hij, ... hij alleen kende de waarheid; en zij allen die, zonder

zelfs te weten wie het meisje was, haar een lichtekooi, een slet noemden, beseften niet hoe onrechtvaardig zij haar beoordeelden en welke wreedaardigheid zij begingen met hem door alle mogelijke middelen van haar te willen scheiden.

O, zoolang hij leefde zou de herinnering hunner eerste ontmoeting onuitwischaar in zijn geest geprent blijven!

't Was op het einde van een Julidag. Hody, zijn trouwe vriend Hody had op een schitterende wijze zijn laatste examen van doctor in de medicijnen afgelegd, en, om dit groot succes te vieren, René en nog twee andere vrienden, in een der mooiste restauraties van de stad, op een lekkeren maaltijd onthaald. Men had er vreugd, veel vreugd gemaakt, tamelijk veel gedronken ook, en met den avond waren zij alle vier, zeer opgewonden, per open rijtuig naar een kermis in de voorstad getogen, waar gewoonlijk veel gedanst werd. Hody was een kalme, ernstige jongen, een blokker, een peinzend, de wijsheid zelve. Maar dien avond, voor de eerste maal sinds René hem kende, geleek hij zichzelf niet meer. Hij was als vreugdedronken door zijn succes, overprikkeld en als uitgelaten door zijn bepaald vaarwel aan het studentenleven; en hij was het, hij, de bedaarde Hody, die hun voorstelde in het bal zich elk een vrouw te zoeken en er het overige van den avond meê door te brengen. Het duurde niet lang of de drie vrienden van René hadden ieder hunne gezellin gevonden: drie vroolijke meisjes, welke er geen het minste bezwaar in vonden zich bij de drie jongelieden aan te sluiten; en alleen René aarzelde steeds om eene keus te maken, toen hij twee meisjes opmerkte, welke tezamen dansten. De eerste, een dikke blonde, behaagde hem niet. Maar de tweede, zwierig en slank, met schoone zwarte haren, had over haar jeugdige gelaatstreken iets ernstigs en zachts in haar profiel van madonna, dat hem bekoorde. Hij wachtte tot de dans geëindigd was, sprak haar aan, scheidde haar van hare vriendin, en kwam met haar bij zijne opgewonden vrienden.

O, waarom toch, toen zij na het bal gezamenlijk aan het soupeeren waren, de vier studenten en de vier meisjes, waarom bemerkte hij niet dadelijk, waarom *wilde* hij niet bemerken, dat *zijn* meisje niet doorslepen en verdorven was gelijk de drie andere? . . . Waarom dacht hij, met een soort moedwillig en minachtend scepticisme, dat haar bedeesdheid, hare schuwheid, haar herhaald verlangen weêr naar huis te gaan, uit

vrees, dat haar stiefvader haar zou mishandelen, gemaakt en valsch waren, gelijk de streelingen en liefkoozingen, waarmede de drie andere vrouwen zijne makkers overstelpten? . . . Hoe was het mogelijk, dat hij, een denker, een psycholoog, niet oogenblikkelijk den klank der waarheid erkende, toen zij hem op zijn ondervragingen antwoordde, dat zij arbeide om haar bestaan te winnen, dat zij nooit een minnaar had gehad, dat zij enkel om 't genoegen van te dansen met haar vriendin Louise naar het bal gekomen was, hare vriendin, die reeds naar huis terug zou zijn, en die zij volgen moest, nu zonder uitstel volgen, wilde zij door haar stiefvader, die altijd dronken was, niet erg mishandeld worden? . . .

Neen, van dat alles begreep hij, gevoelde hij niets. Meer en meer, met een vreemde en bijna boosaardige halsstarrigheid, in een wonderen aandrang van kortswijl en moedwil, drong hij zich aan haar op. Vruchteloos stelde Hody, die reeds ontuchtard was en zijn begin van buitensporigheid betreurde, hem voor, de meisjes nu maar te verlaten: het was in hem als een domme, blinde behoefte, tot iets slechts; de behoefte, door eigen ondervinding vast te stellen, dat zij niet minder verdorven was dan de drie overige vrouwen, dat hare bedeesdheid en zachtmoedigheid een leugen en haar reine trekken van madonna slechts een masker waren; terwijl nochtans, gansch in de diepte zijner ziel, er opgewekt door den staat van overprikkeling, welke in hem het besef van geweten en plicht verzwakte, een ander, nog slechter voor gevoel trilde: het voor gevoel, dat zij tóch de waarheid zeide, dat zij oprecht nog maagd was en hij haar eerste minnaar wezen zou.

En toen hij eindelijk het onwederlegbaar bewijs daarvan verkregen had, toen hij, als in een zinsverbijstering, die treurige zegepraal der schande over de onschuld behaald had, stond hij er van verslagen. 't Was als een plotselinge storm van tegenstrijdige, in hem losbrekende gewaarwordingen, eene verwarde menging van geluk, van smart, van fierheid en vernedering, van stomme verbaasdheid en ontgoocheling. Maar wat na enkele stonden in deze verwarring domineerde, was, met de schier fysieke sensatie van een loodzwaren, schielijk op hem drukkenden last, een gevoel van groote teederheid, gemengd met medelijden en berouw.

Eensklaps, met onstuimige hevigheid, verhief zich wêer in

hem de tijdelijk gesmoorde stem van het geweten. Nu kwam het hem als infaam, als onmenselijk voor, het meisje, wier eer hij geroofd had, evenals de eerste lichtekooi de beste, te verlaten. Haar wanhoop, de tranen die zij overvloedig stortte, de klachten die zij uitte, alles deed hem nu 't gewicht zijner misdaad beseffen. 't Was als een vloek en een wraak, die hij op zich voelde wegen; en het was ook met een geworgde stem en een huivering door gansch zijn lichaam, dat hij, om zoo te zeggen onweerstaanbaar, als gold deze behoefte haar te troosten reeds een eerste zondeuitdelging, heur zeide wie hij was en beloofde haar terug te zullen zien.

Wat al complicaties soms uit een eersten misstap verrijzen kunnen! Het is alsof geen enkele gebeurtenis op zichzelf stond, alsof zij allen, goed of slecht, de schakels vormden eener keten, welke zich uitstrekt zonder einde, het gansche leven door, tenzij ze eensklaps ruw gebroken worde! Maar wie zoude gedacht hebben, dat de gevolgen van dien last, van die zware verantwoordelijkheid, welke René, onmiddellijk na zijnen misstap, als een mokerslag op zich had voelen vallen, hem zoo spoedig en zoo ruw zouden komen beproeven? Nauwelijks was hij, nog vol ontsteltenis en kwelling, thuis terug, toen hij van haar een brief ontving, een naïeven en onbeheugden brief van lijden, waarin zij hem liet weten dat hetgeen zij vreesde voorgevallen was: haar dronken stiefvader had haar om hare late terugkomst zoo vreeselijk mishandeld, dat zij het huis verlaten had, en bij haar tante, — de zuster harer overleden moeder, — hare toevlucht en haar intrek was gaan zoeken. Zij smeekte hem, heur dáár te komen vinden, indien hij haar waarlijk beminde.

O, hadde men den vorigen avond aan René gezegd, dat hij, minder dan vier en twintig uren na zijn eerste kennismaking met Lucie, haar als erkende minnaar zoude gaan bezoeken in het kleine huisje van modiste harer tante; dat hij daar zoude binnentreden, het rood der schaamte op de wangen; er in aanraking komen met die moei en haar gezin, — lieden zoo diep beneden zijn maatschappelijk en zedelijk peil — dat hij er naar hunne kleingeestige praatjes zoude luisteren en er zelfs in medespreken; o, luid, luid zou hij gezegd, gezworen hebben, dat iets dergelijks nooit zou kunnen voorvallen!... En 't was nochtans gebeurd!... Hij was er heengegaan,

onweerstaanbaar er toe aangestuwd door de bekoring harer geofferde onschuld, door zijn berouw, door zijn gewetensknaging. Hij was er verschenen in die afgrijselijk valsche en schamelijke hoedanigheid van erkenden vrijer-beschermer, bejegend door de vrijpostig-nieuwsgierige, heimelijk spottende blikken der hem omringende tante en familieleden, welke de oneer van den toestand niet beseften, als in een kooi verstikkend in het eng, gemeen salonnetje waar men hem binnen leidde, beschaamd, beschaamd om er onder den grond van te zinken.

Zóó groot was het gevoel zijner vernedering geweest, dat hij er nooit toe besluiten kon zich eene tweede maal aan de vreeselijke beproeving te onderwerpen. Gedurende ettelijke maanden ontmoette hij Lucie hier en daar op verschillende bijeenkomstplaatsen, tot den dag, op welken hij gansch natuurlijk en fataal, haar een appartement huurde. Dat was het begin geweest van die beklagenswaardige liefdesbetrokking, welke reeds meer dan vijf jaren duurde.

Maar wat al folteringen en opstanden tegen zijne vernedering gedurende deze vijf eindelooze jaren!... Hoe vaak, in eene onstuimige opwelling van woede en opstand tegen zichzelf, in een hardnekkige behoefte tegen zijn verval te reageeren, had hij niet gepoogd zijn banden los te breken! Hoe vaak, het hart vooraf gestaald tegen alle gevoel van meewarigheid of verteedering, het onverbiddelijkste besluit op zijn verharde wezens-trekken leesbaar, was hij niet bij haar gekomen, haar beurtelings met koelheid en met drift de onoverkomelijke noodzakelijkheid der definitieve scheiding voor oogen leggend! En zij, het aangezicht als door een sluier van verwonderde droefheid bedekt, liet hem zonder verontwaardiging noch opstand spreken. Zonder te antwoorden, wetend, dat de dag der onverbiddelijke scheiding toch eens komen moest en gedwee de gedachte dier scheiding aanvaardend, verborg zij het hoofd in hare handen en begon zij te weenen. En dát was het juist wat hem knakte, wat alle besluit in hem vernielde. Haar smartvolle onderworpenheid, haar stille, troostelooze tranen verweten hem, schreeuwden hem veel heviger dan kreten van woede en verwensching, zijne onmenselijke wreedheid toe. De stem van het geweten en de stem der natuurlijke liefde voor wie ons niets dan goed deed rezen dringend in hem op en met zelfverontwaardiging vroeg hij zich af wat zij hem toch misdaan had om door hem zoo mishandeld te worden.

Misdaan!... o, wat zou ze hem misdaan hebben! Had zij hem niet alles gegeven, wat zij geven kon, en was het haar schuld indien hij bij haar al de genoegens niet vond, die hij met eene vrouw van zijn stand zoude gesmaakt hebben? Had hij zulks niet vooraf geweten en was het eene reden haar te misprijzen, te verlaten? Neen, neen, het zou een lafheid zijn. Ware zij in de gelegenheid geweest eene verzorgde opvoeding te ontvangen, zij zoude zijn gelijk de meisjes van zijnen maatschappelijken stand, en in de knaging zijns gewetens voelde hij zich gestraft voor zijne zonde: hij voelde dat hij gedeeltelijk de wraak eener sociale onrechtvaardigheid boette; dat hij, de rijkbegaafde en door opvoeding ontwikkelde, gestraft werd om de rechten der onverdiende armoede en ondergeschiktheid niet geëerbiedigd te hebben.

O! wat kwam hij hem dan sterk voor, sterk en vreeselijk, de band die hem aan haar gekluisterd hield! Hij verfoeide het onmenschenlijke zijner handelwijze, en zijne liefde, gekoeld, nam meer en meer een voor een karakter als het zijne nog gevaarlijker vorm aan: dien van een wroegend medelijden.

Want met zijne geliefde studiën der wijsgeerige en maatschappelijke vraagstukken, had zich tragsgewijs in hem een halsstarrig streven en verlangen naar algemeene vrede en geluk ontwikkeld. Hoe dieper hij in de geheimen van het menschelijk hart doordrong, hoe nauwkeuriger hij de miljoenenvoudige verschijnselen van het gansche Leven bestudeerde en ontleedde, hoe inniger hij getroffen en ontroerd werd door de eindelooze onvolmaaktheden en onrechtvaardigheden welke hij er in ontdekte. En bij elke nieuwe waarneming had hij zijn hart voelen bloeden en was er als een kreet van angst en smeeking uit zijn hart gestegen. Waarom toch was de wereld tevens zoo wonderbaar schoon en zoo ellendig onvolmaakt! Waarom konden de menschen niet geheel en gansch gelukkig zijn? Waarom moesten zij altoos lijden, doen lijden, zien lijden?...

Die gruwel en die faculteit van het lijden was mettertijd in hem tot een graad van ongeloofelijke hevigheid gestegen. O, niet te lijden, niet te doen lijden, niet te zien lijden!... dat was de leus, welke gestadig als een vrome bede, uit de diepten zijns gemoeds steeg. Overal waar hij de smart ontmoette bestudeerde hij ze met afgrijzen en met passie, en vraagde hij zich af, waarmee die te verzachten. En nu hij voor de eerste

maal zijns levens door *zijne* schuld iemand zag lijden, kende zijn wanhoop geene palen.

Waarmee zou hij het lijden van Lucie verzachten? Het egoïsme zijner eigene smart stuwde hem aan met haar zijne betrekkingen te staken; zijne altruïstische meewarigheid voor de folteringen zijner minnares verbood het hem.

Wat zou er van haar worden indien hij haar verliet? Een van die rampzalige liefdeverkoopsters, zooals er met duizenden in de groote steden loopen? Ja, schier onvermijdelijk. Want wat ze voor hem en door hem geworden was, zou haar steeds onverbiddelijk den weg tot een eerbare betrekking versperren.

Hij zag ze in verbeelding, die ellendige vrouwen, welke hij somtijds des avonds in de eenzaam wordende straten ontmoette, stilstaande onder een gaslantaarn, vrijpostig aangekeken door de wulpsche blikken en bezoedeld door de schaamteloze voorstellen der late voorbijgangers; en de gedachte, dat een dergelijk lot haar door zijn schuld, door zijn verlating misschien bestemd was; dat de eerste de beste, een dronkaard, een booswicht, het recht zou hebben haar aldus te beleedigen, zij, die zoo lief en mooi was, zij, wier eenige sociale ondergeschiktheid bestond in haar gebrek aan opvoeding en fortuin, — o, die gedachte was hem onuitstaanbaar en hij deed den eed haar nooit volkomen te verlaten, haar nooit heel en al zonder hulp of steun aan zich zelve over te laten. Maar wat gedaan? Men scheidt niet half van een maîtresse. Men behoudt ze of men verlaat ze; er bestaat geen middelweg. Hij voelde daar een onverbiddelijk logische waarheid, waartegen hij vruchteloos poogde te worstelen. Wat gedaan? wat gedaan? Haar tot het ouderlijk huis doen terugkeeren? Onmogelijk. Haar stiefvader, dronken van den morgen tot den avond, met geregelde aanvallen van *delirium tremens*, die hem naar het hospitaal voerden, geleek geen mensch meer. Opnieuw haar toevlucht nemen tot haar tante? Helaas! tante was dood en hare kinderen hadden zich verspreid.

Toen had hij in een heroïek besluit zijn heil willen zoeken: voortdurend stoffelijk voor haar zorgen, als uit liefdadigheid, maar haar niet meer zien, niet meer bezoeken, met haar geene betrekkingen meer hebben, het offer zijner drift volbrengen. Drie weken lang had hij het uitgestaan. Drie weken verdeeld in drie perioden: eene van oprecht geluk en ver-

lossing; eene van kwelling en strijd en dagelijks aangroet ende begeerte; eene van echte foltering, van zinnelijken opstand en tirannieke behoefte tot het terug bezitten van die zoo mooie, jonge vrouw; en ten slotte de lafhartige val, de val in een kreet van hartstocht en angst; en de wilskracht, de kracht van scheiding meer dan ooit vernield in het besef der onverbreekbaarheid zijner banden.

Na deze martelende proefneming had hij er ernstig aan gedacht haar te huwen. Och ja, een einde stellen aan dit onophoudend lijden; er een einde aan stellen om het even hoe; voor eeuwig zich aan haar verbinden, aangezien hij den onverbiddelijken moed niet had, voor eeuwig van haar te scheiden. Trotseeren de publieke opinie, de onvermijdelijke tweespalt met zijne familie, de onttoovering die, — hij had er het voorgevoel van — hemzelf te wachten stond, zoodra zijn daad onwederroepelijk uitgevoerd zou zijn. Hij liet zich door deze gedachte medesleepen, hij zag er ten minste den vrede meê in, of, op zijn ergst genomen, toch een verandering, een afwisseling aan de onverdraaglijke folteringen van den bestaanden toestand. Maar dan verhieven ook rede en berekening de stem in hem: hij zag rond zich enkele makkers, die aldus mishuwd waren; en hun lot, of ten minste dat, hetwelk hij hun veronderstelde en dat de wereld hun toekende deed hem van schrik verstijven. Wat! uit oorzaak van zijn huwelijk verstooten zijn uit alles; in den ban gesteld worden van heel zijn maatschappelijken stand; alle gezag verloren hebben; zelfs niet meer gemengd zijn in dat intellectueel leven, hetwelk voor hem eene zóó innige behoefte en, na zijne toch verneiderende gemeenzaamheid met zijne minnares, nog zijn laatste toevlucht en zijn eenige zedelijke herschepping was. O! neen, hoe ver hij ook, door zijne opvoeding en levensbeschouwing, boven de vooroordeelen van zijn stand verheven was, dit offer was te groot, hij deinsde van schrik achteruit bij de enkele gedachte dat zoo iets zich zou kunnen verwezenlijken. En wanhopig, beseffend, dat hij ten allen kante, zonder uitkomst, in zijn akeligen toestand als een gevangene in zijne cel gesloten zat, had hij zich, uit noodkeus, dit treurig, maar eenig mogelijk besluit moeten getroosten: wachten, den toestand verdragen zooals hij was, den tijd laten verloop en naar gelang der omstandigheden handelen.

Zoo was zijne gemoedsstemming, toen Raymonde, de lieve en goede Raymonde in zijn leven verscheen.

Hoe zonderling, dat instinctmatig en onoverwinbaar ongevoegen, waarmede hij in den eerste de komst van zijn nagenoeg onbekend nichtje bejegend had! Hij verwachtte een jong meisje, zooals er zoovele zijn, aanmatigend of ijdel, een van die onwetende poppen, welke hem steeds een zoo bepaalde antipathie inboezemden en die, 't geheim zijns levens kennende, hem waarschijnlijk dezelfde minachting zou betuigen, welke hij zoo dikwijls meende waar te nemen bij de toevallig door hem in de wereld ontmoete meisjes van zijn stand. Maar heel het tegenovergestelde was gebeurd. Alleen van gansch de familie had Raymonde hem nooit een verwijt toegestuurd, hem nooit, hoe lichtgeraakt hij ook was, de minste koelheid dienaangaande laten vermoeden. En nochtans, sinds meer dan een jaar dat zij met hare moeder te Gent woonde, moest ze zijn geheim wel kennen. O ja, zij kende het, en in al zijn bijzonderheden, dit zag, dit voelde hij, enkel aan de manier waarop zij hem soms bekeek, enkel aan den toon van spijt en vage treurnis, waarop zij hem nu en dan over sommige dingen sprak. Hij voelde dat zij hem beklagde, dat zij medelijden had met hem; en die groote goedheid, die eindelooze gedoogzaamheid, welke hij in haar ontdekte, deden hem anders vlijmend dan de bittere verwijten zijner zuster en familieleden zijne fout betreuren.

Hij ging bij Raymonde en reinigde zijn hart in het hare met een zalig gevoel van herschepping. Er kwamen stonden gedurende welke hij volkomen de andere vergat en de illuzie smaakte van een gansch rein en vreedzaam, ideaal leven. Hij was haar innig dankbaar voor die herschepping, voor die verzoening met zichzelf; hij staarde haar somtijds met oogen vol dankbare teederheid aan, en in den ontoerden blik, welken zij hem dan terugzond, dacht hij te lezen, dat zij den aard zijner aandoening begreep en er, ondanks den zweem van weemoed, welke haar aangezicht bedekte, fier en gelukkig voor was. Dan zwegen zij beiden, ernstig en peinzend. Het was alsof het werkelijk leven schielijk voor een tijd in hen werd opgeschorst, terwijl hen een vreemde sensatie bekwam: een gevoel van genade gemengd met een kwellenden angst, alsof zij uit hun langzaam ontwikkeld werk van verlossing

ook eensklaps de kiem eener groote onrechtvaardigheid en misdaad zagen opschieten.

III.

René's gelaat was van lieverlede nog versomberd, terwijl hij, in verbeelding, al die kwellingen en smarten der jongste jaren herleeftde. Zijn blik bleef starend dwars over de licht schommelende kruinen van het park, op de vage, blauw-nevelige vergezichten van het landschap gevestigd, en naarmate de zinkende zon, met de vallende stilling en den vrede van het avonduur, een nog rijkeren luister over het schouwspel strooide, voelde hij een steeds pijnlijker angst zijn ziel bevangen. Hij smachtte naar een vrienden-aangezicht, naar een hartelijk, minzaam woord van welkom; en zijne terugkomst, zoo heel alleen, in de stilte van dat groot huis, galmend van eenzaamheid, verlaten door zijn zuster en haar man, die aan zee waren, en zelfs door de meid, wier uitgangsdag het was, had iets kouds en ongestuurd's in zich, dat loodzwaar drukte op zijn reeds zoo beangstigd gemoed.

O! het was schier een gevoel van schrik! Opnieuw, en sterker dan ooit voelde hij de geheime, door de afwezigheid een oogenblik schijnbaar verslapt banden van zijn leven, zich weér toerijgen, hem nauwer en nauwer in hun onzichtbare en almachtige drukking sluiten. Roerloos in zijnen zetel uitgestrekt, zag hij opnieuw, ginds verre, aan den purperen horizon, de schrikkelijke nachtmerrie, het folterend visioen van de fataliteit zijns levens oprijzen, en onheilspellend tot hem naderen, om hem met een onverbiddelijke macht in zijn beslag terug te nemen. Ja, onverbiddelijk. Vruchteloos had hij eens te meer al de droefheid en de smarten van 't verleden ingeroepen; vruchteloos had hij zich, gedurende tien dagen, in de bron van een ander leven gestaald; vruchteloos, zich met de kracht der wanhoop aan het werk van verlossing en herschepping, door Raymonde ondernomen, vastgeankerd: hij voelde, dat dit niets dan hersenschimmen waren, illuziën, die als een ijdele rook verdwenen, voor de onoverkomelijke logiek der eischen en gebeurtenissen van zijn werkelijk leven. Hij voelde dat geene redeneeringskracht, dat geene macht hem zou beletten straks naar zijne maîtresse te loopen, haar te gaan vinden,

door de onweerstaanbare macht der gewoonte aangedreven, op de bijeenkomstplaats, die hij haar zelf, niettegenstaande alle voornemens en alle besluiten, per brief, voor dien eersten avond zijner terugkomst had aangeduid. Ja, vóór het een half uur later was, vooraleer die prachtige zon, welke met steeds groot-scheren luister de kalme vergezichten van het landschap verguldde geheel aan den gezichteinder verdwenen was, zou hij uit zijn zetel opstaan, werktuigelijk daarheen loopen, ginds, aan den oever van de rivier, om met haar, in de schemering, het wandeltoertje te maken, dat zij des zomers elken zondagavond deden. Ja ja, somber, met den dood in het hart zou hij er heen gaan, er haar ontmoeten, met haar spreken, bij haar gedurende eenige uren alles vergeten om dan, dieper dan ooit, in den afgrond zijner wroeging en vertwijfeling terug te vallen.

Reeds was hij opgestaan, reeds kleeftde hij zich aan. Hij opende zijn kleederkast om uit zijn valies een klein cartonnet, in zijdepapier gewikkeld doosje te halen: een geschenkje, een armband voor haar van zijne reis meêgebracht. Hij verborg het juweel in een zijner zakken, zette zijn hoed op, vatte zijn stok en daalde langzaam van de trappen.

De zon was onder, de avond daalde rasser over de stad neder. Vóór hem, in 't park, waar reeds enkele straatlantaarns brandden, huldten zich de loovers in hun geheimzinnigen nachtsluit, terwijl, rechts, in de tusschenruimten der sombere kruinen, de hooge witte huizen van den boulevard duidelijk hun schaliedaken op het nog sulferkleurig westen afstaken. Langs een breede allee kwamen talrijke groepen wandelaars uit het park, de dames, in haar lichte zomertoiletten, als groote nachtvlinders zwevend tusschen het zwart gekrielt der mannen; 't gedruisch van rijtuigen, wielrijders en ruiters verdoofd in 't lichte stof der keizandwegen; en uit de diepten der loovers stegen, verzacht door den afstand en als het ware medezwevend met de balsemgeuren van de lucht, de droomerige tonen eener muziek, die ergens speelde, op eenen kiosk.

René, het hoofd gebogen, stapte haastig door. Hij dacht aan Raymonde, die ginds woonde, aan den overkant van 't park, waar de muziek speelde. Een huivering greep hem aan bij de gedachte haar op dit oogenblik toevallig te ontmoeten.

Doch neen, hij kon haar niet ontmoeten; zij dineerde immers met haar moeder bij die parvenus, bij die Boudin's, waar zij zoo ongaarne ging. Arm meisje! wat zou ze zich daar vervelen en hoe graag hadde hij haar uit zulke kringen getrokken, indien hij maar 't geluk bezeten had haar gids en steun te worden in het leven. Maar juist dat was een droom, een hersenschim. Nooit zou hij de steun haars levens worden. O neen, neen, nooit. Een ander, misschien een van die modegekken, die zij in den grond minachte, een Wennemackers, een Liefmans, die bijlange harer niet waardig waren, maar die toch *konden* trouwen omdat zij vrij waren, omdat zij niet, zooals hij, aan een onoverkomelijken hinderpaal gekluisterd waren, zou dat onverdiend geluk bezitten. Ja, ja, al beminde zij hem uit den grond des harten, al was zij volkomen onverschillig voor de anderen, al haatte zij hen zelfs, nog zou ze, met kennis van zijn zielstoestand, een van hen liever dan hem tot echtgenoot verkiezen; en zij zou gelijk hebben, omdat zij, niettegenstaande al hun bespottelijkheden en gebreken, haar toch den vrede en het geluk *konden* geven, en dat hij, niettegenstaande al zijn gaven en hoedanigheden, daartoe *niet* in staat was.

Hij had een hoek van 't park doorkruist, hij volgde eene wijl den boulevard, sloeg een pijlrechte, naar de rivier afzinkende zijstraat in. Na enkele minuten gaans kwam hij aan den boord van 't water. Daar eindigden de huizen; er stond niets meer dan een ouderwetsch, destijds, als de stad zich nog zoo verre niet uitgebreid had, gansch afgezonderd landgoed, thans onzichtbaar en als het ware verloren in zijn omringende loovermassa's; en daarachter strekte de rivier zich uit, kalm, kronkelig, bezoomd door een eenvoudig pad, dat langs den linkeroever met haar bochten medeslingerde, dwars door de vlakke, uitgestrekte weiden.

Achter den tuin van 't landgoed trok René zijn uurwerk uit en bleef hij stilstaan.

Acht ure twintig! Elk oogenblik zou ze komen. Hij keerde eenige meters op zijn stappen terug in de richting der reeds sombere, dof-gonzende stad, keek of zij nog niet naderde, hervatte langzaam zijnen weg langs het water.

Vóór hem, langs beide kanten van de Schelde, strekte het verschiet van weiden zich uit tot aan een brug en eenen dam,

die de brug en de dam eener spoorbaan waren. Daarover stompten zich opnieuw ineengesmolten massa's van boomenkruinen af. Een groot gedeelte van de weiden was reeds gemaaid en het hooi stond hier en daar, op het kort geschoren gras, in kleine en groote, conische oppers getast, den indruk makend van primitieve strooien huttekens. De nog onafgemaaide deelen waren doorspikkeld van bloeiende woekerplanten, en in de onuitsprekelijk kalme zachtheid van den zomeravond steeg, zwanger van bedwelmende aroma's, een lichte nevel op, terwijl, het dof-gouden westen zich met het nog doorschijnend blauw zenith in de gladde en reeds zwarte oppervlakte der rivier, als in een reusachtigen spiegel weerkaatste.

René, steeds in gedachten verdiept, stapte werktuigelijk door, tot aan den eersten elleboog der rivier. Daar keerde hij zich om en staarde weder in de richting van de stad. En, terwijl hij aldus op zijn schreden terugkeerde, vestigde het besef van 't machinale zijner handelwijs zich in zijn geest: hij herinnerde zich, dat hij, telkenmale als hij haar op deze plaats kwam afwachten, aldus dezelfde tocht hervatte, de trage slentering van aan het landgoed tot den eersten elleboog en omgekeerd. O! wat een macht, die macht der gewoonte! Was het niet de gewoonte, veel meer nog dan de hartstocht, die hem ook dezen avond, schier in weerwil van zichzelf, hier tot haar deed komen?

Hij stapte voort tot aan het landgoed, tot aan den tweeden elleboog, dien de rivier daar maakt, keek eene tweede maal langs 't paadje, in de richting van de somberige stad.

Neen, ... nog niet ...

Opnieuw trok hij zijn uurwerk uit. Half negen. „'t Is zonderling,“ murmelde hij, „zij moest hier reeds zijn.“

Een vage onrust maakte zich van hem meester, hij hervatte zijn weg in de richting der weiden, den stap wat meer gejaagd, het hart wat rasser kloppend. O, hoe vaak, eertijds, in het begin hunner betrekkingen, had hij haar aldus niet afgewacht, in koortsig heen-en-weer gaan zijn beperkten loop afmetend, met angstigen blik in de vallende duisternis het slingerend paadje peilend, elk oogenblik de verschijning harer slanke silhouette bespiedend; bestendig, in een toenemende kwelling, verkeerend tusschen hoop en vrees. En onweerstaanbaar, naarmate de stonden verliepen, overweldigden dezelfde gevoelens hem opnieuw. Hij poogde vruchteloos kalm te blijven; hij

had zich schoon met wilskracht en zelfs met een inwendigen toorn, te stalen tegen de ontzenuwende emotie, die hem met een trage en zekere kracht in haar bezit nam: zijn hart bonsde vlugger en vlugger; zijn sidderende spieren dreven vooruit, in een steeds rasseren tred, zijn beenen, die hij te vergeefs, in een verstraming van opstand, tot hun gewonen gang poogde te dwingen; zijn oogen, uitgezet, peilden, met een steeds wildere, angstiger hardnekkigheid, het kronkelig, zich meer en meer in duisternis omhullend pad. Eindelijk, daar hij nogmaals aan den elleboog der rivier gekomen, zich werktuigelijk, voor de twintigste maal omkeerde, ontwaarde hij haar. Zij was het landgoed reeds voorbij, haar lichte, zwarte silhouette kwam tot hem genaderd, in een haastig en verdofd froefroe van rokken. O! wat schielijk gevoel van verlichting! Zijn zenuwen ontspanden, een zucht steeg uit zijn boezem, zijn hart hield eene wijl op te kloppen, en met twee wijde schreden was hij bij haar en hield hij haar tegen zijn borst gekneld, terwijl zij hijgend van zoo vlug te loopen en het aangezicht een weinig klam van 't zweet, haar lippen op de zijne drukte, doffe teederheidswoorden stamelend.

Hij liet haar eindelijk los, slaakte een tweeden, dieperen zucht van verlossing, en duwde haar een weinig achteruit, steeds hare handen in de zijne houdend, om haar bij de laatste, weifelende klaarte van de schemering met aandacht te aanschouwen, terwijl hij haar, in een verrukten glimlach, haastige, verwarde vragen stelde:

„Eh wel, hoe gaat het? waarom komt ge zoo laat? hoe hebt ge die tien dagen mijner afwezigheid doorgebracht?“

Doch alvorens zij den tijd had hem te antwoorden, werd hij getroffen door haar bleekheid, door haar ingevallen wangen, door een angstige, schier verwilderde uitdrukking harer vergroote oogen. Hij bedwong een gebaar van schrik; hij sprak, halfaid, met een lichte trilling in de stem:

„O Lucie, wat zijt ge bleek? wat ziet gij er zonderling uit? wat scheelt u?“

Ondanks de duisternis zag hij haar, schielijk blozend en als het ware beschaamd, de oogen ten gronde slaan. Maar zij richtte ze schier onmiddellijk weer op hem, bezielde door een tevens streelende en smeekende vlam, terwijl zij, in een koortsachtige drukking zijner handen, murmelde:

„Ik weet niet wat mij scheelt, maar ik voel mij toch niet zeer wel. Ik vrees dat ik iets heb, ... ik vrees dat er iets scheelt... dat u wellicht niet aangenaam zal zijn...“

Zij raakte in de war met hare woorden, zij bloosde sterker, hem beurtelings met haar teedere, smeekende oogen aanzierende, of gepijnigd het hoofd schuddend, den blik vóór hare voeten gevestigd, terwijl René haar handen losgelaten had en haar strak aanstaarde, op een geworgden toon herhalend:

„Er scheelt iets!... gij vreest iets!... Wat vreest ge?... Vreest ge toch... vreest ge misschien dat ge zoudt in een...“

De laatste woorden versmachtten in zijn keel bij het traag en neerslachtig hoofdgeknik waardoor het meisje zijne veronderstelling beaamde. Hij wipte ter plaats op, als in een schok van afschuw; hij deinsde, stom, nog verder achteruit, als schielijk bang voor haar; hij staarde haar aan met nog wijder uitgezette oogen, waarin de verplettering, door haar onverwachte bekentenis veroorzaakt, te lezen stond.

En plotseling, als uit een nachtmerrie wakker geschrikt, naderde hij opnieuw tot haar met een onstuimig gebaar, vatte een harer handen in de zijne, schudde die koortsachtig, vroeg dringend, met zijn schorre, verkroppende stem:

„Maar zijt ge daar zeker van?... maar kunt ge dat reeds met zekerheid weten?... Heeft uwe onpasselijkheid geene andere oorzaak?“

„Ik ben er niet zeker van,“ antwoordde zij langzaam, weemoedig en zacht, „maar ik vrees er voor, o! ik vrees het, ... mij dunkt dat het niet anders kan zijn!“

Zij zweeg, zij zag hem weder aan met haar angstig, smeekend oog; en schielijk, door een onweerstaanbare ontroering overweldigd, barstte zij in heete tranen los, strekte snikkend de handen naar hem uit en zakte met haar hoofd op zijne borst, onduidelijke klanken stamelend.

En hij, bleek als de dood, hield haar tegen zijn hart gedrukt, stom, in een roerlooze, ijskoude drukking. Een aanhoudende rilling schudde hem geheel; het hoofd stijf en fiks, boven het weenend, op zijn borst gezegen hoofd van Lucie, voelde hij zich van een ijzing doordringen, zag hij opnieuw, met zijn verwilderde oogen, waarin een uitdrukking van gruwelijken angst te lezen stond, in de duisternis, het schrikkelijk spook

zijner toekomst oprijzen. In zijn gefolterde verbeelding zag hij zich eensklaps vier jaren achteruit, herleefde hij het somber tijdperk van smarten en vernederingen, toen zij haar eerste kind moest hebben, het kind dat gestorven was. En al de schaamte, en al het lijden die hij toen had uitgestaan zou hij geen tweede maal kunnen beleven, dit voelde hij nu plotseling, in eene scheuring van zijn gansche wezen. Bijzonderheden uit dien akeligen tijd kwamen hem in het geheugen terug, herinneringen van vernederingen herleefden in hem met een onuitstaanbare intensiteit, en, op het punt er voor de tweede maal in te verzinken, vroeg hij zich met verslagenheid af hoe het hem mogelijk geweest was zulke beproevingen te door-trekken, nu de enkele gedachte ervan hem als een knotslag op het hoofd viel. O! neen, neen; dat nooit meer, het was onmogelijk. Met een uiterste hardnekkigheid zou hij er tegen reageeren. Hij zou het onheil tarten, verachten, verkrachten. Hij zou desnoods wreedaardig, onmenschelijk zijn. Het denkbeeld van Raymonde, dat schielijk als een weerlicht in den somberen afgrond van het drama, waarin hij zich voelde verzinken, kwam schitteren, bracht zijn besluit van opstand tegen de gebeurtenis, tegen hetgeen hij zijn Noodlot noemde, tot het paroxysme. Hij zwoer er zich tegen te verdedigen, te strijden tot het uiterste, in een strijd om het leven. En plotseling, door zijn gevoelens meêgesleept, duwde hij, schier raw, het steeds weenende meisje van zijn borst en verwijderde haar met de handen, op een bevenden, maar in zijn heftigheid zelve ijskouden toon zeggend:

„Luister, Lucie, dat is niet mogelijk. Neen, het is niet mogelijk. O! dat moet veranderen, het moet, het moet! Het is mij letterlijk onmogelijk, in de ongunstige omstandigheden waar ik mij bevind, aan den last van een kind te denken. Het is onmogelijk, Lucie, onmogelijk!“

Zij was nog verder achteruitgedeinsd, stom, haar schielijk droge oogen met een uitdrukking van schrik op hem gevestigd, haar beide handen instinctmatig uitgestrekt, als om een dreigend onheil van zich af te weren.

„Veranderen!... het moet veranderen!“... herhaalde zij eindelijk, op een doffen, schorren toon. „Maar René, hetgeen gebeurt is mijne schuld alleen niet, het is zoowel de uwe als de mijne!“...

Hij onderdrukte eene opwelling, gemengd van medelijden en van toorn, beseffend dat zijne onsteltenis hem te ver had meêgesleept; hij hervatte, sidderend van angst, in de vlijmende behoefte zich uit al zijn macht aan de gedachte eener minder onverbiddelijke uitkomst vast te klemmen:

„Maar enfin, Lucie, dat kan veranderen; het is niet mogelijk dat ge reeds kunt vast verzekerd zijn van hetgeen gij beweert! Het is niet mogelijk, niet waar? Gij moet met mij bekennen, dat ge zoo iets nog met geen volstreckte zekerheid kunt bevestigen?“...

„Neen,“ antwoordde zij langzaam en treurig, hem in 't halfduister steeds halsstarrig met haar verschrikten blik aanstarend; „alles kan nog veranderen, maar ik heb het voorgevoel dat het niet zal veranderen, ik voel het, ik voel het!“...

Haar oog schoot eensklaps weêr vol tranen, haar smeekend tot hem uitgestrekte handen en haar zuchtende lippen beefden, terwijl hij opnieuw, met een heftig gebaar, een gebaar van marteling en opstand uitriep:

„O ja, ja, dat kan veranderen, dat moet veranderen!... het ware het grootste onheil indien het niet veranderde, nu vooral dat ik, volgens alle waarschijnlijkheid, naar Duitschland terug zal moeten keeren, God weet, voor hoe lang!“

Waarom sprak hij dien leugen uit! Door welk schielijk voorgevoel begreep hij, dat er gebeurtenissen gingen voorvallen, die hem dringend zouden dwingen opnieuw een afstand tusschen haar en hem te leggen; haar te ontvluchten, zoover hij kon, onder de aarde te verdwijnen, indien zulks mogelijk ware, om aan de vreeselijke obsessie van zijn misdaad en zijn wroeging te ontsnappen! Dit hadde hij niet kunnen zeggen, maar die woorden: „het moet veranderen! het moet veranderen!“ die hij werktuigelijk in zijn ontsteltenis herhaalde, zonder er als het ware den zin van te begrijpen, die woorden kwamen schielijk voor hem eene verschrikkelijke beteekenis te krijgen, eene beteekenis van misdaad en dood, een ijzingwekkende misdaad, welke hem tevens zou redden en vernietigen. Hij voelde zich gansch koud worden; hij staaide haar aan met zijn angstigen blik, als om op hare gelaatstrekken te lezen of zij begrepen had wat in hem omging.

Roerloos en bleek, 't gelaat als van marmer, haar oogen in de zijne, doorstond ze zijn aanblik. En vóór dien rechten, wanhopigen blik, waarin hij haar zelfopoffering las, boog hij bevend het hoofd. . . Ja, zij had hem begrepen; ja, de misdaad zou gepleegd worden; het offer dat hem redden moest, zou, indien hij het eischte, geschieden.

„Gij moet terug naar Duitschland vertrekken; waarom? . . . wanneer?“ vroeg ze, schijnbaar zeer kalm.

„'t Is nog niet vast bepaald,“ stamelde hij, het rood der schaamte op de wangen. „Ik verwacht brieven, telegrammen. Er is quaestie mij als medeopsteller voor de verslagen van het Congres aan te stellen.“

Hij stond als verbluft, tranen welden op in zijne oogen, zuchten verkropten in zijn keel, het kwam hem voor als steeg een doffe snik uit de verten van het somber en verlaten veld. En hij sidderde bij het vernemen eener stem, eener veranderde, hem onbekende stem, gestaald door 't toegestane offer, waarmede Lucie, hare gewone bedeesdheid en onderworpenheid beheerschend, hem nu vroeg, hare lichttrillende hand op zijn voorarm geleund, haar groote angstige oogen steeds zoekend, peiland in de zijne:

„En. . . indien het toch niet veranderde, René. . . indien het kind. . . toch moest komen. . . zoudt ge mij verlaten?“

„Neen!“

Instinctmatig, zonder overweging, in de afgrijselijke smart van het besef zijner wreedaardigheid, was die kreet aan de gerevolteerde rechtschapenheid van zijn hart ontsnapt. En nauwelijks was hij hem kwijt of het berouwde hem, niet om het gevoel, dat hij daardoor had uitgedrukt, maar omdat hij eens te meer begreep dat hij ondanks al zijne voornemens, ondanks al de onverbiddelijkheid zijner besluiten, steeds zou verzwakken en verteederen voor de onverdiende folteringen zijner ongelukkige minnares. Hij besefte, in een snelle en heldere intuïtie, dat zijn hart niet bekwaam was tot de wreedheid, tot de onmenselijkheid, die van hem vereischt zou worden indien het akelig voor gevoel van zijn maîtresse zich verwezenlijkte; en eens te meer zag en voelde hij, in verbeelding, het vreeselijke en verdoemde spook, de sombere nachtmerrie der toekomst tot hem naderen, hem in haar klauwen grijpen en er hem in worgen. Met een snik van wanhoop keerde hij zich om en sloeg de beide handen

aan zijn slapen, als voelde hij zich gek worden; en vernield van emotie, vatte hij nogmaals Lucie in zijn armen, hield haar tegen zijn borst geprangd en weende en zuchtte met haar, in de kramp van hunne smartvolle omarming.

Toen werden zij beiden een weinig kalmer en zetten langzaam in de duisternis, langs den oever der rivier, hunne wandeling voort. Thans spraken zij van het geduchte spook der toekomst niet meer; zij verwijderden, in een gezwegen afschuw, het schrikbeeld der ontworpen wandaad, zij beschouwden de gebeurtenis meer bedaard, zonder den opstand en de smart der eerste openbaring. Hij, haar lastig vallend met uitvorschingen en met vragen, spande alle krachten in om haar en zichzelf te bewijzen, te overtuigen dat zij zich te vroeg verontrustte; zij, van haren kant, bekende dat het wel mogelijk was, dat zij zich wellicht te ver had laten medesleepen door haar voor gevoel en haren angst. Het was in hem een overweldigende behoefte het dreigend gevaar te bezweren, zich met een wilde halsstarrigheid aan eene gedachte van hoop vast te klemmen. Hij was gelijk sommige zieken, die, alhoewel wetende dat de kwaal waaraan zij lijden ongeneesbaar is, toch blindelings weigeren zich aan de evidentie over te geven, instinctmatig voelend dat hun zedelijke wanhoop terstond een volkomen en finale catastrophe zou te weeg brengen. En zoo zou het ook zijn voor hem, indien het schrikbeeld der toekomst zich moest verwezenlijken! Hij voelde dat het vreeselijk onheil hem omver zou werpen en vernietigen, gelijk een over een schipsdek zweepende hoos er den matroos, die zich bij tijds niet kon verschuilen, van zijn post wegrukt en ten afgrond slingert. En beseffend dat hij niet meer kon uit den weg geraken sloot hij moedwillig de oogen om den naderenden storm, die hem zou verslinden, niet te zien aanbruisen.

Zij volgden steeds het paadje dat voor hen heen langs 't somber water slingerde, in de richting van de spoorbaan. De nacht was schier geheel gevallen; van de verdwenen zon bleef er in 't westen, achter de uitgestrektheid der weiden en de onduidelijke lijn der verre boomen, niets over dan een lage en lange sulferblonde streep van een eindeloze vrede en melancholie. Op de spoorbaan, die, hoog en recht als een dijk, het gansche zuiden begrenste, blonken, als voor een illuminatie, een snoer van rijkkleurige, rechts en links in het verschieft

verdwiuende lichtjes; en in de zwoele kalnte van den zomernacht omhuldden zich de sterker geurende hooioppers als van een droomerigen sluier, terwijl op het water, thans zwart als inkt, soms nog, bij het verdofd en gerythmeerd geluid der riemslagen, een nauwelijks zichtbaar roeschuitje voorbij gleed, dat haastig naar de stad terug toog.

En in dien zoo diepen en plechtigen vrede der Natuur daalde ook, na de kwellende ontroeringen die zij kwamen te doorstaan, een aangroeiende sensatie en behoefte van zachtheid en verzoening in het gemoed van Lucie en René neder. Een vage vroomheid, een soort van zwijgende bede doordrong, bedwelnde hen en liet hen nu stilzwijgend, met opwellende teederheidstranen in de oogen. Zij waren aan den voet van den spoorwegdam gekomen, zij klommen er instinctmatig op, zonder tot elkaar te spreken, zonder elkander te raadplegen. Zij stapten over de metalen brug met haar glimmende rails, daalden langs den overkant af, in de richting van een verlicht paviljoentje, omringd van priëltjes, aan den boord van 't water. Dit was 't gewone doel van hunne wandeling op zomervrijdagsavonden. Bij plaatsen schitterden lantarens oranjekleurig in de stille loovers; uit het geheimvol halfduister der priëltjes stegen glazen-vorkengerinkel en luid gelach van opgewekte stemmen, soms door een kus gesmoord.

Zwijgend drongen zij in een looverhuisje dat ze ledig vonden en zetten er zich op houten banken, vóór een grijsgeverfde houten tafel vol ingekorven namen, cijfers en initialen neder. Een zachte, verzwakkende, bijna verliefde atmosfeer hing in het kleine, poëtische ruim; men voelde er als het ware nog iets van de aanwezigheid der talrijke geslachten minnaars, die zich daar opgevolgd hadden, aan het reige blad der tafel hun liefde, hun weemoed of hun lijden toevertrouwend. René klopte met zijn gaanstok op de tafel en een dienstmeisje in wit voorschoot naderde, hun vragend wat zij bestelden.

Zij hadden beiden honger en gebruikten met smaak twee schoteltjes alen, gelijk zij elken Zondagavond deden. En ook evenals elken Zondag, voelde René, in het genoegen van dat gezamenlijk maal, van dat beetje huishoudelijk leven dat zij aldus, eenmaal per week, omringd van andere in de priëltjes verborgene verliefden genoten, toch weder, ondanks alle voornemens, zijne verknochtheid aan Lucie met hevigheid herleven.

Hij vergat den maatschappelijken afstand, die hen van elkander scheidde; hij voelde zich ontroerd bij de gedachte aan dat arme meisje, die hem zoo onvoorwaardelijk haar jeugd, haar schoonheid, haar goede faam, haar gansche wezen had geofferd; die er in toestemde, uit loutere liefde voor hem, in de oogen der wereld het brandmerk eener schande te dragen, hetwelk zij niet verdiende. Een aangroeiende emotie schroefde hem de keel toe; hij had eene sigaar ontstoken en, tegenover haar gezeten, den rechter elleboog op de tafel en de kin in de handpalm geleund, keek hij haar nu stilzwijgend, bij de gele klaarte van eene der lantaarns aan. Hij dacht niet langer aan Raymonde, zijne egoïsme zweeg, hij zag alle wereldsche en sociale vooroordeelen over 't hoofd, alleen het geweten verhief nog de stem in hem, hij was in een dier uren van oprechtheid, gedurende welke het hart zich peilt en oordeelt met helderheid en onpartijdigheid. En als hij zijn gedrag bij 't hare vergeleek voelde hij zich blozen van schaamte voor zijn egoïsme, voor zijn dubbelhartigheid en valscheit tegenover hare zoo volkomen belangeloosheid en zelfverloochening. Waarom, in hun tegenovergestelde belangen, moesten alleen de zijne in acht genomen en geëerbiedigd worden? Waarom zou zij alleen door de opoffering lijden indien er een opoffering geschieden moest? Had zij dan het recht niet, de arme, door hem verleide minnares, ook een levensideaal te koesteren, haar zóó bescheiden, och God! zóó rampzalig ideaal, dat bestond uit de loutere voortdoring van den tegenwoordigen toestand; de voortdoring harer in de oogen der wereld gebrandmerkte positie, de voortdoring harer dagelijksche zelfopoffering en zelfverloochening, met als eenige troost en opbeuring de belofte dat hij haar niet gansch verlaten zou.

Haar niet verlaten! O! en hij die er bestendig aan dacht, haar te verlaten! Hij, die reeds zoo menigmaal, gefolterd door de banden welke hem aan haar gekluisterd hielden, van haar gescheiden had en die enkel uit een lafheid van hart en zinnen, uit een egoïsme van lijden tot haar teruggekomen was!... Opnieuw week hij in verbeelding enkele jaren achteruit, herinnerde hij zich wat zij geleden had toen haar kind op de wereld kwam. Hoe zij, na haar zoo smartvolle verlossing, lange maanden zwak en ziek gebleven was zonder een klacht te uiten, alleen bekommerd en bezorgd om haar ook

zieke kind. Ach! wat een goede, wat een bewonderenswaardige moeder was zij niet geweest! Met wat een liefde, met wat een toewijding had zij haar kind niet verpleegd, het nooit een oogenblik verlatend, halsstarrig, met een jaloesche, stugge teederheid, alle vreemde hulp stelselmatig van de hand wijzend. En dan hare wanhoop, hare onnoemelijke wanhoop toen het kind, ondanks al hare opofferingen en zorgen, toch gestorven was! Ah! het was wellicht enkel bij zulke moeders, bij die ellendige, door haar minnaars verleide, ongehuwde moeders, welke de Maatschappij veracht en verloochent, dat men nog het ware moederschap aantreft, de groote en verheven liefde van het wijfje voor haar kleinen, die ook door de wereld veracht, verloochend en vervolgd zullen worden.

En hij zou haar verlaten!... In verbeelding stelde hij zich in hare plaats, arm en zwak, met die éenige, uitsluitende liefde tot drijfveer van het gansche leven; en hij verbeeldde zich het lot van dat rampzalig meisje, op het oogenblik als die drijfveer zou breken, als die eenige liefde, dat uitsluitend doel, de essentie zelve van haar leven haar voor eeuwig zou ontnomen worden. O! maar 't was een misdaad, de lafhartigste en gruwzaamste der misdaden! Hoe dorst hij die beramen! Hij staarde haar steeds aan, de kin op zijne rechterhand geleund, de sigaar, met haar roodende asch, tusschen de lippen, de oogen van lieverlede bevochtigd door tranen. De zomernacht, nu gansch gevallen, was roerend van plechtige kalmte; het vroolijk geluid van gescherts en gelach, van bordengeklets en van glazeningerinkel was gestild in de verlatene prieëltjes; een laatste roeischiutje gleed over de rivier, onzichtbaar, in de verdofte kadans der riemslagen over het zwarte water. Het was een uur van eindelooze zoetheid en vrede, het uur der zachte en stillende sensaties, het uur van vroomheid, liefde en vergiffenis. En Lucie, als werd zij de onuitgedrukte ontroering, die het hart van haar minnaar doorwoelde, bewust en er ook van doordrongen, bleef nu insgelijks zwijgend, roerloos en stijf op hare bank, haar schoone, neergeslagen oogen zwellend van teruggehouden tranen, een lichte kleur over haar bleeke wangen, terwijl zij, als om zich een houding te geven, haar linkerhand over het grijze tafelblad liet dwalen, kruimeltjes brood opgarend en er balletjes van knedend. En eensklaps, bij de nogmaals in hem onstuimig opwellende gedachte dat zij opnieuw zou moeder

worden, kwam zij hem als geheiligd voor en hij zelf als een monster. Tranen sprongen uit zijn oogen, hij wierp zijne sigaar verre weg, stond op, ging rond de tafel en kwam bij haar met uitgestrekte armen. Hij had een afkeer van zichzelf, een afkeer van de zwijgend tusschen hen toegestemde misdaad; hij wilde haar die nu verbieden, haar op zijn knieën vóór haar voeten om vergiffenis smeeken, haar die afschuwelijke gedachte ingeboezemd te hebben. Reeds sloot hij haar in zijne armen, reeds stamelde hij bevend smeekende, onduidelijke woorden, toen, voor de derde maal, overweldigend de spontane en edelmoedige gevoelens van zijn hart, het schrikkelijk phantoom der toekomst vóór hem oprees.

Hij ijsde, onthutst, de woorden van liefde en medelijden schielijk gestold op zijne lippen. Een folterende chaos van denkbeelden zweefde voorbij zijn geest, hij zag Raymonde, zijne familie, zijn kennissen en vrienden; hij zag zich weer in den afgrond, door allen gehoond en verstooten, bepaald verloren van goede faam en toekomst. En het akelig visioen was nogmaals het sterkste: hij liet het meisje los, deinsde een stap terug, hield enkel nog haar handen in de zijne, terwijl hij, het aangezicht verwrongen, met een dofte, genavreerde, gebrokene stem slechts deze woorden murmelde:

„Komaan, Lucie, sta op, 't wordt laat, wij gaan terugkeeren.“

IV.

„René!“ . . .

„Raymonde!“ . . .

Hij had even het hoofd binnen de wachtzaal gestoken; en bijna opgebeurd er haar nog niet te vinden, keerde hij in den vestibule van 't station terug, toen zij, van achter een der grauwe pijlers komend, schielijk vóór hem stond, door een meid in wit voorschoot, die een korfje droeg, gevolgd.

En in den kreet van verrassing dien zij beiden, te gelijker tijd, slaakten, lag er, onweeraanbaar en onwillekeurig, eene zoo schielijke en hevige bekentenis van wederzijdsche liefde, dat zij beiden een oogenblik stom en als verpletterd, roerloos vóór elkander bleven staan. Toen groetten zij elkander, de wangen blakend, met een schaamte en een streeling in de oogen;

zij wisselden de eerste woorden van welkom en terugzien; en in de herhaalde en krampachtige drukking hunner handen lag er als een worsteling tegen het al te overweldigende hunner emotie, als een bevechting der onstuimige en onberedeneerde begeerte die zij voelden, elkander met een wilden hartstocht, met een almachtigen kreet van liefde te omhelzen.

En beiden, geschokt tot in de diepste vezels hunner ziel, beseften nu, als het ware handtastelijk, in een verrukking gemengd met schrik, de hevigheid der omwenteling, die, gedurende zijne afwezigheid, in beider hart was losgebroken; den onberekenbaren afstand, door hun gevoelens ter ontmoeting van elkander afgelegd; de niet langer loochenbare almacht hunner zoolang sluimerende liefde, die zoete, eertijds broederlijke liefde, maandenlang heimelijk gekoesterd als een illusie van geluk en bestreden door de rede als een spook van onheil; die liefde, welke zich nu plotseling kwam openbaren, met een onweersaanbare helderheid en kracht, in dat bliksemsnel oogenblik der onverwachte ontmoeting, in die seconde van verrassing, gedurende welke de macht der rede den tijd niet had gehad de instinctieve ontboezeming van het hart te onderdrukken. Hij bleef steeds vóór haar staan, in het gejoel der heen en weer loopende reizigers, het hart als onder hamerslagen bonzend, het hoofd gonzend onder een storm van folterende en verrukkende gewaarwordingen, voortdurend zóó hevig ontsteld dat hij in de war raakte met het aangevangen verhaal der incidenten en gebeurtenissen zijner reis, gestadig van den os op den ezel springend, zichzelf in de rede vallend om haar onbeduidende vragen te stellen, zich soms tot bloedens toe de lippen bijtend, om, in de hevigheid zijner ontzetting, ook al de andere geheime folteringen van zijn hart niet te ontsluiten: de ontmoeting van den vorigen avond met zijne maîtresse, haar ijzingwekkende bekentenis, het schrikbeeld van de toekomst, dat hem opnieuw, met een vernielende macht, in zijne klauwen greep.

Hij kon den blik van haar niet afwenden, hij staarde haar als betooverd aan, verwonderd en verrukt haar zóó frisch, zóó opgewekt, zóó schoon te vinden, schoon van een troeblante en als het ware naïef-zegevierende schoonheid die hij haar niet kende, zoo gansch een eenvoudige en teedere zwierigheid in haar lichtroze zomerkleed en haar gemskleurig schoudermanteltje, met

op haar hoofd dien fijnen, zwarten, door een prachtige struisveder versierden strooehoed, onder welks gracieus schuimgolvenden rand haar voorhoofd, hare bezielde oogen en een deel der wangen zich met een tint van warme schaduw bedekten. En, in de ontroering zijner ziel, besepte René opnieuw, met een almachtige aangrijpendheid, het werk van verlossing en herschepping, door Raymonde ondernomen. Hij voelde, dat zij hem *wilde* redden, dat zij hem *wilde* het geluk aanbrengen, waartoe hij waardig was: den terugkeer tot zelfachting en de achting van de wereld; en hij voelde ook, instinctmatig, dat het ditmaal een laatste poging gold, dat zij, na deze uiterste proefneming, voor hem niets meer te doen, niets meer te zeggen had; dat haar werk van herschepping heden, ja, heden bepaald geëindigd was; dat zij, als laatste overtuigingsmiddel, zichzelf, in haar jeugd en haar schoonheid, in haar vrome begeerte hem gelukkig te zien, ten offer bracht, en dat het nu zijn beurt was de kroon te stellen op haar werk van opoffering en liefde door de hand te vragen welke zij hem zoo grootmoedig aanbood.

Al deze gedachten, al deze gewaarwordingen, al deze openbaringen dwarrelden steeds, met de snelheid van het weerlicht door zijn geschokten geest, terwijl hij haar nu, na aan het loket hun reiskaartjes besteld te hebben, bleek en ontsteld in de wachtzaal volgde. Hij volgde haar werktuigelijk, gedwee, gelijk een hond zijn meester volgt, met de enkele behoefte haar op dit oogenblik niet te verlaten, nog enkele stonden alleen te zijn met haar, haar aan zijn zijde te zien en te voelen, om zich in haar bijzijn wat te voelen stillen, om te pogen uit den chaos zijner gewaarwordingen iets duidelijks te beseffen, om aan zijn gefolterden geest den tijd te geven te begrijpen of het een geluk dan eene ramp moest heeten, dat onduidelijk en almachtig iets, hetwelk zoo plotseling tusschen hen ontstaan was. En het was ook een angstige behoefte haar niet te bedroeven, 't zij door haar een onbewuste koelheid te betuigen, 't zij door er niet genoegzaam in te slagen zijn ontsteltenis te verbergen; een behoefte van goed, van zacht te zijn voor haar, zich dicht bij haar te schuiven, heel dicht bij haar, als om haar te beschermen tegen hij wist niet welk onheil, waardoor hij haar bedreigd voelde.

Doch zij zelve was te zeer ontsteld dan dat zijne ontroering

bij haar een argwaan konde opwekken. Haar aangezicht, evenals het zijne beurtelings bleek en blozend, was de gestadig afwisselende spiegel der gevoelens van verrukking en van smart, die beurtelings haar ziel bestormden; en hare stem, die ietwat dof klonk, had bijwijlen zeer zachte, zeer zoete buigingen, streelingen van teederheid en schier van wellust, die hij bij haar nooit waargenomen had, terwijl in de diepte harer glinsterende, halsstarrig op hem gevestigde oogen soms als het ware een vage, vochtige weerglans scheen te zweven, een glans van twijfel, hoop en vroomheid, welken een niets in tranen zou opgelost hebben.

Zij kwamen eindelijk toch een weinig tot bedaren. Zij hadden naast elkander plaats genomen op eene der rood-fluweelen banken van de wachtzaal, de meid, die hen gevolgd had, steeds op enkele passen rechtstaande, haar korfje in de hand; en nu, een weinig gestild, praatten zij kalmer, in het onophoudend gewoel der heen en weer loopende reizigers, die de deuren deden kletsen. Hij vertelde haar, met een bezadigder stem en in een duidelijker orde, de voornaamste gebeurtenissen zijner reis; en zij, van haren kant, deelde hem de geringere incidenten mede, die met haar en met hun familieleden en kennissen gedurende zijne afwijheid voorgevallen waren. Beider aangezicht had van lieverlede nagenoeg zijn gewone uitdrukking teruggekregen, zij voelden in zich, na den hevigen schok der eerste ontmoeting, als een stillenden vrede, en in een wederzijdsche behoefte tegen de ontroering, waarin de spontane ontboezeming van hun hart hen onweerstaanbaar medegesleept had, te reageeren, slaagden zij er bijna in den vroegeren toon van goede kameraderie, van zoete vertrouwelijkheid weer aan te wenden, toen de deur der wachtzaal openging, de een na den ander een gansche vroolijke bende dames en heeren binnenlatend, overvloedig voorzien van reismantels, zomeroverjassen, pakken en korven, en die, zoodra zij Raymonde en René op de bank ontwaarden, recht op hen afkwamen, met groote gebaren en luidruchtige uitroepingen.

Het waren de plezierreizigers. Aan 't hoofd stapte mevrouw Blondiaux, de „chaperone“, groot en fiks, nog al struisch, van een dertigtal jaren, gekleed in blauwe cheviot met roode garnituren, den stap vastberaden, den glimlach levendig, den aanblik bijna driest in een ongewoon frisch gelaat. Zij drukte

juichend de hand van Raymonde, trippelend van blijdschap, verrukt om het mooie weder; en, eerst na enkele oogenblikken veinsde zij René te ontwaren en beantwoordde zij met een ceremonieuse buiging zijnen groet, het aangezicht schielijk geplooid tot ernst, als om opzettelijk 't verschil te laten merken. René, die haar niet lijden kon, bedwong met moeite een gebaar van toorn, evenals immer, in zijn lichtgeeraaktheid van verstandig, misloopen jongeling op de loer naar alle nuances van minachting en vernedering; maar zijn geest was nog te sterk bekommerd door zijne ontmoeting met Raymonde en hij had overigens den tijd niet zich aan zijne gevoelens van verbittering over te geven: de gansche bende omringde hen nu, een bonte, dichtgeschaarde groep in 't midden van de wachtzaal vormend, en algemeene, luidruchtige groeten werden gewisseld, in de opgewekte nieuwsgierigheid der vreemde, rondom de ruime zaal op de rood-fluweelen banken gezetene reizigers.

Trouwens, dank zij een werkdadige propaganda door mevrouw Blondiaux, den vorigen avond op het diner bij mijnheer Boudin aangevangen, waren de deelnemers aan het uitstapje aanzienlijk talrijker, dan die welke Raymonde in haren brief aan René aangekondigd had. René, die een weinig op zij was gegaan om een handdruk en eenige woorden te wisselen met zijn vriend dokter Hody, een lang en mager jongeling van een dertigtal jaren, met een grooten, geelblonden baard en bleekblauwe oogen van peinziger, herkende beurtelings al de verwachte genoodigden: Clara Sioen, lang en mooi, een air van hoogmoed en pretensie over haar; Andrée Nicaise, een onbeduidende blonde, met een flauwe, lichtroze gelaatskleur en een onnoozelen glimlach; de drie juffrouwen Jocquier, twee bruine en een blonde, alle drie van een gelijke, regelmatige en onbehaaglijke, als het ware levenlooze schoonheid. Om haar heen, galant, opgewekt, levendig, fladderde, met gemaakte lijf- en stembuigingen, de schaar der jongelieden: Liefmans, klein, blond en mager, van een dertigtal jaren, met iets valsch en schimpends in zijn groene, achter nijpglazen verborgene oogen; Lateur, Paul Lateur, — „Paul pour les dames!“ — zoo als men hem gemeenzaam noemde, een mooie zwarte, met een schitterenden blik en fijne, zwarte, opgekrulde snorrepuntjes; Wennemackers, zeer gewoon van aangezicht en voorkomen, maar wien zijn talent van monologist en amateur-tooneelspeler een ijdele faam

van wereldsch artiest verworven had; Bébé Lechat, te jong voor het gezelschap, met een naïeven glimlach op zijn vriendelijk poppengezichtje, van groep tot groep rondrentelend, op zoek naar eenen vriend van zijne jaren. En ietwat afgezonderd van de anderen hielden zich de nieuwe, door mevrouw Blondiaux aangeworven deelnemers: de juffrouwen Dufour, twee oude vrijsters van reeds in de veertig, klein, preutsch en leelijk, beide gekleed met gelijke, mismaakte zwarte kleeren en onsierlijke bruine hoeden met breede boorden; mijnheer Blondiaux, kort en dik, met een apoplectieken hals, en mijnheer Poulard, een professor der Hoogeschool, ook van een jaar of vijf en veertig, ongehuwd, ietwat zwaarlijvig reeds, met o-vormige beenen, alom bekend als de spiritueelste geest der stad, den schrik en het verfoeisel der jongelieden van beide geslachten met wie hij niet ophield bedektelijk den spot te drijven, maar zoo voorkomend, hoffelijk en dienstwillig bij de gehuwde dames van een zekeren leeftijd, dat hij door zijn ontelbare vijanden niet anders dan „le chien couchant des femmes mari  es” geheeten werd. Een lang en baardeloos jongeling van een twintigtal jaren, met een sympathiek gelaat en een argeloozen glimlach in zijn helderblauwe oogen, Mister Winton, de zoon van een van mijnheer Poulard’s vrienden, professor aan een Hoogeschool te Oxford, vergezelde hem. Wat Blanche Serruijs en haar verloofde betreft, deze hadden te nauwernood zich de moeite getroost Raymonde en haar neef te komen groeten; zij waren dadelijk alleen gaan zitten op eene der banken om elkaar het hof te maken: hij, zwart en monstrueus leelijk, met groote, uitpuilende zwarte oogen en een sterk vooruitstekende kinnebak; zij, malsch en wit van vleesch, grooter en kloeker dan hij, duldend, als iets dat *moest* geschieden, al de vrijheden, hoe gewaagd ook, welke haar minnaar zich bestendig veroorloofde. Zij zou hem enkel huwen om ’t fortuin en de datum der echtverbintenis naderde. Intusschen namen zij deel aan al de door mevrouw Blondiaux, — die adoreerde verloofden te chaperoneeren en die ook deze twee met elkaar in kennis had gebracht — belegde uitstapjes en vergaderingen; maar hun gedrag wekte zulk een algemeenen walg op, dat nooit iemand het zou gewaagd hebben hun bestendig en weinig stichtend tête-  t  te te storen om hen bij de andere leden van ’t gezelschap op te eischen.

Mevrouw Blondiaux nochtans, liep rusteloos rond, ongeduldig omdat de Boudin’s, die ook beloofd hadden aan het plezierreisje deel te nemen, nog niet verschenen. Het uur van vertrekken naderde, zij liep gejaagd heen en weer van de wachtzaal naar de vestibule, of zij hen niet zag komen; en de excursionnisten deelden hare verlegenheid, allen verloren de hoop ze nog bij tijds te zien aankomen, toen de wachtzaaldeur opnieuw, met hevigheid, geopend werd, mijnheer Boudin binnenlatend, die koortsig op zij sprong, den eenen vleugel met de hand vasthoudend, terwijl mevrouw Boudin en hare dochter ook binnengesnel kwamen, gevolgd door twee commissonnairs van ’t station, welke hijgend een enormen teenen korf voortsleepten.

Het was een algemeene uitbarsting van gejuich, hoezees en vreugdekreten, terstond gevolgd door een oogenblik stomme verbazing, toen, op de verwonderde vraag van mevrouw Blondiaux, waartoe die groote korf, welke de commissonnairs in het midden der wachtzaal hadden neergezet, moest dienen, mevrouw Boudin buiten adem verklaarde dat het hun korf met proviand en tafelgerief was.

„Hoe zoo, hun proviand, die monstrueuse collo! Maar wat stak daar toch in! Voor hoe lang dachten zij wel weg te blijven! Hoe dat lastig stuk in een coupé geplaatst!” Verwarde kreten en gelach lieten zich hooren, allen schaterden te gelijker tijd, de oogen rond van verbaasdheid, terwijl mevrouw Boudin, groot en struisch, met verhit gelaat den inhoud van den korf opnoemde: een schotel koude visch en twee schotels koud vleesch, drie soorten van wijn en twee van bier, nage-recht en ooft; en dan een heel tafelservies: een tafellaken en servetten; ontelbare borden, glazen, vorken en messen; tot zelfs een toestel met petroleum om koffie te maken. ’t Gelach klonk luider, ging over tot een soort van opschudding waar heel de wachtzaal deel aan nam. Zelfs de vreemde, langs de wanden op de rood-fluweelen banken zittende reizigers interesseerden zich aan ’t schouwspel, een spotlach op de lippen, in stilte opmerkingen wisselend, en mijnheer Boudin had alle tegenwoordigheid van geest verloren, verbluft rondlopend in het midden der proestende toeristen, zijn hoed in de hand en met den zakdoek het zweet van zijn aangezicht vegend, dringend inlichtingen vragend en tegenstrijdige schikkingen nemend;

vooral bevelend, op een gebiedenden toon bevelend, dat de commissiounairs geen oogenblik den korf mochten verlaten. Maar wat zijne ontsteltenis ten top deed stijgen was de tusschenkomst van den bediende der wachtzaal, een lange magere, met een dichtgeplante, waaivormigen, bruinen baard, die hem met een holle, onverschillige stem kwam vragen of de collo met den trein van drie ure moest vertrekken en of hij reeds voor den bagagewagen ingeschreven was.

„Voor den bagagewagen! Hoe zoo, voor den bagagewagen?„ Mijnheer Boudin, die nooit reisde, scheen zelfs niet te vermoeden dat er een bagagewagen zou bestaan, en hij begreep enkel, met verslagenheid, dat de korf in een reizigerscoupé niet kon geplaatst worden. Gelukkig voor hem kwam mijnheer Poulard, steeds dienstwillig, hem uit den nood helpen. Hij gaf de twee commissiounairs het bevel den korf op te tillen en stapte hun haastig in de bagagezaal vooraf, gevolgd door mijnheer Boudin, die, verward, angstige vragen deed. Maar mijnheer Poulard stelde hem met een zelfvertrouwend, pontificeerend gebaar gerust. Na enkele oogenblikken waren de verplichte formaliteiten volbracht en daar de bediende, toen zij bij het gezelschap terugkeerden, juist hun trein aankondigde, de glazen deur van het station openend, verlieten al de toeristen de wachtzaal, in een brouhaha van vreugdekreten en gescherts.

Zij waren te talrijk om in ééne coupé te kunnen plaats vinden, zij hadden zich verdeeld in twee afzonderlijke compartimenten; en René, door de incidenten van het vertrek eenigen tijd van Raymonde gescheiden, zat nu weder met haar, in denzelfden wagen, naast een der venstertjes, recht tegenover haar. Het gesprek was luidruchtig en algemeen, het was niet mogelijk, op dezen stond, vertrouwelijke mededeelingen te wisselen; maar onophoudend, onweerstaanbaar vestigden zijne oogen zich op haar, terwijl, met eene steeds toenemende aangrijpingskracht, in zijn geest de gedachte woelde, dat straks, met den eersten stilstand van dien grollenden trein, die hen nu door de zonnige velden voerde, de opschorsing, door de aankomst der toeristen aan hunne ontboezemingen gesteld, weêr zou geëindigd wezen, en dat het alles overweldigend gevoel, gedurende zijn korte afwezigheid tusschen hen gerijpt, eindelijk onfeilbaar door bei-

den zou opgeklaard worden. Hij voelde het, hij wist het en hij was er tevens door begoocheld en verschrikt. En hij voelde ook dat zij er door begoocheld en verschrikt was zooals hij; haar ook op hem halsstarrig gevestigde blik, scheen zich beurtelings door een vlam van geluk te bezielen, of zich onder den greep der foltering als onder een waas van tranen te benevelen; haar stem, toen zij tot hem het woord richtte, had steeds die streelingen van zachtheid of die diepten van twijfel, die hij voor het eerst bij haar waarnam; en zelfs haar houding had nu eens een zoete, delicioese, bijna wellustige gedweeheid, dan eene koele, gestrengte, bijna stugge verstraming van smart en opstand. Beiden, zonder elkaar hunne gevoelens meê te deelen, voelden zóó juist, zóó identiek gelijk, dat zij, door den mond te openen, dezelfde woorden zouden uitgesproken hebben.

Ach! wat was ze toch goed, zoo goed en streelend, en zoo mooi ook, zoo gansch bijzonder mooi, gelijk ze daar nu vóór hem zat, in haar eenvoudig roze zomerkleed, dat zóó zacht, zóó sierlijk, zóó troebiant hare beeldige, als het ware nog bedeesde maagdelijke vormen afteekende, terwijl haar fijne zwarte hoed, met gracieuze golvenden boord, zijn zachte, warme schaduwlijn over haar blank voorhoofd en satijnen wangen legde! Wat zou het goed en volzalig geweest zijn, bij haar al de wederwaardigheden, al de ellenden van het leven te vergeten, haar hand te mogen nemen, haar bevend aan zijn hart te mogen drukken; haar weenend te mogen kussen, en te zeggen: „ik bemin u, Raymonde, ik aanbid u, ik kom u mijn verlossing en herschepping vragen en in ruiling breng ik u 't geluk van gansch uw leven!“

Onweerstaanbaar, evenals zoo menigmaal, liet hij zich opnieuw door dat mirage, door die onuitsprekelijk zachte visie medesleepen. In zijn vurige aandrif naar geluk, in zijn vurige overtuiging, dat hij bij haar, en bij haar alleen het ware geluk vinden zou, vergat hij opnieuw alles, al de hinderpalen, al de vernederingen, al de smarten: hij leefde als in een atmosfeer van droomen, van volmaakte en ideale volzaligheid. Maar brusk nagelde zich dan weder het denkbeeld der andere in zijn hersens, en hij voelde zich ijzen, de levenskrachten opgehouden, versteend van angst en schrik, terwijl de stem des gewetens zich in hem verbiëf, hem toeschreeuwend dat hij geen recht had

op eene herschepping, die ten prijze van een misdaad zou bekomen worden.

O! die andere! Wat nachtmerrie! wat straf van gansch zijn leven! En wat eene verergering van rampspoed, die schrikkelijke vrees voor het te komen kind, waardoor hij nu weder bedreigd was, o, juist nu, in die belofte van verlossing en herschepping, hem door Raymonde in het besliste offer van haar eigen jeugd en schoonheid, van haar eigen leven aangebracht! Hij verbleekte van afschuw bij die verpletterende gedachte, en eensklaps was het in hem als een schok van intuïtieve, volstrekte, onwederlegbare overtuiging: zijn laatste hoop en twijfel van den vorigen avond werden uit hem weggerukt; hij voelde, zóó sterk en zóó onberedeneerd als Lucie zelve het gevoeld had, dat de toestand zijner minnares niet meer *zou* veranderen, dat het kind, het wrekend phantoom der toekomst, *zoude* komen.

Een onvrijwillig gebaar van opstand ontsnapte hem. Indien er in hem nog een schim van eergevoel overbleef, was het dan zijn plicht niet uit al zijn krachten te reageeren tegen de liefde, die zijn nichtje hem inboezemde? Was het zijn plicht, zijn onverbiddelijke plicht niet haar bijtijds te waarschuwen, haar niet, om hem te redden, eene zelfopoffering te laten volbrengen, die met een moreelen zelfmoord zou gelijk staan? Hij huiverde van afschuw bij die vernielende gedachte; hij staarde steeds, in de grollende slingering van den vliegende trein, met zijn verwilderde oogen, naar het lief en grootmoedig, vóór hem zittende slachtoffer; en, in het paroxysme zijner smart nam hij plotseling een besluit: het stugge, bitter besluit haar alles te bekennen en liever zelf van wanhoop te sterven, dan haar het offer te laten volbrengen. Ja, ja, hij zou, hij wilde voortdurend, en meer dan ooit, lijden; hij wilde de laatste vernederingen uitstaan; hij wilde zich voor eeuwig in den afschuwelijken afgrond van zijn leven laten slingeren, maar haar ten minste, haar zou hij redden.

Haar redden!..... plots dacht hij, hijgend van foltering, dat het reeds te laat was, dat de bekentenis zijner liefde zich geopenbaard had in de brieven, die hij haar uit Duitschland schreef en in de onbedwingbare ontboezeming van beider harten toen zij elkaar terug ontmoetten. Hij voelde dat zij nu nog enkel wachtte, als een belooning voor haar offer, naar de bezadigde bekrachtiging dezer bekentenis, die op haar werk van

verlossing en herschepping de kroon zoude zetten; en dat zijn retractatie, de niet volbrenging van den reeds stilzwijgend gezworen eed, haar van smart en droefheid zou vernielen. O wat afgrijselijk dilemma, die onoverkomelijke, in elk geval te plegen misdaad! Zijn geest verduizelde; hij voelde zich zinneloos worden, langs alle kanten gevangen in een horizon zonder hoop en zonder uitkomst, waar de schrikkelijke gebeurtenis, die hij boven zijn hoofd voelde zweven, hem zou treffen en vernietigen.

Alsdan, in een uitersten opstand tegen het onverbiddelijk Noodlot, besloot hij toch zijn liefde voor Raymonde te overwinnen, moedwillig ze te dooden. Hij besloot het in eens en onherroepelijk, in zijn stugge hardnekkigheid, zooals men tot een zelfmoord zou besluiten. Van beide rampen, bijna onvermijdbaar, was dit nog de zachtste. Hij zou een hart, een arm, schuldeloos en grootmoedig hart dooden, maar de verzaking aan zijn eigen levensheil zou toch tenminste een dubbele misdaad beletten. Toen hij, bleek en ontsteld, met de anderen aan het kleine station Baevel afstapte, was hij bereid, dit besluit ten uitvoer te brengen.

V.

De uitgelaten bende, in kleine groepjes verdeeld, volgde nu stoetsgewijze, eerst dwars door de rijpende korens, weldra door dennenvouden en door heesters, den smallen, slingerenden steenweg van Baevel naar Lauwegem.

Vooruit liep de jeugd: de jonge meisjes in haar lichte zomerkleeren, de gestalte zwierig uitkomend onder het glimmend, gespannen kuras der rijkkleurige zonnescermen, bekoorlijk als verschijningen van vlinders en bloemen op den sombergroenen achtergrond van de reeds harde loovers. Om haar heen fladderden de jongelingen, lachend en schertsend, beladen met zomermanteltjes, pakken en korven; en 't laatst kwamen de bedaalde lieden: de dames Blondiaux en Boudin, vergezeld door de juffrouwen Dufour en door de heeren Blondiaux, Boudin en Poulard, terwijl, den stoet sluitend, twee twaalfjarige knapen volgden, blootshoofds en barrevoets, hijgend en zweetend, met schuin getrokken gestalte den buitensporigen korf van de Boudins dragend, tot dit einde, onder belofte van wat centen, door

mijnheer Poulard bij het uit den trein stappen aangeworven.

Nu dorst René Raymonde schier niet meer aankijken. Hij stapte aan haar rechterzijde, haar korfje en haar licht zomermanteltje dragend, een weinig afgezonderd van de luidruchtige groep der overige jongelieden, vergezeld van Hody, die aan haar linkerzijde ging. Hij had het bij 't verlaten van het station opzettelijk geschikt derwijze dat zijn vriend bij hem zou blijven, aldus de gevreesde afzondering met Raymonde — destijds een hunner zoetste genietingen — vermijgend; maar bij de schielijke stilzwijgendheid van 't jonge meisje, bij de ernstigheid van haar verbleekt gelaat, hetwelk hij somtijds, met schuchterheid, ter sluiks bespiedde, begreep hij dat zij het al te angstig-moedwillige zijner handelwijs besefte, en er diep verwonderd, bedroefd en gekwetst door was. En hij zelf, eindeloos treurig en ongelukkig, wendde bovenmenselijke pogingen aan om de onverbiddelijke rol te spelen, welke hij zich voorgeschreven had. Het hoofdzinnend van een folterenden chaos sensaties en gedachten, den dood in het hart en de stem onweerstaanbaar trillend van aandoening, poogde hij nu weder, als om de tegenwoordigheid van Hody, wien het onderwerp een groote belangstelling inboezemde, daardoor te rechtvaardigen, breedvoerig over de werkzaamheden van het Anthropologische Congres van D. te spreken. Hij antwoordde op de korte, doordachte vragen van zijn ernstigen vriend; hij haalde de namen der vermaarde dokters en geleerden aan, die hij er ontmoet had; hij vatte den inhoud der voorgedragen leerstelsels, der uitgesproken redevoeringen samen. Maar hij voelde wel, dat hij — en dit voor de eerste maal — er niet in slaagde de belangstelling van Raymonde op te wekken, zij, die zich steeds zoo zeer voor zijn geliefde studiën interesseerde, zij die, geleerd en door de lezing der wetenschappelijke boeken welke hij haar leende in de quaestie reeds bevoegd, zóó vaak, met eene zóó bezieldde, trillende aandacht naar de ontwikkeling zijner gedachten over een belangrijk vraagstuk kon luisteren. Zij bleef voortdurend stilzwijgend, als vreemd aan het gesprek, den weemoedig-peinzenden blik onder haar wit-zijden parasol die, als moede, op haar linker schouder leunde, strak vóór zich heen gevestigd op de bonte schaar der overige jongelieden, welke nu luidruchtig een hollen weg tusschen woudachtige heu-

veltjes insloegen; en in zijn uiterst geprikkelde lijdensvatbaarheid besefte en voelde hij met eene steeds toenemende, onverbiddelijke hevigheid tot de fijnste en diepste nuances van ontoovering en smart, welke haar kwelden. Weldra werd hij zelf, bij die halsstarrig zwijgende, door zijn onverwachte wreedheid veroorzaakte treurnis, tot tranen ontroerd. Hij hield op met zijn reis te vertellen, zijn angst en kwelling schroefden hem de keel toe; hij vergat zijnen eed en de noodzakelijkheid van 't offer; hij folterde zich den geest om een middel te beramen, dat den haar toegebrachten slag van smart en van ontoovering toch zou verzachten. Thans wenschte hij dat Hody verdwijnen zou, dat hij weér alleen zou zijn met haar, om zijn wreedaardigheid te herstellen, om haar te troosten, haar iets te zeggen, iets zachts en verzoenends, hij wist niet wat, iets toch dat nog een straal van hoop en heil in haar zóó onverdiend ter neergedrukte ziel zoude doen schitteren. En daar Hody, van aard achterhoudend, en zelden sprekend, toen de anderen zwegen, voortdurend nevens hen bleef stappen, in zijn gedachten verdiept, zonder hunne ontroering te bemerken, sprak de stem van beider hart zóó luid in de drukkende stilte, dat zij, om zoo te zeggen, handtastelijk, den strijd in elkanders binnenste vernamen. Alsdan, niet meer wetend wat gedaan, alles vergetend, overweldigd door de tirannieke behoefte haar op te beuren, stak René reeds instinctmatig zijne hand naar die van Raymonde uit, om haar, bij gebrek aan woorden, toch door een teedere, vluchtige drukking zijne genegenheid te bewijzen, toen een geluid van stemmen achter hen schielijk hun smartelijke kwelling storen kwam.

Zij wendden het hoofd om en ontwaarden de „chaperone“ en de bedaarde personen harer omgeving, driftig koutend en met groote gebaren geschaard rond den reusachtigen korf, welchen de kleine knapen als een klomp lood in het midden van den hollen weg hadden neêrgezet. De stemmen klonken verward en toornig, de drie jongelieden bemerkten de woedende houding van mijnheer Poulard, gebogen rechtstaande vóór de twee knapen die, zijdelings van den weg, half achterover tegen het linkerheuveltje geleund lagen, hijgend en 't gelaat verhit, als uitgeput van krachten. De vroolijke groep jeugdige toeristen die vooruitging had zich insgelijks, bij het geluid der stemmen, omgekeerd, en allen samen kwamen zij nu joelend terug op

hunne schreden, nieuwsgierig glimlachend den enormen korf en de „tschjyperône“ met hare hevige ontstelde schaar bedaarde aanbidders omringend. Alleen Blanche Serruiss en haar verloofde zetten even hunnen weg voort, en verdwenen arm in arm aan eene bocht der baan, tusschen de heuveltjes.

Het waren de knapen, die weigerden den korf verder te dragen. Zij waren afgemat van vermoeienis, het zweet liep in breede stralen over hun blakende gezichtjes; hun opene mondjes smakten angstig naar hun benauwden adem. En al de aanwakeringen, al de beloften en zelfs de smeekingen van mijnheer Poulard, die de zaak op hare plooiën wilde brengen, bleven machteloos om de kleinen van besluit te doen veranderen: zij schudden onveranderlijk hun blonde hoofdjes met hun helderblauwe, van krachtsinspanning uitgezette oogjes; het geld scheen voor hen schielijk geen waarde meer te hebben; zij eischten zelfs geene belooning om den korf zoo ver gebracht te hebben; zij wilden enkel hem niet verder dragen, zij konden niet meer.

't Was als een klein oproer. De toeristen, dezen aangegrepen door het comische, genen door het pijnlijke van den toestand, omringden nu, met gekscheurende of meewarige uitroepingen de steeds hijgende en zweetende, tegen het heuveltje geleunde kleinen; en vooral werd de spot gedreven met mijnheer Boudin, die wanhopig en verbluft van den korf naar de knapen liep, zijn aanbod van belooning verdriedubbeld, zijn vrouw toesnauwend die voorstelde een kruiwagen te laten halen, geheel buiten zich zelve van ontzetting, terwijl mijnheer Poulard, verontwaardigd en woedend omdat het hem ditmaal niet mogelijk was zijn gewone rol van redder in de netelige toestanden te spelen, zelfs tot bedreigingen overging, bevestigend dat hij den dorpsveldwachter zou ontbieden indien de knapen langer weigerden, de taak, waartoe zij zich verbonden hadden, te volbrengen. Doch het bleek terstond dat mijnheer Poulard, die zich gewis den veldwachter als een gestreng, ontzag inboezemende dorpsverheid voorstelde, hier leelijk den bal had misgeslagen. De beiden kleinen lieten een korten spotlach hooren en de jongste der twee riep op een toon van volkomen geruststelling, terwijl zijn naïef gezichtje bij de aan zijne woorden verbonden herinnering onder den glans eener schalksche vreugd ontlook:

„O! de sampetter!...¹⁾ die ligt zat te bed. Al de schooljongens hebben hem dezen middag weërom al jouwend naar huis geleid!“

Al de toeristen schoten in een luiden lach, uitgenomen mijnheer Poulard die, ten hoogste geërgerd, de kleinen poogde weg te jagen. Doch zij verwaardigden zich nauwelijks een paar schreden op zij te gaan: zij bleven in het midden van den weg geplant, zonder vrees voor de bedreigingen, nieuwsgierig de toeristen aanstarend, hun vuile naakte voetjes over elkaar gekruist, terwijl de heeren Poulard en Boudin bij gebrek aan vreemde hulp, het besluit namen zelve den korf te dragen. Enkele dames, verteederd, wierpen toch, niettegenstaande het hevige protest van mijnheer Poulard, die beweerde dat zulks een aanmoediging tot bedelarij was, eenige centen in het zand, die de knapen gretig opraapten; en nadat er besloten was geweest dat al de heeren beurtelings den korf zouden helpen dragen, zette de stoet zich vroolijk weër op weg.

Men was de ophaalbrug der Leie voorbij, men volgde nu een eng, slingerend pad, met links, de onafzienbare, rijpe weiden en rechts, achter een kleine beek — de Kaenel — en eene hooge beukenhaag, de sombere, majestueuze gewassen van het park van Lauwegemkasteel. De Julizon glinsterde in al hare pracht, een ononderbroken symphonie van vogelenzang steeg uit de hooge loovers en over de gamskleurige oppervlakte van het rijpe gras zweefden soms, in 't zachte briesje, dat uit 't Zuiden woei, als het ware lange, lichtgolvende wateringen van schaduw en licht, die ginds verre, ginds heel, heel verre aan den horizon van zwarte wouden, als de vonkende deining eener zee, tegen de donkere, onbewegelijke rotsen van den oever kwamen uitsterven. En eensklaps, gelijk men, na een tien minuten loopens, een soort van met boomen beplanten dijk beklom, woei 't koeltje frisscher in de aangezichten, licht rimpelend de oppervlakte van een breeden vijver, waarachter, uitkomend als een paleis van feërie op zijnen achtergrond van sombere loovers, het kasteel orees.

Het was een prachtige oude ridderburg, in roode steen, met ronde zijdetorens, spitsche schaliedaken en aan galgen gelijkende ophaalbruggen, onlangs geheel in zijn Middeleeuwschen bouwtrant hersteld. Geen boom, geen struikje, niets dat de

¹⁾ Van het Fransch: garde-champêtre.

aandacht kon afleiden verrees op het fluweelgroen kortgeschoren grasplein, dat in zachte glooiing naar den vijver daalde; de immense voorgevel van het oude slot verscheen in al zijn reine en gestrengte majesteit, in heldere hoeken en lijnen afgeteekend op de zwarte massa wouden, welke ook duidelijk in vierkant blok uitsprongen op de onafzienbare uitgestrektheid der beemden, als de verwezenlijkte droom eener oase in 't midden der woestijn. Alleen strekte zich links, dwars door de weiden, een tweede dijk uit, een lange, lange met een vierdubbele rei ceuwenoude beuken beplante allee, die het kasteel verbond aan de groote, koninklijke baan van Gent naar Kortrijk, zichtbaar ginds verre, als een eindelooze, regelrechte streep van boomen, wier wazige, verminderende kruinen in een soort van nevel aan den horizon verloren gingen.

Zeer getroffen door de heerlijkheid van 't schouwspel waren de toeristen op den dijk blijven stilstaan. Men kon het niet laten dit prachtig kasteel te bewonderen, telkens en telkens weër, bij ieder bezoek. Zelfs mijnheer Boudin knikte goedkeurend met het hoofd en uitte zijn bewondering, alleen betreurend, dat een zoo heerlijk eigendom zich op den dommen buiten, en niet in de stad, bevond. Mister Winton, blozend als een meisje, verklaarde dat het bijna zoo mooi was als 't kasteel der Koningin van Engeland, te Windsor. Doch allen hadden honger, men daalde de zachte, met gras begroeide helling, die ook langs dezen kant des vijvers naar het water golfde, af, en dadelijk werd de maaltijd ingericht.

Het ging er uitnemend opgewekt en lustig toe. De reusachtige korf van mijnheer Boudin werd geopend en de inhoud ervan geledigd onder een oorverdoovend brouhaha van gescherts en gelach; servetten werden nitgestrekt op 't gras, eet- en drinkwaren kwamen te voorschijn. En allen vlijden zich als uitgelaten neder, allen voelden de traditioneele behoefte, eigen aan de stedelingen, in hunne uitstapjes te lande, zoo luidruchtig en buitensporig mogelijk te zijn. Spijzen en dranken werden verwisseld; Liefmans, die zich om Clara Sioen beijverde, was haar melk gaan halen op het neerhof van 't kasteel; mijnheer Boudin, die drie flesschen champagne mede had, wilde dat een ieder ervan proefde.

Alleen Raymonde en René bleven voortdurend ernstig en stilzwijgend, verdiept in hun kommer en gedachten, als vreemd

aan 't overige van 't gezelschap. Hij had zich aan haar zijde op het gras gezet en eene aanblijvende ontroering woog op zijn gemoed, nu zij hem zachtkens, met een soort van teruggehouden zorgzaamheid, als schaamde zij zich voor die valsche rol van oplettende huisvrouw, welke zij voor één uur bij hem zoude vervullen, van de medegebrachte spijsen bediende. Zij scheen haar eersten schok van teleurstelling en smart eenigszins overwonnen te hebben; zij vroeg hem met haar zachte, een weinig verdofte stem van weemoedige teederheid of hij van die en die gerechten hield, of zij wel gedaan had zoo en zoo iets meê te brengen; hem telkens peinzend aankijkend met hare schoone, diepe, stille oogen, waarin haar treurige gelatenheid te lezen stond; terwijl hij, tot de tranen ontroerd, zijn hart van spijt en wroeging voelde breken, terzelfdertijd schuwend de lichtste aanraking van hare vingers en overweldigd door een onzinnige begeerte, de fijne witte hand, die zij met de spijsen naar hem reikte, in de zijne te vatten, ze te kussen, te kussen, en te zuchten: „O ja, g' hebt wel gedaan; ik houd van al wat gij mij geeft; en bovenal houd ik van u, Raymonde, ik bemin u, ik aanbid u, ik wenschte, dat ik heel mijn leven lang met u mocht slijten!“

De lunch was geëindigd, doch men bleef voort op het gras liggen, in de delicioese zachtheid van den heerlijken Julina-middag, met een sensatie van gelukkig welzijn. De heeren hadden sigaretjes mede; zij presenteerden er aan de dames en enkele dezer rookten, uit moedwil en scherts, om te toonen dat zij durfden. Andere waren opgestaan en plukten bloemen aan den boord van 't water, prachtige lischbloemen, die zij tot reusachtige gouden tuilen verzamelden. Clara Sioen, hoogmoedig en schoon, was een weinig op zijde gaan zitten om het kasteel in aquarel uit te schilderen. En de lucht bleef van een weergalooze pracht en helderheid; zelfs 't frisse briesje was gevallen en uit de onbewegelijke, sombere loovers achter het majestueus kasteel steeg voortdurend de symphonie der vogelen: een verrukkende menging, een triomfante verwarring van al de tonen, van al de gezangen; de ontelbare, ondereen en onophoudend galmende beiers van een miniatuur-toren van Babel, bij tusschenpoozen begeleid en overheerscht door twee of drie zwaarder luidende stemmen: het droomerig gekoer der tortelduif, de gouden fluit van weduwaal en koekoek, die

prachtige contraltos van 't woud, welke in regelmatige kadans 't concert schenen te leiden, terwijl hoog in de lucht ook soms een groote onbekende vogel met trage wicken door 't azuur dreef, een wilden, lang trillenden gil slakend.

Toen richtten de toeristen, onder het bevel der opgewekte mevrouw Blondiaux, gezelschapsspelen in. Een der jongelieden, Paul Lateur (Paul pour les dames) stelde „tableaux vivants“ voor met Bébé Lechat, Andrée Nicaise en Marguerite Boudin; een tweede, Wennemackers, droeg een monoloog voor „Dans le Monde“; en de jongste der drie juffrouwen Jocquier, die lessen nam van een destijds beroemde zangeres, zong haar groote aria: „Je vais mourir!“...

Men juichte, men klapte met de handen; mister Winton, naïef en blozend, moest op het half spottend, half ernstig aandringen van mijnheer Poulard iets in 't Engelsch zingen. Daarna omringden allen, met uitroepingen van bewondering, Clara Sioen, die hare aquarel geëindigd had, een schildering met groote lijnen, met groote, schreeuwend gekleurde vlekken, in haar gewilde eenvoudigheid een artistieke pretensie tot modern impressionisme verradend.

En René, die steeds zwijgend alles afkeek en afliusterde, vergeleek inwendig de verwaande nietigheid van al die gemaakte en opgeschroefde jonge meisjes met de zoo natuurlijke en oprechte ongekunsteldheid van Raymonde, die zich vergenoegde uit te komen voor hetgeen zij was, een goed, gezond, mooi en verstandig meisje, die met geen pretensie, met geen liefhebberstalent te koop liep. O! wat beminde hij haar zoo gansch bescheiden en eenvoudig te zijn! Wat bewonderde hij haar, door de enkele kracht harer natuurlijke gezonde rede en het begrijpen en genieten van gezonde, ernstige lezingen ontsnapt te zijn aan den verderfelijken invloed harer eerste, zoo banale en beklagenswaardige, aan die harer vriendinnen gelijkende opvoeding! Hij voelde dat het verschil tusschen haar en die meisjes zoo groot was als dat hetwelk bestond tusschen hem en de onnoozele fatten die hem omringden; en in dit verschil met de anderen dat haar des te meer op hem deed gelijken, besefte hij een nieuw aanrakingspunt van hun karakter, eene schier volkomen gelijke stemming van gevoelens en van neigingen. Hij dacht opnieuw, met een geestdriftige ontroering, aan de ernstige gesprekken, die zij zoo dikwijls samen hielden, aan hun hartstochtelijke geschil-

voeringen over de wetenschappelijke werken, die hij haar leende, en welke zij begreep en liefhad. Hoe vaak hadden zij samen niet met gloed gesproken over zijn geliefde studiën van Crimineele Anthropologie! Met wat trillende belangstelling kon ze naar hem niet luisteren toen hij haar, in zijne uren van ontboezeming, in die stonden dat hij nog geloofde aan de mogelijkheid eener herschepping en gelukkiger toekomst, de groote en hooge, in de moderne rechtsgeleerdheid te volbrengen omwenteling uiteenlegde: een wetboek van strafrecht op den grondslag der wetenschap gevestigd; de pathologische opzoeking en uitlegging der misdaden; de misdadiger beschermd als een kranke, een ontaarde, een product van erfelijkheid en socialen levenskring: eene magistratuur gekozen onder de uiterst verstandige en ontwikkelde lieden, lieden die de ziel van den mensch zouden kennen zooals zij 't lichaam kenden, die alle mogelijke studiën zouden gedaan hebben, die wijsgeer en geneeskundige zouden zijn alvorens doctor in de rechten te worden; kortom eene magistratuur, niet meer samengesteld uit de mislukten van de balie, maar een groote, verlichte magistratuur, der hooge en vreeselijke verantwoordelijkheid harer zending waardig! Hoe had hij haar niet verbaasd en ontroerd toen hij haar eens, in een gesprek van wetenschappelijken aard, met de bewijsstukken in de hand, het schier algemeen verspreid vooroordeel ontnomen had, dat het huwelijk tusschen bloedverwanten (o, waarom had hij daar weër een voorbeeld gekozen dat juist op hen beiden toepasselijk was?) doorgaans mismaakte of ontaarde kinderen voortbracht, en haar integendeel overtuigd dat zulke huwelijken in staat waren een generatie te verbeteren en te versterken, op voorwaarde dat de echtgenooten van een gezonde lichaamsgesteldheid waren, zonder aangeboren smet.

En het was weder, in een halstarrige behoefte zijne andere gevoelens te bedwingen, een ernstige verhandeling, welke hij haar voorhield, nu zij allen, uit het gras opgestaan, een wandelingje rond het kasteel en door de bosschen maakten. Naar aanleiding eener historische anecdote, door mijnheer Poulard herinnerd, namelijk de plundering en afbranding van het kasteel van Lauwegem door het in opstand geraakte gepeupel op het einde der zestiende eeuw, onderhield hij Raymonde en Hody, die steeds zwijgend met hen medeging, over een nieuwe

en merkwaardige studie van den vermaarden Franschen doctor Tarde, betrekkelijk de collectieve misdaden der menigte. Hij schilderde hun die groote, gemeenschappelijk gepleegde misdaden af, door volkshoopen welke een geheime aantrekkingskracht, een zelfde geloof, een zelfde hartstocht tot het bereiken van een zelfde doel vereenigt. Hij toonde hun aan hoe het crimineel vermogen, machteloos of onbewust in den alleen op zich zelf staanden individu besloten, zich in de gemeenschap der crimineele groep verscherpt en versterkt, zoodat de collectieve criminaliteit der in eene gezamenlijk aangevangen daad betrokkene misdadigers, steeds ver boven het middelmatig peil hunner afzonderlijke criminaliteit zal staan. Zoo ook, door diezelfde oorzaak van gemeenschappelijke, medesleepende kracht, gebeurde het zeer vaak dat de crimineele daden eener menigte, verre het oorspronkelijk beoogde doel en de gestelde grenzen overtroffen. Bijvoorbeeld, toen de heffe des volks, door een gruwelijken hongersnood in oproer geraakt, met den wilden kreet: Brood! Brood! het kasteel van Lauwegem aanviel en dit stormerhand bemachtigde, vergenoegden de muitelingen zich niet met zich meester te maken van al de eet- en drinkwaren welke zij vonden; met den kelder leeg te plunderen en op de plaats de paarden en hoornbeesten te dooden, die zij in de stallen van 't kasteel en van het neerhof aantroffen: hun woede, het instinct van wraak en verwoesting uit hun langdurige folteringen ontstaan en door de baldadigheden, die zij pleegden, tot het paroxysme gestegen, deed hun ook den eigenaar van het kasteel vermoorden, zijn vrouw en zijn dochters verkrachten, de meubels aan stukken slaan, heel het kasteel in brand steken, het tot den grond verdelgen, in hun blinde drift zelfs het grootste deel der levensmiddelen vernietigend, die zij er waren komen veroveren.

Zij waren in een lange, regelrechte eikendreef gekomen, wier donkere, hoog door elkander gestrengelde kruinen een soort van gewelf vormden, waarvan het eene uiteinde uitliep op den achtergevel van 't kasteel en het andere op de zonnige uitgestrektheid der weiden. Rechts en links, achter de slooten, strekten zich dichtbewassen wouden uit; en de zon, die langzaam, in een weergalooze glorie naar het Westen daalde, wierp bij plaatsen, over de lommerige dreef en haar met mos begroeide randen, breede schuinsche vlekken van purper en groengoud. Zij

waren opnieuw een weinig achteruit, vol van hun gesprek, soms een oogenblik stilhoudend om met meer nadruk iets te zeggen, René, gansch opgewonden, gansch aangegrepen door het onderwerp, Hody steeds kalm en peinzend, het hoofd gebogen, de hand aan de kin, de opmerkingen schaarsch, zijn starende oogen onder de blonde, saâmgetrokken wenkbrauwen strak vóór zich op den grond gevestigd; terwijl Raymonde sprakeloos luisterend tusschen hen beiden ging, den boezem lichtkens jagend, een zweem van beurtelings afwisselende bewondering, gelatenheid en weemoed op het aangezicht. En vóór zich heen, in de allee, beurtelings badend in zonneglans of in schaduw gehuld, zagen zij de vroolijke schaar toeristen loopen: aan 't hoofd, arm in arm en dicht tegen elkaar gedrongen, Blanche Serruijs en haar verloofde; daarna Liefmans, Lateur en Wennemackers, fladderend rond de schitterende groep jonge meisjes; en eindelijk de bedaarde lieden: mijnheer Poulard, de beenen krom, de armen open, gewichtig redekavelend met de fiksche, vastberaden aan zijn zijde stappende mevrouw Blondiaux; mijnheer Blondiaux, de juffrouwen Dufour en de Boudins in groep daarnevens, gevolgd door mister Winton en Bébé Lechat, de eerste lang, de tweede klein, die nu den reusachtigen, door het aanzienlijk verschil hunner gestalten schuins naar Bébé afhellenden teenen korf droegen. Van tijd tot tijd sprong uit het bosch een haasje, dat een oogenblik met gespitste ooren in het verschiep der allee op zijne achterpooten bleef stilzitten; hier en daar, onder de bramen, vernamen zij 't geritsel van een kruipdier, dat langs den rand der drooge slooten wegsloop.

Meer en meer opgewonden voer René thans voort:

„Die studie van Tarde is prachtig; alleen vind ik het jammer, dat de vermaarde socioloog, hierin het eens met Ibsen, de gemeenschappelijke daden en manifestaties eener menigte als eene schier uitsluitend achteruitwerkende kracht beschouwt en niet schijnt aan te nemen de plechtige grootschheid, de macht van waarheid en vooruitgang, die nochtans somtijds spruit uit die groote eenstemmigheid eener zelfs crimineele menigte. Indien ik met Tarde moet bekennen dat een menigte, in haar collectiviteit als individu beschouwd, als beschavende kracht beneden het gemiddelde peil staat der afzonderlijke elementen waarvan zij samengesteld is, mij schijnt het toch, dat die ruw-

heid zelve dikwijls een groote en edele, soms als het ware onbewuste overtuiging tot grondslag heeft, en dat, uit die uiting der blinde kracht eener woedende volksschaar, somtijds een gelouterd resultaat straalt, welk in zijne schijnbare barbaarscheit, een heerlijke, grootmoedige conceptie openbaart. Heeft men niet, om een voorbeeld aan te halen, de door het oproerig volk tijdens de Fransche Omwenteling gepleegde gruweldaden vergeten, om zich nog enkel de groote weldaden, uit vele dezer gruwelen gesproten, te herinneren? En vernieuwt hetzelfde verschijnsel zich heden ten dage, in mindere mate, niet gedurig? Toen onlangs het volk in de straten vocht om het stemrecht te bekomen; toen het den brand der vernieling stichtte; toen het dom en blindelings omverwierp, plunderde en vernielde, toch streed het, dwars door zijne misdaden heen, tot het bekomen van iets groots en iets rechtvaardigs. Het was, in den grond, een beschavende macht, in plaats van een terugwerkende. En is het niet, afgebakend door gebeurtenissen, die, voor den oppervlakkigen aanschouwer slechts de tijden van primitief barbarisme herinneren, dat zich, in een schitterenden en vervaarlijken horizon, de baan van den vooruitgang naar een gelukkiger, rechtvaardiger samenleving uitstrekt en verbreedt? Is het volk soms niet gelijk de onbewuste zeebaar, die, na verdelgd te hebben, een schat op het strand werpt? "

Hij zweeg, schudde het hoofd met een zonderlingen glimlach, gansch ontroerd, het oog gevestigd op de wemelende groep der vóór hen heen, onder het donker kruingewelf voortwandelede toeristen.

"O!" hernam hij na een oogenblik, met eene stem, trillend van teruggehouden ontroering en geestdrift, "er zijn in dat vak nog zooveel schoone dingen te volbrengen, nog zooveel groote, nieuwe, juiste, edele gedachten te ontwikkelen."

Hij zweeg opnieuw, een bittere plooi om den mond.

"Ja, zooveel schoone dingen," hervatte hij met zijn treurige hoofdschudding, "indien men maar den geest wat vrijer, wat geruster had; indien het leven maar wat meer ontslagen ware van allerlei kommer en smart; indien de mensch maar wat beter en volmaakter, en daardoor gelukkiger ware."

Hij werd een weinig rood bij het uiten dezer zoo oprechte, hem ontsnappende bekentenis; hij beet zich op de lippen en zag Raymonde ter sluiks aan, terwijl ze nu stilzweigend naast elkander voortstapten.

Haar mooi gelaat, ietwat verbleekt, had zich opnieuw als met een zweem van peinzenden, treurigen ernst bedekt; een snellere jaging deed, onder de fronsen van haar bovenlijf, haar boezem op en neêr gaan en haar gestalte, in haar rooskleurig zomerkleed, teekende zich gansch duidelijk, met een aanbiddelijke zwierigheid af, op het sombergroen der heesters, waar zij, het geluid harer voetstappen onhoorbaar op het gladde mos, als het ware voorbij scheen te zweven.

En voor de tweede maal ontstond in hem, met een almachtige intensiteit, het bewustzijn hoezeer zij voor hem de eenige gewenschte en gedroomde vrouw zou zijn. O! wat zou hij haar bemind, aanbeden hebben! Wat zou hij bij haar gelukkig, gelukkig geweest zijn! Wat voelde en besepte hij met welke lichte, streelende hand zij voor hem de wederwaardigheden en de hinderpalen van het leven uit den weg zoude geruimd hebben! O! en met welken moed, met welken gloed zou hij, door haar bemind, geholpen en ondersteund, niet gewerkt hebben aan zijn geliefde studiën, aan het uitvoeren zijner verhevene concepties en gedachten! Helaas! het kon, het mocht niet zijn! Het kon niet, het kon niet; hij had zijn levenslot verbeurd: de andere, altijd de andere bekleedde de plaats van Raymonde in zijn leven.

Opnieuw keek hij haar aan; en op haar angstiger wordende gelaatstrekken meende hij nogmaals duidelijk te lezen, dat zij aan dezelfde gedachten en gewaarwordingen als hij ten prooi was; dat zij, die het geheim zijns levens kende, op ditzelfde oogenblik, evenals hij, van haar standpunt, de aarzelingen en bezwaren, welke hem een huwelijk met haar als onmogelijk deden voorkomen, voor haren geest inriep en ontleedde. En in deze door hem intuïtief geraden en gevoelde bekommering, welke zich zoo vlijmend in een uitdrukking van angst en smart op haar verbleekte gelaatstrekken afteekende, werd hij nogmaals, en met een toenemend gevoel van wanhoop en tederheid, aangegrepen door die rampzalige en zwijgende, zoolang verborgen liefde, welke zich nu schielijk had ontsluitend, in haar gefolterd hart beurtelingsche schokken van hoop en van vertwijfeling verwekkend.

Plotseling werden zij gewaar dat ze zich alleen bevonden in de lange dreef. Hody was verdwenen, en, als bij tooverslag, terwijl ze zich herinnerden dat hij de anderen in een zijdelaan

gevolgd had, begrepen zij ook dat hij eindelijk hun wederzijdsche ontroering bemerkend, opzettelijk aldus gehandeld had, om hen alleen te laten. Zij werden beiden gansch rood bij die gedachte, keerden zich beiden werktuigelijk om en bleven pal staan, met kloppend hart luisterend naar de scherpe kreten waarmede de overige toeristen de weergalmen van het woud vervulden, ten einde de achterblijvenden te verwittigen van de richting welke zij genomen hadden.

Een lichte huivering greep hem aan, hij sprak, met een veranderde, vreemd klinkende stem, terwijl zijne vergrootte oogen als verschrikt op haar gevestigd bleven:

„Zij gaan tot aan den „Duivelseik“, geloof ik?“

„Ik geloof het ook,“ antwoordde zij werktuigelijk, in roerlooze ontroering luisterend, het lichaam insgelijks als door een huivering van koude geschud.

Langzaam waren zij op hunne schreden teruggekeerd. Hij droeg haar licht zomermanteltje op den arm, hij vroeg haar, als om zich een houding te geven:

„Gij krijgt het een weinig koud en de zon is reeds onder; zoudt gij uw manteltje niet aantrekken, Raymonde?“

En in dat enkel woord „Raymonde“ lag er een zóó teedere, onbewuste streeling, dat onvrijwillige tranen in haar oogen kwamen, terwijl zij met een zwakke stem antwoordde:

„Ja, ik wil wel, ik heb het een beetje koud.“

En zij bleef staan.

Beiden waren schrikkelijk bleek geworden en de stilte, enkel gestoord door het verneembaar hijgen van hun boezem, had iets plechtigs in de eenzaamheid van het omringend woud, badend in avondglorie.

Hij stak haar het manteltje toe. Doch daar zij het niet dadelijk nam en eerst de mouwen van haar kleed in effen plooiën streek:

„Wil ik het over uwe schouders leggen?“ vroeg hij, met zijn vreemde, dofse, verkroppende stem.

„Als 't u belieft,“ lispelde zij.

Hij naderde tot haar, het licht, gemskleurig, met gemskleurig satijn gevoerde manteltje in zijne beide handen openhoudend. Zij konden haast niet meer spreken; zij handelden beiden als in een droom, als onder den invloed eener geheime, noodlottige, onweerstaanbare kracht; zij wisselden, doodsbleek,

een langen, diep-peilenden blik, terwijl hij haar, met bevende hand, het manteltje over de schouders legde. Zijn aangezicht was zóó dicht bij het hare dat hij er de warmte van gevoelde en den troebanten geur inademde, die als een atmosfeer van zachten wellust om haar zweefde.

„Den kraag recht?“ vroeg hij, de keel droog, de stem geworgd. En terwijl hij, zonder op haar antwoord te wachten, den kraag opzette, roerden zijne vingers, in hunne herhaalde bewegingen, telkens de kleine kroezellokjes van haar blanken hals en het satijn van hare wangen aan.

„Is 't goed zoo? is 't goed zoo?“ sprak hij met eene meer en meer geworgde stem, instinctmatig, onbewust, zonder noodzakelijkheid, als een streeling zijn beweging den kraag van haar manteltje recht te zetten vermenigvuldigend en herhalend, terwijl hij sidderend van al zijn ledematen in die vleeschelijke aanraking, die hij den ganschen dag, met een soort van superstitieusen schrik gevluucht had, al zijn krachten en voornemens voelde wankelen. En plotseling bezweek hij onder de bekooring. Plotseling bleven zijn opene handen tegen hare wangen gedrukt, zijn aangezicht neeg gansch naar 't heure, een overkomelijke, om zoo te zeggen magnetische aantrekkingskracht legde zijn mond op haren mond, dan op haar wangen, dan weêr op haren mond, dan nogmaals op haar wangen, haastig, koortsig, terwijl zijne verwilderde handen hare taille omstrengelden en haar lichaam tegen 't zijne trokken; terwijl zijne verkleurde lippen, in zuchten van een onuitsprekelijke teederheid, stamelden, herhaalden:

„O Raymonde, lieve, lieve Raymonde, ik aanbid u! Help mij, red mij, Raymonde; gij, gij alleen, Raymonde, gij kunt, gij zult mij redden!“

Zij verweerde zich niet. Zij had, onder het vuur zijner streelingen, instinctmatig de oogen gesloten en hield het hoofd een weinig achterover geheld, de armen lam, den rooden mond weerloos half open, als om er de goddelijke extaze harer sensaties mede op te slurpen. Den tijd van enkele seconden duurde het. Schielijk werden haar armen stram, zij duwde hem weg, eerst zachtkens, weldra beslist, onder den invloed van den terugkeer tot de werkelijkheid. Hij liet haar los, en met een soort van schrik, keken zij elkander aan. Tusschen hen kwam plotseling het denkbeeld, het spook van den

aanblijvenden hinderpaal, welke hen van elkander scheidde en die zij in de extaze hunner liefde een oogenblik vergeten hadden, weder op te rijzen: het denkbeeld, het spook der *andere!*

In zijn ontsteltenis begreep René de beteekenis van den blik vol smart en verwijt, welchen Raymonde op hem vestigde. Onstuimig naderde hij weêr tot haar en strekte plechtig de rechterhand uit, als om een eed af te leggen:

„Raymonde, gij kent mijn leven,“ sprak hij in korte, afgebroken zinnen. „Antwoord oprecht en onbeschoemd op deze vraag:

„Bemint ge mij genoeg om mijne vrouw te worden, als ik u zweer dat ik voor eeuwig van de *andere* scheid.“

Hij deinsde van schrik achteruit voor den afschuw der woorden welke hij daar had uitgesproken. Het kwam hem voor alsof *hij* het niet was, die zoo sprak, maar wel een monster dat hem zijne stem ontleende, een boosaardige almacht, welke zich in hem incarneerde, hem domineerde, hem dwong zóó te spreken. Werktuigelijk kwam hij tot haar terug, greep weder hare handen vast, herhaalde, met die stem, welke hij niet meer als de zijne erkende:

„Bemint ge mij genoeg om mijne vrouw te worden, als ik u zweer dat ik voor eeuwig van de *andere* scheid?“

Het was de eerste maal dat hij haar rechtstreeks zijne fout bekende; de eerste maal dat hij haar openhartig van zijn intiem, beklagenswaardig leven sprak. En die woorden klonken nu zóó zonderling, zóó vreemd; die bekentenis eener andere, vroegere liefde, zóó onmiddellijk volgend op de onweersaanbare ontboezeming van beider teederheid, had iets zóó onrustbarends, zóó wanluidends in zich, dat zij van angst en afschuw huiverde, terwijl zij thans naar hem luisterde en keek. Voor de eerste maal haars levens, nu zij haar bestaan om zoo te zeggen aan het zijne reeds verbonden voelde, nu, in dit oogenblik van opbruising en overspanning van haar gansche wezen, kreeg zij op hare beurt de heldere en schrikkelijke visie van den onpeilbaren afgrond, die haar van hem scheidde; een afgrijselijken afgrond, waarin zij, op den boord nog rechtstaande, maar ook bereid er in te vallen, hem liggen zag, worstelend met de machteloze woede der wanhoop, tegen een sombere, geheime kracht, die er hem vastgeketend hield.

En 't was te veel voor haar; zij schrikte instinctmatig achteruit. Haar oogen sloten zich, als om den afschuw van het visioen dat haar aanlokte niet meer te zien; een huivering schudde haar geheel; zij strekte hare beide handen uit, in een gebaar van zelfverdediging en smeeking, stamelend:

„O zwijg, zwijg! Wat ge gedaan hebt, wat we gedaan hebben is slecht! Wij hadden het nooit mogen doen!“

Hij maakte een gebaar van wanhoop. Hij greep, schier met geweld, haar handen weder vast, viel op zijn knieën, smeekte vuriger, dringender, met woede en hardnekkigheid, in zijnen wilden greep naar het geluk, den hinderpaal, het schrikkelijk phantoom bezwerend:

„O Raymonde, lieve Raymonde spreek zoo niet! Doe mij niet wanhopen voor eeuwig, dompel mij niet weder in mijn afgrond van vertwijfeling! Zeg, Raymonde, antwoord mij: als ik voor altijd van de *andere* scheid, zult ge mijne vrouw worden?“

Een nieuwe rilling deed haar beven, zij bleef een oogenblik nadenkend, het aangezicht pijnlijk verwrongen, worstelend tegen den afschuw van haar mysterieusen schrik. En na enkele stonden, hare hand losmakend uit de zijne, antwoordde zij langzaam met een doffe stem, als vernield door haar eigene woorden:

„Ja..... indien het nog mogelijk is; maar — en opnieuw wendde zij het hoofd van hem af — .....ik vrees, ik vrees nu eensklaps — ik weet niet waarom — dat het niet meer mogelijk is!“

Hij maakte een hevig gevaar, als om een vijand af te weren; hij vatte nogmaals onstuimig, alles vergetend, hare beide handen in de zijne:

„O jawel! jawel, het is nog mogelijk, en 't zal, en 't moet, ik zweer het! Van stonden af is 't een onherroepelijk volbracht feit. O, gij zult mij redden, ik voel het; gij zult mijn bewaarengel in het leven zijn! O verstoot mij niet, Raymonde; laat mij hopen, laat mij genezen, geef mij moed, versterk mij door een kus! Zeg Raymonde, geef hem mij, dien kus! Zeg, wilt ge? wilt ge?“

Hartstochtelijk sloot hij haar weder in zijn armen en omhelsde haar in een stomme aanbidding op den mond en op de wangen. En zij had de macht niet meer hem te verstooten, zich te verdedigen. Zij gaf hem den kus, dien hij haar afsmeepte; en plotseling barstte zij los in overweldigende tranen,

het hoofd op zijne borst gezegen, vernield van ontroering, teederheid en smart.

Uit de diepten van het in avondglorie badend woud, steeg luider het geroep der kameraden. Dit bracht hen eindelijk tot het besef der werkelijkheid terug. Zij lieten weêr elkander los, René antwoordde met een kreet, een kreet, die als een gil van angst onder het gewelf der kruinen galmde; en bij den laatsten gloed der ondergaande zon, die, in een soort van nevelig, doorschijnend waas gehuld, als een apotheose van purper en goud in het verschiet der stille wouden brandde, droogden zij hunne tranen af, en voegden zij zich, nog gansch geschokt en bevend, bij de wachtende, verwonderde groep hunner gezellen.

(*Slot volgt.*)

CYRIËL BUISSE.

MEA CULPA.

VI.

O! die terugkeer naar de stad; dat lange wachten op den trein, neêrzittend op houten banken, of heen en weder wandelend langs de kade van het kleine station, den blik gevestigd in de schemering op de veelkleurige, melancholiek blikkerende lichtjes der seinpalen; die gedwongene menging in het gewoel der opgetogen kameraden; die verplichting een werkdadig deel er aan te nemen, dan als het hoofd bruiste van gedachten, dan als het hart beurtelings als in een schroef van angst en twijfel werd genepen, of onweerstaanbaar jubelde onder een uiterst scherpe sensatie van geluk; en de verplichting kalm te blijven, kalm en schijnbaar onverschillig, terwijl zij, naast elkaar in de coupé gedrongen, elkanders lichaam als het ware voelden branden, met de onstuimige, schier onuitstaanbare begeerte elkander nog en nogmaals te omhelzen, o wat een lange, vreeselijke foltering voor René en Raymonde!

Zij hadden de gelegenheid niet meer nog een enkel vertrouwelijk woord te wisselen; zij namen afscheid van elkander vóór het station, te Gent, waar haar mama zelve Raymonde was komen afwachten, met een lange, vurige drukking der handen een peilenden blik van ontroering en liefde, te midden van het gejoel der andere, van elkander afscheidnemende toeristen nog vluchtig deze enkele, de gansche nog te komen ontboezeming hunner gevoelens samenvattende woorden wisselend:

„Tot morgen, Raymonde, tot morgen.“

„Ja, René, tot morgen, tot morgen.“

Hij zag haar verdwijnen, zoo mooi en elegant in haar roze zomerkleed dat, tegen de klaarte van het gaslicht, duidelijk

afstak op het somber toilet harer moeder. Op den hoek van het stationsgebouw wendde zij nog eens het hoofd om en keek zij hem aan; en toen stond hij alleen, alleen met zijn onstuimige sensaties en gedachten, alleen vóór de enormiteit en de onverbiddelijkheid der daad die hij begaan had.

Hij ging enkele stappen ver, recht vóór zich heen, het hoofd gebogen, als duizelig onder een slag. Maar er was veel te veel beweging rond het station; het was hem onmogelijk in het gewoel der voetgangers en rijtuigen zijne gedachten te verzamelen en te ontleden; hij had de eenzaamheid noodig, eenzaamheid en duisternis. En werktuigelijk sloeg hij een stille, te nauwernood verlichte zijstraat in. Na enkele passen bleef hij stilstaan en, den starenden blik recht vóór zich heen ten gronde gevestigd, sprak hij halffluid, als in een droom:

„Nu dringt de scheiding met Lucie zich overbiddelijk op; die bepaalde, onvermijdelijke, oogenblikkelijke scheiding!“

Hij drukte de hand op zijn voorhoofd, als voelde hij zijn schedel barsten; hij zag, de oogen gesloten, een tijdperk van uitersten strijd zich voor hem openen, een strijd, waaruit hij overwinnaar of overwonnen, niet zou geraken zonder diepe, ongeneesbare wonden geslagen of ontvangen te hebben.

Want ditmaal was het niet meer alleen de verlegenheid voor zijn toekomst, het zelfzuchtige bekommerd zijn om eigen waardigheid, de wanhopige opstand tegen de noodlottige macht welke hem ten afgrond sleepte, die hem de scheiding met Lucie als een dringenden plicht oplegden; het was nu ook zijne liefdesbekentenis aan Raymonde, de plechtig gegevene belofte, de gruwelijke, onuitstaanbare gedachte ook haar te bedriegen en heur in haar pasgeboren hoop en heil te knakken, door, al ware het ook maar een enkel oogenblik, dezen eed te schenden. En in deze gedachte aan Lucie, in de hem overweldigende nachtmerrie, de afgrijselijke nachtmerrie van den toestand waarin zij zich nu wellicht, o waarschijnlijk, o zeker bevond, voelde hij zich een oogenblik bepaald verloren. Hij slaakte een somberen noodkreet; het denkbeeld zijner minnares, met dat te komen kind, rees als een wraak en een vernieling vóór hem op; hij voelde sterker dan ooit, in een bewustzijn van machteloos, nutteloozen strijd tegen de onverbiddelijke logiek en de rechtvaardige straf van het noodlot, de knelling van de banden welke hem aan zijn verleden kluisterden, die akelige banden,

in den beginne zoo los en zoo licht, welke hij zelf, met zoo veel gretige lichtzinnigheid gesmeed had, denkend ze te kunnen breken als hij wilde, en welke met de jaren sterker dan staal geworden waren, zóó sterk dat zij niet meer konden verbroken worden, zonder hen die ze droegen doodelijk te kwetsen.

Werktuigelijk, het hoofd in somber nadenken gebukt, stapte hij steeds vooruit, zonder doel, zonder te weten waarheen. Bij tusschenpoozen bleef hij plotseling stilstaan, den geest verward door bruisende gedachten, het hart als onder hamerslagen bonzend, het aangezicht verwrongen, de uitgezette oogen strak vóór zich op den grond genageld, als bij 't ontwaren van een tafereel van afschuw. En met een zucht van angst begon hij dan weêr te loopen; in een huivering van gansch zijn lichaam tooverde hij zich weêr de scène in de dreef van Lauwegem-kasteel vóór oogen: dit in zichzelf toch zoo eenvoudig incident, dat zomermanteltje gelegd over den schouder van Raymonde, de aanroering, de eenvoudige, om zoo te zeggen onbewuste aanroering van hare huid met zijne vingers; en plotseling daardoor, in het wisselen van een langen, peilenden, sprekenden blik; in den prikkel eener scherpe, onweersstaanbare macht, de alles-overweldigende ontboezeming van hunne harten, de omhelzing, de wederzijdsche bekentenis hunner liefde: een korte, bliksemsnelle aaneenschakeling van spontane opwellingen en gebeurtenissen, die, in het tijdverloop van enkele seconden, gansch het verledene omvergeworpen en onherroepelijk over de toekomst van beider leven beschikt had. God! was het toch mogelijk dat het zoo vlug geschied was! dat, als in een weerlicht, als iets dat uit den grond sprong, schielijk een toestand was verzezen, welks onverbiddelijke gevolgen nog niet te berekenen waren!

Een ijzing greep hem aan; zijn handen, zijn lippen, zijn gansche lichaam sidderde, bij de fatale gevolgtrekking tot deze gehate gedachte, die ook vroeger al zijn pogingen van scheiding met Lucie verijdeld had: de gruwelijke gedachte, het hartverscheurend bewustzijn dat hij opnieuw, onvermijdelijk, onverbiddelijk moest doen lijden.

Lijden!... iemand *zien* lijden!... iemand *doen* lijden!... o, snabere fataliteit van 't leven!... Wat een ellende!... wat een bewijs der menschelijke onvolmaaktheid, dat akelig

vermogen een schepsel te doen lijden hetwelk men lief heeft en wou gelukkig zien!....

Met welk recht wilde hij het arm, door hem verleide meisje verlaten, dat geen anderen steun dan hem had op de wereld!... Waarom, och, waarom toch moest de mensch immer tranen doen storten?.... Waarom kon hij niet met moed en onderworpenheid de rechtvaardig-noodlottige gevolgen zijns verledens dragen en in zich de stem der zelfzucht smoren, welke voor zijn geest het aanloksel van een onverdiend en niet meer mogelijk geluk deed schitteren!.... Waarom liep hij niet dadelijk tot Raymonde, om haar op zijn knieën te smeecken de scène der allee te vergeten, om haar de onmogelijkheid te bewijzen van hetgeen hij, in de overweldigende vervoering van zijn hartstocht, haar gezworen had te zullen volbrengen? En in de foltering en verwarring zijner ziel nam hij schielijk zulk een besluit. Ja, ja, hij zou er dadelijk heen loopen; hij zou haar spreken en smeecken, en zij zou de gevoelens, die hem daartoe aandreven, begrijpen; zij zou zich rekenschap geven van den onoverschrijdbaren hinderpaal, die hen van elkander scheidde, en zijn eerlijke, edelmoedige handelwijs zou hem misschien nog verhoogden in haar achting en zusterlijke liefde, de eenige die tusschen hen kon bestaan.

Maar brusk hield hem eene gedachte pal. Neen,.... Raymonde zou hem niet begrijpen;... want voor Raymonde was zijn maîtresse het eerlijk en onervaren meisje niet dat hij verleid had: het was een lichtekooi, een slet gelijk zooveel andere, *une de ces femmes*,¹ zooals Raymonde haar in een gemengd gevoel van walg en schrik geheeten had. Wat gedaan toch, wat gezegd toch aan Raymonde? Zou hij haar zeggen dat Lucie een eerlijk meisje was en hij haar verleider, hij de eenige schuldige? Maar dan zou Raymonde, in de rechtschapenheid van haar hart, verontwaardigd wezen, dat hij er aan dacht haar te verlaten; verontwaardigd nog meer dat hij háár van liefde had durven spreken, toen hij door zulke sterke banden aan een andere verbonden was; zij zou hem met verachting uit haar tegenwoordigheid verjagen; zij zou hem verbieden nog ooit het woord tot haar te richten. En die gedachte was hem onuitstaanbaar. O neen, neen, hij durfde niet, hij kon niet, hij wilde niet! Hij mocht er niet langer aan denken, het was afgrijselijk, onmogelijk. En in een laatsten,

instinctieven opstand sloot hij de oogen, bood hij het hoofd tegen het noodlot en versterkte zich in zijn eerste besluit: de onoverkomelijke scheiding met Lucie ten uitvoer te brengen.

Hij trok zijn uurwerk uit. Tien uur. Het was nog niet te laat. Wellicht zou ze reeds te bed liggen en slapen, doch hij zou haar wekken. Thans was het in hem een behoefte, een dringende, halsstarrige behoefte, onmiddellijk een oplossing te hebben, om het even welke, om het even tot welken prijs. Haastig liep hij vooruit. Na enkele minuten keerde hij links om en sloeg een lange, rechte, doode straat met schier allen gelijke huizen in. Voor een dezer hield hij stil. Hij had een sleutel uit zijn zak genomen, hij opende de deur.

Eene kleine hanglamp brandde smeulend in het eng, somberig gangetje; achter de gesloten biennendeuren was het huisje stil en als verlaten. Met vlugge schreden, den mond hijgend, het hart bonzend om te breken, klom hij de steile, met een rooden looper bedekte trap op. Op het tweede trapportaal bleef hij stilstaan, smakte een oogenblik naar zijnen adem, legde de hand op den appel der deur. Zij was reeds in het nachtslot, maar na een oogenblik ontstond er een geluid binnen de kamer, als van iemand die zich in zijn bed omkeerde en een vrouwenstem vroeg, ietwat verdoofd:

„Zijt gij het, René?“

„Ja,“ antwoordde hij. En de klank zijner stem was zóó schor, zóó geworgd, dat hij er zelf van verschrikte.

De sleutel werd daarbinnen in het slot gedraaid, de deur ging open en hij trad binnen.

Op het wit-marmeren blad van 't beddetafeltje, naast de sponde, brandde een klein lampje, waarvan het half ingedraaide pitje de tamelijk ruime en hooge kamer in een vaag halfduister huldde. Lucie, overeind gezeten, draaide het vlammetje spoedig op en keek, in een gretigheid gemengd met angst, bij den schielijken vloed opflinkerende klaarte, haren minnaar aan.

„Wat komt ge laat! ik was zóó ongerust; ik wist niet meer wat te denken!“ sprak zij. „Ik vroeg mij af of u wellicht een ongeluk....“

Maar schielijk hield zij op en staarde hem aan met oogen vol schrik:

„God! wat scheelt u! Gij zijt bleek! gij ziet er zóó verwilderd uit! Is u een ongeluk overkomen?“

Zij had zich in haar bed half recht gezet, haar zwarte lokken over haar schouders ontrold, haar hemd met kanten kraagje op den blanken boezem gezonken. Haar ronde, naakte armen steunden op de kussens, haar aangezicht scheen wit als marmer, haar schoone, donkere oogen staarden hem met toenemenden angst, ondervragend aan.

„Er is,” antwoordde hij met inspanning, „dat de vrees voor tijdelijke scheiding, die ik u gisteren uitdrukte, (o, wat voelde hij zich laag, verachtelijk, terwijl hij dat woord „tijdelijke” uitsprak) zich verwezenlijkt. Vanavond ontving ik een telegram dat ik als medeopsteller voor het verslag van het congres werd gekozen en dat mijn tegenwoordigheid, ginds, onmiddellijk wordt geëischt: ik moet, dezen nacht nog, om half twaalf, met den express-trein terug naar Duitschland vertrekken.”

Hij werd rood van schaamte en wendde het hoofd af voor den smartvollen, ongeloovigen, zwijgend-verwijtenden blik, dien zij op hem vestigde. Voor de tweede maal kwam de gedachte, tusschen haar en hem een afstand te leggen, hem overweldigend voor den geest; en terzelfdertijd dat hij zijn leugen herhaalde, ontstond in hem het brusk voornemen ze gedeeltelijk uit te voeren: haar wezenlijk te ontvluchten, ja, lafhartig te ontvluchten, om niet langer te moeten strijden, om geen getuige te moeten zijn van het lijden en de wanhoop die zij door zijne schuld zou uitstaan.

Hij had zijn hoed afgenomen en was dien op den geridon gaan leggen, als om zich een houding te geven. Maar oogenblikkelijk, onder den spoorslag der vrees die hem boven alles kwelde, kwam hij tot haar terug, vatte haar bij de hand, en vroeg haar met een doffe, aarzelende stem:

„En hoe is 't met u?... vreest ge nog altijd?... nog geen verandering...?”

Hij zweeg, stom van angst, de woorden haperend op zijn lippen, de oogen in verwildering op haar bleek gelaat gevestigd, achteruitgedeinsd met een gebaar van schrik, terwijl zij langzaam het gebogen hoofd schudde „neen” zeggend.

„Neen, neen, nog geen verandering, nog geen hoop...” werktuigelijk, met toegeschroefde keel herhaalde hij die onheilspellende woorden, roerloos vóór haar sponde aan de plaats genageld, met zijn meer en meer verschrikte oogen hare ge-

laatstrekken ontledend. Een uitdrukking van diepe, onderworpen droefheid had er den opgeschudde angst der eerste oogenblikken vervangen. Zij hield, onder haar lange, zwarte pinkers, den blik strak op het beddelaken neêrgeslagen en, steeds stilzwijgend, steeds op haar beide handen gesteund, scheen zij zich, als onbewust, door een grenzeloze smart te laten bevangen. Meer en meer begreep zij dat hij loog, voelde zij, dat er gebeurtenissen voorgevallen waren, die hij haar verborg, dat zijne woorden het preludium van een nieuwe scheiding waren. En wat haar bovenal verschrikte, wat haar instinctmatig deed beseffen, dat zijn besluit ditmaal veel ernstiger, veel hardnekkiger zou zijn dan vroeger, was juist die zóó onbehandige leugen, welke hij ter hulp inriep, hij die nooit loog, hij die niet liegen kon.

Het aangezicht van pijn verwrongen, de oogen strak, de handen krampachtig op den rug ineengesloten staarde hij haar nu ook stilzwijgend aan, van lieverlede door een gevoel van eindelooze weemoed en medelijden aangegrepen. O, wat kende hij die geknakte houding van onderworpen en wanhopige madonna! dat in zijn smart gebukte hoofd met zijne weelderige zwarte haren; met zijn lange, zwarte wimpers, waarin de langzaam uit de starende oogen opwellende tranen als parelen bleven haperen! Hoe graag hadde hij haar alle leed willen sparen! In welk een wanhopige smeekbede steeg uit hem, niettegenstaande het schrikbeeld der toekomst waarmede haar toestand hem bedreigde, de kreet van gansch zijn ziel: niet te lijden, oeh God! niet te doen lijden! niet te zien lijden! En vóór haar stom-geknakte houding van zinnebeeld des Lijdens onderging hij weder de sensaties van den vorigen avond. Zij kwam hem als geheiligd voor; er straalde uit haar iets verhevens, bijna iets doorluchtigs; een grootschheid en een superioriteit van vrijwillig slachtoffer, die hem, den egoïst, den beul, met schaamte en met wroeging overlaadden, die hem tot de tranen ontroerden, die hem schielijk voor haar een onbekenden, vromen eerbied inboezemden:

„Lucie! Lucie! wees toch zoo treurig, zoo wanhopig niet. Denk niet dat ik u wil verlaten; neen, neen, ik bemin en ik eerbiedig u, o, ik eerbiedig u, meer, veel meer dan ik zeggen kan! Ik ga voor enkele dagen heen, ik zal terugkomen en,.... laat ons hopen dat dan alles veel zal zijn,.... dat

de kommer... de sombere onrust van heden zal voorbij zijn,... dat de toekomst ons troost en vrede zal brengen. Ik verzeker u,... ik zweer u, Lucie, dat ik u bemin,... dat gij mij een zóó groot, zóó verheven gevoel inboezemt,... O, een gevoel van bewondering en eerbied,... een gevoel van iets hoogs en plechtigs, dat ik nog nooit ondergaan had... dat ik zooeven heb ondergaan... voor de eerste maal mijns levens,... O, een gevoel dat ik u niet kan ontleden,... dat ik u zelfs niet kan uitdrukken!..."

Zoo spreekt hij nu tot haar, haastig, koortsachtig, met tussenpozen van stilstand in den geest en onderbreking in de woorden, zonder bijna te weten wat hij zegt in den overweldigenden aandrang van het onbekend gevoel, dat hem zóó schielijk en almachtig aangrijpt. En te gelijker tijd is hij opnieuw tot haar genaderd, heeft hij zijn beide armen om haar middel geslagen en kust hij haar herhaaldelijk, zuchtend en bevend, het aangezicht badend in tranen, in een kuische en eerbiedige effusie, met lange, zoete, steeds herhaalde streelingen, onuitsprekelijke streelingen van medelijden, troost en vroomheid, streelingen zóó heilig, dat Raymonde, indien ze 't zag, er niet jaloersch van zoude kunnen zijn; streelingen zooals hij er haar nog nooit gegeven heeft, zooals hij er nooit, nooit meer aan iemand geven zal.

En dan laat hij haar los en staat hij weder recht, onsamenhangende, verwarde woorden stamelend. Hij huivert door al zijn ledematen, hij ziet er gansch vreemd, gansch verwilderd uit, hij leeft als in een anormale atmosfeer, waar alles onwaarschijnlijkheid en twijfel is; waar het onmogelijke zich met de realiteit verward, waar het beheer van zijne geestvermogens hem ontsnapt; waar een kracht, sterker dan zijn wil en redeneering, hem onbewust, als aan een kind, nogmaals en nog dezelfde onsamenhangende dingen doet herhalen: dat hij voor enkele dagen weg gaat, dat hij terug zal komen, dat hij den akeligen kommer van heden hoopt te zien verdwijnen, dat zij hem schrijven moet, hem alle dagen schrijven, om hem met haren toestand bekend te maken, en dat hij haar bemint, dat hij haar steeds beminnen zal en haar eerbiedigen... O, haar eerbiedigen, meer, honderdmaal, duizendmaal meer dan hij zeggen kan.

En bij haar onveranderlijk ter neer gedrukte houding, grijpt

hem schielijk iets als een sinister voorgevoel aan. Hij nadert weér tot haar, kust haar opnieuw, verteederd, onstuimig, zegt en herhaalt haar instinctmatig, doch zonder zijne woorden verder op te klaren, dat zij in zijn afwezigheid op hare gezondheid moet passen. En daarop vlucht hij weg, geschokt tot in het diepste van zijn ziel door al die tegenstrijdige gevoelens, gedwongen zich om zoo te zeggen van haar af te rukken, om niet, als in een aanval van heete zenuwkoorts, een daad van waanzin te begaan, hij weet niet welke.

Buiten, na een uur zwervens in de duisternis van het verlaten stadspark, is zijn besluit vast genomen. Hij wil vluchten, vluchten! Hij ontvlucht tevens Raymonde en Lucie; de gedachte eene van beide nu terug te zien is hem onuitstaanbaar. Hij loopt naar huis en schrijft aan Raymonde de leugen dien hij aan Lucie gezegd heeft: een dringend telegram dat hem als medeopsteller voor het verslag van het congres naar D. terug roept. En hij zal werkelijk ginds heen gaan, er zich verbergen als een misdadiger, er de gebeurtenissen afwachten, en de aard dezer gebeurtenissen — maar in zijn geschokten geest weet hij zelfs niet welke gebeurtenissen hij verwacht — zal hem zijne toekomstige gedragslijn voorschrijven.

Hij pakt met haast wat kleeren in, loopt naar het station, is weg.

VII.

Vier dagen folterende werkeloosheid in de verlatene eenzaamheid van een klein, uit een tijdperk van ongewone bedrijvigheid en feesten komend Duitsch stadje; vier dagen van zedelijke marteling, besteed aan een doelloos rondzwerfen, aan een vruchteloos strijden om de nare gedachten, die zijn geest bestormen, te verjagen, en dan, op een morgen, twee brieven, de een van Lucie, de andere van Raymonde, samen op zijn bord gelegd, aan de ontbijttafel van 't hotel.

Snel, het rood der schaamte op de wangen, nam hij beide op en verborg ze in twee afzonderlijke zakken, gekwetst door die toevallige samenvoeging, als door een heiligschennis. En na een schijn van ontbijten, na een nuttelooze poging om zelfs zijn kopje thee te ledigen stond hij van tafel op en verdween om zijn brieven te lezen.

Met welke gejaagdheid, met welke dorheid in de hijgende keel, met welke siddering van zijne handen en van gansch zijn lichaam, scheurde hij den omslag van den eerste, dien van Lucie!

Hij was kort en bracht hem geen hoegenaamd geruststellend nieuws aan. Haar toestand bleef dezelfde en zij scheen diep ontmoedigd; enkel op het einde kwam een zonderlinge volzin voor, die hem, in zijn schijnbare vertroosting zelve, instinctmatig en vaaglijk ontstelde: „alle hoop“, zoo schreef zij hem, „is nog niet gansch verloren, alles zal wellicht veranderd zijn, nog vóór het einde van de week.“

Vol onrust stak hij den brief op zij en opende dien van Raymonde.

Deze was lang, lang, lang. René doorliep hem eerst geheel met een gejaagden blik, als angstig om er terstond den algemeenen zin van te vatten; doch dit was hem niet mogelijk: de fragmenten die hij las schenen met elkaar in strijd; enkele woorden staken hem de oogen uit; gansche volzinnen waren als van beteekenis ontbloot. Hij werd toch eindelijk wat bedaarder, hij slaagde er in zich geheel en al, op geleidelijke wijze en met gespannen aandacht in zijne lezing te verdiepen.

Het was de onvermijdelijke reactie tegen haar eerste, impulsieve en als het ware onbewuste uitbarsting van teederheid; de reactie der verschrikte, koele rede tegen de onweerstaanbare zwakheid die haar, overwonnen, in zijn armen had doen vallen, ginds, in de bekoring der eenzaamheid, onder de oude prachtige boomenkruinen van Lauwegem-kasteel.

Ah! wat een schielijke omwenteling in haar! Wat was er geworden van dien geest van toegevende gedoogzaamheid waarmede zij tot dusverre het intiem leven van René beoordeelde? Thans verschoonde zij niet meer, met den glimlach der verzoening op de lippen, wat ze destijds zijn jongelingszonden noemde. Neen, neen: haar hart schreide van smart en schrik bij de gedachte aan die andere, aan dien hinderpaal zijns levens, die nu ook plotseling het onheilspellend donker punt in haar pasgeboren geluk geworden was. In het instinctief en schrikbarend bewustzijn, dat die akelige band van vroeger, alvorens te breken, niet alleen voor hem, maar ook voor haar een oorzaak van gruwelijk lijden zou wezen, greep haar een soort van wanhoop aan zoo onbezonnen en zoo onvoorwaardelijk haar hart verpand te hebben; en in woorden vol droefheid en tranen

verweet zij hem nu ook wat hij zichzelf gestadig verweet: dat hij haar van liefde had durven spreken, alvorens bepaald van de onheilspellende banden van 't verledene verlost te zijn. Zij toonde zich wreedaardig, onverbiddelijk, onrechtvaardig voor hem. In haren angst en hare spijt stelde zij hem alléén verantwoordelijk voor al 't gebeurde; zij weigerde te bekennen dat zij er het minste schuld in had; en onophoudend, met een kwellende, folterende obsessie, kwam zij op dat écnig vraagpunt, op dat onverjaagbaar schrikbeeld van dien onbekenden hinderpaal, van „die vrouw,“ zooals hij haar noemde, terug.

Wat zou hij nu doen met „die vrouw?“ Hoe zou hij het aanwenden om van „die vrouw“ te scheiden, en hoe zou zij zelve die gedachte der bepaalde scheiding te gemoet zien? Zou hij haar door de macht van 't geld bedaren? Zou hij het haar geven op het gevaar af, zijn eigen toekomst op het spel te zetten en zijn huwelijk, onder stoffelijk opzicht, bijna onmogelijk te maken? Of zou „die vrouw“ zich door niets laten verlokken, door niets laten bedaren? Zou ze zweren zich op hem te wreken; zou zij hem, en wellicht ook haar, op een avond, op den hoek van een straat, afwachten en vitriool in het aangezicht werpen; of zou ze, op den dag van zijn huwelijk, als de huwelijksstoet uit de kerk kwam, publiek schandaal maken, hen beiden in de straat beleedigen, door het honend en joutend gepeupel opgeruid en toegejuicht? Alles zag zij nu onder de zwartste kleuren; de somberste en onheilspellendste voorgevoelens overweldigden haar, sinds haar eigen geluk en haar eigene rust op het spel stonden. En zij was vol wantrouwen; in de overdrevenheid harer smart scheen zij zelfs aan zijn oprechtheid te twijfelen, aan zijn bepaald voornemen met „die vrouw“ te breken; en zij kon ook de reden van dien schielijken terugkeer naar Duitschland, die vlucht, zonder een woord van afscheid of vaarwel, noch aannemen, noch begrijpen: zij hechte slechts een beperkt geloof aan zijn voorwendsel daar als medeopsteller van het verslag te zijn geroepen; zij liet hem duidelijk verstaan dat hij gevluht was, gevluht om „die vrouw“, altijd, altijd om die vreeselijke vrouw!

En op het einde van haar brief was het als een kreet van opstand in de foltering:

„Wie was ze dan toch eindelijk, „die vrouw“, die onverschillige van gisteren, die geduchte en almachtige van heden?“

Was ze dan toch zoo buitengewoon mooi, zoo buitengewoon aantrekkelijk, dat een jongeling van zijn verstand en opvoeding voor haar zijn goede faam en zijn toekomst verbeurde? Of was het om haar slechtheid, om haar depravatie dat hij zóó sterk aan haar verbonden was? Want enfin men moest slecht en verdorven zijn, men moest alle gevoel van eerbaarheid en schaamte verloren hebben om, zooals zij, gelijk in echtelijke gemeenschap met een jongeling te leven! En deze gedachte was haar zóó aanstootelijk, dat haat en minachting zich in hare gramschap mengden. Ja, zij verachtte hem en meteen verachtte zij zichzelf, omdat zij hem beminnen kon, wetend hoe hij geleefd had. O! indien zij later ongelukkig was, zij zou het wel verdiend hebben! Zij zelve moest bedorven zijn, om een bedorven mensch te kunnen liefhebben.

En ondanks alles had zij hem toch zoo innig lief! Onweerstaanbaar, in de laatste regelen van haar brief, openbaarde zich weder hare liefde en goedhartigheid in de ontzenuwende verzwakking der smart en der tranen. Ach! waarom toch waren zijn hart en lichaam niet rein en ongeschonden meer zooals zij zelve was! Het ware zoo goed, zoo goddelijk zoet geweest elkander te beminnen met een eenige en eerste liefde, voor altijd aan elkander te behooren zonder ooit gefolterd te zijn door de gedachte dat een van beiden reeds bemind had, een andere had toebehoord! Waarom toch konden de jonge mannen niet leven als de jonge meisjes? Waarom was het dat allen, of bijna allen, en zoo vaak de verstandigsten en onder alle andere opzichten de besten zich aldus wegsmeten? Was dat dan volstrekt, volstrekt noodzakelijk, onvermijdelijk? Was de gedachte der smart die zij door hun gedrag aan dierbare naastbestaanden berokkenden, de gedachte aan de tranen en soms aan het bloed die door hun schuld gestort werden, de gedachte aan de misdaad die zij bedreven en aan de boetedoening welke zou volgen dan waarlijk toch nog machteloos om zulk eene beklagenswaardige losbandigheid, zulk een doodende, alles-vernielende moreele verdwaling te beteugelen? Ach! als het waarlijk zoo was, wat een ellendig iets was toch het leven!

René stond als het ware duizelig van droefheid, onttoovering en verbaasdheid toen hij dien brief gelezen had. Hij voelde zich zóó gedemoraliseerd, zijn wanhoop was zóó overweldigend, dat hij plotseling in tranen losbarstte, als een kind. Hij kon

de braske omwenteling, die in Raymonde's ziel ontstaan was, niet beseffen, niet begrijpen. Hij waande haar zóó ver verheven boven alle bestaande wereldsche en sociale vooroordeelen en conventies; ongenaakbaar door jaloezie en onbekwaam tot plagende uitpluizing; hij was zoozeer gewoon aan haar groothartigheid en aan haar nooit vermoeide verdraagzaamheid voor de menschelijke gebreken en inzonderheid voor de zijne, dat hij in de verstoring van zijn gansche wezen, zelfs niet eenmaal bevatten kon hoe onvermijdelijk de verpanding van haar eigene belangen en van haar gansche levensheil in haar deze omwenteling moest te weeg brengen.

En nu was er schier niets anders meer in haar dan wantrouwen, schrik en twijfel. Het scheen alsof die liefde, welke haar gisteren van geluk vervoerde, eensklaps, in de reactie der ontleding, eene calamiteit geworden was. Al de schoone en grootmoedige principen, al de schoone gedachten en de schoone medelijndheden, alles was in eens verzonken in dien grooten angst van het ik, dat vreesde te lijden. En onder den slag van die omwenteling, welke hem, in plaats van een natuurlijk en rechtmatig gevolg der gebeurtenissen, als een soort van zedelijke daling, bijna als een schijnheilich, lang verborgen bedrog voorkwam, voelde René een bittere teleurstelling in zich opwellen. Had Raymonde wel het recht zich op een hooger peil te stellen dan dat harer vriendinnen? Hooger dan een Clara Sioen, of een Andrée Nicaise, of om het even welke harer kennissen, voor wie zij hem meermaals hare geheime geringschatting had bekend of laten vermoeden? Had zij niet, onder een schijn van superioriteit, al hare gebreken, al hare vooringenomenheden? En zijn wrange droefheid verergerde, gemengd met trillingen van wroeging en medelijden, voor die zoo onrechtvaardige, voor die zoo weinig gewettigde vrees en argwaan welke zij uitdrukte, sprekend van de arme Lucie, van haar welke zij steeds, met zooveel onverdienden afkeer, „die vrouw“ noemde. „Die vrouw! die vrouw!“ zulk een benaming, op zijn ongelukkig slachtoffer toegepast, kwetste en ergerde hem door hare onverdiende onrechtvaardigheid. Wat kende en beoordeelde zij haar slecht! Wat zou ze verwonderd en ontroerd zijn indien zij wist wie het arme meisje wezenlijk was en hoe zij eerlijk was gebleven in haar verval waar hij alleen de schuld van was! O! vitriool

werpen!... spektakel maken vóór den ingang van de kerk!... Hoe valsch! hoe valsch en onrechtvaardig zulke onderstelling! Neen, neen, Lucie behoorde tot die vrouwen niet die zich wreken met vitriool op den hoek eener straat, die oproer komen maken vóór de kerk, den dag van 't huwelijk: zij behoorde tot haar, die in stilte lijden en weenen, tot haar, die sterven van hare verlatenheid!...

Bij deze sombere gedachte, 't gelaat badend in tranen, maakte zich een soort van woede, van opstand tegen het noodlot van hem meester. 't Was eindelijk te veel te lijden, hij walgde voor het lijden, een schielijke haat overweldigde hem tegen het gansche vrouwelijk geslacht, welks vernielende macht hem worgde; en in een soort van waanzin, met een moedwillig cynisme wrong hij de beide brieven van Raymonde en Lucie in zijne krampachtig-gesloten handen samen, kreukte ze, scheurde ze aan duizend stukken, terwijl hij eensklaps, in het paroxysme zijner foltering, het besluit nam ze beide te verlaten, ze uit zijn leven te bannen, zij en al de andere, met vreeselijke woorden zwerend dat nooit een vrouw, om het even welke, nog eenigen invloed op zijn levenslot zou oefenen.

O nuttelooze, kinderachtige opstand tegen een onoverkomelijke macht! Machteloos besluit van wilskracht en van rede, dat een bruske, onverwachte slag als nietige rook zou doen verdwijnen! Hij was nauwelijks — een weinig gestild door het nemen van dit besluit, hetwelk hij misschien wel voelde niet te zullen kunnen uitvoeren, maar dat niettemin, door een schijn van zelfbeheersching, zijne verbitterde ziel tijdelijk versterkt had — in het hotel terug, toen een bediende hem bescheiden kwam verwittigen, dat een dringend telegram in zijn afwezigheid voor hem gekomen was. Instinctmatig werd hij bleek van schrik, met het voorgevoel van eene nieuwe ramp, eene ramp die op hem viel door de vrouwen. Bevend liep hij naar het „office,“ ontving van den klerk het seinbericht, opende dit ter plaats en las:

„Mijnheer René kom spoedig terug; Lucie gevaarlijk ziek.

(geteekend) Alaerts.“

Eerst begreep hij niet. Het was in hem als een bruske duisternis, een onverklaarbare schok, hij was verstrooid, be-

kommerd door de onderteekening, die geen bekenden persoon vóór zijn geheugen riep. Alaerts! Alaerts! wie mocht dat zijn? Hij kende niemand van dien naam; er moest eene vergissing zijn, stellig!

Werktuigelijk, den blik gevestigd op het telegram, dat hij steeds in zijn beide, licht-bevende handen opengevouwen hield, keerde hij naar het „office“ terug, om uitleggingen te vragen.

Na enkele passen bleef hij opnieuw stilstaan:

Vergissing!... toch neen, er was geen vergissing!... De tekst sprak wel van hem en van Lucie en het telegram kwam wel van Gent; er was dus... Eensklaps was het in hem als een vlijmende openbaring: ja, ja, het seinbericht was toch voor hem, en Alaerts!... Alaerts dat was de naam van de menschen bij wie Lucie een appartement bewoonde!... Alaerts! de vulgariteit van dien naam, afgebeeld in zijnen geest door het uiterlijk der personen die hem droegen — een moeder en haar dochter, twee modisten — trof hem op een zonderling-pijnlijke wijze, als kwam de smet en de misdaad zijns levens hem achtervolgen tot in dat vreemd hotel, waar al de namen anders en als het ware meer aristocratisch klonken.

Maar hij was gek zulke gedachten te hebben, terwijl die onheilspellende regelen: „Kom spoedig terug, Lucie gevaarlijk ziek“ hem als met letters van vuur de oogen verbrandden!

Hij kon het niet helpen, hij was plotseling ongevoelig geworden!... Het was hem onmogelijk, volstrekt onmogelijk het akelige van de tijding te bevatten; hij verkeerde als in een staat van bewusteloosheid; heel zijn wezen was als één chaos, een chaos zonder licht noch besef, waaruit niets kwam dan instinctieve, werktuigelijke, onweerstaanbare impulsies.

Een impulsie dreef hem naar boven, deed hem zijn kleeren inpakken, den blik steeds, als gefascineerd, gevestigd op het telegram, dat hij, naast zijn valies op het tapijt had gelegd, nogmaals en nog, met vruchteloze inspanning probeerend er den zin van te begrijpen. Wat wilde dat toch zeggen: „Kom spoedig terug; Lucie gevaarlijk ziek,“ . . . en geteekend Alaerts? waarom Alaerts? . . . 't was waarlijk ongerijmd hoe tiranniek de vulgariteit van dien naam zijn geest obsedeerde, op zulk een oogenblik!

Zijn kleeren waren ingepakt, hij kwam beneden terug, betaalde zijn rekening, vroeg aan den klerk om wat uur de

eerst volgende trein vertrok, bestelde dadelijk het rijtuig van 't hotel, toen de bediende hem verzekerde had, dat hij nog den trein van twee uur zou halen, indien hij zich spoedde. En voortdurend handelde hij als in een droom, beurtelings overweldigd door een behoefte tot beweging die hem als een gek deed ijlen, of door een stomme verslagenheid, die hem aan de plaats genageld hield, onophoudend, zonder een seconde verpoosing, bekommerd met het telegram, maar niet ernstig ontroerd. Het was sterker dan zijn geest, hij kon bepaald den zin van die zoo rudimentair-eenvoudige woorden „Lucie gevaarlijk ziek!“ niet begrijpen, niet aannemen. Gevaarlijk ziek! . . . waarvan zou ze gevaarlijk zijn? . . . Haar ziekte was niets anders dan de toestand waarin ze zich bevond, dit liet geen den minsten twijfel over. Ah! neen, waarachtig, twijfelen moest hij niet meer! In dien toestand bevond ze zich en nu kwam het hem weer in het geheugen dat zij de eerste maal, nu vier jaar geleden, in het begin, ook zoo ziek was, zoo ziek dat zij gemeend had te zullen sterven. Natuurlijk was het nog eens hetzelfde geval met haar; en de lieden van het huis waar zij woonde, die Alaerts, — God! wat scheen de naam hem toch gemeen! verschrift haar zoo slecht te vinden, zouden hem, op haar verzoek en misschien wel alvorens een dokter te roepen, het seinbericht gezonden hebben.

Hoe zonderling, niet eenmaal kwam het hem in de gedachte dat Lucie ook anders ziek kon zijn! Hij was uitsluitend bezeten door de overtuiging dat haar toestand haar eenige ziekte was; en in zijne onmogelijkheid nog eenige illuzie dienaangaande te bewaren, ontstond in hem eene schier stillende reactie, uit het overweldigende zelf zijner moreele folteringen gesproten. Nog nooit, in geen enkele der ontelbare, smartvolle omstandigheden en gebeurtenissen die hem ten deel gevallen waren sinds den dag dat hij met Lucie zijne betrekkingen had aangeknoopt, nog nooit had hij zichzelf zoo weinig ontroerd, zoo kalm, bijna zoo onverschillig gevoeld. Nog nooit had zijn hart, dat ellendig hart waarin de lijdenskracht zich zóó hevig ontwikkelde, dat het als een barometer was van lijden, onstuimiger en sneller jagend naarmate het gezochte en verdiende onheil harder op hem drukte, nog nooit had het in de moreele smarten, zoo kalm en zoo regelmatig geklopt. Hij dacht nu dat dit kind, welk zou geboren worden, als een onoverkome-

lijke hinderpaal tusschen Raymonde en hem zou oprijzen, en dat daardoor het tijdperk van gruwelijken strijd dat reeds ingetreden was en waartoe hem kracht en moed ontbraken, toch bepaald gesupprimeerd zou worden. Thans was zijne toekomst verbrijzeld; hij zou noch hoop, noch eerzucht meer koesteren; hij zou om niets meer strijden; hij zou zich vrijwillig en gedwee afzonderen in de beklagenswaardige categorie der verstandige jongelieden wier leven door eene betrekking van beneden hunnen stand geknakt wordt; hij zou voort met Lucie, met „die vrouw“, zooals Raymonde haar in den walg en den schrik harer onwetendheid noemde, blijven leven, haar huwen misschien; — waarom niet? was dat nog niet het eerlijkste wat hem te doen bleef? — welnu, dit alles, die vernedering, die dood van alle hoop, die schipbreuk van alle eerzucht, het bepaald verlies van Raymonde, ja, dit alles was nog beter dan de voortdoring van den onmenschen, onmogelijken strijd dien hij had aangevangen; beter, duizendmaal beter dan die akelige sprong in de duisternis, dan die blinde medeslingering in dat somber drama, welk zich enkel in de smart der vernieling zou ontknoopen, o! een vernieling van tranen en misschien van bloed.

Die zonderlinge stilling, die als het ware onbewuste vrede, welke zoo schielijk en onverwacht het paroxysme van moreele foltering verving, die de gebeurtenis in hem scheen te moeten verwekken, duurde zoo voort, gansch den namiddag. De trein snelde door tooveroorden, door heerlijke valleien, badend in zonneglans, door sombere tunnels onder de bergen, over reusachtige, lang nadreunende metalen bruggen, hoog boven de watervlakte van breede rivieren geworpen. En van al die schouwspelen kon hij genieten; de steeds afwisselende landschappen die zijn oogen voorbijgingen, vermochten zijn geest aan zijne kwellende obsessie te onttrekken; en enkel in de diepte zijner ziel besefte hij een vage, dofte onrust, iets als het duister bewustzijn, dat de verbazende stilling en vrede waarvan hij genoot, onnatuurlijk en onheilspellend waren.

Het was met den avond, toen in den trein de lampen aangestoken werden en het landschap zich in duisternis begon te hullen, dat zijn geest, niet langer verstrooid door het waarnemen der uiterlijke dingen, in zichzelf terugdrong en dat de dofte en latente angst, die in zijn gemoed schuilde, zich begon te

openbaren. Het leek een vreemd fysiek verschijnsel. Het gedruisch en het gedaver van den rollenden trein begonnen op zijn geprikkelde zenuwen te werken; zijn hart, — zijn lijdensbarometer — begon, zonder schijnbare oorzaak, sneller te jagen; zijne gelaatstrekken krompen gepijnigd samen; het werd hem mocielijk, weldra onmogelijk, stil te blijven; zijn geest keerde instinctmatig en onweerstaanbaar, tot de tirannieke obsessie van het dringend telegram en van Lucie terug.

Gevaarlijk ziek! . . . wie weet of zij inderdaad niet gevaarlijk ziek was, ziek op een andere wijze dan hij vermoedde! Zou zij een telegram, een dringend telegram gezonden hebben, hebben doen zenden als hare ziekte maar was wat hij veronderstelde? En, als een begin van onheilspellende openbaring, herinnerde hij zich nu dien zonderlingen volzin in haren brief van 's morgens, die onduidelijke woorden welke hem instinctmatig ontsteld hadden: „alle hoop is nog niet gansch verloren, alles zal wellicht veranderd zijn, nog vóór het einde van de week.“

Hij overwoog die woorden, lang, met ingespannen geestekracht. Hij poogde zich de juiste termen te herinneren, hij betreurde het diep, in zijn opwelling van toorn, dien brief met dezen van Raymonde vernietigd te hebben. En eensklaps, als in een brusken schok, kwam een andere herinnering, gevolgd door een vreeselijke vraag, die hem van afschuw deed opspringen, zich in zijne hersenen drukken: zijn Zondagavondwandeling met Lucie, langs den boord der rivier, haar mededeeling over haar gevreesden toestand, zijn ontsteltenis, zijn instinctieven kreet: „het kan, het moet veranderen!“ — dien schrikkelijken kreet waarvan hij alsdan als het ware den zin en het gewicht niet bevat had, dien kreet welken hij niet meer had durven herhalen, waaraan hij niet meer had durven denken, omdat hij een misdaad behelsde, een ijselijke misdaad, tot welks bedrijving hij haar zwijgend had voelen toestemmen, in een verstomde en verschrikte offering van haar eigen wezen. O God! zou ze wellicht die wandaad volbracht hebben! . . .

Hij was sidderend opgestaan, hij stapte, in het gedruisch van den rollenden trein, in den half-coupé waar hij zich alleen bevond, koortsachtig heen en weêr, het hoofd in somber nadenken gebukt, aan onzeggelijke angst en emotie ten prooi. Soms bleef hij plotseling stilstaan, de oogen gesloten, de hand op zijn voorhoofd gedrukt, al zijne geestvermogens inspannend om zich

de gruwelijke scène in haar geringste bijzonderheden te herinneren, om al de woorden die hij uitgesproken had, al de gebaren die hij gemaakt had, weder te wikken, te ontleden. Had hij haar dat uitdrukkelijk gevraagd? O neen, . . . duizendmaal neen! Maar op een gegeven oogenblik, door een woord, door een gebaar, door zijn stilzwijgen zelf had hij het haar instinctmatig, onwillekeurig laten begrijpen, het haar *ingeboezemd*, . . . en dat was afschuwelijk! 't Is waar hij had er niet op aangedrongen, er niet meer van gesproken; want hij had niet gedurfd, want bij de gedachte der monsterdaad was terstond een onuitsprekelijke afschuw in hem opgekomen; maar dien afschuw ook had hij haar niet gezegd, hij had haar niets meer gezegd, niets meer en dáárin lag zijn misdaad.

Nochtans de twijfel en de onzekerheid zelven die hem folterden, lieten nog een laatsten straal van hoop tot hem doordringen. O neen, neen, zij had dat niet gedaan; zij zou dat niet doen zonder het hem eerst te zeggen, zonder het hem eerst te vragen; en hadde zij het hem gevraagd, o, met welken kreet van afkeer zou hij haar thans „neen! neen! duizendmaal neen!“ geantwoord hebben! En toch, die zin in haren brief, die duistere en onheilspellende zin: „alle hoop is nog niet gansch verloren; alles zal wellicht veranderd zijn, nog vóór het einde van de week,“ wat mocht hij anders wel beteekenen? Het was nu 't einde van de week en de voorgevallene verandering was een onbekend en schrikkelijk treurspel, waarin hij zich door een overweldigende macht medegesleept en gemengd voelde. O! was het toch mogelijk, zelfs in de veronderstelling der gepleegde wandaad, dat zij zoo schielijk in doodsgevaar kon zijn? Hij wist het niet en zijn onwetendheid verergerde zijn angst. Hij betreurde het, geen geneeskundige studiën gedaan te hebben; hij was wanhopig zoo verre van Hody te zijn, hem niet te kunnen ondervragen, om door zijn prognose, 't zij goed of slecht, uit dien afgrijselijken staat van onzekerheid te geraken, waarin hij zijn verstand voelde verdwijnen.

Doch naarmate de tijd verliep deed zijn marteling niets dan verergeren. Hij beeldde zich het onbekende treurspel, waar hij onverbiddelijk naar toe getrokken werd, in meer en meer sombere kleuren af, en de fysieke foltering was ten top gestegen: het rollend gegrol der raderen boorde door zijn hersenen; zijn

zenuwen, in het aanhoudend gedaver van den wagen, waren gespannen om er van te huilen; de trein die in volle vlucht door den donkeren nacht schoot, was als een hollend monster dat hem in zijn klauwen hield, wier boosaardige almacht hem overweldigde en medesleepte, naar de vernieling, naar den dood.

O! wat schrikkelijke Golgotha, die laatste uren van de reis, toen hij, aan de Belgische grens van trein veranderd hebbend, in een coupé zat waar zich reeds een reiziger bevond! Nu was hij genoodzaakt te zwijgen, te blijven zitten, en, in die gedwongen onderdrukking zijner gevoelens, woelde zijn lijdensvermogen in hem als een orkaan, terwijl van lieverlede al zijn twijfel in zekerheid veranderd werd. Ja, ja, zij had de monsterdaad bedreven; zij stierf van haar misdaad, van *zijn* misdaad, die hij haar ingeboezemd had! Hij was er zeker, zéker van; een almachtige stem schreeuwde hem dat het zóó was; de stem van zijn geweten en zijn gewone rampspoed in het leven dienden hem tot waarborg dat het niet anders wezen kon. En hij kronkelde zich in zijn hoek, de klamme handen krampachtig ineengewrongen, de keel geworgd door zuchten en geklaag, op het punt luidop van foltering te huilen, op het punt in het gebulder van den trein aan dien vreemdeling, aan dien onbekende die daar vóór hem zat en hem belette van luidkeels te snikken en te schreien, zijn misdaad in het aangezicht te schreeuwen.

O! wat scheen hij hem gelukkig, die vreemdeling, gelijk hij daar zat, genoeglijk in zijn hoekje gedrongen, een lichten plaid over zijn knieën, een rond zwart-zijden reispetje op 't hoofd, het vreedzaam aangezicht begroeid met eenen bruinen baard, die schier tot aan zijn oogen kwam, en die oogen, achter hun ronde brilglazen, kalm op 't zwarte, daverend raampje van 't portier gevestigd! Hoezeer, zonder hem te kennen, benijdde hij zijn lot en hoe graag zou hij, blindelings, het zijne er tegen veruuld hebben! Twintigmaal, honderdmaal, alle conventies over het hoofd ziende, was hij op 't punt van op te staan, van tot den vreemdeling te naderen en hem met een smeekende, wanhopende stem te zeggen: „O, mijnheer, gij kent mij niet, maar 'k ben toch zóó ellendig; ik heb een ijsselijke misdaad bedreven en ik lijd! o ik lijd! gij kunt u niet inbeelden hoe ik lijd! Zeg me, mijnheer, weet gij ook wat het is te lijden? Hebt

gij ook geleden en doen lijden? Hebt gij ook, zooals ik, zulk een onzeggelijken afschuw van het lijden?#

En toen de trein Brussel voorbij was; toen hij door Vlaanderen snelde; toen hij weldra de aan René zoo welbekende omstreken van Gent naderde, was het als een verplettering in de smart. Hij roerde zich niet meer; hij zat ineengekrompen in zijn hoek, het hoofd verborgen in zijn beide handen en de ellebogen op de knieën gesteund, als bereid om een laatsten, doodelijken slag te ontvangen. Soms, wanneer de trein met het gedruisch van een orkaan een klein station voorbij schoot, richtte hij ter sluik en bang het hoofd half op, herkende 't oord in het weerlicht der lampen, telde werktuigelijk, als zooveel, in een klimmende foltering tot den finalen dood opstijgende lijdensstades, de dorpen die men nog voorbij moest trekken. Maar in zijn lijdende prostratie verloor hij eindelijk 't begrip van tijd en afstand; een stomme verslagenheid hield hem geheel ter neer gedrukt; en alleen zijn hart, zijn arme lijdensbarometer, leefde steeds voort in hem, leefde alsof al zijne levenskrachten er zich in verzameld hadden, en versnelde en versnelde steeds zijn jagingen met eene schrikkelijke hevigheid, zoodanig overgevoelig geworden, dat elk harder gedruisch, elke nieuwe davering en slingering van den trein het deed opbonzen om te breken. Hij hield er instinctmatig zijn hand op gedrukt; het scheen hem dat die drukking alleen hem belette op de plaats te sterven.

Hij was in Gent alvorens hij het bewust werd. De trein stond reeds stil en de garde had het portier reeds geopend toen hij nog als vernield in zijnen hoek zat. Hij schrikte op, nam zijn valies in de hand en stapte werktuigelijk uit den wagen, in het gewoel der overige reizigers op de kade.

Buiten vóór het station stonden, ondanks het late uur, nog enkele wachtende rijtuigen, de gele oogen hunner lantarens blikkend in den somberen nacht. Een der koetsiers bood hem dringend het zijne aan, het portier opentrekend.

Als in een droom stapte hij binnen, gaf het adres, viel op de kussens neer.

VIII.

Bevend de voordeur geopend, en terstond, van in de gang, een doordringenden reuk van phenol, die hem aan den adem pakt....

Hij blijft een oogenblik verwilderd pal staan, met stommen angst beselfend dat zijn akelig voorgevoel zich heeft verwezenlijkt; en dan klimt hij de trappen op, het hoofd duizelig, een floers vóór de oogen, het hart met korte, vlugge, als hamerslagen duidelijk gescandeerde klopjes bonzend, de beenen zoo zwak, zóó zwak, dat hij zich met de hand aan de trapleuning moet vasthouden, om boven te geraken. Op het tweede trapportaal gekomen opent hij met een zwakke hand de kamerdeur, treedt binnen, is niet verwonderd daar in de halve schemering der op een tafel staande lamp, drie personen aan te treffen, rechtstaande rond het bed: een heer dien hij eerst niet herkent en twee vrouwen: moeder en dochter Alaerts. Hij ziet haast niets meer, alles weifelt vóór zijn oogen; hij ontwaart enkel, als hij achter 't bedgordijn gekomen is, Lucie zonder beweging in 't ledikant uitgestrekt, de armen boven de deken, de oogen toe, bleek als de dood. Stom staart hij haar enkele oogenblikken aan en dan, steeds zonder naar de aanwezige personen te kijken, keert hij zich langzaam om en tuurt hij rond zich, alsof hij iets zocht, alsof hij iets rook. Hij ziet, half onder de tafel geschoven, een waschbekken halfvol met een roodachtig vocht. En dan is 't als krijgt hij een plotselingen slag: een sombere noodkreet verkropt in zijn keel, een huivering doet gansch zijn lichaam sidderen en hij staart met wijd opengespalte oogen naar den heer, die langzaam tot hem nadert en in wien hij eindelijk zijn vriend, dokter Hody, erkent.

„Z' is slecht, zeer slecht,“ fluistert deze, hem lang en plechtig de hand drukkend.

„Wat heeft ze? wat is er gebeurd?“ vraagt hij verwilderd, beurtelings zijn vriend en het steeds roerloos uitgestrekte meisje aanstarend.

Hody schudt lichtkens het hoofd en drukt den vinger op zijn lippen, met een wenk de twee vrouwen aanduidend. En, na een oogenblik aarzelens, zieh tot haar wendend:

„Mevrouw en mejuffrouw,“ spreekt hij stil, „wij zijn u dankbaar dat gij ons zoo bereidwillig bijgestaan hebt. Voor het oogenblik hebben wij uwe hulp niet meer noodig; maar mochten wij u nog iets te vragen hebben, mogen wij dan op uwe welwillende diensten rekenen?“

„Zeker, mijnheer,“ fluisteren de twee vrouwen. En begrijp-

pend dat de jongelieden met de zieke verlangen alleen te zijn, verwijderen zij zich zachtkens, op de tippen der voeten, beiden slank en mager, stil groetend het hoofd buigend.

Zoodra zij alleen waren vroeg René opnieuw, sidderend van ontsteltenis, terwijl hij met de hand naar het half onder de tafel verborgen waschbekken wees:

„Wat is er, Hody? Wat heeft de arme rampzalige gekregen? Wat heeft zij gedaan?“

De woorden verkropten in zijn keel, zijn oogen kwamen vol tranen, het voorgevoel van iets gruwelijks greep hem aan. Hody, den blik gevestigd op de deur langs waar de twee vrouwen verdwenen waren, naderde nog dichter tot René en fluiserde hem enkele woorden in 't oor.

Een schok van afschuw deed hem met de handen aan zijn slapen achteruit springen, terwijl een dof, schorre kreet uit zijne lippen brak:

„Hôo!“ . . .

„Ja, en zij heeft het op een zoo onbehandige, ongelukkige wijze gedaan,“ voer de jonge dokter met een treurige hoofdschudding voort. „Zij heeft zich erg, zeer, zeer erg gekwetst.“

Stom, versteend van schrik staarde René nu beurtelings zijn vriend en zijn maîtresse aan. En plotseling werd hij als zinneloos; plotseling snelde hij luid schreiend naar het bed, viel op zijn knieën, greep eene der handen van het zieltoegend slachtoffer in de zijne, bedekte die met tranen en kussen, luid snikkend:

„O God! en 't is door mijne schuld! O, arm meisje, 't is voor mij, om mij te redden, dat ze het gedaan heeft! O 't is afgrijselijk, afgrijselijk! O mijn God! O Hody red haar! Hody! ik smeeke er u om op mijn knieën, red haar! red haar of ik breng mijzelf om 't leven!“

Onstuimig was hij opgestaan, hij had de beide handen van zijn vriend in de zijne gegrepen en hij leidde hem naar het bed, hijgend, snikkend, met draaiende oogen in zijn onkennelijk geworden gelaat herhalend:

„O zeg, Hody, gij zult haar redden, niet waar? Zij verkeert in geen doodsgevaar, niet waar? Hody! Hody! zeg mij toch dat zij in geen doodsgevaar verkeert!“

Hij verstikte in zijn smeekingen, hij kon niet meer spreken, hij was vóór zijn vriend op de knieën gevallen, zijn handen

steeds in zijne beide handen duwend, het hoofd krampachtig-schuins achterovergeslagen, het aangezicht badend in tranen, terwijl de van foltering verwrongen mond niets meer uitte dan onduidelijke, schorre klanken, afgrijselijk om te aanhooren. En Hody zelf werd wanhopig; hij poogde te vergeefs zijn handen uit René's drukking los te maken; hij smeekte op zijn beurt:

„Zwijg! maar zwijg en houd u stil! Om Godswil houd u stil! Gij gaat haar wakker maken! gij gaat haar opnieuw doen huilen van pijn, terwijl ik zoo vreeselijk veel moeite gehad heb om haar een weinig te stillen!“

Toen liet René hem los en zakte weder, als plotseling verlamd, vóór de sponde neêr. Hij dorst de hand van Lucie niet meer vatten, hij dorst zijn foltering niet meer luidop uitschreeuwen, hij klaagde nu in stilte, hij herhaalde, als in een bevende, vrome bede, zijn betraand gelaat beurtelings smee-kend tot zijn arme minnares en tot zijn vriend gekeerd:

„O zeg, Hody! ik smee u, Hody, red haar! Hody, zeg, gij zult ze redden niet waar?“

„Alle hoop is nog niet bepaald verloren,“ antwoordde de dokter na een lang stilzwijgen, zijn ernstigen, peinzenden blik moedeloos op de lijderes gevestigd.

Deze had zich lichtkens in haar bed verroerd. Een kramp van pijn verwrong de spieren van haar aangezicht, zij slaakte een zucht en opende de oogen. Zij herkende René vóór hare sponde neêrgekniel; zij scheen hem, door een langen blik, voor zijne terugkomst te danken.

De jonge man had opnieuw hare hand vastgegrepen, en drukte en streeelde die koortsachtig in de zijne, met een smee-kende, bevende, gebroekene stem herhalend:

„O Lucie, Lucie wat hebt ge gedaan? Oeh God! waarom toch hebt ge dat gedaan?“

Zij gaf geen antwoord; zij kon niet. Een nieuwe steking deed haar zich kronkelen, haar gelaat verwrong zich nog angstiger, haar oogen krompen weder toe en hare hand drukte krampachtig de zijne, terwijl zij klaagde, woelend in haar bed:

„O wat moet ik toch lijden! wat moet ik toch lijden!“

René was rechtgesprongen, sidderend over haar sponde gebogen, Hody kwam naderbij.

„De werking der injectie morphine is over, daar komt de

pijn terug,“ sprak hij met zijn doffe en treurige, aan onheil-spellende voorzegging gewende stem.

„En kunt ge nu niets meer doen om haar smart te verzachten? om haar het lijden te ontnemen, och God!“ smeekte René met saâmgevouwen handen.

„Een nieuwe injectie als de pijn te sterk wordt; meer kan ik niet,“ antwoordde de dokter, ontmoedigd zijn schouders ophalend.

Stom staarden zij de lijderes nu aan. Zij lag opnieuw roerloos uitgestrekt, de oogen dicht, de wenkbrauwen gefronst, schijnbaar een weinig kalmer. Maar haar gelaat, enkele stonden vroeger zoo blank als het linnen dat haar bedekte, kleurde zich trapsgewijs met levendiger tinten en groote droppels zweet parelden op haar voorhoofd, op haar wangen en haren hals, terwijl haar ademhaling, door haar toegenepen neusgaten meer en meer gejaagd en als het ware sissend werd. En eensklaps slaakte zij een vreeselijken schreeuw, sprong half recht in haar bed, viel als een pak terug neder, greep met haar beide handen naar het beddelaken, stak het in haren mond en scheurde het aan stakken met haar tanden, in een akelig en woest gegrol haar noodkreten versmorend.

Luid schreiend was René op de peluw gevallen. Hij sloot onstuimig zijne minnares in zijn armen, smeekte, zoende, streeelde haar om haar te sussen, terwijl Hody naar den schoorsteenmantel snelde, waarop het fleschje morphine en 't zilveren Pravazspuitje zich bevonden. Hij beval René het meisje vast te houden om haar stil te doen blijven en, over het bed gebogen, diende hij de injectie toe. Dit was de derde sinds men hem geroepen had. De kalmte kwam zeer snel terug, de zenuwen ontspanden zich, het aangezicht werd wederom bleek, de ademhaling regelmatig. Zij kreeg opnieuw haar onbewegelijke houding van zieltogende.

Toen wilde de dokter vertrekken. Er was niets anders meer te doen, herhaalde hij, en als de pijn terugkwam, kon René zelf haar een injectie toedienen. Zeer vroeg in den volgenden morgen zou hij terugkomen; maar als het gebeuren mocht dat de toestand der kranke gedurende den nacht te zeer verergerde, mocht hij hem doen ontbieden door eene van die vrouwen Alaerts: hij zou onmiddellijk medekomen.

IX.

Toen zijn vriend verdwenen was zette René zich op een stoel bij de sponde neder en, den blik halsstarrig op het marmerwit gelaat van zijne minnares gevestigd, verzonk hij eerst, gedurende een ruimen tijd, weder in zijn staat van stomme verslagenheid. Hij was opnieuw als duizelig. Er was als een groote ledige plek in zijn hoofd, de plek van iets dat er geweest was en dat er aan het toppunt zijner foltering was uitgerukt, hem schielijk in een staat van stomme gevoelloosheid dompelend. Maar die schijnbare gevoelloosheid zelve, die onmacht in al haar akeligheid de schrikkelijke crisis welke hem bestormde te bevatten, was nog een foltering te meer, de foltering der stompzinnigheid, de onuitsprekelijke marteling van den mensch wiens op de grenzen der krankzinnigheid geraakte geestvermogen nog helderheid genoeg bezit om den afgrond te ontwaren, die hem zal verslinden. En te gelijkertijd, door een wonder contrast, dat schier eene ontaarding van 't moreel vermogen werd, schenen al zijn overblijvende intellectuele krachten zich tot één machtige heropwekking van het verleden te vereenigen. Bij het sterfbed van die beminde jonge vrouw, bij dat sterfbed waarvan het hem onmogelijk was al de onmiddellijke akeligheid te beseffen, keerde zijn geest halsstarrig in 't verledene terug en, uit de diepten van zijn sombere afgrijzen, herleefden, met een ongelooflijke intensiteit, de herinneringen van hun gemeenschappelijk leven, verre, reeds vergetene en in zichzelf onbeduidende herinneringen, die zich aan hem vastklampten, die hem, als met klauwen, 't hart toenepen.

Hij zag zich weder, op een zonnigen Juni namiddag, wandelend met haar langs een smal paadje, dat dwars door uitgestrekte weiden slingerde. Het rijpe gras was hoog en gebogen, vol woekerplanten en bloemen; het paadje was te eng opdat zij beiden naast elkander zouden loopen, zij volgden elkaar op, zij aan 't hoofd. En terwijl ze vóór hem stapte bewonderde hij onwillekeurig haar prachtig, golvend haar, welk de namiddagzon soms met een weerglans van goud bedekte, en haar slanke gestalte, onder haar donkerblauw kleed met een helderheid van schilderij uitkomend op de gemskleurige vlakke der weiden. Op een gegeven oogenblik, als hadde zij den blik

van liefde en bewondering gevoeld, dien hij op haar gevestigd hield, had ze zich omgekeerd, glimlachend, gansch blozend van haar moeilijke tocht door 't hooge gras, met vlammetjes van teederheid en streeling in de oogen. Toen had hij haar in zijn armen gevat, haar lang, lang op den mond gekust en naast elkander hadden zij hun wandeling voortgezet, wadend door het hooge gras, den arm gestrengeld om elkanders middel.

„Och René, wat zou ik me gerustgesteld, wat zou ik me gelukkig voelen, indien ik denken mocht dat ge mij nooit verlaten zult!“ had ze dan langzaam, met een innig ontroerde stem gezegd.

Een huivering had hem aangegrepen, hij had haar eng tegen zijn borst gedrukt en op een doffen toon, als verschrikt van zijn eigene woorden:

„Ik zal u niet verlaten; . . . . mij dunkt, ik zou u niet meer kunnen verlaten,“ had hij geantwoord.

Een andermaal, — 't was ook op eene wandeling — was de indruk zoo treurig geweest. De winter naderde, de hemel was overtrokken, zij volgden een eindeloozen, modderigen steenweg zonder boomen, dwars door de naakte, verlaten velden. Een koude westenwind blies, zwanger van regen; in de grijze lucht dreven, loom en traag, benden krassende raven. En uit de gansche Natuur sprak een drukkende treurnis, die zwaar op hun gemoed woog.

Enige honderden meters vóór hen ging, hossebossend, een groote, hooge voermanswagen, door een zwart zeil bedekt. Zij hadden hem weldra ingehaald en schielijk drukte Lucie zijnen arm, gansch verteederd, juichend, terwijl haar blik onder den wagen staarde:

„Och God! René. . . . Moorken!“

Het was een hondje, een klein zwart hondje met puntige oortjes en een staartje in trompet, dat links, tusschen het voorwiel en het achterwiel van den wagen liep, zóó wonder gelijk steeds op denzelfden afstand van de beide wielen blijvend, dat het scheen alsof het onderaan 't gespan gebonden was. Schier telkenmale als zij langs daar kwamen wandelen ontmoetten zij dien wagen en dat hondje, maar zij wisten hoegenaamd niet of het „Moorken“ heette: zij zelve hadden het aldus gedoopt omdat het zoo pikzwart was, omdat zij het zóó liefhadden, omdat het zoo schrander naar hen kon omkijken, wanneer zij stree-

lend dien naam uitriepen. En 't beestje was als het ware de verpersoonlijking van waakzaamheid en plichtbesef: nooit, nooit verliet het een oogenblik zijn halsstarrige plek onder den wagen; en 't blafte woedend, hatend op al de vreemde honden, die met hem gemeens wilden maken.

Glimlachend, met ontroerde oogen sloegen zij hem gade, zijn onvermoeide vlijt bewonderend. Het was beslijkt en nat; en in den fijnen regen, dien de wind schuins vooruit begon te zweepen, zou het veel beter dieper onder de wagen gedrongen zijn. Maar dat zou het niet doen: het bleef hardnekkig op zijn zelfde plaats loopen, tusschen het voorwiel en het achterwiel, de pootjes geweekt, de huid zijpelend, van tijd tot tijd, op hun geroep, het kopje omkeerend en naar hen kijkend met pinkende oogjes, waarin de treurnis en verveling van zijn vrijwillig loopen in dat hachelijk weêr te lezen stond.

Wat was er toen gebeurd? De wagen reed voorbij een herberg, zijdelings der baan gelegen, en vóór de deur van die herberg stonden, ondanks den regen, twee knapen. Het zagen er wakkere bengels uit, de eene blond, de andere zwart, beiden met stoute, bleeke oogen; en, roerloos vóór den dorpel geplant, hielden zij een hunner handen achter den rug, als om iets te verbergen. Zij wachtten tot de wagen heel voorbij was en dan, schielijk te gelijkertijd neêrbuigend, wierpen zij uit al hun macht tusschen de achterwielen het voorwerp dat zij in hunne hand verborgen hielden: een steen. Een gehuil weerklonk, zij hadden het hondje getroffen. René en Lucie zagen het gedurende een oogwenk, gedurende den tijd van een weerlicht stilhouden, zich even half omkeeren en jankend een zijner voorderpootjes oplichten; en dan werd het gekadanseerde hossebossen van den zwaren wagen een oogenblik door een doffere en zachtere schommeling onderbroken, iets kronkelde zich onder het achterwiel en toen het wiel voorbij was lag het rampzalig Moorken verpletterd op den steenweg. Met een gil snelden zij toe, wilden het optillen. Maar 't was niet meer noodig: het lieve hondje was niets meer dan een akelig moes van vermorzelde huid en bloedende ingewanden. O wat had Lucie dan toch geweend, geweend! . . . . .

Ja, al die herinneringen en nog vele andere kwamen hem terug in het geheugen op dit oogenblik van uiterste foltering en wanhoop. En aan allen klemde zijn hart zich vast, gelijk

de drenkeling naar het stroohalmpje grijpt, dat aan zijn zijde vlot. O! ze nog herleven, die reeds lang vervlogene herinneringen! geheel 't verledene herleven met al zijn smarten en zijn strijden! zich voor altijd aan haar verbinden! door een volkomene verzaking van alle eerezucht in de toekomst, door de verzaking van zijn geluk en van zijn liefde met Raymonde zijne misdaad boeten, hij vroeg niets anders meer, maar dat vroeg hij, dat eischte hij met een wilden hartstocht, met een halsstarrigheid die al zijn laatste geesteskrachten tot het beseffen en bereiken van dit eenig doel inspande.

Toen rees hij in zijn zetel op, zette zich op zijn knieën en, zijn beide bevend-saamgevouwen handen smeekend tot haar uitgestrekt, fluisterde hij haar woorden van hoop en liefde toe. Met een schreiende stem, als was dit van haar wil af hankelijk, vraagde hij haar te genezen, voort te leven. In gejaagde, onsamenvangende en dollen zinsneden, sprak hij haar van de herinneringen van 't verledene, van hun eenzame tochten te velde, van hun gemoedelijke intimiteit, als zij 's Zondagsavonds alen gingen eten, ginds in de looverhuisjes aan den boord der rivier, over den spoorwegdam tintelend van veelkleurige lichtjes. Op een meer en meer hartverscheurenden toon, in den waanzin zijner vertwijfeling smeekte hij haar, dat zoet verledene met hem nog te herleven; altijd met hem te blijven leven; hem nooit, nooit te verlaten; hem, och God, eene laatste gelegenheid te geven, zijn gruwelijke misdaad te herstellen. En met gewrongen handen staarde hij haar dwars door den nevel zijner tranen aan, verpletterd door haar doode onbewegelijkheid, wachtend, met een kinderachtige hoop, op een antwoord dat zij niet meer in staat was te geven.

Hoeveel uren vlogen aldus in die sombere prostratie, in dien chaotischen afgrond van lijden voorbij? Dit zou René wellicht nooit weten. Hij had de notie van den tijd verloren; soms zonk hij in een soort van sluimer weg, in een aaneenschakeling van nachtmerries, waaruit hij plotseling wakker schrikte, den snikkenden adem in zijn keel geworpd, het aangezicht steeds badend in tranen, de handen en het voorhoofd klam van 't zweet. Toen staarde hij verwilderd, bij de flauwe klaarte der op den schoorsteenmantel geplaatste lamp, naar het gelaat van zijne minnares, steeds blank als marmar in de verwarring harer zwarte lokken op de peluw uitgestrekt, bijna

verlost van zijnen angst, op hare onbewegelijke trekken een uitdrukking van rust te lezen..... O, zij rustte, zij rustte!..... En van lieverlede, bij het waarnemen van die zóó volmaakte rust, die rust als van een beeld, daalde een schim van hoop in zijn hart neder.

„Och God! laat haar genezen! God! wees niet onverbidde-lijk! Verleen een berouwvollen zondaar de gunst zijn misdaad te boeten!“.....

Zijn oogen schitterden, zijn handen waren in een bede saamgevouwen, zijn bevende lippen stamelden dof, verwarde klanken. Hij was uit zijn smartvolle bedwelming ontwaakt, zijne sensaties werden duidelijker, hij had zich opgericht en reeds in een instinctmatige behoefte haar eens te bevoelen, strekte hij de hand naar heur uit, toen een dun, somber streepje, dat kronkelend als een slang van onder de witte deken tot op het hout der sponde daalde, zijnen blik trof. Hij dacht terstond dat het een strikje van haar pansement was, dat in een harer trekkingen van smart was losgeraakt, en zachtkens stak hij de hand uit om zich ervan te overtuigen.

Hij onderging, in een lichte huivering, de zonderlinge sensatie, iets anders dan 't vermoede voorwerp vast te grijpen, iets vochtigs en lijmachtigs, dat aan zijn vingers bleef kleven. Terzelfdertijd bemerkte hij dat zijn greep op het slaaplaken een roodachtige vlek gevormd had; en brusk, als in een weerlicht, zag en begreep hij, dat het donker, kronkelend lijntje een streepje bloed was, welk uit het bed kwam.

Hij wipte op van schrik, lichtte een weinig de deken op, ontwaardde in het bed een breede donkere vlek, een heelen plas bloed. Verwilderd, een noodkreef in de keel versmacht, liet hij de deken los, keek Lucie aan, boog over haar, raakte haar aangezicht en hare handen aan.

Een ijskoude bevoeling wierp hem als een schok achteruit.

Hij kwam terug, bevoelde haar opnieuw, drukte eensklaps, in een onstuimige en onbewuste beweging, zijn mond op haren mond. En na eene seconde, als onder een slag, sprong hij opnieuw achteruit, de vuisten aan zijn slapen, de haren te berge gerezen, de oogen uit hun holten, den mond wijd open om te roepen, zonder een klank te kunnen uiten.

Hij snelde naar de deur, rukte ze open, schreeuwde drie-

maal, met een onmenselijke stem: „z'is dood! z'is dood! z'is dood!“ en stortte als een massa op het trapportaal neder.

X.

Om zeven uur 's morgens, toen Hody terugkwam, lag de doode, door de twee vrouwen Alaerts afgelegd, als een beeld van marmer onder 't blanke linnen; en naast de sponde, verzonken in een zetel, met het hoofd in de hand, zat René zoo onbewegelijk als de overledene zelve, als versteend in zijn vernieling. Vruchteloos poogde zijn vriend hem te troosten; hij weigerde te antwoorden; hij scheen hem noch te zien, noch te hooren, totdat hij eindelijk, gesard, zich wrevelig half omkeerde, met eene schorre stem en een gebaar van toorn zeggend:

„Zwijg; ik ben de schuld van haar dood; laat mij met rust; ik wil alleen zijn!“

Ja, dat was het wel: hij wilde alleen zijn. Alleen met zijn nare gedachten; alleen met zijne grenzenlooze wanhoop; alleen met het lijk van haar die hij beminde en die hij zich verweet gedood te hebben.

Zoodra Hody vertrokken was stond hij op en draaide den sleutel der deur in het nachtslot. De neergelaten rolgordijnen hulden de kamer in een vage en drukkende schemering, in die valsche duisternis der doodenkamers, waar iets van de klaarte van buiten door spleetjes en randen toch binnendringt; waar de plechtige bespiegeling en stilte toch gestoord wordt door de verdofde geluiden en de beweging van 't omringend leven. Toen keerde hij op de tippen der voeten, als in een droom, tot zijn zetel terug, viel er in neder, verzonk opnieuw, gedurende eindelooze uren, in zijn sombere prostratie.

Hij had aan de vrouwen Alaerts bevolen niemand meer, wie het ook zijn mocht, op de kamer te leiden; hij had haar-zelven verboden, hem, om het even onder welk voorwendsel, nog te storen. En niemand kwam, hij bleef alleen, alleen met de doode, als in een graf. Zoolang hij rond zich heen beweging, leven voelde; zoolang hij de randen der rolgordijnen door hun streepjes zilverlicht bezoomd zag, bleef hij in zijn zelfden staat van bewustelooze verstomping verdiept. Het scheen alsof in de verwachting van iets dat komen zou, alle levenskracht in hem werd opgeschorst. Maar toen de verwijderde

geluiden van het omringend leven tragsgewijs afnamen en verzwakten; toen de zilvranden aan de vensters begonnen te verdooven, terwijl een toenemende duisternis van lieverlede in de kamer sloop en alle voorwerpen met haar onvatbaren rouwsluier omhulde, toen scheen hij ook allengs uit zijn langdurige bedwelming te ontwaken. En naarmate hij tot het bewustzijn terugkeerde, ontwaakte ook in hem de ingesluimerde scherpte van het lijdensvermogen. Weldra woelde hij in zijn zetel, en zijn oogen, waarin een vlam van koorts glinsterde, vestigden zich, in de klaarte der twee waskaarsen welke hij aangestoken had, met een steeds angstiger halsstarrigheid op het stom en onbewegelijk gelaat der doode. En eindelijk stond hij op, knielde in zijnen zetel neêr, boog sidderend over het lijk en, de handen gevouwen, stotterde hij halffluid onverstaanbare woorden, terwijl zijn keel van zuchten zwol en tranen in zijn oogen kwamen.

Hij staarde den Dood aan. Hij beschouwde en bepeinsde dat diep en onbegrijpelijk geheim der onverbiddelijke scheiding, dier plotselinge scheuring van twee levens die maar één leven uitmaakten, en hij folterde zijn geest om dat geheim te doordringen, om nog te spreken, om nog te communiceeren met haar die hem verliet, zoolang, o toch zoolang alvorens alles tusschen hen gezegd, gedaan was; met haar wier gelouterde en onveranderlijke gelaatstrekken voor gansch dat verledene, voor hun liefde, voor hun geluk en voor hun lijden thans een zoo volkomen onverschilligheid, eene zoo uiterst plechtige verloochening schenen uit te drukken. Wat voelde hij zich nu, in vergelijking met haar, klein, nietig, ellendig! Wat schenen zij hem boos, kleingeestig, walgelijk, al zijn verleden aarzelingen en zijn strijden, vergeleken met haar zoo volkomene verzaking aan alles, met die reine stilte, die reine kalmte, die doorluchtige onbewegelijkheid van den Dood! O, wat was zij edel, en wat was hij een ellending! Wat een wraak, wat een schrikkelijke boetedoening was niet voor hem die vrijwillige dood, waarmede zij zijn eer gered had, de schandelijke sociale eer waarvan hij zich bediend zou hebben om haar te verraden en haar te verlaten! En een haat gemengd met walging, met een echte fysieke walging van zichzelf steeg hem tot in de keel, bij de herinnering aan zekere beroovingen, die het rampzalige meisje zich om wille van hem getroost had.

Wat had ze van hem verkregen als vergoeding voor het offer van haar gansche leven? Oneer en smart; niets anders dan oneer en smart. Zelfs niet het stoffelijk welzijn; want, o schande, jaren lang had zij gespaard op haar onderhoud en op haar kleeren, zoo gering was de som die hij voor haar kon besteden.

Maar nu, o, nu had het uur der wraak geklonken! Haar bleeke lippen hadden zich voor eeuwig, als een opperste verwijt, in hunne plechtige roerloosheid op het geheim van haar lijden gesloten: hij bleef 't verworpen schepsel, in het besef zijner misdaad aan het stoffelijk leven gekluisterd; en zij was eene ziel geworden, de onbegrepen en gefolterde ziel, die in een vrijwilligen dood haar toevlucht had gezocht; de ziel die nu het Groot Geheim kende; die, in haar doorluchtige majesteit, de hoogedele en rechtvaardige, den levenden voor eeuwig onbekende sfeer binnengetreden was.

En opnieuw greep hem een soort van waanzin aan, terwijl hij, door een onweerstaanbare macht aangedreven, haar koud en roerloos lijk in zijn bevende armen drukte, haar aangezicht met tranen begietend, haar paarse lippen bedekkend met kussen, die hem kreten van zinnelooze teederheid en afschuw ontrukten. Hij sprak tot haar met een geworgde, dof-dringende stem; hij streefde haar met koortsachtige hand de wangen en de slapen, gelijk hij vroeger deed in de vervoering zijner liefde; en dan sprong hij plotseling op, wanend dat hij haar onder zijn streelingen voelde herleven, zijn oogen in verwildering op haar gelaat gevestigd, zijn mond wijd open om te schreeuwen, elk oogenblik verwachtend dat ze 't woord tot hem zou richten. En na enkele stonden uitzinnige illusie deed de onbewegelijkheid van het lijk, die volkomen onbewegelijkheid van den dood, waarvan geen beschrijving een denkbeeld kan geven, hem opnieuw de gruwelijke werkelijkheid beseffen. Toen zakte hij weder op 't ledikant neêr, het aangezicht badend in tranen, snikkend met een klagende, smeekende stem, onder het top-punt der foltering zoo zwak geworden als een kinderstem:

„O dood zijn! wat is het toch dood te zijn? O Lucie! Lucie, hoort ge mij waarlijk niet meer? Op welk geheim, op welk opperst plechtig geheim houdt gij uwe gestrengte lippen thans gesloten? Is er toch waarlijk geen streeling, geen liefkoozing meer die u nog kan ontroeren? Is er toch niets meer

in u dat het geringste vezeltje van uw lichaam kan bewegen wanneer ik uw naam uitroep, dien naam waarvan het enkel gemurmel u vroeger deed trillen, Lucie! Lucie! . . . "

Hij raaskalde, hij wist niet meer wat hij deed of zegde; hij liep met rassche schreden heen en weer de kamer, luidop sprekend, roepend, schreiend als wilde hij door zijn gedruisch en zijn beweging de doode terug in 't leven roepen. En hij kon, hij wilde niet gelooven dat ze dood was: met bruske rukken kwam hij weer naar 't bed gesneid, stortte huilend op haar neder, hief haar, stijf als een plank van de peluw op en knelde haar in zijne armen, haar met een soort van gulzigheid zijn lippen op de lippen drukkend, om haar nogmaals en nog den adem van het leven in te blazen, tot hij haar met een somberen gil van angst weer losliet, de haren te berge gerezen, de achteruitgeslagen vuisten krampachtig gesloten, plotseling versteend van afschuw, als had hij een heiligschennis begaan.

Eerst met den morgen hield zijn dulle woeling op. Toen Hody om negen uur verscheen vond hij René opnieuw, roerloos in den zetel naast het bed, in zijn staat van stomme bedwelming verzonken. Hij poogde te vergeefs hem op te beuren. Een der vrouwen Alaerts had, op het verzoek van den dokter, iets te ontbijten aangebracht, maar verre van dit te willen gebruiken wees René het bord van de hand en wendde hij het hoofd om, met gesloten oogen. Hody had zich bereidwillig met al de formaliteiten der begrafenis belast. Deze zou 's namiddags plaats grijpen en de jonge dokter had zijn maatregelen genomen om zijn vriend gansch dien dag niet meer te verlaten. Hij begon zich dan ook maar terstond voor zijn tijdelijk verblijf te schikken. Hij had zich naast René op eenen stoel gezet, hem opzettelijk het gezicht der overledene verbergend, en voortdurend, zonder zich te laten ontmoedigen, richtte hij troostend het woord tot hem, in het geheim doel hem voor enkele stonden met zich buiten te krijgen, terwijl eene formaliteit volbracht zou worden waarvoor hij bovenal de tegenwoordigheid van René vreesde: het kisten. De doodkist was reeds in huis en twee bedienden van den lijkbezorger stonden er bij, verborgen in een kamertje, wachtend op een sein van Hody om ze boven te brengen. Maar 't was alsof René den lijdenskelk tot op den droesem wilde ledigen: hij kreeg, in de overprikkeling van zijn lijdensvermogen, als het ware het

voorgevoel van wat men hem verborg; hij rees uit zijnen zetel op en begon gansch gejaagd heen en weder te loopen, zoekend rondkijkend, evenals op den avond zijner aankomst, toen hij in de kamer het verborgen waschbekken met bloed gevoeld had.

"Komaan, René, gij moet een oogenblik de vrije lucht scheppen," sprak eensklaps Hody, van de omstandigheid dat zijn vriend in beweging was gebruik makend om hem onder den arm te vatten en te pogen hem mede te sleepen.

Maar door een brusken ruk maakte René zich vrij en deinsde achteruit, tot aan het venster:

"Nee," antwoordde hij met een sombere hoofdschudding, "ik blijf." En hij hervatte zijn dwalenden gang, het hoofd gebukt, de wenkbrauwen gezakt, vorschend zoekend in de hoeken van de duisterige kamer.

"Luister, René; wees niet kinderachtig, gij hebt reeds genoeg geleden," hernam Hody met meer autoriteit, opnieuw zijnen vriend bij den arm vastgrijpend. "Dezen morgen moet de overledene in haar kist gelegd worden. Waarom uzelf de foltering opleggen deze operatie bij te wonen?"

Als bij tooverslag kwam de jongeling tot bedaren. "Och ja, 't is waar," sprak hij met schorre stem. En pijlrecht keerde hij tot den zetel terug en zette er zich neder, zijn brandende oogen op het lijk gevestigd.

"Gij komt dus meê, niet waar?" streelde de dokter, hem bij de hand vattend.

"O neen!" klonk het beslissend antwoord.

En alle verdere poging bleef vruchteloos. Te vergeefs wilde Hody opnieuw aandringen: hij stuitte tegen een halsstarrige, booze, bijna aanvallende weigering en hij werd er toe gedwongen in tegenwoordigheid van René de twee mannen met de kist te laten boven komen. De beide vrouwen Alaerts volgden hen op de hielen.

Hody sidderde. Hij verwachtte een laatste, hartverscheurende scène, wilder en vreeselijker dan al de andere, en hij stond radeloos om die te keer te gaan. Hij zag, roerloos en stom, de twee, in hun lange zwarte mantels gehulde bedienden de glimmend verniste, door een mooi zilveren kruis versierde doodkist op het tapijt neerzetten, ze openen, zich weder oprichten en tot de sponde naderen. Met kloppend hart keek hij René aan.

Geen spier van zijn gelaat had zich verroerd. Als het ware

versteend rechtstaande in het midden van de kamer, volgde hij werktuigelijk, zonder een woord, zonder een gebaar, bij de weifelende klaarte der op het beddetafeltje brandende waskaarsen, al de bewegingen der beide mannen. Hij liet ze tot het ledikant naderen, bij schouders en voeten het stijf, in zijn blanke doodkleed gehulde lijk optillen, zich er meê nederbuigen en het zacht in zijn kist leggen.

Aarzelend, wachtend, hadden de mannen zich weêr opgericht. Zij keken beurtelings de beide jonge mannen en de vrouwen aan, als om een bevel te ontvangen. Hody begreep dat zij wilden vragen of de kist onmiddellijk mocht gesloten worden; en brusk, zonder René te raadplegen, gaf hij hun, door een hoofdgeknik, de toelating.

De mannen, gewoon in zulke gevallen met vlugheid te werk te gaan, hadden in een oogwenk het deksel op de kist gelegd en reeds, terwijl de bevende Hody zich verblijdde in de kalme ontkenning van het treurspel, draaiden zij met de hand aan beide uiteinden de houten schroeven vast, toen plotseling een soort van gebrul weergalmde en René als een razende op de gesloten doodkist viel. De schielijke onttrekking van het lijk aan zijn gezicht had hem als een donderslag gerukt uit den staat van bewusteloze fascinatie, die hij onderging; hij bevatte eensklaps wat er gebeurde, hij begreep dat men hem voor eeuwig Lucie ontnam, dat hij haar nooit, nooit meer zou zien. En hij wilde haar nog wederzien, hij wilde haar nog in zijne armen sluiten, haar nog kussen, nog spreken tot haar, met haar sterven misschien, sterven van rouw en smart op haar koud en roerloos lijk.

't Was een afgrijselijk tafereel. Hij had met geweld een der mannen omvergeworpen; hij wrong en schudde woedend aan de houten schroeven die hij in de onstuimigheid zijner bewegingen niet meer kon openen; hij worstelde huilend, snikkend en bijtend als een in 't achterhol gedreven beest, tegen Hody en den tweeden bediende, die hem op 't lijf gesprongen waren en hem uit al hun macht van de doodkist poogden af te rukken. De beide vrouwen waren huilend van afschuw uit de kamer gevluht, de door René omvergeworpen werkman, opgestaan, sloot weêr, op het dringend bevel van Hody, met koortsachtige haast, de half geloste schroeven.

„Mijnheer, mag ik de kist toenagelen?“ riep angstig de

man, door een nieuwen, nog razender aanval van René weêr achteruit geslagen.

„Ja, ja, nagelt! nagelt!“ kreet wanhopig Hody, onbekwaam zijn ellendigen vriend nog langer te bemeesteren.

Met rassche, akelig galmende bonzen en kraken, werd het deksel op de doodkist vastgespijkerd. En 't moest wel zijn dat de man meer dan eens het heilzaam uitwerksel van dezen radicalen maatregel beproefd had: naarmate hij harder en vlugger met den hamer sloeg, scheen de ellendige jongeling te begrijpen dat een onoverkomelijke almacht hem beslist van het geliefde wezen scheidde; zijn tegenstand verzwakte, hij kwam allengs een weinig tot bedaren. Weldra bood hij hoegenaamd geen weerstand meer; en toen lieten de dokter en de tweede werkman hem los, als duizelig op de doodkist uitgestrekt, in een aanhoudend geklaag zijn laatste tranen uitweenend, in een uiterste knelling het hard en ongevoelig hout, dat hem voor eeuwig het gelaat van zijne minnares verborg, in zijn verlamde armen prangend.

XI.

En toen zij begraven was ontstond er in hem een schielijke reactie, een ontspanning van zijn gansche wezen. Hij keerde te voet met Hody van het kerkhof terug, en in den prachtigen Augustusavond, terwijl zij in het opgewekt gewoel der wemelende voetgangers en rijtuigen, langs den oever eener vaart een eindelooze, met platanen beplante laan volgden, openden zijn bevangen longen zich van zelve voor de zachte, pure lucht, en een zonderling gevoel van onweerstaanbare verlichting daalde stillend in hem neder. Voor de eerste maal sinds drie dagen voelde hij lust om iets te gebruiken. Hody had zijnen arm gevat, zij trokken samen de stad in, traden een restauratie binnen en hij soupeerde met smaak. Toen maakte zich een overgrootte vermoeienis van hem meester, een vermoeienis die in hem een verlamming van alle fysieke en intellectuele krachten te weeg bracht; en als zij opstonden waren zijn beenen zoo loom en zoo zwak, dat zijn vriend een rijtuig moest bestellen om hem huiswaarts te brengen.

Hij sliep twaalf uren van een slaap als lood; en toen hij, uitgerust en versterkt weêr ontwaakte, kwam als een schicht,

een naam, en met dien naam een wereld van gedachten en gewaarwordingen, die de foltering der drie laatste dagen tijdelijk in hem gesmoord had, in zijn brein zich spijkeren: Raymonde! . . . .

Raymonde! wat zou er thans met haar en hem gebeuren? De hinderpaal die tusschen beiden oprees was eenklaps verdwenen; thans werd hun huwelijk mogelijk. . . .

Overweldigend greep die gedachte hem aan. Hij werd er schielijk van doordrongen, in een soort van duizeling van gansch zijn wezen. Gedurende enkele stonden was het in hem als een helder opflikkerend visioen van geluk, van loutere, volmaakte vrede en volzaligheid, terstond, als onder 'een knotsslag, door de vernielende herinnering van het afgeloopen treurspel verbrijzeld. Tusschen Raymonde en hem rees, onverjaagbaar, het bleeke lijk van zijn slachtoffer op; en hij begreep eensklaps, in een laatste scheuring van zijn hart, dat dit nu zijne bestendige foltering zou worden, dat eerst nu het uur van wroeging en van boete geklonken had; een rechtvaardige en verdiende boetedoening voor zijne misdaad, waaraan geen menschelijke macht noch wilskracht hem voortaan onttrekken zou.

En in de geestverbijstering waartoe zijn foltering der jongste tijden hem trapsgewijs gebracht had, begreep hij ook dat hij eerst minder zou lijden, naarmate hij vrijwillig en vooraf het offer deed van alles wat hem nog geluk of hoop kon aanbrengegen. Hij voelde de noodzakelijkheid der boete waardoor hij leed; hij liep, in een soort van superstitieuse behoefte tot die boete, de slagen van het noodlot te gemoet, om minder lang te lijden. De stem des gewetens zei hem dat hij voor eeuwig het recht verbeurd had op een leven van herschepping en geluk met Raymonde, en gedwee bukte hij 't hoofd voor dat vonnis van 't Geweten. Hij aarzelde geen oogenblik; hij verbrak bepaald en onherroepelijk de dierbare banden: hij schreef haar een langen, smartvollen brief, waarin hij haar de gansche sombere tragedie vertelde, waarin hij haar, zoo bezwarend mogelijk, de gansche snoodheid zijns gedrags voor oogen legde, waarin hij haar smeekte hem van zijn beloften te ontslaan, aangezien het hem toch niet meer mogelijk was met haar nog gelukkig te zijn of haar gelukkig te maken.

XII.

Hij onderging nogmaals een gevoel van wrange verlichting toen hij zelf dezen brief in de bus gedragen had. Nu was het offer volbracht, onverbiddelijk volbracht: de bepaalde en vrijwillige verwoesting van zijn laatste levensgeluk verzachtte zijn wroeging der misdaad.

Den ganschen dag bracht hij aldus in een toestand van betrekkelijken vrede door; en Hody, die hem omtrent vijf ure kwam bezoeken, werd getroffen door zijn plotselinge kalmte, zoo kort na een tijdstip van gruwzame ontsteltenissen. Met valavond nam hij zelfs zijn stok en ging een wandelingje maken in het park.

Ja, hij voelde zich gestild; een bittere, wanhopige stilling, maar eene stilling toch, de wrange voldoening der vrijwillige verzaking, der zelfopoffering.

Hij had zich op een bank gezet, evenals immer na een overmaat van aandoeningen door een overgrootte vermoeienis bevangen; en, den doffen blik op de voorbijgangers gevestigd, berekende hij nu inwendig welke gevolgen zijn besluit, zijn onherroepelijke scheiding van Raymonde voor zijn toekomst zou teweeg brengen.

Zijn toekomst! dat woord had geen beteekenis meer voor hem; hij had geen toekomst meer. De toekomst, voor hem, dat was de insoleering, 't bepaald vaarwel aan alles wat hij vroeger liefhad, de horizon ten allen kante als door eenen muur afgesloten, zonder nog een stipje, een straaltje hoop. Want, o! dat durfde hij wel zweren, dat navrante vaarwel, die scheuring van Raymonde was ook het afscheid en de vernieling van de laatste en de opperste zijner illusiën, het was de dood, de begraving van zijn jeugd en van zijn hart. Nooit, nooit meer zou hij beminnen. Hij zou niet meer willen, noch kunnen beminnen. Voortaan zou het zijn alsof hem een zintuig ontbrak, alsof dat subliem vermogen der liefde, in hem gedood door de overmaat van lijden waarin het ontaard was, door een amputatie uit zijn lichaam was gerukt.

En eenzaam in de gouden avondglorie onder de neêrhangende twijgen van een boschje op de bank gezeten, tooverde hij zich weêr het afgeloopen treurspel voor den geest, wekte hij, in een wondere wreedaardigheid jegens zichzelf, dat schrikkelijk

lijdensvermogen, waarvan hij in een zoo hooge maat bezeten was, in zich weêr op. Halsstarrig, onverjaagbaar kwam ze nogmaals vóór hem opgerezen, de arme lijderes die zich voor hem, voor zijn monstrueus egoïsme geofferd had. Hij zag haar terug onder de gedaante van ieder jong meisje, dat lachend en gelukkig, in licht zomergewaad gekleed, aan den arm van haar minnaar voorbij de bank passeerde; hij vernam hare stem in 't zacht gebruisel van het koeltje door de bladeren; en de tonen eener verwijderde muziek, welke gedempt, bij tusschenpoozen tot hem overwaaiden, verlevendigden in hem de herinnering hunner zoete avondwandelingen, hunner lange, gemoeidelijke tochten door het stille, eenzame veld. En bij iedere herinnering verkropte een snik van wanhoop in zijn keel. O sterven! . . . zich vrijwillig den dood geven, in de schoonste jaren van het leven, als het noodlottig einde nog zooverre schijnt te liggen, als de toekomst nog zooveel genot en heil zou kunnen aanbrenge! Sterven als de gansche Natuur nog zoo vol kracht en leven is, als ze zoo schoon, zoo vreedzaam is! Daar ergens, tusschen zes planken gesloten, alleen, o, zoo somber alleen in de koude duisternis van het graf liggen, als er zooveel zijn, die in dit prachtig avonduur, onder de balsemgeurige schaduw van de heimvolle boschjes, arm aan arm wandelen, plannen van geluk en toekomst makend! O gruwzaam noodlot!

Tranen verduisterden zijn oogen, zijn handen knelden zich krampachtig aan het hout der bank, eene toenemende benaauwdheid schroefde hem de keel toe, alsof de woelende vloed zijner emoties hem wou verstikken. Toen stond hij op, volgde gejaagd, met somber gebukt hoofd, de kronkelende laan, dwaalde doelloos, zonder te weten waar hij heen wilde, door andere kronkelende lanen. En plots, door die schrikkelijke macht van alomtegenwoordigheid, die hij voor het lijden scheen te bezitten, bleef hij ter plaats genageld, terwijl zijn geest door een andere foltering, door de herinnering aan Raymonde overweldigd werd. Arme Raymonde! Op dit oogenblik had ze voorzeker reeds zijn brief ontvangen! Op dit oogenblik, het aangezicht badend in tranen, was zij uit haar angstige onzekerheid der laatste dagen getrokken, om ook, en ook door zijne schuld, in den afgrond der wanhoop te storten! Wat zou ze gezegd, wat zou ze gedaan hebben, nadat ze die vernielende tijding ontvangen had? Tot dusverre, in het egoïsme van zijn eigen

lijden, had de smart die zijn besluit bij zijn schuldeloos nichtje zou teweeg brengen, zich niet duidelijk aan zijn getroebelden geest kunnen opdringen; en nu, voor het eerst, in een schok en een kreet van afgrijzen, stelde hij zich met een onverbidelijke helderheid, de verpletterende onttoovering en de wanhoop van het ongelukkig meisje voor. Het was als hoorde hij haar een gil van onheil slaken; als zag hij haar doodsbleek worden, waggelen en in bezwijming te gronde storten, den rampspoedigen brief verwrongen in haar hand. En in zijn hollende verbeeldingskracht voelde hij onmiddellijk den weerslag harer smart; hij snelde zelf onder den zweepslag harer foltering vooruit, hij waggelde als onder eenen bons, zakte klagend als een kind op een tweede bank neder. Ach! 't was afgrijselijk! Het was of op hem en op al wie met hem in aanraking kwam, een vloek geworpen werd. Het denkbeeld van Lucie, dat was het lijden door den dood; het denkbeeld van Raymonde, dat was het lijden door het leven; ten allen kante om zich heen was het lijden en vertwijfeling. Ach! waarom er geen einde aangesteld door de vernieling van zichzelf, door zelfmoord! . . .

Zelfmoord! . . . ja, zelfmoord! Het einde van het lijden in het einde van het leven! De dood als eenig en uiterst mogelijke boeting en herschepping! . . .

Hij was weêr opgestaan, hij dwaalde met koortsachtigen tred door de eenzamer wegen, waar, in een dof gegons, begeleid door de laatste, wegstervende tonen der muziek, de laatste wandelaars en rijtuigen passeerden, in hun terugkeer naar de stad. Wielrijders schoten voorbij als schichten, gebogen op hun flikkerende raderen; en glanzend met een zonderlingen, bleeken glans, brandden reeds op een heuveltje de eerste gaslantaarnen, aan de vier hoeken van eenen kiosk, die helder boven de versomberende loovers de arabesken van zijn ijzeren geraamte op het nog doorschijnend-gouden westen afteekende.

Ja, ja, de zelfmoord! . . . De stugge en eenzame dood, de dood zonder genade noch vaarwel van het in 't achterhol gedreven dier, de laatste rictus van foltering in den laatsten angstkreet; en dan de vergetelheid en het einde van alles in het Niets! Ja, ja, dat was de toevlucht! . . .

Hij had de druk bezochte lanen verlaten; hij was een zijweg ingeslagen, eenzaam en recht, langs beide kanten door zacht-

hellende, met heesters en bloemperkjes bezaaide kunstmatige heuveltjes bezoomd. En nogmaals op een bank gezonken, den rug gekeerd naar 't westen, om in den luister der ondergaande zon den boulevard met huizen niet te zien, waarop de dreef langs gene zijde uitliep, staarde hij werktuigelijk, in zijne nare gedachten verdiept, naar het verwijderd rond-point eener middenallée, waar, in een purperen wemeling, de bonte, opgewekte stoet der wandelaars voortdurend heen en weér ging, door de vluggere wielrijders en rijtuigen vooruitgerend.

Waarom niet? . . . aangezien eene onverbiddelijke fataliteit hem toch tot dit einde aanstuwde; aangezien hij voelde dat hij tòch daarmee zou eindigen, dat hij zoo *wilde* eindigen, omdat het lijden, zijn schrikkelijke faculteit van lijden, zijn *behoefte* tot lijden in hem alle vermogen van vrede en geluk gedood had. Werktuigelijk had hij zijn stok in de hand genomen en op den knop geduwd. Een veertje knakte, een lemmer kwam te voorschijn, dun, driehoekig, lang, naaldfijn van punt. Het was een degenstok; het toeval, het Noodlot had gewild, dat hij juist op *dien* stok de hand legde.

Waarom niet? . . . Hij had het wapen uit de schee getrokken, hij bekeek het aandachtig, beproefde zijne stevigheid, opende zijn jas en vest en plaatste de scherpe punt op 't witte hemd, onder den linker boezem, op het hart. Waarom niet? . . . Een stoot, een drukking, en alles zou gedaan zijn. Hij zou een scherpe, vlugge pijn gevoelen; hij zou wellicht een noodkreet slaken; een straaltje bloed zou zijn wit hemd bezoedelen; een weinig roode schuim zou op zijn lippen komen. Hij zou waarschijnlijk nog eens opspringen; hij zou nog eens, als in een laatste weerlicht, den weg, de heuveltjes, en ginder, in de purperen schemering de bonte schaar der wandelaars ontwaren; hij zou nog eens het gegons der rijtuigen en de laatste accoorden der muziek vernemen; en dan zou er als een nevel vóór zijn oogen komen: alles zou verduisteren, zich uitwisschen, verdooven; en levenloos, in het einde van alle lijden, zou hij op de bank neerstorten. Waarom niet? . . .

Reeds waren zijne oogen dicht, reeds helde hij, met hijgendgeopenden mond achterover op de bank en onder zijn wijd open vest, ging zijne hand den decisieven slag geven, toen hij instinctmatig, bewogen door dat voorgevoel der komende gebeurtenissen hetwelk hem eigen was, een laatste maal het

hoofd ophief, starend in de richting van het rond-point. En op hetzelfde oogenblik zag hij twee vrouwen, de eene op de andere volgend, de eene met een roze kleed aan en een zwarten hoed, de andere gansch in 't zwart gekleed, met een wit voorschoot en in 't haar, die het rond-point verlieten, de zijdelaan insloegen en deze volgden, recht op hem afkomend.

't Was of een stalen klauw zijn hart ineenperste: hij slaakte een kreet, sprong op, verborg zijn degen in de schee, liep haar onstuimig twee passen te gemoet, bleef als verdwaasd, als duizelig weder stilstaan. Als in een weerlicht had hij haar beiden herkend: Raymonde en haar dienstmeid.

Hij verkeerde gedurende ettelijke stonden in een staat van volkomen onrustigheid en verslagenheid. Hij begreep niet hoe en waarom hij nog leefde, hoe en waarom hij plotseling uit den nacht van den dood gerukt werd, waarin hij zich reeds gedompeld waande. En schielijk tot de werkelijkheid teruggeroepen, onderging hij de wilde sensatie dat hij den lijdenskelk nog niet geheel geledigd had, dat eerst nu, in die toevallige en onvermijdelijke ontmoeting, zijn levenslot bepaald beslist zou worden. Hij zag haar tot hem naderen, met de kracht en met de onverbiddelijkheid van 't Noodlot; en in dien uiterst plechtigen stond, in het verpletterend bewustzijn dat hij haar voor de laatste maal zou zien en hooren, ving hij haar nogmaals gansch in zich op, voelde hij haar nogmaals gansch in zich opleven, en zijn liefde voor haar hem aangrijpen met een alles-overheerschende macht. Niettegenstaande de onzeggelijke verwarring van zijn gansche wezen, verkreeg zijn geest eensklaps een ongeloofelijke helderheid en vatbaarheid, en geen enkele voorafgaande bijzonderheid van het groote drama dat zich zou ontrollen, ontsnapte aan zijn schier prophetisch waarnemingsvermogen. Hij zag haar helder tot hem naderen; hij bemerkte de sierlijkheid harer bewegingen, de gracieuse vormen van haar lichaam, bij elken stap zich zoo troebiant afteeknend onder de lange plooiën van haar roze zomerkleed — hetzelfde dat zij droeg den dag van 't uitstapje naar Lauwegem-kasteel. Hij zag haar als een schok van verbazing, gemengd met schrik, ontvangen, toen zij hem ontwaard had; hij zag haar beurtelings blozen en doodsbleek worden; en toen zij slechts een tiental passen meer van hem verwijderd was, bemerkte hij ook de uitdrukking van pijn die haar ver-

magerde gelaatstrekken bedekte, en begreep hij dat zij reeds het schrikkelijk treurspel kende; twijfelde hij niet dat ze zijn brief ontvangen had.

Het waren enkele eerste oogenblikken van onuitstaanbaar onheilspellende knelling en benauwdheid. Zij wisselden, in een gepijnigden glimlach, een banalen groet en een trillende handgreep; hij zei, werktuigelijk, met schorre stem en als wist hij zelf niet wat hij zei: „ik ben hier reeds terug,“ en hijgend bleven zij pal vóór elkander staan, elkander aanstarend met den angst in de oogen, nog meer bedwongen door de tegenwoordigheid der meid, die enkele schreden achteraan stond, den blik op hen gevestigd, beiden als het ware onbekwaam de eerste woorden uit te spreken van de gewichtige dingen, die onvermijdelijk tusschen hen aan de beurt moesten komen.

René, de eerste, vatte na een lange bedwelming zijn moed samen:

„Raymonde,“ sprak hij, op een somberen, dieptrillenden toon, de oogen ten gronde geslagen, „ik heb u dezen morgen geschreven; gij hebt mijn brief ontvangen, niet waar?“

„Nee,“ antwoordde zij zacht, hem met een treurige verwondering aanstarend. „Ik was niet thuis, ik heb den namiddag bij de juffrouwen Dufour doorgebracht.“ En met eene gesmoorde smeeking in de nog verzwakte stem:

„Wat hebt ge mij geschreven?“

Hij richtte 't hoofd op, keek haar met verwildering aan, de verkleurde lippen sidderend:

„O! hebt ge dien niet ontvangen? Weet ge nog niet wat er gebeurd is? Weet ge nog niet waarom ik hier terug ben? waarom ik zoo ellendig ben, ellendig om te sterven?“ . . .

De woorden verkropten in zijne keel, zijn handen wrongen zich gefolterd samen, zijn smeekende oogen kwamen vol tranen, hij voelde zich door een onnoemelijken schrik overweldigen bij die afgrijselijke gedachte, dat zij nog het gansche treurspel moest vernemen. En 't was hem schier eene verlossing, toen hij haar op neerslachtigen toon, met een soort van weezin hoorde zeggen:

„Ik weet wat er gebeurd is, en ik begrijp, ja, ik begrijp zeer wel dat een zoo schrikkelijke gebeurtenis u niet onverschillig laat.“

Nog meer verwilderd en verbaasd keek hij haar aan:

„Gij weet! gij weet! . . . wat weet gij? . . . wie heeft het u gezegd?“ stamelde hij.

Zij bleef een oogenblik aarzelen, gansch rood van spijt, terwijl ook tranen in haar oogen kwamen.

„Ik weet,“ murmelde zij eindelijk gedwongen, „ik weet, dat *die vrouw* schielijk gestorven is. Ik ken geene bijzonderheden, ik weet maar wat ik er, in een onuitstaanbare foltering, mijnheer Poulard dezen namiddag in ons gezelschap van heb hooren vertellen. . . O 't is afgrijselijk, en afgrijselijk zijn ook de smarten die ik uitsta sinds ik u bemin! . . .“ Roerloos, als versteend, met steeds toenemende verwildering en angst op het gelaat, bleef René haar voortdurend aanstaren. *Die vrouw! die vrouw!* nogmaals die kwetsende benaming voor de rampzalige welke geen andere misdaad begaan had dan hem te vurige beminnen, dan zich blindelings voor hem op te offeren. En schielijk dacht hij te beseffen dat die dood, die hun huwelijk mogelijk maakte, in de geheime diepte van Raymonde's hart toch een gevoel van verlichting te weeg bracht. De veronderstelling van dit gevoel, dat hij zelf ondergaan en als iets infaams overwonnen had, werd hem onuitstaanbaar in Raymonde. Zijn ontroerd medelijden voor de smarten, die zij door zijn schuld geleden had, verzwakte; zijn hart klopte nog enkel van berouw en wroeging voor de arme overledene. Een woeste snik steeg uit zijn keel, en driftig, met gewrongen handen riep hij uit:

„O! noem haar niet *die vrouw!* Bloos niet terwijl ge van haar spreekt! geloof helaas! niet dat hare verdwijning onze kansen van geluk vermeerderd heeft! Geloof wel integendeel dat zij goed en edel was, en ik boos en misdadig! Geloof dat *zij* het is die zich voor mij geofferd heeft; dat zij door *mijne* schuld gestorven is; dat haar dood mij als een misdaad op 't geweten drukt, en dat die dood verre van ons nader te vereenigen, ons voor altijd van elkander scheidt!“

Hij was nog dichter tot haar genaderd; hij had haar beide handen vastgegrepen, in een wilde beweging van uiterste ontboezeming en schuldbekentenis, terwijl het dienstmeisje, beseffend dat zij hier te veel was, schoorvoetend op een afstand ging, den rug naar hem gekeerd. En met onstuimig zwoegende borst, de schier uitdagend-vlammende oogen halsstarrig in de hare gevestigd, als om het gruwelijke zijner misdaad onuitroei-

baar in haar brein te spijkeren, vertelde hij haar nu, in haastige, gehorte en gebroken woorden, alles wat hij haar in zijnen brief geschreven had, alles wat hem sinds die laatste, schrikkelijke dagen 't hart vermoorde. En naarmate hij sprak zag hij een uitdrukking van onnoemelijke smart en afschuw het verkleurd, ontsteld gelaat van Raymonde bedekken. Hij voelde hare handen, die hij halsstarrig, in een smoorlijke knelling, tusschen de zijne geprangd hield, slap en bevend worden; hij zag haar oogen weifelen en vol tranen komen; hij hoorde haren boezem hijgen onder den woelenden storm harer ijzende ontroeringen. En trapsgewijze sleepte een soort van vernielende passie hem mede, die hem, om zijn wanhoop en wroeging te schilderen, denkbeelden van een onuitsprekelijke treurigheid inboezemde; kreten en stembuigingen van een hartverscheurende foltering; een gansche overweldigende poëzie van somber lijden, die hij in een duizeling van afgrijzen en vernieling uit zijn binnenste voelde stijgen. Geheel de akelige tragedie herleefde in een uitersten noodkreet; hij riep tusschen Raymonde en zich het spook der doode in, gelijk een zinnebeeld van vloek en wraak. En trapsgewijs besefte hij ook de grenzenlooze wanhoop die zich van Raymonde meester maakte, terwijl zijn lijden, nog verdubbeld door het hare, in hem al zijne liefde voor haar onstuimig weder deed ontwaken. Hij kwam steeds nader en nader tot haar; en in de vallende duisternis welke den weg gansch eenzaam maakte, hield hij steeds krampachtiger haar handen vastgekneld, en bedekte hij die nu met kussen en met tranen, weldra niet meer wetend wat hij zegde, haar smeekend, met een onkennelijk geworden stem, hem toch niet onverbiddelijk te verachten, hem aan zichzelf niet over te laten in het paroxysme van zijn lijden.

Langzaam, hijgend, met van schrik uitgezette oogen, had ze zich uit zijn knelling losgemaakt.

„O! 't is afgrijselijk! afgrijselijk! 'k Ben bang voor u! 'k ben bang voor u!“ kreet ze dof, instinctmatig met verdedigend uitgestrekte handen achteruitgedeiend.

Driftig greep hij die weder vast.

„En nu begrijpt ge, niet waar, wat er in mij moet omgaan? Nu begrijpt ge, dat ik het recht verbeurd heb nog aan u te denken? Gij begrijpt het, niet waar? Gij begrijpt het?“ herhaalde hij dringender, wild hare hand schuddende en haar

aanstarend met schielijk droge oogen, waarin een woeste vlam van vernieling glinsterde.

Zij huiverde, zoo bleek geworden als een linnen, haar zwarte, van angst vergroote oogen steeds halsstarrig op hem gevestigd.

En zijne driftigheid deelde zich aan haar niet mede; het bloed versteeft in hare aderen; zij kon enkel, in een siddering harer verkleurde lippen, met een doffe, bevende stem herhalen:

„O René, het is verschrikkelijk! Ik ben bang, 'k ben bang voor u!“

Een soort van kramp kwam over zijn gelaat, hij liet plotselings hare hand los en barsste uit:

„Bang! bang!..... maar zeg toch ook, dat gij een afkeer hebt van mij! Zeg toch dat ik een moordenaar ben! dat mijne handen gevlekt zijn met bloed! met bloed! hoort ge 't Raymonde?.....“

Hij knarsetandde, het lijf ineengedrongen; hij herhaalde, met een booze moedwilligheid, met oogen die vlamden en eene stem die geen menschelijken klank meer had:

„Maar zeg het dan! Zeg het! zeg het!“

Zij barsste plots in overweldigende tranen los; zij maakte een beweging als om in zijn armen te vallen; zij vatte woest zijn handen vast en drukte die met wanhopige kracht in de hare, worstelend tusschen haren schrik en hare liefde, met een gebrokene, klagende stem snikkend:

„Nee, nee,..... nee, nee, René,..... gij boezemt mij geen afkeer in! Nee, nee,..... ik bemin u,..... ik bemin u,..... maar ik ben bang voor u,..... 'k ben bang..... en het is toch zoo gruwelijk,..... bang te zijn..... van 't geen men liefst op aarde heeft!.....“

Een soort van waanzin zette haar oogappels uit; de klank van hare stem was schor en onnatuurlijk geworden als de zijne, door zuchten en snikken versmacht, en hare handen maakten groote, verwilderde gebaren, als om een steun, een reddingsplank te zoeken. Maar hij vooral bezat zichzelf niet meer: de al te schrikkelijke schokken die hij doorstaan had, hadden bepaald zijn verstand gekrenkt. In een laatste, onweerstaanbare explosie van liefde greep hij haar schielijk om de lenden vast, hield haar een oogenblik tegen zijn lijf geprangd, de oogen toe, den mond in eenen kus van opperste genot en heil op haren mond gedrukt; en dan stiet hij haar

plotseling, bijna met ruwheid weg, riep tweemaal „Adieu! adieu!“ en, zich omkeerend, trok hij zijn degen uit en, met een enkelen, grooten slag, stak hij hem in zijn borst, tot aan den beugel.

't Was als een weerlicht. Zij zag het puntig lemmer glinsterend zwaaien, sprong met een wilden schreeuw, een schreeuw die tot aan 't uiteinde van 't park gehoord werd, naar hem toe om hem het wapen te ontnemen, viel in bezwijming op zijn lichaam neder.

XIII.

Hij overleefde den slag. In zijn waanzinnige overdrevenheid zelve had hij het niet juist kunnen berekenen om zich doodelijk te treffen, en een vlugge hulp, eindeloze zorgen en zijn kloek gestel hadden hem, in weerwil van zich zelve, van den dood gered. En dien dag, voor de eerste maal sinds de zes weken zijner langzame herstelling, had hij zijn bed mogen verlaten en zich in een zetel vóór het open venster zetten. Raymonde was aan zijne zijde gezeten; Raymonde, die hem sinds de vreeselijke gebeurtenis schier geen oogenblik verlaten had; Raymonde, die al de angsten en al de smarten van een elk oogenblik te wachten noodlottig einde doorstaan had; Raymonde, die sinds dien morgen, in de tegenwoordigheid van hare moeder, van zijne zuster en zijn schoonbroeder, bepaald met hem verloofd geworden was.

De lucht was zacht en kalm. Het was een van die onuitsprekelijk kalme, schoone dagen, zooals alleen het einde van September er soms geven kan. Door het open venster, ver over de onbewegelijke, stil-goudende kruinen van het park, strekte 't gezicht zich uit over den eindeloozen horizon, badend in een doorschijnenden, blauwenden dampsluier.

René en Raymonde, den blik op dit stillend schouwspel gevestigd, bleven ernstig en stilzwijgend, als in diepe gedachten verzonken. De doffe en verwarde geluiden van de groote stad, waarvan zij de beweging en het leven achter zich gevoelden, kwamen daar in een vaag gegons aan hunne ooren uitsterven; zij vernamen enkel duidelijk een eentoonig en regelmatig geschal: de herhaalde, klinkende bonzen van een heiblok, welk een plaveier, onder hun vensters, in cadans op de steenen liet neer-

vallen, terwijl in het verschiet, langs een opklimmende laan, een kar vol blonde zavel hossebossend kwam gereden, getrokken door een paard, dat loom en traag vooruitstapte, in een overspanning van al zijne spieren. En van lieverlede, in die zoo volkomen kalmte en sereniteit, in die zoo zachte en zoo reine atmosfeer, die langs het open venster in de kamer vloeide, voelde René zich door een zonderling-melancholieke benauwing aan het hart bevangen. Een tevens zachte en droevige ver-teedering woog op zijn gemoed; hij onderging de dringende behoefte, door woorden zijne kwellende gevoelens uit te drukken.

Een zware zucht steeg uit zijn boezem, hij vatte de linkerhand van Raymonde in de zijne, langzaam, met een soort van teruggehouden vrees en vroomheid:

„O Raymonde, . . . Raymonde, denkt ge dat wij nog gelukkig kunnen zijn! . . . denkt ge dat het ons waarlijk nog mogelijk is met elkander gelukkig te wezen?“ vroeg hij.

Een lichte rilling deed haar beven, haar hand drukte, instinctmatig, krachtiger de zijne.

„O, waarom niet?“ antwoordde zij met een ontroerde stem, haar zacht-gedempte stem der diepe zielsaandoeningen. „Hebben wij niet genoeg geleden? Hebben wij niet meer dan onzen tol aan het onheil betaald, om het recht op 't geluk verworven te hebben?“

Hij gaf geen antwoord, hij scheen haar woorden niet gehoord te hebben, den starenden blik op de kalme, blauwende vergezichten gevestigd. Maar na enkele stonden stilzwijgens, zonder zijn peinzende oogen van het verre landschap af te wenden:

„Gij, Raymonde, gij hebt uw tol, meer dan uw tol aan het onheil betaald; maar ik niet. . . .“

„Raymonde“, hernam hij met zijn trage, vrome stem, „ik ben van verre weder opgekomen; ik heb den dood van bij, van heel dichtbij gezien, en in dien blik van aangezicht tot aangezicht met de eeuwigheid, heb ik de nietigheid van alle wereldsche dingen gevoeld. Ja, een oogenblik heb ik de heldere perceptie van het hiernamaals gehad; en toen ik tot de aardse werkelijkheid terugkwam, weet ge wat mij het meest getroffen heeft, wat me voortdurend het meest treft in het leven?“

Hij legde hare hand op zijne knie, streelde ze, en, treurig zijn verloofde in 't gelaat aanschouwend:

„t Is nog en steeds de diepe onvolmaaktheid en de diepe onrechtvaardigheid van alles# . . . .

Een zweem van angst bedekte haar vermagerd en verbleekt aangezicht, en hare op den horizon gevestigde oogen kwamen langzaam vol tranen.

„Och! . . . . waarom toch spreekt ge zoo! Waarom toch ziet gij altijd alles langs de sombere zijde?# zuchtte zij na een lang stilzwijgen. „Zijn er toch ook geen schoone, en groote en edele dingen in het leven? Is er toch ook geen breed deel geluk bewaard voor hen die waardig zijn het te bekomen?#

„Nee!# riep hij met een plotselinge heftigheid; „neen, het gedeelte geluk is bijlange niet in evenredigheid met het gedeelte ongeluk. Neen, de wereld is te onvolmaakt, te onrechtvaardig!#

Hij wond zichzelf op, lichte rozentinten kleurden zijne uitgemergelde wangen; zijn holle oogen hadden een droevige, pijnlijke schittering gekregen:

„De wereld#, voer hij bitter voort, „is van een wanhopende slechtheid, onvolmaaktheid, onrechtvaardigheid. Zie dat rampzalige beest daar komen, dat arme afgereden ros hetwelk zich moet doodbeulen om die kar met zavel op de laan te sleuren: is het niet om te sterven van droefheid wanneer men denkt dat dit eenmaal een mooi jong veulentje was, vol kracht en levenslust, droomend van liefde en geluk, in volle vrijheid grazend naast zijn moeder, in de zachte groene weiden? Indien dat arm beest kon spreken, zou het niet zeggen dat geen enkele, maar géén enkele zijner instictieve jeugdsillusiën zich heeft verwezenlijkt? Zou het niet zeggen dat zijn aangeboren gaven en hoedanigheden de oorzaken zijns ongeluks geworden zijn? dat men zich van zijn lichaamssterkte bediend heeft om hem overmachtigende vrachten te doen voortsleuren; van zijn weerstand tegen den honger om hem honger te doen lijden; van zijn zachtaardigheid om hem onder het juk der slavernij gebukt te houden? . . . . Hoor dien man, hier onder de vensters, bezig met plaveien. Is het rechtvaardig dat hij, die misschien groote gaven van hart en geest bezit, of die ze misschien zou verkregen hebben, waren zijn levenslot en opvoeding anders geweest; is het rechtvaardig dat hij, voor een ellendig stuk brood, gedwongen zij geheel den dag, het gansche jaar, zijn gansche leven lang met een heiblok steenen in den grond te

stampen? . . . . Zie dat zoo kalm en heerlijk landschap, die wonderbare Natuur, gansch badend in licht en zonneglans: elk oogenblik worden er onrechtvaardigheden, misdaden gepleegd. De eene mensch buit er, wetens en willens, den andere uit; het eene dier verscheurt er het andere. En zelfs wanneer de misdaad niet voorbedachtelijk of instictmatig geschiedt, grijpt ze onwillekeurig plaats: men kan er geen voet in het gras zetten, men kan er niet ademen zonder een schepsel te dooden of te doen lijden! Is dat rechtvaardig? En neem mij eindelijk zelf tot voorbeeld: wat heb ik gedaan, ik, met mijn beschaafde, verfinde opvoeding, met mijn zachtmoediger instincten, met mijn gruwel van te lijden en te doen lijden; met mijn aandrang, o met mijn vurigen, vromen, halsstarigen aandrang tot geluk voor mij en voor de anderen: ik heb doen lijden en ik heb gedood!# . . . .

De toon zijner stem was hooger gestegen, zijn gelaatstrekken verkrompen van angst bij die onverjaagbare herinnering aan het treurspel zijns levens. En ook zij, gansch ontsteld door de onverwachte inroeping der nare gebeurtenis, had zich nader, in een huivering van gansch haar lichaam, tegen hem gedrongen en drukte koortsachtig zijn handen in de hare, eensklaps, in haren gruwel en ontzetting, woorden van een smeekende welsprekendheid en overtuiging vindend, om hem te troosten en te bedaren:

„O René, mijn René, ik smeed u, spreek niet zoo; beschuldigt u niet met zooveel overdrevenheid van een onheil dat alleen uw al te nauwgezet geweten u eene misdaad doet noemen! O gij hebt meer, duizendmaal meer groothartigheid en gewetensknaging laten blijken, dan de overgrootte meerderheid der jongelieden in uw geval zoude betuigd hebben.. Hoe weinigen in uwe plaats, zouden uwe wroeging gevoeld hebben? Hoe weinigen zouden hun zonde, och God! op een zoo schrikkelijke wijze geboet hebben? En hoevelen zou men er integendeel niet vinden die, o gruwel! die tragische ontkenning eenvoudig als de onverhoopte verdwijning van een zwaren hinderpaal aan hun geluk zouden beschouwen! O! gij hebt uw zonden geboet, zeg ik u! gij hebt ze ruimschoots en verschrikkelijk geboet! Gij hebt het recht nog gelukkig te zijn; en gij zult het zijn: ik wil dat gij gelukkig zijt!#

Hare stem klonk driftiger, een strakke vlam schitterde in

hare oogen, levendiger tinten kleurden ook haar ingevallen wangen.

„O René, ik smEEK u, stel u het leven toch zoo akelig, zoo onverbiddelijk slecht niet voor,“ hernam zij vuriger, met een wilden hartstocht zijne handen in de hare knellend. „Aanvaard het leven zooals het is; troost u met de gedachte, met het vast voornemen u het geluk waardig te maken dat het *kan* geven; en zweer, u in de maat uwer krachten te beijveren, om de onvolmaaktheden en de onrechtvaardigheden, die gij er aantreft, te verbeteren en te herstellen. Zeg, René, ware dat geen verheven levensdoel? En zou het tot dit einde niet zijn dat de Heer ons op de wereld heeft geplaatst? Ware het zóó vermetel te denken dat Hij, toen Hij ons vóór een onvolmaakt werk stelde, ons meteen de taak oplegde en ons de middelen gaf dit werk tot een zekeren graad te verbeteren en te volledigen? O, zeg, René, denk daar toch aan; laat u van die gedachte doordringen en ik ben overtuigd dat gij er uw heil in zult vinden!“

Zij zweeg, gansch geschokt van ontroering, haar in tranen badend aangezicht onder haar beide handen verborgen, terwijl hij roerloos, stom, in zijne smartvolle bespiegeling verzonken bleef, den starenden blik, in het verschiet, op het zoo kalme en grootsche landschap gevestigd. De avondzon ging in haar glorie in het westen onder; de gelende loovers, onbewegelijk onder het azuur, kleurden zich bij plaatsen met breede, tintelende vlekken goud en purper; de verre zachtgolvende heuvellijn doezelde weg in een verschiet van droom, van feerie. Een trein snelde langs een onzichtbare spoorbaan voorbij, de kalme lucht met zijn ruischend gebrom vervullend; ontrollend, als een wimpel door een pijlsnellen ruit gedragen, zijn sneeuwite panache van wolkenden stoom, die trapsgewijs verdunnend en verbleekend over het landschap ging verdwijnen.

En schielijk scheen een zonderlinge vlam in zijne strakke oogen op te flikkeren. Het was als hield hij die gevestigd op een glanspunt aan den horizon, nog verder dan den horizon; als zag hij ginds een overweldigend visioen oprijzen. Met een vlug, onstuimig gebaar greep hij weder hare hand vast; op een toon van doffe, sidderende vroomheid sprak hij:

„O Raymonde, lieve Raymonde zoudt gij misschien toch de waarheid zeggen? Het goede stichten, de onrechtvaardigheden

herstellen, zijn evenmensch tegen de gevaren van het leven waarschuwen, O! zou dáár toch waarlijk nog een absolutie voor den zondaar zijn? Luister, Raymonde: toen ik uw schoone woorden hoorde is mij schielijk een gedachte, een ingeving in de ziel gekomen; en uw grootmoedig hart — dat weet ik zeker — zal er zich niet door beleedigd voelen. Gij die mij nu kent tot in het diepste van het hart, zult den moed hebben de bezwaren van wereldschen aard, welke mijn ontwerp bij u zoude kunnen verwekken, over 't hoofd te zien, om enkel het verheven en moreele doel, waardoor ik misschien mijn zondenvergeving en herschepping zal verdienen, in aanmerking te nemen. Luister: ik wil mijn lijden en mijne misdaad beschrijven. Ik wil er van maken een aangrijpend werk, een boek van een hooge en schrikkelijke moraliteit; een boek dat zal zijn als een kreet van waarschuwing en wanhoop; als een smeekende bede aan hen allen die op het punt zijn in den afgrond te dompelen waarin ik viel. Luister, Raymonde, luister: het zal een boek zijn als een lange kreet van foltering en medelijden, een kreet die zal gehoord worden, die de volbrenging der misdaad, o, al ware het maar van één enkele misdaad, zal tegenhouden! Ik zal zielen redden, ik zal smarten lenigen, ik, die een zoo onuitprekelijken afschuw heb van 't lijden! Ja, ja, gij hebt gelijk, er is nog een herschepping mogelijk! Hij die het goede sticht, hij die, in de mate zijner krachten, de onvolmaaktheden en de onrechtvaardigheden des levens verbetert en herstelt, verdient nog, verdient misschien nog, al was hij ook een misdadiger als ik, te leven! En dat nieuw leven, die herschepping in de deugd, 't is nog aan u, aan u dat ik ze zal verschuldigd zijn, Raymonde!“

Hij was half uit zijn zetel opgerezen, hij had haar in zijn armen gevat en hield haar zacht tegen zijn hart gedrukt, haar aangezicht met kussen bedekkend, terwijl zij, verpletterd van ontroering en teederheid, steeds overvloediger weende en snikte, haar hoofd schuins op zijn borst gezegen, haar witte handen lam op zijne schouders.

„En dat boek, dat boek van smart en medelijden, weet gij hoe ik het heeten zal?“ vroeg hij tusschen twee liefkoozingen, de stem bevend en de oogen ook schielijk vol tranen.

„Ik zal het *Mea Culpa* heeten, 't is te zeggen het boek mijner schuld, mijner misdaad, mijner wroeging en boetedoening,

het boek van gansch mijn hart en gansch mijn lijden, het eenig boek dat ik ooit schrijven zal."

Hij zweeg, hij zoende haar opnieuw, hartstochtelijk en lang. En in de stille kamer, waar met de laatste gouden zonnestralen, de reine avondlucht instroomde, bleven zij zoo een langen, langen tijd omarmd, niet meer sprekend, niet meer weenend, voelend, in eene bedwelming van hun gansche wezen, het sombere verleden verdwijnen en een lachender toekomst naderen en hen doordringen met een weemoedige zachtheid van genade en vergetelheid.

CYRIËL BUYSSE.

TOGA EN DEGEN.

Tien uur in den morgen. Batavia ligt in de zon te blakeren, die als een groot vlamvend vuur aan den loodkleurigen hemel staat. Uit eene zee van bewegingloos groen opduikende, vangen de witte villas, de witte tuinmuren, de witte hekken en de eindelooze, geelwitte wegen den schitterenden glans op, en kaatsen hem verveelvoudigd terug in de trillende en gloeiende atmosfeer. Elke façade van witte pilaren en neergelaten zonzeilen wordt tot een verzamelpunt van drukkende hitte, en versterkt de algemeene schittering met een breed vlak van stralend en oogverblindend licht. Alles is stil in de huizen, die met gesloten blinden en gordijnen weer te slapen schijnen, alle vensters knijpen hunne houten wimpers krampachtig toe om den doortocht te beletten aan de witgloeiende pijlen en aan de heete zand- en stofwolken, die door de brandende zon beschenen, als levende vuurpilaren langs de wegen wandelen.

Elke schaduw van boom, muur of heg is een toevluchtsoord geworden voor de rondventers van vruchten en andere zoete waren, welke kooplieden, bij hunne korven neergehurkt, met indolente onverschilligheid naar de vliegen zitten te kijken, die zich in groote zwermen aan de half gesmolten lekkernijen te goed doen. Troepen van rondzwerfende honden deelen broederlijk met den mensch in deze koele plekken, door zich eerbiediglijk op den uitersten grens daarvan neer te vlijen, alwaar ze nu, met allerdomste gezichten en met den tong uit den bek, tegen de voorbijgangers liggen te hijgen en, liever dan uit den weg te gaan, met een kort staartgekwispel den verwacht wordenden schop trachten te bezweren. Alle schepselen ontwijken den wreeden, witgloeienden zonneschijn als lichtschuwe insecten, en in de Chineesche wijk is het zoo heet, dat de bewoners nog

meer dan gewoonlijk, hunne huizen het binnenste buiten keeren; stoelen, banken en tafels onder het smalle afdak sleepen, en daar, met weergalooze onbevangingheid, mongoolsche idyllen opvoeren. Een papieren pajong ¹⁾ en zelfs eene oude parapluie, zijn schatten waarom de dragers benijd worden; eene pomp of eene fontein wordt een heiligdom en eene waterkar die de wegen besprenkelt, eene hemelsche verschijning.

Zulk een waterkar is dan ook omstuw door een troep juichende schoolkinderen, die blootsvoets en blootsbeens in den kometenstaart van dit weldoende hemellichaam medeloopten, terwijl achter hen een zwerm luidruchtige musschen zich in de overblijvende plasjes baadt met al de opgewonden drukte van vogels die deze inrichting beschouwen als speciaal te hunnen gerieve geschapen.

De broeiende atmosfeer is het broeiendst, de witte gloed het witst en de drukkende hitte het drukkendst, op het kleine, aan drie zijden door muren omringde plein, voor het paleis van den Gouverneur-Generaal.

Het gebouw zelf is zoo wit en zoo heet, dat de gloed welke er van afstraalt, op het omringende Rijswijk werkt als een gloeiend ijzer in een theeketel, en deze buurt den ganschen dag aan den kook houdt. Het is een rossen en rijden naar en van het paleis, zonder ophouden; prachtige equipages zoowel als eenvoudige huurwagens, sierlijke mylords zoo goed als verwelooze dogcarts, vliegen het voorplein op en er weer af.

De driekleur die zich op het dak van het gebouw verheft, geeft de verklaring van al deze drukte.

Hoewel nu zoo slap neerhangende dat een eenzame strand-roofvogel zich brutaalweg op den vlaggeknop heeft gezet — als wilde hij een treffend zinnebeeld leveren van den politieken toestand in het jaar onzes Heeren 1881 — heeft zij op dit oogenblik toch eene bepaalde beteekenis.

Die vlag duidt aan, dat zelfs in een land waar verblindend wit en kookketeltemperaturen tot het wezen der schepping behooren, de zaken van Staat hun geregelden gang kunnen gaan, en dat deze gang ze van Buitenzorg weer naar de hoofdplaats gebracht heeft. Zij is het teeken dat de Opperlandvoogd, in nauwlettende waarneming zijner, bij het Regeeringsreglement

¹⁾ Chineesch zonnescerm.

omschreven verplichtingen, het groene en koele der bergen heeft verlaten voor het witte en heete der stranden; dat de zaken voor eenige uren — en dat met bijzondere vlugheid — van uit deze atmosfeer zullen worden geleid, en dat aan allen die het hoofd of den leider daarvan wenschen te naderen, hiertoe gelegenheid zal worden gegeven.

Zij verkondigt, dat thans de Oosterling in zijne luchtig wijde staatsiekleeding en de Westerling in zijn nauwsluitenden, warmen galarok kunnen opgaan naar den paleistempel om den Hoogepriester, bedienaar van het woord des Konings, hunne hulde te bewijzen, of wel hunne vrome wenschen kenbaar te maken; dat thans de zalen zich vullen met witgedaste, zwartgerokte, elkander wantrouwig monsterende gestalten, allen een gezicht zettende alsof ze alleen voor hun plezier daar zijn en nooit van zoo iets als een smeekeschrift (dat toch in hun zak zit) gehoord hebben; dat op dit oogenblik de adjudanten van dienst werkelijk dienst doen en radeloos rondloopen met hunne naamlijstjes, waaruit ze niet meer wijs kunnen worden; dat het voor velen een dag van hope en vreeze, voor de inlanders een *„hari besar“* ¹⁾ en voor allen eene warme geschiedenis is — met één woord, dat Zijne Excellentie de Gouverneur-Generaal van Nederlandsch Indië onder den geelzijden troonhemel staat om audientie te verleen.

Een vol uur lang ziet en borrelt het om en bij het paleis en staat de nieuwsgierig saamgestroomde menigte, waaronder enkele Europeanen, de drukte aan te gapen.

Zweepen klappen alsof het een vuurwerk gold, uniformen en galakostumes wippen haastig de wagens uit en in, portieren worden dichtgeslagen, de bruine palfreniers en lakeien voltigeeven met aapachtige behendigheid van de achterplankjes af en er weer op, en te midden van al deze beweging troonen de koetsiers met onverstoorbare deftigheid en strakke gezichten op hunne hooge zetels, schijnbaar zonder zich er van bewust te zijn welke wonderen van evenwicht zij aanhoudend met hunne glimmende, op allerzotste wijze boven op de hoofddoeken gestulpte hoeden verrichten. Het is dan ook *„bagoes“* ²⁾, zooals de langs den weg neergehurkte inlanders elkander in stille verrukking toefluisteren.

¹⁾ Grootte dag — feestelijke dag.

²⁾ Mooi.

Op het voorplein van het paleis heerscht de hitte weer alleen; in de koele zalen daarbinnen heeft het gewoel, het geschoffel van voeten op de spiegelgladde vloeren en het fluisterende gemurmel van stemmen opgehouden en nu de plechtigheid door de toewijding van al de daarbij betrokken staatsdienaren gelukkig is doorworsteld, glijdt er een zucht van verlichting door het gebouw. Zelfs de blootvoetige lakeien zijn onhoorbaar weggeschuifeld; de laatste heeft, in het voorbijgaan, de pronkmeubels nog even eene veeg gegeven met een veeren stoffer, aan welke bewerking ook het bronzen ruitersandbeeld van den Zwijger niet ontkwam, dat geheel naar Haagsche wijze, midden in den weg, in de voorgalerij staat.

Alles is stil geworden; slechts nu en dan wekt nog het gedempte geluid van zweepgeklap en wielgeratel daarbuiten, eene flauwe echo op in de ledige marmerzalen of doet zich onder het verre dreunen nog een zwak gerinkel in de kristallen lichtkronen hooren. De glasprismas schieten voor een oogenblik vonken, die honderdvoudig van spiegel tot spiegel worden weerkaatst; ook over de gestalte van den Oranjevorst glijden bewegelijke tinten, het is alsof het bronzen gelaat nog weerlicht van stomme verbazing, dat een bruine slaaf van het „oostelijke strand“ het gewaagd heeft hem met een veeren stoffer te kittelen.

Al de levende wezens die hier thuis behooren of met deze plek te doen hebben, zijn achtereenvolgens weggegaan met de allures van menschen die eerst over een jaar weer terugkomen, maar niemand heeft notitie genomen van den bruinen, jongen Indo, die daar met eene groote portefeuille onder den arm, op een der vierkante vloersteen is blijven staan, alsof hij een vergeten figuur uit een schaakspel was. Hij kijkt schichtig om zich heen en schijnt zich niet erg op zijn gemak te gevoelen in die schitterende eenzaamheid.

Het is de heer Mokatita, van afstamming Portugees, van geboorte Indisch kind en van uiterlijk een bedroefd mager kereltje, met overvloedig hoofdhaar, weinig neus, veel lippen en een schraal kneveltje. Hij bekleedt natuurlijk het door zijne rasgenooten zoo geambiëerde beroep van schrijver bij het gouvernement en wacht nu, in zijne kwaliteit als klerk op een residentiebureau, op zijn chef die nog met den Gouverneur-Generaal confereert.

„Blijf daar wachten!“ had de resident gezegd, toen hij door den adjudant van dienst werd weggehaald. En Mokatita wacht. De hemel weet welke uitdrukkelijke aanwijzing hij misschien in die woorden meende te zien, en welke begrippen van plaats-aanspraak of rangindeeling hij met de vierkanten van den marmeren vloer in verbinding brengt, maar zeker is het, dat hij zich angstig hoedt om de grenzen van zijn steen te overschrijden. Doch ook zonder zich aan dit vergriep schuldig te maken, weet hij zich den tijd te verdrijven, door te beproeven wat hij van de pracht der nevenzalen in het oog kan krijgen. Met de hem eigene lenigheid van leden wringt hij zich in zulke zonderlinge bochten over de randen van zijn vierkant heen, dat hij werkelijk zijn gezichtskring er door verwijdt en als het ware om den hoek kijkt. En zoo, in houdingen geheel met de wetten der zwaartekracht in strijd, zwelgt Mokatita in den aanblik der staatsievertrekken met hunne in wit katoen gehulde lusters, die als groote tranen aan het oog der zoldering hangen, hunne even geheimzinnig vermomde pronkmeubelen die boete doen in ongebleekt katoen, en hunne borstbeelden en figuren, wier marmeren gelaatstrekken spookachtig onduidelijk door de gazen sluiers heenschemen.

In zijne nabijheid bevindt zich het vertrek, waar de Gouverneur-Generaal thans zijn chef ontvangt, maar in die richting durft hij nauwelijks een schuwen blik werpen. Het is eene groote kamer, wier deuren wijd open staan, doch waarvan de binnenruimte door een breed tochtscherm, met groene stof bekleed, aan het oog onttrokken wordt. Nu en dan komt van daarbinnen een gerucht van stemmen, een onduidelijk gemompel, maar toch luid genoeg om den bedeesden klerk een doodschrik op het lijf te jagen, bij de gedachte dat hij, door er iets van te verstaan, zich aan hoogverraad kan schuldig maken. Ten emde ook met de oogen niet te zondigen haast hij zich een anderen kant uit te kijken en spoedig is nu alle angst verdwenen, want de groote spiegel daar voor hem weerkaatst zulk een glimmend, geolied kroeshoofdje en daaronder zulk een net lakensch jasje en hagelwit spanbroekje dat hij met innige tevredenheid dien heer toeknipt.

Te denken dat hij als eenvoudig klerk de onderscheiding is waardig gekeurd, van te worden meegenomen naar het paleis; dat hij al die pracht heeft aanschouwd en zelfs een blik heeft

mogen werpen op het „Heilige der heiligen“, het Kabinet van den Gouverneur-Generaal! Dat die groote portefeuille met slot, die hij zoo stijf vasthoudt, misschien de geheimste papieren bevat! — De gedachte is streefend! — En de overweging dat hij zelf nu zoo goed als op audientie is, doet hem zoo in verrukking komen, dat hij bijna van zijn steen was afgewipt. In de vervoering zijns geestes begint hij zijne acrobatische oefeningen te hervatten en zelfs een oogje te wagen aan het geheimzinnige kabinet.

Het vertrek is door het tochtscherm niet zoodanig afgesloten of het gelukt den lenigen Indo een gedeelte van den zijwand der kamer in het oog te krijgen. Aan den muur hangt een groote kaart van Atjeh, en Mokatita kan duidelijk zien dat zij volgespikt is met vlaggetjes en bonte spelden. De klerk heeft een flauw denkbeeld, dat hij een blik slaat op de nog onont-hulde mysteriën van de leiding en het wezen van den krijg, en deze ontdekking doet hem eene trotsche, bijna krijgshafte houding aannemen. Hij gevoelt zich plotseling een persoon van gewicht nu hij er aan denkt dat de resident daarbinnen zijne laatste instructiën ontvangt om op Atjeh's Zuidkust het civiel bestuur in te voeren en dat die instructiën in zekeren zin ook hem aangaan. Want hij zal zijn chef naar het oorlogsterrein vergezellen, hij zal met hem werken, hem helpen in de uit-oefening van het hoogste gezag — hij Mokatita, tot nog toe slechts plaatsvervangend hulpklerk op de proef, maar in de toekomst een secretaris! — een bureauchef! — haast een Minister! — Op deze duizelingwekkende hoogte zijner verbeelding vaart hem plotseling een schrik door de leden — hij heeft de sprekers hooren naderen. Zijne portefeuille op den grond neer leggen, om zich des te beter in eene diepe buiging dubbel te kunnen vouwen, is voor hem het werk van een oogenblik. In deze positie ziet hij niet, hoe de rug van zijn chef in de deur verschijnt en op hem afkomt, alleen hoort hij eene vreemde stem, eene naar hem dunkt ontzaglijk voornamige stem, die aan niemand anders dan aan Zijne Excellentie den Gouverneur-Generaal kan toebehooren. Mokatita durft nauwelijks het geluid in zijne ooren opvangen en het is geheel zijns ondanks dat hij de woorden hoort: „Uw beleid, resident, uwe kunde en uw door-zicht, zijn mij waarborgen voor het succes.“ Daarop volgt nog een beleefd gemompel en een geschuifel van voeten.

Alles is reeds stil geworden als de nog steeds dubbelgevouwen klerk bijna het evenwicht verliest door een stoot op zijn zitvlak, vergezeld van de uitnoodiging: „vooruit stommerik!“

Verschrikt richt de jongeling zich op en maakt terstond eene nieuwe buiging op het gezicht van de statige, goudgeborduurde gestalte die, glad en krakerig als een nieuwe banknoot, voor hem het denkbeeld van zijn chef in gala verwezenlijkt. Het is de resident Mr. G. L. J. Machtmans.

De verhevene gedaante staat op dit oogenblik als een gewoon sterveling met een zakdoek in de hand, zijn voorhoofd af te drogen en koelte toe te wuiven. Zij is die van een welgemaakt man van vijftig jaar, volle maat, wiens gladgeschoren gelaat, deftige onderkin en koude blik van gestrengen ernst en zelfbewustheid spreken. Hoewel hij ook bij de alledaagsche ver-richting van koelte toewuiven het gewoon statig uiterlijk bewaart dat zijn klerk zoo goed kent, merkt deze toch met verwondering op dat zijn chef met eene vreemde en minzame uitdrukking op zijn gelaat in denzelfden grooten spiegel kijkt die hem, Mokatita, zulke goede diensten had bewezen. De klerk schrikt geweldig, want hij had bijna gevraagd: Wat blijft u resident? toen hij nog bij tijds ontdekte dat het niet tegen hem kon zijn dat de deftige man de woorden van Zijne Excellentie herhaalde: „uw doorzicht, resident, uwe kunde en uw beleid zijn mij waarborgen voor het succes.“

Zonder zich verder om zijn ondergeschikte of diens ongebruikte portefeuille te bekommeren, gaat de statige hoofdambtenaar in de houding van Zijne Excellentie en met den glimlach van Zijne Excellentie, de zaal door en den trap af naar de breede portiek, in welks schaduw zijne equipage staat te wachten.

Met eene majestueuse handbeweging den schildwacht afwenkende, die in de verwachting van een generaal te zien bijna zijn geweer gepresenteerd had, stapt de resident met stijve zelfvoldoening in zijn mylord. De mandooroppas ¹⁾ wipt op zijn achterbankje, Mokatita klimt op den bok naast den koetsier, de paarden zetten aan, en de wigtloeiende zonneshijn slokt hen op.

¹⁾ Inlandsche politiedienaar.

II.

Een bleeke paarlemoerglans aan den oostelijken hemel kondigt voor Sumatras Zuidkust het begin van een nieuwen dag aan. Op den strandpost van Telok klinken de schetterende tonen der reveille als een vroolijk carillon door de frissche morgenlucht; de snel op elkander volgende geluidgolven trachten zich, ook over de branding heen, over den oceaan uit te breiden, maar sterven weldra weg in de oneindige mysterie die de werelddeelen van elkander scheidt.

Het sluimerende leven in de strandbenting ontwaakt tot woelige bedrijvigheid, de kleine bromtol wordt weer opgezet en wekt met zijn stemgedruisch, zijne hoornsignalen, zijn gehamer en getimmer eene menigte echos op onder de hooge kolonnaden der kustpalmen.

Ook de oceaan heeft zijne duizenden flinkerende oogen geopend, welke schittering hier en daar tot breede banen van spiegellicht samensmelt, telkens wanneer de deininggolven uit het onbegrensde komen aanrollen. Met regelmatige tusschenpoozen glijden de groene waterheuvels langzaam en statig onder het zeehoofd door; de zware bamboezen stijlen trillen veerkrachtig onder den voorbijtocht, en de houten trap, waar de sloepen aanleggen, verdwijnt af en toe met een dozijn treden tegelijk onder het natte element, dat er, na elke onderdompeling, helder en klaar weer afklatert.

De frissche zeebries gaat onbarmhartig om met de reeds half uitgerafelde driekleur, die harerzijds met lofwaardige standvastigheid, vroolijk blijft wapperen over de kleine nederzetting. En dat mag zij ook wel, want de geheele inrichting van den post: de symmetrische opstelling der gebouwtjes daarbinnen, de met groene zoden bekleede borstwering daaromheen, en de moestuin met zijne heggen en kiezelpaadjes buiten de wallen, alles is zoo net, zoo ordelijk, zoo snoeperig haast aangelegd en onderhouden, als ware het geheel een keurig uitgevoerd model op een zooveelste van de ware grootte, bestemd om, onder glas, in een museum te worden uitgesteld. Ook in de kleine, onmiddellijk aan zee gelegene Chineesche handelswijk, waar alles en nog wat te krijgen is, waar het den ganschen dag weergalmt van die eigenaardige, luidruchtige ontboezemingen en plotseling uitbarstende redestroomen, welker schijnbare heftigheid elk met die taal onbekend persoon tegelijkertijd ergeren en amuseeren;

waar elk huisje één groot uithangbord is, bezet met letters die er als vogelkooitjes en muizenvallen uitzien — ook daar ver-raadt aanleg en onderhoud dat een sterke hand de schaggerende en ongure zonen van het hemelsche rijk tot orde en zindelijkheid dwingt.

Zonder de glinsterende en dreigend over de wallen gapende kanonnen van het fort en de nu en dan hoorbaar wordende doffe schoten van de meer landwaarts in gelegene voorpostenlinie, is er in dit rustige geheel niets dat er aan herinnert, dat men zich in 's vijands land en te midden van den krijg bevindt.

De benting zelve is klein doch geriefelijk ingericht. Tegenover het officierslogies, dat eene geheele zijde van het door barakken omzoomde binnenpleintje inneemt, staat aan de andere zijde een hutje dat voor kompaniesbureau dienst doet. Het is, evenals de woonverblijven, eenige voeten hoog uit den grond op palen gebouwd; een klein trapje geeft toegang tot het bamboezen vertrekje dat slechts bescheidene afmetingen heeft. Een archiefkast, een paar ruw getimmerde loketten voor het bewaren van administratieve bescheiden, eene met schrijfbenooidigheden bedekte tafel, en een paar bamboestoeltjes zonder leuning maken den geheelen inventaris uit.

In de overgeblevene ruimte, en deze met zijn groot lichaam bijna geheel vullende, staat een breedgeschouderd officier, een ware goliath van gestalte, maar met een zachtmoedig uiterlijk. Hoewel nog in de kracht van zijn leven, doet vroege grijsheid, gevolg van een langdurig verblijf te velde, hem ouder schijnen dan hij is. De scherpe afscheiding tusschen zijn sterk door de zon gebruind gelaat en de blanke huidstrepen, die zich op het meer beschut gebleven voorhoofd en op den hals vertoonen, zouden een grotesken indruk kunnen maken, als hij niet zulke breede slapen, zulke vriendelijke oogen en zulk een lachenden mond met fraaie tanden had. Zooals hij daar in het kleine bureautje staat, met vierkant naar buiten uitstekende ellebogen, zijn zware knevels om de vingers rollende, is het alsof hij in 't naaste oogenblik de wanden zal indrukken. De planken vloer dreunt onder den kolossalen tred, waarmede hij naar de papieren stapt, die voor zijne onderteekening gereed liggen en nu hij, voorovergebogen en met de handen op de tafel geleund, de stukken vluchtig monstert, schijnt het gansche gebouwtje mee te trillen op de maat van de basmelodie, die hij binnens-

monds neuriet. Na eene korte poos lezens en brommens, heeft hij gevonden wat hij zoekt en richt hij zich weer in zijne volle lengte op. Daarop, de door hem zelve gestelde en door zijn sergeant-majoor sierlijk in het net geschrevene missive aan den Bevelhebber in de linkerhand, en de rechter met de pen tot indooopen gereed houdende, leest hij nog eens met zachte stem, als volgt:

„Zooals Uwe Excellentie uit bijgaande rapporten zal ontwaren, heeft de oprichting der beide voorpostenbentings, als vervulling onzer belofte tot bescherming, het vertrouwen der uitgeweken bevolking opgewekt en reeds vele gezinnen naar hunne haardsteden doen terugkeeren. Deze steun tegenover de oorlogspartij is te noodzakelijker, als de wankelmoedigheid en onbetrouwbaarheid der thans wederom onze bescherming zoekende elementen maar al te dikwijls gebleken is.“

Op dit punt zijner lezing aangekomen, knikt de kapitein eenige malen goedkeurend met het hoofd, neemt eene nog krijgshaftiger houding aan en vervolgt:

„Ter meerdere bevestiging van het thans gewonnen standpunt, en om duidelijk te doen uitkomen, dat onzerzijds geene rustverstoring meer wordt geduld, heb ik maatregelen genomen om ook de laatste vijandelijke bende uit het gebergte te verdrijven, en hoop ik spoedig Uwe Excellentie te kunnen melden, dat de worm...“

„Wat?“ roept de kapitein, zich zelve in de rede vallend uit, terwijl hij het papier dicht bij het oog brengt.

„...dat de worm van het verzet in het stof vertrappt ligt...“

„Hemelsche goedheid! daar is de vent weer aan den gang geweest!“ en daarop met bulderende stem:

„Sergeant-majoor!“

„Jawel, kommandant!“ klinkt het holle antwoord dat uit den grond schijnt te komen.

„Alle duivels! waar zit de kerel?“ zegt de kapitein, tusschen zijne beenen doorkijkende.

In het naaste oogenblik hoort men het openklappen van een luik, gevolgd door het geschoffel van voeten die een trap opkomen, en als Mephisto, oprijzend voor doctor Faust, duikt

van achter de tafel de sergeant-majoor voor de verwonderde blikken van zijn superieur op.

„Mensch, waar komt ge vandaan?“

„Van daaronder, kapitein. *De Profundis*,“ antwoordt de verrezene, met een tooneelgebaar rechtstandig naar beneden wijzende, en op een toon alsof zoo iets van zelf sprak.

Met eene verbazing, als zag hij dit alles voor het eerst van zijn leven, staart de kapitein naar het langgerekte, baardelooze gelaat, de zwakke oogen en de holle kaken van den onderofficier, over wiens geheele uiterlijk een zweem van verlopen fatsoen ligt uitgebreid.

Niets vermoedende van den storm die hem boven het hoofd hangt en nog altijd met zijne vingers door de geniaal verwarde lokken strijkende, kijkt de sergeant-majoor zijn chef glimlachend aan. Alleen een zeker weerlichten in de trekken van den officier, doet het hem raadzaam achten, de pauze met eenige ophelderingen aan te vullen. „Ziet u, kapitein“, herneemt hij iets minder gerust, maar nog steeds met zekeren zwier, „er heerscht daar beneden een meer gedempt licht en zelfs bij de grootste hitte een aangenaam tochtje, en daar ik ongaarne in een vertrek zonder zoldering ben (hij werpt een schuinschen blik op het atappendak boven zijn hoofd) heb ik gedacht dat...“

Maar hier wordt hij gestuit door zijn chef, die toornig uitbarst: „Larie! — Lak! — Bombast allemaal! Evenals je gekke verzenmakerij! Even als je geheele opgeblazen persoon! — Hier! — Wat is dit? — Wat is dit?“ En bij deze woorden schudt hij het schriftstuk zoo dicht voor het gelaat van den onderofficier heen en weer, dat deze de oogen er van toeknijpt. „Hoe durft ge in een officiëel stuk te spreken van vertrapte wormen, van in het stof vertrapte wormen!“ vervolgt de kapitein, alsof dit eene uiterst verzwarende omstandigheid was en het op andere wijze vertrappen dezer dieren er nog mee door had kunnen gaan. „Welke demon regeert je?“

„Kapitein, het is maar een zinnebeeldige...“

„De duivel hale je zinnebeelden! Het zijn je ongelukkige vingers die altijd jeuken om te dichten! — En dat nog wel onder den grond! Jij met je zinnebeelden! — Zinneloosheid is het! — Gevaarlijke krankzinnigheid die in het dwangbuis thuis behoort!“

Gelukkig behoort de kapitein tot die mannen van zachten inborst, wier besef van reusachtige lichaamskracht alleen reeds voldoende is om het hun onedel te doen voorkomen, met de macht van een toornigen Jupiter tegen een zwakken sterveling op te treden. De vreeselijke bedreiging aan het slot van zijn sermoen en de verpletterende indruk dien zij op den misdadiger uitoefent, schijnen hem zulk eene voldoende boete toe, dat zijn gramschap dadelijk bekoelt. Ook is hij indachtig de goede zijden van den ijverigen dienaar, die zijn rechterhand is, en hij wil het hem dus niet te zwaar aanrekenen dat hij een kleinen slag van den molen weg heeft. Deze eigenaardigheid toch — de kapitein had het meer gezien — kwam dikwijls voor bij mannen van de pen, wien het in Patria niet gelukt was hun Pegasus te temmen, zoodat zij slachtoffers waren geworden van de halstarrigheid en de buitensporigheden van dit beestje, dat ten slotte, zeer tegen hun zin, met hen naar Harderwijk was gedraafd.

De kapitein is dus ontwapend; er ligt zelfs iets welwillends in zijn toon, nu hij zich op nieuw tot zijn rechterhand wendt met de woorden: „Wees in 't vervolg verstandiger en laat geen zinnebeeldige bombast meer in officiële stukken komen, dan kan het nog goed met je afloopen!”

De sergeant-majoor sprak geen woord, en keek zoo boetvaardig mogelijk.

„Ga zitten” hernam de kapitein „en schrijf het stuk over, terwijl ik er bij ben. Maar even mooi hoor, want mooi is het geschreven, dat moet men erkennen.”

Verheugd er zoo goed af te komen, zit de dichterlijke man in een ommezien aan de schrijftafel en begint, onder de waakzame oogen van zijn chef, met groot vertoon van ijver en toewijding aan zijne taak.

Slechts eenmaal onder het werk glijdt een waterachtige blik in de richting der gewesten waar het zoo aangenaam tocht, hetgeen den kapitein aanleiding geeft om dreigend den vinger op te heffen.

Na deze waarschuwing blijft de pen voortkrassen, terwijl de kommandant, wijdbeens en met de handen op den rug, het bureautje en zijn inhoud staat op te slokken.

Inmiddels is er iets zonderlings in de deur van het vertrekje zichtbaar geworden. Nieuwsgierig over den bovensten trap

naar binnen glurende, staat daar een groot hoofd op den drempele, geflankeerd door eene bijna even groote hand, welker vijf uitgespreide vingers er, bij wijze van saluut, naast gehouden worden. Het is een grof en stoppelig gezicht van verdacht roode kleur en geheel scheef getrokken door de vele naden en litteekens waarmede het bedekt is. De verschijning blijft onbewegelijk op dezelfde plek staan, tenminste zoo onbewegelijk als het haar mogelijk is.

Door de blikken van den sergeant-majoor opmerkzaam gemaakt, wendt de kapitein zich om, kijkt naar beneden en zegt: „Welnu, wat is er, ordonnance?”

„De officier van de wacht”, stottert het hoofd met zware tong, „rapporteert, alsdat er een oorlogschip is, en — en dat er een burgermeneer is, met een gouden band om zijn pet, die in de sloep zit.”

Had de boodschapper eene proclamatie in eene onbekende taal gedaan, om terstond daarop tot asch te verkoolen, hij zou zijn gehoor niet sterker hebben kunnen verbazen. De pen van den sergeant-majoor blijft in de lucht zweven, de kapitein staat uit alle macht te staren.

„En alsdat U dadelijk komen moet”, zegt het hoofd, dat thans het slot van zijne opdracht terug vindt. De kommandant kijkt den man een oogenblik barsch in het gelaat en stuift daarop met den uitroep: „Is dan de heele wereld gek van daag?” de deur uit en de trap af.

III.

De kapitein was naar het bastion aan de zeezijde gesnel, van waar men een vrij uitzicht had op het strand en de aanlegplaats. Eene zonderlinge beklemming maakte zich van hem meester, toen het schouwspel, dat zich aan zijn blik voordeed, hem het verwarde bericht van den ordonnance duidelijk maakte, en dat wat hij reeds in het geheim gevreesd had te zullen zien, zich in werkelijkheid voor zijne oogen vertoonde. Daar lag het geankerd, het witte oorlogschip; de daarvan afgezondene sloep had reeds eene menigte menschen op het zeehoofd afgezet, men kon reeds de personen onderscheiden, waarvan de voorste, naar zijn uiterlijk te oordeelen, een hoofdamtenaar moest zijn. Zonder te luisteren naar hetgeen de officier van

de wacht hem vroeg omtrent de te nemen maatregelen van ontvangst, snelde de kapitein, twijfelend of hij wel goed gezien had en met den kijker in de hand, van de eene borstwering naar de andere. Allerlei vermoedens, allerlei sombere voorgevoelens bestormden hem. Zou het mogelijk zijn — vroeg hij zich zelve af — zou men ter wille der onzalige vredesfictie, die reeds op Groot-Atjeh zooveel onheil had aangericht, ook op deze kust de gewaagde proef eener bestuursverandering ondernemen? Zou hem het gezag ontruikt worden, thans, nu hij op het punt stond den laatsten tegenstand te overwinnen, nu zijn jaren lang volhardend pogen met een schitterenden uitslag zoude bekroond worden? Dat zou een bittere en onverdiende krenking zijn!

Een duister besef zeide hem intusschen, dat de beleefdheid zijne tegenwoordigheid aan de poort vorderde, weshalve hij — nog geheel vervuld van zijne gedachten — zich naar den uitgang wendde. De nog altijd wachtende luitenant kreeg op zijne hernieuwde vraag: of er eerbewijzen gedaan moesten worden, de verzekering, dat dit eene bittere en onverdiende krenking zou zijn, welk nieuws dien officier met zooveel verbazing vervulde, dat hij hoofdschuddend staan bleef en zich overtuigd hield, dat zijn chef iets op zijn geweten had.

Maar hoe bezorgd en afgetrokken de kapitein ook was — het tooneel dat hij te aanschouwen kreeg, toen hij buiten de barrière trad, perste hem toch een lach af.

Op het breede pad, dat tusschen de winkels der handelsnederzetting door, van het strand naar de benting leidde, werd een optocht zichtbaar, die zich met eene zonderlinge mengeling van plechtigheid en uiterste behoedzaamheid voortbewoog. De stoet werd geopend door twee, tot aan de tanden gewapende inlandsche politiedienaren, die met een angstig gezicht en met het geweer in den aanslag als katten rondloerden, alsof ze elk oogenblik overvallen en in stukken gehakt konden worden. Daarop volgde, beschaduwd door een boven zijn hoofd gehouden vergulde pajong, een geheel in 't zwart gekleed, uiterst deftig heer, zich koelte toewuivende met een goudgegalonneerde ambtenaarspet. Achter dezen kwamen een dozijn schichtige politieagenten met uitgetrokken sabels en tusschen hen in, alsof hij werd opgebracht, een verschrikt rondkijkend jongmensch van donker uiterlijk met glanzende lokken,

spanbroekje en verlakte schoenen. De trein werd besloten door de meêboemelende oorlogsmatrozen van de sloep, luchthartige en luchthartige figuren, met de muts onverschillig op één oor en het geweer en bandoullièr, wier geheel onbezorgde uiterlijk sprak van de pret die zij hadden in het onverwachte buitenkansje van weer eens aan den wal te passagieren.

De beide helden der voorhoede waren zoozeer op lijfsbehoud bedacht, dat zij, ter hoogte van de poort gekomen, met groote behendigheid, onder de armen van den daar wachtenden kommandant door, de benting binnenschoten, zoodat deze officier zich plotseling tegenover de gegalonneerde pet en de gouden pajong bevondt.

Resident en kapitein staren elkander een oogenblik verwonderd aan.

„Heb ik het uitstekende genoeg, den wakkeren kommandant van de kust, den kapitein de Ridder voor mij te zien? Ik ben de resident Machtmans, de nieuw benoemde civiele bestuurder“, zegt de deftige heer, terwijl hij een gouden pince-nez opzet en de breedgeschouderde gestalte van den officier met een blik monstert, alsof deze een kunstwerk is, dat hij wel een beetje te groot vindt.

De kapitein buigt en antwoordt mechanisch wat de beleefdheid vereischt.

Met een goedkeurend knikje hiervan nota nemende, vervolgt de resident op statig minzamen toon: „De omstandigheden hebben er toe geleid, kapitein, dat ik u onvoorbereid moet overvallen; wel had de Militaire Bevelhebber eene schriftelijke aankondiging aan mijne komst willen doen voorafgaan, maar de urgentie van de zaak en het uitdrukkelijk verlangen van den Gouverneur-Generaal (hier neemt de spreker de Excellentie-miene aan) hebben mij het wachten op de mailboot minder wenschelijk doen toeschijnen — juist! — minder wenschelijk doen toeschijnen. Ook heb ik uit dien hoofde nog geene controleurs en alleen maar een klerk meegebracht en zal — nu ja, dit later. Maar,“ vervolgt hij plotseling met meer levendigheid, „het beste zou zijn, geachte kapitein, dat u vóór alles kennis naamt van de officieele post die meegekomen is, dat zou onze wederzijdsche verhouding ten zeerste vereenvoudigen. Ik zal mij intusschen het genoeg gunnen van kennis te maken met uwe officieren.“

„Mag — mag ik de heeren aan u voorstellen, resident?“ vraagt de kapitein nog geheel verward en nauwelijks wetende of hij waakt of droomt.

De resident zou verrukt wezen.

Op een wenk van hun chef treden de drie luitenants, die zich bescheiden op een afstand gehouden hebben, naar voren en zijn bij de voorstelling hunner personen behulpzaam, want de kapitein is nog zoo verbijsterd, dat hij de namen dooreenhaspelt. Maar de hooge ambtenaar schijnt hiervan niets te bemerken, integendeel, hij is één en al opgetogenheid, terwijl zijne uitroepingen: „Wel! heb ik van m'n leven!“ en „Kijk, hoe toevallig!“ schijnen aan te duiden, dat elke naam hem eene blijde verrassing brengt. De luitenants buigen met strakke gezichten.

„Wat uw logies betreft, resident“, herneemt de kapitein aarzelend, „zoo kan ik u slechts het vertrekje aanbieden dat ikzelf bewoon, hoewel het zich in niets van de overige kamertjes in de officiersbarak onderscheidt.“

Indien nog iets des residents belangstelling in de plaats had kunnen verhoogen, dan zou het deze kameraadschappelijke samenleving zijn geweest — zoo beweerde hij ten minste.

De kapitein fluistert een der luitenants eenige aanwijzingen toe betreffende het in te richten logies, waarop zich alle drie heeren met grooten ijver verwijderen.

„Wat ik u verzoeken mag, mijn waarde kapitein!“ zegt de resident op een toon van welwillende jovialiteit, „laat zich niemand om mijnenwille derangeeren. Ik kan wel wachten. Kijk maar eerst op uw gemak de papieren in, waarnaar u wel nieuwsgierig zult zijn. Met het grootste genoegen wil ik intusschen onze vestiging eens in oogenschouw gaan nemen — o zeker, met het grootste genoegen!“

Terwijl de kapitein, nog geheel onthutst van de plotselinge overrompeling, besluiteloos staan blijft op de plek waar het onderhoud heeft plaats gehad, en de nieuwsgierig op het plein verzamelde soldaten onwillekeurig achteruitwijken, stapt de resident met een vriendelijken glimlach op het deftige, gladgeschoren gelaat, langs de wallen, om met de bezichtiging een aanvang te maken. De geheele stoet waarmee hij gekomen is volgt hem, te beginnen met den mandoor-oppas, een soort van lijfknecht in politie-uniform en met breede sergeant-majoor-

strepen op de mouw. Deze voornaamste aller domestieken en dienders, beladen met veldflesch, kijker, revolver, veldstoeltje en meer zulke onmisbare benoedigheden, heeft dientengevolge zooveel koorden en riemen om het lijf bengelen, dat hij daarmee overal aan blijft hangen en zulk een jammerlijk geplaagd leven leidt als eene vlieg in een wereld van spinnewebben zou doen. Al buigende onder het loopen verschijnt ook het schichtige jonge mensch van donker uitzicht, en nu ziet de kapitein tot zijne niet geringe verbazing, de rest van het gevolg, dat voor het grootste gedeelte nog buiten de benting stond, brutaalweg de poort binnenstroomen en hem voorbijdringen alsof het in een herberg was.

De Boegineesche schildwacht aan de barrière is reeds door alle verwondering heen over de schending van het strenge consigne, dat aan elk onbevoegde het betreden der benting verbiedt. Maar de lijdzaamheid van zijn kommandant, die naar het hem voorkomt, er bij staat te kijken alsof hij dacht: „hoe meer zielen, hoe meer vreugd“, overstelpt den soldaat zoodanig, dat hij een geheim plan van vernietiging begint te vermoeden en verwarde blikken in de richting van het kruitmagazijn werpt. Het is den man aan te zien dat hij zich niets verwonderen zou, als in 't naaste oogenblik de benting met een daverenden slag in de lucht vloog.

Maar het eenige geluid dat zich doet hooren is de stem van den resident die op een afstand uitroept: „Wat een charmant plekje! Wat een kalme, vreedzame streek!“

Een verwijderd kanonschot, welks doffe dreun zwaar over bosschen en velden naar hem toerolde, scheen van uit de verte een protest te mompelen, waarop de resident met nog meer beslistheid en op een toon die geen tegenspraak duldt, zijn lof over de vreedzame streek herhaalt. Deftig als een pauw in 't rond kijkend en het geheiligde hoofd voortdurend beschermd door den grooten pajong, wandelt de opgetogen bezoeker de borst-wering langs, doch niet zonder nu en dan een opmerkzamen blik in de richting van den kapitein te werpen.

Deze, nog altijd op dezelfde plek staande, heeft met bevende hand de brieven opengescheurd, hem door den sergeant-majoor gebracht. Er is niet meer aan te twijfelen, het ongeloofelijke is geschied. Zwart op wit heeft hij het voor oogen, het gouvernementbesluit, dat met vermelding en opsomming van al de over-

wegingen, de gelet op's en de enzoovoorts welke zulke gewichtige regeeringsdaden steeds voorafgaan, ook voor de Zuidkust een civiel gouverneur decreteert. Hij leest, dat met het oog op den ingetreden vredestoestand, het bestuur op den resident overgaat en dat hij, de kapitein, zich voortaan heeft te beschouwen als ondergeschikt militair kommandant; dat hij de posten in het binnenland zal opheffen — zijne macht concentreeren heet het — en de overtollig wordende troepen terugzenden.

Het papier siddert in zijne hand. — Terugtrekken naar de kust! — Het nog niet geheel onderworpen binnenland ont-ruimen! De posten opheffen! — Maar dat is immers de oorlog, dat zal immers 's vijands moed doen herleven en den strijd allerwege opnieuw doen ontbranden!

Terugtrekken naar de kust! Dit zijn de woorden welke hij telkens weer bij zichzelf herhaalt, nu eens luid dan weer fluisterend, als wilde hij zich aan den klank gewennen, die zulk eene vreemde beteekenis voor hem heeft. Hij frommelt het papier tot een bal ineen en terwijl zich in zijne gebruide wangen iets beweegt dat als een klok schijnt te tikken, zoeken zijne vlamme oogen den resident. Maar zijnhoogedelgestrengte is juist verzonken in de aanschouwing van den omtrek, het is alleen zijne stem die de kapitein opvangt en die stem roept: „Hoe plezierig! — Hoe vreedzaam en rustig!“

Geene echo antwoordt hierop, integendeel, het is alsof deze verkondiging de gansche bezetting het zwijgen oplegt; overal waar ze doordringt wordt het stil; zelfs de soldatenvrouwen, die fluisterend en in troepjes voor de keukens staan, zijn onderworpen aan de deining van schrik die de onverwachte verschijning rondom zich verspreidt.

De nieuwsgierige blikken ontwijkende, die hij gevoelde dat reeds op hem gericht werden, heeft de kapitein zich haastig naar het kompaniesbureautje begeven. Daar zit hij met strakke blikken voor zich uit te staren. Het weerlicht grimmig in zijne trekken en plotseling verheft zich de gebalde vuist, om als een moker op de tafel neer te komen, zoodat alles wat zich daarop bevindt, rammelend dooreenhotst, en het kleine gebouwtje op zijne grondvesten schijnt te schudden. Recht uitgestrekt blijft de arm liggen, dreigend en onbewegelijk, terwijl de krampachtig gesloten vuist nu en dan in convulsieve trillingen geraakt.

Wel moet het hevig koken daarbinnen om de breede borst

te doen zwoegen alsof het haar aan lucht ontbrak; wel moet het eene wreede en bittere krenking zijn, die den sterken man af en toe doet beven als een blad. De tot gewoonheid geworden zelfverloochening, het alles overwinnende plichtsbef geeft bereidwillig bloed en leven in de erkenning van het verhevene doel ten offer, maar hier werd het tegenovergestelde verlangd: hier werd bevolen dat plichtsgevoel en dat leven te wijden aan het afbreken, het met bewustheid van de noodlottige gevolgen vernietigen van dat wat hij in jarenlangen strijd en zelfvergeten toewijding had tot stand gebracht. Het scheen zoo onmogelijk, zoo ongelofelijk, dat hooggeplaatste en met eene ontzettende verantwoordelijkheid bekleede personen het noodzakelijk en dienstig konden achten, de feiten eenvoudig te loochenen en een de waarheid in het aangezicht slaanden vredestoestand te proklameeren. Het was zoo vreemd, zoo zonderling en onnatuurlijk, al het gisteren nog gewenschte en met de duurste offers nagestreefde, heden eenvoudig waardeeloos verklaard te zien. Het kwam hem zoo hard, zoo bitter hard voor, plotseling als een nutteloos meubel op zij gezet en op den achtergrond te worden geschoven, en dat, terwijl de inkt nauwelijks droog was van het officieele schrijven waarin aan zijn beleidvol bestuur zoo hooge lof werd toegezwaaid.

De armen moedeloos neerhangende en het hoofd op de borst gezonken, zat de kapitein in gespannen nadenken verloren. Hij begon nu te begrijpen dat de politiek van een staat geen rekening houdt met zaken van gevoel of van overtuiging; dat de ideeën en de gevoelens welke die staat heden verlangt dat zijne dienaren, als geloofsartikelen, in bloed en nieren opnemen en tot den laatsten ademtocht verdedigen, morgen kunnen blijken slechts partijleuzen geweest te zijn, veranderlijk en afhankelijk van het inzicht van den leider van het oogenblik.

Deze treurige erkenning, die in haar gansche dorheid en naaktheid voor hem oprees, scheen zelfs met honenden spot de moraal te prediken: in koude onverschilligheid zijn heil te zoeken. Al had hij dit kunnen doen, het zoude hem geen troost geweest zijn voor het verlies der heerlijk schoone taak, die hij gehoopt had voor de eer van zijn land te volbrengen; het zou de smart niet verzacht hebben over den ondergang van zijne idealen, gebouwd op eene rots van jaren van liefhebbend geloof en vertrouwen.

Het was hem alsof nu alles duisternis was om hem heen, alsof er geen licht meer scheen over zijn nutteloos leven.

Met zulk een nacht in zijne ziel zat de kapitein treurend neder, den doffen blik gericht op het kleine venster, op het vierkantje van schitterenden zonnegloed, waarover nu en dan eenige bevende schaduwen van groen en bladeren gleden. Daarbuiten op het binnenplein was alles reeds wederom leven en bedrijvigheid: de soldaten hadden zich van hunne verrassing hersteld en bespraken het verlokkende vooruitzicht van meer rust en van het ophouden der afmattende patrouilles; de timmerlieden van de genie sloegen fluitend en zingend het meegebrachte plankenhuis op, waarin de nieuwe machthebber zou wonen, en tusschen dit alles door klonk van tijd tot tijd het deftige orgaan van zijnhoogedelgestrengte zelve, die zich met veel takt en minzaamheid met de officieren onderhield, en zich door hen liet onderrichten.

Met den een lachte hij over de zuinige wijsheid van de militaire Intendance, die de bloote voeten der inlandsche soldaten, hardnekkig hetzelfde weerstandsvermogen toekende als het zware schoenleder der Europeanen; met den ander bejammerde hij de karigheid van het gouvernement, dat de *entrée der campagne* voor de officieren had ingetrokken, en met den oudsten luitenant moest hij noodzakelijk eens van gedachten wisselen omtrent de nieuw ingevoerde helmhoeden. Hij had te dier zake het oordeel ingewonnen van een majoor van den staf, een man van ontwijfelbare kunde en talenten, — eigenschappen trouwens die, zooals hij reeds lang ontdekt had, volstrekt niet het prerogatief der stafofficieren alléén waren, o neen! — Deze majoor was een der ontwerpers van de nieuwe hoofdbedekking, die de resident dacht dat... niet? — wel, de resident had zoo gemeend, hij had gemeend en gehoopt dat de luitenant het hem zou zeggen. Zonder zich te vermeten te willen beslissen daar waar de mannen van het vak het niet eens waren, kwam het den resident voor, dat alleen uit een oogpunt van gezond verstand, en niet met zoogenaamde stafwijsheid beschouwd, de nieuwe helmhoeden — mocht hij ten aanhoore van een deskundige zooveel zeggen — prullen waren?... Zoo! — Door zulk eene toestemming aangemoedigd durfde hij wel zeggen dat het prullen waren, en nu was zijn gemoed gerustgesteld....

De stemmen verwijderden zich, het werd weer stil in den omtrek van het bureautje, waar de eenzame man nog altijd onbewegelijk naar de vensteropening zat te turen, den blik verzonken in de drukte en het gewoel daarbuiten, naar den golfslag van de zee des levens die meedoogenloos over treurende en weenenden heenrolt.

Is er — terwijl de resident al zijne behendigheid en talenten aanwendt, om vasten voet te krijgen op het voor hem zoo vreemde terrein — niet eene sombere echo in de lucht die hem waarschuwt voor wat hij gaat beginnen, die hem toefluistert, wat er zoo dicht bij hem, onverdiend wordt geleden?

Neen — woorden en onderdrukte snikken zijn slechts dunne lucht, en de lucht is zelfs in het bamboezen bureautje zoo opgesloten en afgesloten, dat de klanken die de kapitein uit wel trompetgeschal zouden moeten zijn om, door het levendige gesprek van den resident heen, hoorbaar te worden. En toch wordt in dat kleine vertrekje de woeste smartkreet opgezonden: „God! God! hoe is het mogelijk! Ben ik dan daarvoor gespaard in zoo menig uur van doodsgevaar, om de vlag onteerd en mijn werk vernietigd te zien?“

IV.

„Uw naam is Mokatita niet waar?“ vroeg de sergeant-majoor den klerk op een toon vol verachting, nadat hij dit woord in groote drukletters op de portefeuille gelezen had, welke de bruine jonkman onder den arm droeg.

Het was in het kompagniesbureautje, alwaar, op verzoek van den resident, een plaatsje aan zijn factotum zou worden ingeruimd om zijn schrijfwerk te verrichten.

Geheel versuft van de blijkbaar bovennatuurlijke scherpszinnigheid van den onderofficier, bleef de klerk hem met open mond, vol verbazing aanstaren.

„Ontken het maar niet,“ vervolgde de ondervrager op gestrengen toon. „Alle opiumkitten van Indië zitten vol van die Mokatitas!“ En zich tot de andere onderofficieren wendende, stelde hij den schuchteren jongeling voor als: „Heintje de smoker“ — eene roekeloze inspiratie, waaronder Heintje gedurende zijn geheele verblijf aan de kust te lijden had.

Zijne plechtige installatie scheen hem dan ook maar half te

bevallen en hoewel hij bijzonder veel haast betoonde om weer weg te komen, kon hij toch een scherp verhoor niet ontgaan aangaande de komst van zijn chef en diens geheime bedoelingen. De sergeant-majoor leidde, tot groote stichting der aanwezigen, de zaak op rechterlijke wijze in met de gebruikelijke informatiën naar naam, geboortjaar en laatste woonplaats, waarbij hij niet vergat, den beklagde, zooals hij hem noemde, te vermanen, de waarheid te zeggen en niets dan de waarheid. Maar het onderzoek deed spoedig uitkomen dat Heintje eerlijk zijn geestelijken toestand had opgesomd met de verklaring dat hij „niemendal niets“ wist. En het nieuwsgierige tribunaal bleef even wijs als het was.

Aldus op eigen combinatietalent aangewezen, begonnen de onderofficieren de groote gebeurtenis uit allerlei standpunten en gezichtspunten te beschouwen, te bespreken en te bedillen, waarbij het niet aan koene veronderstellingen en stoute gevolgtrekkingen ontbrak. De geopperde meening dat de vijand nu met rijksdaalders zou worden afgekocht, werd door den fourier met een afschuw verworpen, die niet grooter had kunnen zijn, indien hijzelf de fondsen er voor had moeten leveren. Ook de zwaarlijvige sergeant-menagemeester was van meening dat die mooie ronde achterwielen te goed waren om voor zoo iets te worden opgeofferd. De sergeant-hoornblazer, spaarzaam als altijd met de kracht zijner longen, bracht hiertegen in: dat er geld genoeg was — dat het een muzikale klank had — verschalkende kracht bezat — en dus maar rollen moest. Vondt men dit jammer — perfect! — maar dan achtte hij zijn gebeente ook te goed om te worden opgeofferd. Deze ontboezeming dwong den vorigen spreker de opmerking af, dat de muziek altijd achter het front bleef, en dus weinig kans had, iets anders op te offeren dan zijn asem. „Hoewel ze daar ook zuinig genoeg op zijn!“ beweerde eene andere stem.

Al wat de fourier vroeg, was te mogen weten of hij de komst van dien civielen dwarskijker niet vooruit voorspeld had, of hij niet reeds voor acht dagen tusschen twee haakjes in het kleedingmagazijn over den algemeenen toestand had gesproken en er bijgevoegd, dat de mot er in zou komen. Welnu, *dat* was het wat hij bedoeld had, de dubbelde die er bij was, kon het getuigen.

De algemeene aandacht wendde zich nu met zekeren eerbied

tot den dubbelde, die, behalve dat hij het gezag voerde, ook nog omgeven was van een geheimzinnig aureool van academiegeleerdheid, dat hij niet naliet van tijd tot tijd voor de oogen zijner onderhebbenden te doen glinsteren.

Hij wilde gaarne hulde brengen aan de profetische aanduidingen van den fourier — hoewel hij zich die „met de mot er in“ niet meer goed herinnerde — maar zij ontstaken vooralsnog weinig licht in de zaak die hun allen zoo na aan het harte ging. Zelfs de geachte kommandant — hij durfde zeggen, de hem bijzonder welwillend gezinde kommandant — was op dit punt erg geheimzinnig, maar had toch in de laatste dagen zekere teekenen van gemoedsbeweging gegeven, die — welke — enfin, hij hoopte spoedig door den geëerden chef in persoon te worden ingelicht en dan kon hij mededeelingen doen in *verbo magistro*. Want, hoewel het verhoor van den beklagde geene momenten had opgeleverd die tot de conclusie van een delictum wettigden, toch hield hij zich overtuigd, mijne heeren, dat de aanwezigheid te velde van dien jonkman, zoowel als van zijn baas, in strijd was met alle diplomatieke en staatsrechterlijke instellingen, die — welke — enfin, de heeren begrepen hem...

De fourier legde de beknopte getuigenis af „Nog al!“

Met een zijdelingschen blik op dezen begriper, ging de sergeant-majoor in zijne rede voort. Zoo ooit, zeide hij, dan was het bij deze treffende gelegenheid, dat de zuilen der eendracht, waarop hun kameraadschappelijken bond rustte, moesten blijken onverwoestbaar te zijn (hier werd eene hoorbare goedkeuring gemompeld, waartusschen echter ook de woorden „Koude bluf!“ en „Vlieg op!“ te onderscheiden waren), — zoo ooit, dan was het thans, dat hij moest kunnen rekenen op den steun van een collega dien hij niet noemen wilde, maar wiens medewerking wel eens iets te wenschen overliet. De fourier merkte hierop vinnig aan, dat de sergeant-majoor hem voor zijn part gerust kon noemen, dat hij zijn dienst klopte zoo goed als een ander, al kon hij niet, zooals een kameraad dien hij niet noemen wilde, met groote stadhuiswoorden uitpakken.

Na deze kleine schermutseling, die geen verdere gevolgen had, werd de rest van dien gedenkwaardigen dag door den sergeant-majoor daaraan besteed, dat hij, met behulp van den ordonnance, zijne loketkasten en verder bureaumeubilair meer naar den vensterwand verplaatste. Zodoende schiep hij in het

kleine vertrekje een ontruimd gedeelte, waaraan de helft der in het midden staande tafel en één bamboestoeltje zonder leuning, als inventaris werd toegekend. Dit afgescheiden en voor den klerk ingericht zitje, bestempelde hij met den naam „civiele zaken“, en zulks ter onderscheiding van „de kamers van oorlog“ zooals hij zijn eigen terrein noemde. Deze weidsche benaming had tevens ten doel, den halsstarrigen en weinig mededeelzamen klerk op zijne beurt een denkbeeld te geven van een voor hem ontoegankelijk heiligdom. Om de grenslijn tusschen beide departementen nog duidelijker te doen uitkomen werd er een krijtstreep aangebracht, die dwars over het midden van de tafel liep, aan beide zijden daarvan op den plankenvloer doorgetrokken werd, en zelfs tegen de wanden opkroop.

De volgende dag vond Heintje in „civiele zaken“ geïnstalleerd, zich bezighoudende met het eenige werk dat hij had kunnen bedenken, het linieeren van wit papier en zich het hoofd brekende met de vraag wat die streep te beduiden kon hebben. Hoewel weinig begrijpende van zijn zonderlingen tegenstander en de door dezen genomen afsluitingsmaatregelen, scheen toch zijn peinzende blik aan te duiden dat hij van beiden de allergeunstigste gedachten begon te koesteren. Ook het af en toe verschijnen van den ordonnance, wiens okkernotengezicht in elken naad en elke groef achterdocht uitdrukte tegen den vreemden indringer, was weinig geëigend hem met zijne nieuwe omgeving te verzoenen. Nog veel minder was dit het geval, toen hij door beide militairen de krijtgrens zag versterken met eenige takken scherpe doornbamboe, die als het meest geduchte chicane- en verdedigingsmiddel, met behulp van eenige stalen pennen, op het tafelblad en op den vloer werden bevestigd. Deze oorlogszuchtige voorbereidselen en vooral een paar daarnaast gelegde geweerpatronen — die den klerk een gevoel bezorgden, alsof hij elk oogenblik in de lucht kon vliegen — werden weldra gevolgd door nog verontrustender verschijnselen.

Heintje had, om zijn grimmigen vijand verzoenlijker te stemmen, nu en dan een onderdanig staartkwispelenden blik over de geduchte borstwering heen geworpen, toen hij eensklaps tot zijn schrik ontdekte dat de man die daareven nog stil had zitten schrijven, verdwenen was, zonder dat hij hem de deur had zien uitgaan. Hij had het gewaagd onder de tafel naar hem te zoeken, toen het langwerpige gezicht als door tooverkracht weer

verrezen was, om met spottende zelfvoldoening naar hem te kijken als naar het slachtoffer eener heilzame ontzetting. Het was den klerk daarbij koud langs den rug geloopt, maar nog grooter was zijne ontsteltenis, toen hij, het bureautje verlatende en nog eens over de trap naar binnen willende gluren, bij den kregeligen onderofficier eene verbolgenheid opwekte zoo heftig, dat hij genoodzaakt was, zich ijlings uit de voeten te maken.

Kortom — het optreden van den sergeant-majoor had alras ten gevolge dat de angstige jongeling zich zoo weinig mogelijk liet zien, en alleen in de uiterste noodzakelijkheid gebruik maakte van het ongestuvrijke vertrekje.

Want — zoo zou Heintje geredeneerd hebben, en iets van dien aard dacht hij zeker: als een man met holle oogen en naar achteren gekamde haren takken bij elkaar sleept om er een walletje van te maken en dan op eene kwaadaardige manier op en neer duikt, als een bever van een uitgestorven soort, — dan is het zeker dat hij niet recht te vertrouwen is.

V.

De glans, de grootheid en de pracht van het nieuwe gesternte, dat over de kust is opgegaan, neemt met den dag toe en de naam van deze zon is: Mr. Ludovicus Gerardus Jacobus Machtmans.

De heer Machtmans is wel is waar slechts assistent-resident, maar geen beleefd mensch in Indië — ook hem zelven niet — is het tot nog toe in het hoofd gekomen, dit woord anders dan „resident“ uit te spreken, en geen resident (ook niet die waarbij men niet beleefd behoeft te zijn) kan zich beroemen, zoo goed bij de regeering te staan aangeschreven als hij. *Plus royaliste que le roi*, is hij dan ook door en door autokraat en bureaunkraat. Hij verkondigt gaarne de stelling, dat 's konings onderdanen in de koloniën met dingen zooals eigen gevoelens, inzichten of denkwijzen niets uit te staan hebben, aangezien een verstandig bestuurder dit alles overbodig maakt; *vide* de javaantjes die in dit opzicht een waar modelvolk zijn. Hij wil wel toegeven dat de schepping, mits verdeeld in residentien, assistent-residentien en distrikten, eene nuttige inrichting is, maar hij vraagt u, meneer, wat er van het huishouden geworden zou zijn, indien zij, wien uitsluitend en alleen het recht toekomt van te

denken, niet ook het zichtbaar teeken daarvan droegen, indien zij niet als correctief voor de socialistische scheppingsgelijkheid, door eenige uiterlijkheden van gewone stervelingen te onderscheiden waren. Maar het is natuurlijk niet daarom, dat de resident, zoowel binnen als buitenshuis, zijn gegalonneerde pet op heeft — dit doet hij wegens de zinkings in het hoofd, zegt hij.

Van militaire wetenschappen heeft hij geen flauw denkbeeld, en zijne overtuiging dat zij volstrekt geen recht van bestaan hebben, pleegt hij in de uitspraak saam te vatten: een geweer afschieten kan iedereen. Ook is hij de meening toegedaan dat oorlogvoeren slechts een andere vorm van besturen is, en dat men die zaak dus zeer goed zonder veldheeren en gouden epauletten kan afdoen. Overigens staat hij bekend als een man van fijne beschaving, wiens statige deftigheid en afgemeten gebaren hem door zijne onderschikten bij een president van het Hooge Hof hebben doen vergelijken, en wel voornamelijk omdat hij, zooals zij met dure eeden verzekeren, zoo ontzaglijk beleefd op zijn poot kan spelen.

Sedert hij te velde is, heeft hij het voegzaam geacht, om een pince nez aan een koordje en eene binocle aan een riem te dragen — hoewel hij oogen heeft als een valk — en zich als verdere concessie aan zijne militaire omgeving, met rijlaarzen, sporen en karwats te vertoonen, welk kostuum dan ook niet nalaat hem zeker martiaal uiterlijk te verleenen. Hij is zeer vriendelijk en welwillend voor alle kleinere sterren die om hem rondwentelen, van den kapitein af tot de Atjeesche hoofden toe, welke laatsten hij echter officieel niet eerder kennen wil, dan nadat hij op plechtige wijze het bestuur heeft aanvaard. Wel heeft hij dadelijk na aankomst het gezag in handen genomen, maar het gewicht van de zaak en niet minder dat van zijn persoon vordert eene ceremoniële installatie — door hem zelven te verrichten natuurlijk — maar toch eene installatie *in optima forma*. Het wachten is alleen maar op de voltooiing van het residentshuis, aangezien de primitieve inrichting van de benting zich tot zulk eene plechtigheid niet leent.

De lange rij nieuwsgierige soldatenhoofden, waarmede de borstwering gedurende de werkzaamheden steeds gegarneerd is, gelooft niet aan een woonhuis buiten de wallen en heeft uitgemaakt dat het een exerceer- of gymnastieloods wordt. Onder

de blikken van dit kritiseerende publiek haasten zich de timmerlieden zooveel zij kunnen, bovendien nog aangespoord door de tegenwoordigheid van zijn hoogedelgestrenge zelve, die van tijd tot tijd in hoogst eigen persoon de benting komt uitstappen om eenige aanwijzingen te geven. Maar noch des residents belangstelling in het werk, noch de ontvangen inlichtingen van den bruinen secretaris — die zelfs de op hem afgezonden deputatie van twee fuseliers „mijne heeren“ genoemd had — kon de soldaten doen besluiten hun geloof aan een gymnastieloods vaarwel te zeggen, en hoewel er een bedenkelijk schudden onder de hoofdenrij op de borstwering ontstond, bleef zij toch des residents bewegingen volgen met eene nieuwsgierigheid en eene spanning, als verwachtte zij hem in 't naaste oogenblik de acrobatische oefeningen te zien aanvangen met het voltigeeren over een balk of eene plank. Het meer en meer uitkomen van de ware gedaante van het gebouw doet de toeschouwers echter weldra hunne vergissing inzien en nu er om de woning een drie meter hoog ijzeren hek opgeslagen wordt, dat met de daarachter geplaatste wacht- en schilderhuizen, het geheel volkomen stormvrijheid verleent, zijn ze het onderling eens, dat ze een versterkt voorwerk of een blokhuis voor zich hebben. En deze qualificatie deed hun oordeel waarlijk geene schande aan — het ding was maar weinig anders.

De resident beziet de zaak natuurlijk uit zijn oogpunt. Hij heeft — zooals hij eenige malen gelegenheid vindt op te merken — met de plaatsing van deze woning buiten de benting een zichtbaar en overtuigend bewijs willen leveren, dat in de nu ingetreden nieuwe periode geene beschermende forten of kanonnen meer noodig zijn.

Onnoodig te zeggen — en de resident spreekt er dan ook niet van — dat het volstrekt niet ter verzekering zijner persoonlijke veiligheid is, dat over dag tien en des nachts twintig sterke mannen met geladen geweren achter die ijzeren tralies de wacht betrekken! O foei neen! Deze uiterlijkheden dienen slechts het decorum, het prestige van den vertegenwoordiger van het hoogste gezag.

Maar wat ook de meening der militairen mag zijn, zeker is, dat de resident er niet naar vraagt. Hij is anders bijzonder welgemutst nu het werk ten einde loopt, en zelfs mededeelzaam. Met eene minzaamheid als ware hij een gewoon mensch, onder-

houdt hij zich met de officieren en wint over allerlei dingen hun raad in, al is het ook zonder zich het minst er aan te storen. En zoo komt het dat op dringend advies van de heeren — de resident had het liever niet gewild — ook de gouden pajong, het voornaamste waardigheidsteeken van den bestuurder, eene duidelijk zichtbare plaats verkrijgt. Als laatste toevoegsel en bekroning van het gebouw, wordt zij in haar houten rek, boven op de balustrade der voorgalerij opgesteld, waar ze juist ver genoeg boven het lage dak uitsteekt om wijd en zijd den rang en het aanzien van den bewoner te kunnen verkondigen.

Het was den vijfden dag na zijne aankomst dat de resident met deftige zelfvoldoening van uit de benting naar het voltooid huis keek en met den naast hem staanden kapitein de plechtigheid der installatie besprak, die den volgenden morgen zoude plaats hebben.

„Dus om tien uur zijn de officieren en hoofden bescheiden, niet waar, kapitein?“ vroeg hij op vriendelijken toon.

„Om tien uur, resident.“

„Goed. Dan zullen wij om zes uur de vlag bij mij hijschen.“

„Maar resident — er waait er immers een van de benting!“

„Dan zullen wij om zes uur de vlag bij mij hijschen,“ zegt de resident, zoo duidelijk dat het onmogelijk is hem verkeerd te verstaan. En met dezelfde minzaamheid als te voren: „Wilt u zoo goed zijn, die in de benting bij tijds te doen neerhalen, kommandant?“

Zijne vlag neerhalen!.. Ook dat nog! Verontwaardigt staart de kapitein den resident na die met lichten groet afscheid heeft genomen. Na zijn knevel tegen de haren in naar boven gestreken te hebben — een teeken van gemoedsbeweging dat zijne onderhebbenden zeer goed kennen en door hen met „gevaar-signalen geven“ wordt aangeduid — maakt hij eene driftige beweging om den ambtenaar te volgen, doch houdt zich zelve als het ware vast door zijn breede hand op de borst te leggen. Langzaam en veelbeteekenend met het hoofd knikkend, mompelt hij: „Zeker, zeker, resident, de vlag zal bij u waaien. Maar God helpe ons allen — lang zal 't niet duren!“

De gewichtige dag brak aan. Vonkelend als in goud en juweelen en de nevelen in golvende wolken voor zich uitdrijvende, rees de zon omhoog, geheel de schepping overstralende met die geheimnisvolle en overweldigende pracht, die de men-

schen gelooven dat voor hen alleen gemaakt is. Het heerlijk schoone morgenuur met zijne, door een zacht koeltje bewogen palmkruiden en kabbelende golfjes, met zijn dauwfrissche en aromatische lucht, scheen werkelijk een dag te beloven — zooals de resident niet anders verwachtte dat er komen zou. Maar met het hooger stijgen van de zon blijkt het alras, dat ook in deze breedte kookketeltemperatuur tot het wezen der schepping behoort, dat ook hier de witgloeiende pijlen overal doordringen, en dat zoo veel te gemakkelijker, daar zij door geene steenen muren of dichtgesloten villas kunnen worden afgeweerd. Zelfs het verblindend wit, dat in meer beschaafde streken van zonnezeilen en façades uitstraalt, ontbreekt hier niet, maar wordt in nog veel ruimere mate geleverd door de weergalooze schittering van den nog onbewegelijken oceaan. Het is dezelfde kookhitte, die nu drie weken geleden den dag heiligde, waarop de resident ten paleize toog, om met zijne gewichtige opdracht bekleed te worden. Ook de vlag — die hoog boven het residentshuis verkondigt, dat de trots bakovenhitte hun gang gaande zaken van staat nu naar Telok gekomen zijn — hangt even slap en stil als die van het werkelijke paleis dit voor drie weken deed. Zelfs eene kraai op den vlaggeknop zou niet ontbroken hebben, waren de troepen niet met tromgeroffel uitgerukt om zich als eerewacht voor de residentswoning op te stellen, hetgeen de vogels verjoeg. Toch bleef een geheele zwerm daarvan in de buurt, als gevoelden zij zich gedrongen, de ontbrekende, belangstellende bevolking te vertegenwoordigen, en zoo een weinig leven in de brouwerij te brengen.

Zich wiegende op de heete, in de zon glinsterende palmbladen, waren ze in woordenwisseling geraakt over de beteekenis van het schouwspel daar onder hen. Nu eens schenen zij het eens te zijn, dat het iets heel bijzonders was voor deze streek, dan weer barstten allen in eene heftige discussie uit, opgewekt door eene oude kraai, die de melankoliekste klaagtonen aanhief en, bij alle uitingen van bewondering of plezier, op een schorren toon bleef tegenkrassen.

Hen latende wiegen en krassen opent de resident, bekleed met galarok, steek en degen, de plechtigheid in de voorgalerij zijner woning. Een aan den wand hangende staalgravure van den Koning-admiraal, welke schilderij door eene geelsatijnen draperie is omgeven, vangt, als eene verkleinde uitgave, het

baldakijn in de audientiezaal te Batavia en doet een weinig troonachtigen glans afstralen op den eenvoudigen zetel daaronder waarop zijn hoogedelgestrengte nu plaats neemt. Om hem heen hebben zich in een halven kring de officieren en de Atjeesche hoofden neergezet. De zitting is begonnen met de traditioneele vijf minuten stilte, waarmede in Indië steeds dergelijke vergaderingen geopend worden; alle aanwezigen kijken in doffe verveling voor zich uit, en dat met eene strakheid en wezenloosheid, als waren zij op het punt van in versteening over te gaan. Alleen de nieuwe machthebbende veroorlooft zich eenige teekenen van leven te geven. Hoewel zoo stijf als eene kaars op zijn troon zittende, licht hij toch zijn deftigen onderkin zoover op, dat hij om zich heen kan zien, en in deze statige houding aanschouwt hij nu één voor één de leden van het gezelschap. Aanschouwt den kapitein: breed in zijn stoel gezeten, in gedachten verloren op zijn knevel kauwende en door zijne houding zoowel als door zijne eenvoudige wollen attila, meer op een pater-familias in den schoot der zijnen, dan op een aftredend bestuurder gelijkende. Aanschouwt de luitenants van het garnizoen (deze drie in één blik, omdat ze alleen daar zijn om het wat vol te maken) jolige, onverschillige gezichten, die echter met berusting en doodsverachting de vervelende staatsie onder de oogen zien, en alleen nu en dan een schiechtigen blik werpen op hun kommandant, als verdachten zij dezen van door verkropte ergernis zoo gevaarlijk te zijn geworden als een kruitmolen. Aanschouwt de heeren Roberts en Vermeer: de twee luitenants-postkommandanten, die voor deze plechtigheid uit de linie opgeroepen zijn; jeugdige frissche gestalten, die trots hun verschil in uiterlijk — Roberts is blond en breedgeschouderd, Vermeer donker en tenger — in hunne figuur veel overeenkomst hebben en met hun kapitein te zamen, een waardig trio vormen. Aanschouwt Toekoe Addar, den voornaamste der drie Atjeesche hoofden, bij wien achterdocht en fanatisme schuil gaan achter zware, ruige wenkbrauwen en op wiens gelaat lage hebzucht en trouweloosheid een stempel hebben gedrukt, die tevens den sleutel leveren tot de zonderlinge tegenspoeden van den Toekoe, tegenspoeden die, naar het heet, hem tot tweemalen toe van het Gouvernement vervreemd hebben, maar waartegen hij zich heeft schrap gezet, door steeds weer op nieuw al zijne gehechtheid en toewijding aan de regeering in de schaal van het

noodlot te werpen, die dan ook door toevoeging van eenige vaatjes met het merk der Utrechtsche munt, telkens weer naar onze zijde is overgeslagen. Aanschouwt de beide andere hoofden: Toekoe Nim en Toekoe Ramoe, iets jonger dan het oude heerschap, hem echter in niets toegevend wat betreft die eigenschappen en begaafdheden, waarvan een galgentronie steeds de spiegel is, al kijkt hij ook zoo onoozel mogelijk. Aanschouwt, op den achtergrond, zijn af en toe om den hoek kijkend factotum, den heer Mokatita, die met eene pen achter elk oor, zich nauwelijks zat kan loeren aan het verhevene schouwspel dat hem de hoop inboezemt, dat er nu eindelijk met het regeeren zal worden begonnen.

De plechtigheid gaat intusschen voort, doordien de resident opstaat om met afgemeten stem het Gouvernementsbesluit voor te lezen en zich zelven te installeren. Vooral bij het uitspreken der sacramentele woorden „Di atas nama baginda Maharadja Wolanda“ (in naam des konings) heeft hij iets indrukwekkends over zich dat alle aanwezigen met ontzag vervult, uitgezonderd misschien de Atjeesche hoofden, wier onontwikkeld brein zich nu eenmaal geene voorstelling kan vormen van een gouverneur of hoogen Panglima, die niet aanvoerder of oorlogsman tevens is. Maar wat deze Atjehers wel imponeert en hunne groote bevreemding opwekt is, dat zij de bekende goliathgestalte van den onderwerper van hun land daarbij eene ondergeschikte rol zien vervullen en dat met eene kalmte en eene gelatenheid, alsof alles zoo door hen beschikt en verordend is. Misschien is het hieraan toe te schrijven dat zij, nu tot teeken van onderworpenheid en gehoorzaamheid de „sembah“ gemaakt moet worden, dit wederom aan het adres van den kapitein willen doen. Maar nauwelijks heeft het oude hoofd zijne gevouwen handen vooruitgebracht om den zoom van des kapiteins kleeding aan te raken, of deze vangt, met een stalen gezicht, de uitgestrekte vingers in zijn groote vuist op en brengt ze in de richting waarin ze wezen moeten.

De geweren worden gepresenteerd, de trommen roffelen, de kraaien krassen bijval en de plechtigheid is ten einde. Haastig spoeden zich de deelnemers door den witgloeienden zonschijn naar hunne beschaduwde penaten, dingen die men in deze streek, zonder noodzaak, overdag niet verlaat, en weldra heeft de groote middagschittering de gansche kust in een bewegingloos en aamechtig zwijgen gedompeld.

En zoo was dan ook op dezen kleinen buitenpost der beschaving, waar de driekleur nog in kruitwolken wapperde, de ongeduldige vredesfictie op haar voetstuk geplaatst en had men, met de gewone ceremoniën aan zulke staatkundige experimenten verbonden, de wijzers van de klok des Tijds eenvoudig op het gewilde uur gezet.

VI.

Het was natuurlijk dat in een land, waar de „uitspattingen eener bandelooze pers“, zooals de minister van koloniën zich uitdrukte, onvaderlandslievende oppositie en twijfelzucht teelden, de zending van den resident nog al eenig geschrijf verwekte, en tot menig min of meer gepeperd hoofdartikel aanleiding gaf. Het Bataviasche oppositieblad „De Opwekker“ verklaarde in eene ontboezeming met het opschrift „Zachte wenken“ en op een toon gloeiend van edele verontwaardiging, dat zij niet wilde uitspatten, maar dat zij ook niet wilde inhouden wat zwartgallige ministers gaarne onderdrukt zouden zien. Neen, zelfs niet op het gevaar af, van het gebeente harer tegenstanders door alle redefiguren heen te moeten fijnstampen. Zij wilde niet hatelijk worden (zoo ging het blad voort in den beroemden ontkennenden stijl van groote parlamentsredenaars); zij wilde niet spreken van een minister die met de waarheid, zoowel als met de penningen der belastingschuldigen goochelde; zij wilde niet zeggen dat er met de eer van de vlag werd omgesprongen alsof eer en vlag beide vodden waren; zij wilde niet beweren dat de landvoogd zijn vredesgezant had moeten voorzien van Potemkin'sche koulissen, beschilderd met „landlieden spelende aan den vloed“; zij wilde niet spreken van eene nare komedie, aan het slot waarvan het miskende leger toch weer de kastanjes uit het vuur zou moeten halen; zij wilde niet zeggen dat de regeering totaal onbekwaam en onbetrouwbaar was; — neen! — zij wilde niets onaangenaams zeggen en daarom — zou zij zwijgen!

De meer bezadigde bladen waren het eens, dat de resident voorzien moest zijn van eene instructie gemerkt „Zeer geheim“, welk document eene uit het Indisch regeeringsreglement gekristalliseerde quintessence van geschrevene bestuurswijsheid bevatte, en dat zijne uitrusting aan papieren regeeringsrequisie-

ten, afkomstig van 's Lands drukkerij, in omvang verre overtroffen werd door die welke de Bataviasche goud- en zilvermeden geleverd hadden. Maar — zoo zeide men — al was het ook begrijpelijk dat de regeering eene politiek van schenkbladen, horologies en medailles goedkooper vond dan het opereeren met het zoo dure soldatenmaterieel — thans nu zij daarmede haar officieren den degen uit de hand sloeg, was de proefneming onverstandig, deloyaal en verwerpelijk.

— Onbekommerd over deze verre stemmen, en vervuld van de beste bedoelingen voor het geluk der nieuwe onderdanen, zetelde de resident met de hem eigene waardigheid achter het ijzeren hek, dat zoo duidelijk het overbodige van oorlogszuchtige verweer- en versterkingsmiddelen aantoonde. Eén ding ontbrak er echter aan om het doel van zijn streven, het onderdanengeluk, tot eene werkelijkheid te maken — de onderdanen zelve! — Want de drie hoofden der strandkampongs, die met enkele volgelingen de installatie hadden bijgewoond, konden trots den hun verleenden weidschen titel van „bevriende bevolking“ moeilijk onder deze rubriek gerangschikt worden. Bovendien bleek dit element, nu de ijzeren vuist van het militair gezag er niet meer op rustte, een vagabondeerende troep, een losbandig hoopje te zijn, dat zich tegen elke politie-verordening of bestuursmaatregel bleef verzetten, en zulks (zooals de uitdrukking luidde, welke de sergeant-majoor in een rapport van den kapitein had binnengesmokkeld) met „de driestheid van beulsknechten en de weerbarstigheid van zebras“.

Maar dit donker stipje aan den vredeshemel scheen geene schaduw te werpen op de hoop en de verwachtingen van den resident. Integendeel, het was zonneschijn in zijn gemoed en overal om hem heen. Het niet voorhanden zijn van onderdanen was wel is waar niet voorzien in zijn bestuursprogramma, maar het *savoir attendre* gold ook bij hem voor een der eerste regelen van staatsmanswijsheid, en hij twijfelde er volstrekt niet aan, of ook deze zaak zou terechtkomen zooals alles in Indië terechtkomt. Eene stem in zijn binnenste zeide hem dit, en die stem kon niet liegen: „Uwe kunde, resident! uw doorzicht en uw beleid, zijn mij waarborgen voor het succes.“

Het is dus zonneschijn in zijn gemoed, en in deze tevredene stemming heeft hij eene proclamatie aan de bevolking opgesteld, waarin hij de nieuw begonnen aera van vrede en voor-
1895 IV. 3

spoed te harer kennis brengt, en welk stuk — hij is er zeker van — een geheel anderen indruk zal maken dan de tot nog toe gebruikte militaire machtmiddelen. Ook ligt er iets bijzonder welwillends in den toon, waarop hij zijn factotum opdraagt, dit stuk in 't net te schrijven.

„Maar recht duidelijk, meneer Mokatita, — recht duidelijk, wat ik u verzoeken mag.“

Het klerkenhart springt op van vreugde: „meneer Mokatita“ heeft zijn chef gezegd.

„En dan“, vervolgt de resident, met zijn lorgnet spelend, „zult u wel zoo goed zijn den inlandschen schrijver van den kapitein — ik wil zeggen mijn inlandschen schrijver — hierheen te zenden, opdat ik hem instructiën geve betreffende de vertaling.“

„O zeker, resident!“

„Betrekkelijk de vertaling“, herhaalt de chef met een deftigen hoofdknik. „Juist. — Maar wat ik — èh — zeggen wilde, u behoeft dit stuk volstrekt niet te beschouwen als een document dat voor de militairen geheim blijven moet. Begrijpt u, meneer Mokatita? De kapitein mag het gerust zien.“

Hoewel het meer dan twijfelachtig is, of de klerk het wel begrijpt, maakt hij toch eene eerbiedig toestemmende buiging, waarna hij op een wenk van den resident heengaat om aan zijne opdracht te voldoen.

Het was een groot oogenblik in Heintjes leven, dat reeds verduisterd begon te worden door droevige vooruitzichten.

Het onvervuld blijven zijner eerezuchtige verwachtingen, gevoegd bij het vernederende besef, dat hij ook in zijne hoedanigheid van klerk of secretaris een tamelijk overbodig meubel was, had hem tot nog toe zeer ter neer gedrukt, en hem er op uit doen zijn om vóór alles den schijn te bewaren en ten minste in het oog der wereld als een lid van het regeeringscollegie te gelden. Daar hij zich onophoudelijk met dat eene denkbeeld bezig hield — dat geheel alleen in zijn hoofd zat en dus vrij den baas kon spelen — was ambtenaarshoogmoed zijn heerschende drift geworden. Uit dezen hartstocht had hij de erkenning geput, dat een rechtgeaard bestuurder en zijn personeel steeds overkropt behooren te zijn met schrijfwerk, weshalve hij het altijd erg druk had en nooit anders gezien werd dan in voorbeeldigen toestand van uitputting en vreeselijk met inkt bemorst....

Mokatita had zich dus uitgesloofd, en dat nog wel onder duizend angsten, daar hij zich binnen het bereik van zijn grimmigen overbuur, den sergeant majoor, nooit veilig achtte.

Maar nu gevoelde hij zijn moed herleven! — Nu had hij eene opdracht! — Het regeeren was begonnen! — Vol illusien en met een hart dat nu alle zwarigheden licht telde, betrad hij het bureautje. Al dadelijk trof het hem dat de krijtgrens van hare gevaarlijke toevoegselen was ontdaan. Zou de sergeant-majoor reeds weten welk gewichtig werk hij kwam verrichten en zou hij nu inzien dat hij hem veel te oneerbiedig behandeld had? — Maar nog grooter was zijne verrassing toen het bleke gezicht aan den overkant hem plotseling vriendelijk toeknikte en hij de met holle stem uitgesproken woorden hoorde: „Als de kamers van oorlog u met iets van dienst kunnen zijn, kameraad, kom dan gerust over de streek.“

Heintje kon zijne ooren nauwelijks gelooven en was eenige oogenblikken lang totaal verbijsterd. Dat het hocus-pocus van zijn onrustigen buurman dezen zelve was beginnen te vervelen en dat zijn dichterlijke geest naar krachtiger uiting zocht dan waartoe de pantomime alleen gelegenheid verschaftte, kwam natuurlijk bij den klerk niet op. Hij kon niet anders doen dan den sergeant-majoor uit alle macht aankijken — zoo groot was zijne verwondering. Eerst langzamerhand herstelde hij zich genoegzaam om het hoofdknikken van het langwerpige gezicht met dezelfde gebaren te beantwoorden. Maar hoe verblijdend deze plotselinge ommekeer van zaken ook was, toch toonde Heintje in zijn geheele uiterlijk dat hij de kamers van oorlog ten sterkste bleef wantrouwen. Het was niet dan schoorvoetend dat hij eindelijk gevolg gaf aan de herhaalde uitnodiging, om de merkwaardigheden aan de andere zijde van de streek te bezichtigen, waaronder het vulluik en het luchtige vertrekje met zoldering de hoofdrol vervulden.

„Ziet ge“, zeide de gastheer, toen zij in het ondervloersche hokje waren afgedaald, waar zij zich slechts bukkend konden bewegen, „een oceaan van ruimte; licht van alle kanten en boven uw hoofd een plafond zooals het een fatsoenlijk appartement betaamt.“

„Au!... ja wel, zeer aangenaam!“ bevestigde Heintje, die bij eene poging om naar boven te zien, al dadelijk zijn kruin tegen de balken van het plafond gestooten had.

„En overal doorstraling van heerlijke tochtjes!“ hernam de sergeant-majoor, met eene uitnoodigende handbeweging in het rond wijzende.

Wat de doorstraling betrof, hierin had hij gelijk, want de vier wanden bestonden slechts uit bamboe-latwerk dat de openingen tusschen de steenen noten opvulde, zooals gewoonlijk het geval is bij Indische huizen waar deze ruimte als kippenhok wordt gebruikt. Allerlei kunstjes en behelpstjes waren te baat genomen om de bewoonbaarheid der nare plek te verhoogen en haar zelfs een zeker air van fatsoenlijkheid te geven: gordijntjes die moesten doen gelooven dat zij voor vensters hingen; portières van zeildoek die eene groote ruimte heetten af te sluiten; schotten die veinsden niets te weten van krib en waschtafel die er achter stonden; schermen die van ingesloten eetketeltjes en sauspantjes fluisterden; kortom, het vernuft en meer nog de verbeeldingskracht van den bewoner hadden zich buitengewoon ingespannen om van dezen tempel van ongemak, vochtigheid en aardlucht te maken wat er met geene mogelijkheid van te maken viel.

„Zooals u ziet, eene zeer behagelijke zitkamer“, zeide de huisheer, het hoofd op hoogst ongemakkelijke manier als het ware intrekende, om den schijn te verwekken dat hij niet noodig had te bukken. „Een *buen-retiro*, geheel afgescheiden van de woelige wereld.“

Heintje trachtte, voor zoover zijne gebogene houding dit toeliet, een bewonderenden blik om zich heen te werpen en een gezicht te zetten alsof hij alles begreep. „En toch steekt er wat achter“, hernam de sergeant-majoor, die in de verrukking over de goed geslaagde mystificatie, nu al de geheimen zijner schepping begon prijs te geven.

„Gij denkt slechts één enkel comfortabel appartement te zien, niet waar?“ vroeg hij met een veelbeteekend knipoogje, „en dat is heel natuurlijk. — Maar let op, wat ik er van gemaakt heb“. — En hierop de verborgen hulpmiddelen van de woning aanwijzende en verklarende: „De ontvangkamer, meneer — de toiletkamer, meneer — de slaapkamer, meneer — de eetkamer, meneer — de bibliotheek, meneer — het studeervertrek, meneer — alles even onzichtbaar voor het oog van den oningewijde en alles even praktisch!“

Sprakeloos en met verwilderde blikken stond Heintje zijn gastheer aan te staren.

„En hier — eene harmonika!“ zeide de sergeant-majoor op het oogenblik dat hij van een muzieksalon afzag die hij in zijne woeste verbeelding aan de lokaliteit had willen toevoegen.

„Ge ziet, er ontbreekt niets aan!“

Daarop, Heintje bij den arm nemende, sprak hij op geheimzinnig vertrouwelijk toon: „Maar het mooiste en voornaamste van de inrichting is: ik ben hier zoo tamelijk veilig voor den ouwe.“

De verbazing van den klerk duidde op dit oogenblik zooveel niet-begrijpen aan, dat de spreker de welwillende toelichting inlaschte, dat hij met den ouwe den kapitein bedoelde. „Want papieren en stukken, ziet ge, kunnen hier gemakkelijk door de tralies gestoken worden, maar hij niet!“

Kortom, Heintje werd ingewijd in al de gerieven, gemakken, voordeelen, luchtjes en tochtjes, welke de woning van zijn zonderlingen kameraad aanbood. En al bracht hij ook de nieuwe vriendschap meermalen in gevaar, door al lofzingend over het logies, telkens zijn hoofd tegen de zoldering te stooten en dan even geregeld zijn smartkreet te verontschuldigen met een: „Belachelijk maar hoogst aangenaam!“ — zoo liep toch alles goed af.

Het was natuurlijk eene groote geruststelling en verademing voor den klerk, voortaan eendrachtelijk met den geduchten kameraad op het bureautje te kunnen werken. Wel is waar begreep hij er niets van, waarom de sergeant-majoor nu elken morgen naar den persoon van zijn chef informeerde en waarom hij telkens op Heintjes verzekering dat hij dezen niet nader kende, met een somber hoofdknikken antwoordde: „Maar ik ken hem wel!“ — toch gewende Mokatita zich spoedig aan deze zonderlingheid. Ook de verzen, welke de poëtische man hem af en toe met dramatische gebaren toegalmde, hadden niets verontrustends meer over zich, nu hij wist dat zij geene uiting van persoonlijke vijandschap inhielden. Met engelengeduld luisterde hij naar het gebrul van den Oorlogsgod die zijn bloedig zwaard donderend neerwierp om met een verdelgenden blik de krijgstrompet te steken. Maar nooit waagde het Heintje naar de beteekenis dezer ontboezemingen te vragen, waarvan de voordrager bovendien voldoende reden scheen te geven door

er bij te voegen: „gelijk de dichter zegt!“ Deze uitlegging deed den klerk die dingen beschouwen, als tot de dienstverrichtingen van den sergeant-majoor behoorende; en het deed hem in zijne onnoozelheid goed te weten, dat hij den man in zijne nuttige bezigheid kon ter zijde staan.

In dit licht beschouwd, kregen zelfs de met de lineaal gemarkeerde degenstooten, die hem aanvankelijk de oogen hadden doen toeknippen, en het hem toegebrulde: „Sterf verrader!“ iets verheffends en streelends, vooral als na zulk eene uitbarsting de sergeant-majoor hem triomfantelijk aankeek, en met een welwillend knikje scheen te vragen: „Wat zeg je er van?“

VII.

Al is er vooralsnog weinig te zien van de zegeningen welke het nieuwe bestuur over het land zal uitstorten, de persoon des machthebbenden, de resident zelf is des te zichtbaarder in den nimbus van voornamelijkheid die steeds en overal van hem uitstraalt.

Ook thans, nu zijn hoogedelgestrengede eene conferentie houdt met den kapitein en de beide uit de linie opgeroepen luitenants-postkommandanten, is hij als omgeven van een raadselachtigen lichtnevel van staatsgeheimen en staatsmanswijsheid, waarvan hij, bij hooge opdracht, de statige bewaarder schijnt. Zijn blik rust met eenige pijnlijke verwondering op de bestoven attilas en de beslikte rijlaarzen der jonge mannen, die zich blijkbaar geen tijd gegund hebben, hun door een langen rit gederangeerd toilet een beetje op te knappen. Zij schijnen er ook volstrekt geen gewetenswroeging over te ondervinden, want de breedgeschouderde Roberts ziet den grooten man met gepaste vrijmoedigheid aan, en als Vermeer zijne slanke figuur eenigzins gedekt achter zijn kameraad opstelt, is het alleen omdat hij altijd vol joligheid steekt, altijd een lijfdeuntje op de lippen heeft, en juist op dit oogenblik door de duivelsche aanvechting beziel wordt om te neurien: „Er waren eens twee lappertjes.“

Nog meer dan vroeger bij de installatie komt thans beider flink en mannelijk wezen uit, hoewel hunne gebruide trekken, evenals die van den kapitein, duidelijk dien eigenaardigen zweem van matheid vertoonen, die eene afschaduwing is van de vermoeienissen en de emotiën van den oorlog. Zooals zij

daar met ongedekten hoofde naast hun kommandant staan, valt vooral het gemeenzame in houding en uiterlijk, dat het veldleven hun allen als eene stempel heeft opgedrukt, bijzonder in het oog. Zelfs tot de blanke huidstrepen toe, die zich ook bij hen op het meer beschut gebleven gedeelte van voorhoofd en hals vertoonen en die zoo zonderling tegen de donkere, door de zon verbrande gezichten afsteken.

Tegenover deze eenigzins ruige en rooverachtige gestalten schijnt de resident inderdaad een wezen van hooger aard te zijn, zoo deftig, zoo zonder plooi of kreuk, troont hij daar in zijn kraakwit linnen (dat van de officieren heeft in de wasch te velde reeds een meer stillen tint aangenomen), zoo plechtig zijn zijne gebaren, nu hij zijne kin terecht zet, kucht, en met de hand wuift ten teeken dat hij zijne rede gaat openen.

„Naar hetgeen ik van onzen geachten kommandant vernomen heb“, zegt hij, op statigen toon de luitenants aansprekende, „zijn ook de heeren postkommandanten van oordeel dat die — concentratiezaak — enfin dat de opheffing van onze kleine postenlinie, de bevriende bevolking zou kunnen blootstellen aan — hm — aan eenige molestatiën van de zijde der kwaadwilligen.“

„Als u mij vergunt aan te merken, resident,“ valt de kapitein hier op in: „ik geloof gezegd te hebben, dat dit de bevolking weerloos overlevert aan de bloedige wraakneming des vijands.“

„Aan eenige molestatiën van de zijde der kwaadwilligen,“ zegt het bestuurshoofd nog eens met de verhevene kalmte van iemand, die boven alle verspreken en alle berisping daarover verheven is, „en daarom wensch ik van de heeren, die zelve op het terrein in kwestie aanwezig zijn, te vernemen, wat of zij zich onder die molestatiën voorstellen.“

„Dat ze er om koud zullen worden, resident,“ antwoordt Roberts vlug.

„Erom — koud — zullen — worden?“

De officier knikt bevestigend, met de verklarende woorden: „afgemaakt; om hals gebracht; doodgeslagen!“

„Zeer waarschijnlijk,“ stemt Vermeer toe, die zacht heeft zitten neurien, „want het is daar een ruwe boel — Toereloe! — O pardon! — ik wil zeggen dat moord en doodslag nog al voorkomen bij die luidjes.“

De resident werpt ook dezen spreker een blik van statig misnoegen toe en zegt: „U zult toch niet willen beweren, meneer, dat

die menschen elkander — verdelgen zullen, als wij concentreeren?“ De bedenkelijk opgetrokken wenkbrauwen echter en het met alle macht knikken met het hoofd van den officier, schijnt aan te duiden dat hij het verdelgen voor een der kleinste molestatiën houdt, welke dien menschen waarschijnlijk zal worden aangedaan.

„Ik zal dus daaromtrent bij de hoofden moeten informeeren“, zegt de civiele bestuurder na eenige oogenblikken van sombere stilte. — „Dan, resident,“ herneemt Roberts, „komt u bij den duivel te bie. . ., ik wil zeggen, dan komt u aan het verkeerde kantoor, want die zien de zaak nog veel donkerder in dan wij.“

De resident antwoordt met een zwijgend en veelbeteekenend hoofdknikken, alsof hij zeggen wilde: Dat zullen wij zien — „In elk geval,“ voegt hij er majestueus aan toe, „geconcentreerd moet er worden, dat is mijn uitdrukkelijke wil.“ — „Goed!“ zegt Roberts.

Na een oogenblik met gefronst voorhoofd voor zich te hebben uitgekeken, neemt zijn hoogedelgestrengte andermaal het woord. „Het is immers aan geen twijfel onderhevig,“ zoo verkondigt hij op een toon van gemoedelijke overtuiging, „of het terugtrekken der troepen zal in elk opzicht van zegenrijken invloed zijn voor het land. — Hier is een volk,“ zegt de resident, met een deftige handbeweging naar de tafel wijzende, alsof hij daar eenige rariteiten had uitgestald, „een volk dat voor het grootste gedeelte reeds de zegeningen eener westersche beschaving heeft leeren waardeeren, maar waaronder zich ook enkele verdoolden bevinden, die nog steeds — hm — slecht beraden zijn. — Wat is nu de actueele toestand? — Onze postenlinie“ — hij duidt eene scheidingslijn aan op tafel — „houdt die elementen van elkander verwijderd, belet dus het inwerken ten goede van de welgezinden op de verdoolden. Moet dit zoo zijn? Is dat wenschelijk? — Is dat de bedoeling? — Neen voorwaar!“ — Na met eene afwerende beweging de niet aan de bedoeling beantwoordende posten te hebben weggeschoven, vervolgt de spreker: „Dit verkeerde, met juistheid erkend hebbende, wenscht de regeering door opheffing der linie en door vermindering van troepen, duidelijk en beslist te doen uitkomen, dat zij eene aera van voorspoed en rust voor het land gekomen acht, dat zij van stonde af aan geen staat van oorlog meer erkent en dat de bevolking zich heeft te beschouwen als levende in vredes-

toestand.“ De resident herhaalt nog eens met zichtbaar genoegen zijne laatste woorden, schijnbaar zonder zich bewust te zijn van het bedenkelijk hoofdschudden en de bezorgde blikken zijner toehoorders. Integendeel, het is met verheffing van stem en met statige zelfgenoegzaamheid dat hij thans voortgaat: „Natuurlijk rekt de hooge regeering — zooals ik zelf de eer had uit den mond van Zijne Excellentie den Gouverneur generaal te vernemen — op het beleid, de kunde en het doorzicht van — hm — van de civiele en militaire autoriteiten, welke geroepen zijn haar te steunen in de schoone taak, waartoe — zal ik zeggen de Voorzienigheid? — het behaagt heeft haar te roepen.“

Terwijl hij met zalving en pathos dit slot uitspreekt en daarbij in de kamer rondziet alsof hij eene talrijke vergadering voor zich heeft, blijft er een somber zwijgen onder de officieren heerschen. Bijaldien hij gedacht heeft zijn auditorium een teeken van instemming af te dwingen of het te imponeeren, moet hij zijne vergissing wel inzien, nu hij die onbewegelijke, strakke gezichten ontmoet. Ja, een minder met zich zelven ingenomen redenaar zoude zich misschien gekrenkt hebben gevoeld door de scherp onderzoekende blikken, waarmede de kapitein hem onafgewend aanstaart.

Maar zoo hij al iets als teleurstelling mocht ondervinden, zijne deftigheid komt dit ras te boven.

Toch klinkt zijn toon hard en streng nu hij iets haastiger dan te voren vervolgt: „Natuurlijk was het te verwachten, dat de nieuwe staat van zaken niet met onverdeelden bijval zou worden begroet door de heeren militairen, die tot nog toe het gezag voerden. Maar aan hunne ijverige samenwerking met de boven hen gestelde machten is zoo veel te minder te twijfelen, als zij zal voortspruiten uit een gevoel van wederzijdsche achting en uit de overtuiging, dat van beide kanten geen hand breed zal worden afgeweken van hetgeen eer en plicht hun voorschrijven.“

De blik, die deze woorden vergezelt, heeft eene scherphheid, die aanduidt dat er een bepaald oogmerk onder deze gezegden schuilt. Dit oogmerk is, zich tegenover den kapitein bij voorbaat doof te verklaren voor het gerammel met zijn keten dat aanstaande is, en tevens de onontvankelijkheid aan te toonen van alle toekomstige klachten over civiele bestuurs-maatregelen.

De kapitein schijnt op dit punt zijne eigene gevoelens te hebben, en geeft misschien een wenk daarvan door de manier waarop hij in zijn zware knevels grijpt en zijne gevaarsignalen hijscht. Maar hij bedwingt zich en werpt alleen een vonkelenden blik op den spreker.

De resident verzoekt den kapitein om verschooning: „Hij wilde zeggen?“

„Alleen dit,“ antwoordt de gevraagde op schamperen toon, „dat u nog geen tijd bepaald hebt, waarop wij met ons aandeel aan die schoone taak kunnen beginnen; ik meen met die concentratie. Komaan resident,“ vervolgt hij met den nadruk van iemand die eindelijk zijn verkropt gevoel lucht geeft, „u heeft gehoord dat mijne officieren mijne inzichten deelen omtrent de heillooze gevolgen die deze ontruiming zal na zich sleepen. Hoe kan dan dit alles uw vertrouwen en uw toevorzicht vermeederen? Ik weet niet of u zelf kunt afwijken van de roekelooze opdracht die u hierheen voerde; of u zelf het gevaar niet kunt of niet wilt inzien! Voor u en uwen lastgever echter kome de verantwoording! Want ééns zal deze gevraagd worden!“ Het was met schokken afgeloopen, gelijk een beschadigd uurwerk, en had zelfs het reusachtige lichaam, waaruit het kwam, in trillende beweging gebracht.

Kalm maar geducht barst thans de verontwaardiging van den resident los.

„Kommandant!“ zegt hij, zich oprichtende in eene houding, welke de galerij der gouverneur-generaals van Indië in het paleis te Batavia eer zou aandoen, „veroorlooft u zich eene hoonende kritiek over de regeeringsdaden van“ — hier moet hij eerst nog eens rondzien, daar hij twijfelt of hij waakt of droomt — „van zijne Excellentie den Opperlandvoogd?“

„Ik meen u allebei,“ antwoordt de kapitein met opgeheshen gevaarsignalen. „U wilt zijne glorie deelen, resident, sta dan ook naast hem in zijne gevaarlijke onderneming!“

De blikken, waarmede de twee mannen elkaar wederkeerig meten, schijnen vuur te spuwen, zoo vonkelt het daarin. Op dit oogenblik trilt een dof dreunen door de lucht en doet zich de rollende donder van verre kanonschoten hooren. De officieren steken luisterend hunne hoofden op, zelfs de trotsche blik van den resident neemt eene vragende en tegelijk verstoorde uitdrukking aan.

Hoe somber welsprekend die ernstige stem ook waarschuwt voor hoogmoed en verblindings, voor den zelfgenoegzamen ambtenaar heeft zij die beteekenis niet — voor hem is zij slechts eene ergerniswekkende herinnering aan toestanden, die hij gekomen is af te schaffen.

De luitenant Vermeer maakt van de gelegenheid gebruik om het gesprek af te leiden en geeft de verzekering, dat de vijandelijke benden steeds overmoediger optreden, resident, nu de patrouilles ophouden.

Met nog een donkeren blik nu en dan in de richting van den kapitein, zegt de resident: „Als de bentings weg zijn, zullen ook de samenrottingen ophouden; van een overmoedig optreden is mij niets bekend. Wat bedoelt u daarmee?“

„Ik meen dat er eene groote gisting heerscht in die streek,“ antwoordt Vermeer. „Overdag voert de wind ons een ver gesuis en gebrom als uit een bijenkorf tegemoet,“ — de spreker bootst het verre gegons na, dat wel iets van eene walsmelodie heeft, — „en des nachts hoort men in de missigrits beratippen ¹⁾ dat het een aard heeft!“

„Een of ander feestgedruisch!“ zegt de resident met een toegeefelijk glimlachje.

„Morgen breng...! ik bedoel dat het werkelijk beratippen is, resident,“ vervolgt de luitenant, vol ijver en geheel in zijne zaak opgaande. „Onderling opruien weet u? Opwinding door middel van fanatieke gezangen en gebeden, die dan in woeste kadans, in refrein uitgebruld worden, ongeveer zoo: Hill'-allah! Hill'-allah! Hill'-allah! steeds wilder, resident: Hill'-allah! Hill'-allah!“ roept Vermeer, die meegesleept door zijne voorstelling en zijn muzikalen gedachtengang, de Hill'-Allah's met hopsasa's en faldera's begint af te wisselen.

De resident wacht met een strak gezicht, tot de dweepzieke voordracht heeft uitgewoed. Vermeer sluit zijne opvoering met zulk een woest tralala! dat hij er zelf van schrikt en er in één adem op laat volgen: „Hemel! ik vergat daar — ik wou maar zeggen, resident, dat het ginds een spektakel is — een lawaai. .“

¹⁾ beratippen van „Ratib“ = het gemeenschappelijk opdreunen van godsdienstige formules in steeds sneller tempo en met steeds gillender stemmen, zoodat de in zoogenaamde godsverrukking opgaande deelnemers, behalve eenige zinlooze klanken, alleen nog maar de formule: La illaha ill' Allah = „Daar is geen God dan God“ laten hooren.

„Alsof ze den duivel tot kapelmeester hebben; zeker!“ vult Roberts hierbij aan. „En dan, resident,“ zegt hij op zijne beurt, „als ik mij onbewimpeld mag uitdrukken“... „Geheel onnoodig meneer Roberts!“ stuit de resident hem. „Ik heb het reeds volkomen begrepen!“

Luitenant Roberts buigt dankend. Hij is verheugd te ontwaren, dat de resident den stand van zaken kent, anders had hij nog willen opmerken dat de Atjehers zeer zeker den reuk er van moeten weghebben, dat wij weer iets zullen uithalen dat koren op hun molen is.

De resident herhaalt nog eens de verzekering dat hij reeds volkomen ingelicht is.

Roberts heeft in dat geval niets meer te melden, alleen veroorlooft hij zich er beleefd op te wijzen, dat eene ontruiming der posten onder het vuur van den vijand eene gewaagde onderneming kan worden. Dat het dus hoogst wenschelijk zoude zijn, indien de beweging door de hier aan het strand aanwezige troepenmacht werd ondersteund.

De resident heeft met een soort van statige berusting ook dezen spreker aangehoord, en zegt nu op afgemeten toon: „Ik heb er veel op tegen dat aan deze beweging — het was immers beweging zooals u zeide? — zooveel gewicht wordt toegekend, te meer daar toch de politie in het ontruimde gebied achterblijft, om de orde te handhaven.“

Roberts kan de verzoeking tot eene ironische ontboezeming over die ontzagwekkende politie niet weerstaan en vraagt nu met het onnoozelste gezicht van de wereld: „Mag ik dan de bezorgde bevolking, die reeds begint te twijfelen of wij onze belofte tot bescherming onzer onderdanen wel gestand zullen doen, met deze toezegging geruststellen? Mag ik de kleinmoedigen onder hen verzekeren — want anders begrijpen ze het niet — dat de politie van elk molest hun aangedaan oogeblikkelijk proces-verbaal zal opmaken, opdat de uiterste gestrengheid der wet kan worden toegepast?“

„Dat, meneer Roberts,“ zegt de resident, tot barschheid toe deftig wordende, want hij vindt dat de jonge officier wat al te vlug bespraakt is, „zal wel geheel overbodig zijn.“

De luitenant dankt, maar meent nog iets te moeten vragen en zegt: „U bedoelt dus, resident...?“

„Ik bedoel: geheel overbodig,“ herneemt de resident op

denzelfden toon en met een blik alsof hij zeggen wilde: „Ik ben geen gewoon mensch, en als ik zeg: geheel overbodig, moet dit niet als eene onvoldoende omschrijving worden opgevat.“ Roberts buigt berustend en zwijgt.

„Wat nu die beweging zelve betreft“, vervolgt de resident, zich tot den kapitein wendende, „zoo wensch ik dat deze met zoo weinig mogelijk militair vertoon plaats hebbe.“

„Met uw verlof, resident“, laat zich thans de aangesprokene op beslist toon vernemen, „dat is iets dat mij alleen aangaat. Ik ben zoo vrij u er op te wijzen dat de concentratie der troepen en de manier waarop ze zal geschieden, eene zuivere militaire aangelegenheid is, eene oorlogshandeling die geheel alleen tot *mijne* competentie behoort. Dat ik de verantwoording daarvoor met niemand kan deelen. Mocht u dus deze zaak naar uwe eigene inzichten willen regelen, of daaromtrent voorschriften willen geven, dan moet ik u beleefd verzoeken mij eene geschrevene order te doen toekomen. Dan houdt mijne verantwoordelijkheid op.“

Men hoort den resident zeer duidelijk eene krampachtige ademhaling doen, eer hij weer spreekt.

„Heb ik u wel verstaan?“ zegt hij. „Heeft u gezegd dat deze zaak eene uitsluitend militaire aangelegenheid is?“ — „Om u te dienen, resident, eene uitsluitend militaire aangelegenheid.“ — „Ter uwer verantwoording alleen?“ — „Zeer zeker, alleen ter mijner verantwoording.“

De resident blijft den kapitein met statige verbazing aanstaren. Deze knikt hem bevestigend toe, en zegt als tot besluit: „Alleen eene schriftelijke order heft mijne verantwoording op en doet ze op uw persoon overgaan.“

„Op mijn persoon overgaan, meneer“, herhaalt de resident met ontzaglijke deftigheid.

In de dreigende stilte die hierop volgt, klinkt het half onderdrukt „Haptschie!“ van den luitenant Vermeer bijna als eene verlossing, hoewel men dit geluid, als het niet al te oneerbiedig was, voor een gedempt lachen had kunnen houden.

„Dan meneer,“ zegt de resident na een poosje van snuivend ademhalen, den kapitein weer aansprekende, „zal ik, ter beoordeeling van hetgeen hier verder geschieden moet, met — hm — mijne instructie te rade gaan.“ En terstond daarop zich van zijn zetel verheffende, laat hij er op volgen: „Ik

geloof mijne inzichten duidelijk te hebben ontwikkeld. Wenschte een van de heeren nog nadere toelichting?"

Het blijkt dat geen van de heeren nadere toelichting wenschte.

„Ik dank de heeren!“

De resident neemt met eene wuivende handbeweging afscheid van de officieren, die insgelijks zijn opgerezen en laat daarop zichzelf met eene statige buiging uit.

VIII.

Het is stil geworden in de conferentiekamer.

Roberts en Vermeer zijn op hun chef toegetreden en houden elk een zijner handen omklemd, die hij hun in eene opwelling van hartelijke genegenheid en gemeenschapsgevoel heeft toegestoken. Eene poos lang staat de kleine groep zoo zwijgend en met bezorgde gezichten voor zich uit te staren.

„Hij kan het toch onmogelijk meenen!“ roept Roberts eindelijk driftig uit. „Hij kan toch geen opdracht hebben de posten in te trekken en met zijne politie oorlog te voeren!“

De kapitein vergenoegt zich den jongen man met een weemoedig peinzenden blik aan te zien.

„God straffe ons!“ vervolgt Robert, warm wordende, „dat zou immers heeten het werk van jaren zwoegens vernietigen! dat zou immers een prijs geven zijn van onze gansche verovering!“

De kapitein knikt somber toestemmend. Er lag iets van de matheid van een afgestreden man in zijne anders zoo klankvolle stem, toen hij antwoordde: „Hij is slechts een werktuig, Roberts; achter hem staat de man, dien hij mij verweet dat ik hoorde, toen ik van de eenmaal komende verantwoording sprak: de gouverneur-generaal!“

Andermaal ontstond er een zwijgen: de raadselen der hoogere politiek, wier spookachtige schaduwen voor het eerst voor beide jonge mannen opdoemden, vervulden hen met te veel ontsteltenis, dan dat zij hun indruk daarvan in woorden hadden kunnen kleeden.

Daarbuiten heerschte het wreede, wigtloeiende zonlicht en lag de groene kust onder de sidderende luchtlagen aamechtig te zietogen. Alom doodsche stilte en onbewegelijkheid; zelfs de dampige waterspiegel van den oceaan glinsterde als eene logge oliemassa en wekte geene enkele gedachte aan frischheid

of leven op. Men hoorde niets dan het onmetelijk insectengegons, het eeuwige dag- en nachtlid der tropen, snerpnd, schril en tremoleerend, alsof de gansche van hitte trillende atmosfeer klankgevend geworden was. Af en toe, als er eene heete ademtocht door de vensterjalouziën drong, werd het trage ruischen der branding hoorbaar en rook men de scherpe Indische strandlucht, een zoete geurenmengeling van koraalriffen, rottende planten, zand en zeewier. Het was een oostmoessondag in zijne meest ondubbelzinnige beteekenis, in zijne meest ontzenuwende en afmattende werking.

Maar Roberts scheen hieronder nog niet te lijden, hoe druk hij het ook had met zijn verhit gelaat koelte toe te wuiven. Integendeel, hij was vol energie, vol ongeduld en verontwaardiging, toen hij uitriep: „Maar de feiten logenstraffen immers de opvatting dier heeren! De feiten zullen de natie de oogen openen!“

„De natie?“ antwoordt de kapitein met droevigen glimlach. „De natie, beste jongen, voert dezen oorlog niet. Het is een kabinetskrijg van diplomaten, door de heeren van Koloniën en van Buitenzorg in Indische aangelegenheden ondernomen en waarin de staatslieden naar welgevallen kunnen knutselen en experimenteren, zonder dat de natie zich daarin betrokken gevoelt. God behoede ons volk voor de lautheid en de onverschilligheid, waarvan het blijk zoude geven, indien het zich hier werkelijk in oorlog wist. Neen geloof mij, het doet dit niet!“ Hij herhaalde nog eenige malen als in sombere overpeinzing „het doet dit niet,“ toen hij zich zelve onderbrak met den uitroep: „Nu genoeg hiervan!“ En met nog luider stem tegen Roberts, die weer wilde beginnen: „Neen! neen! ik doe niet meer mee; ik heb voor vandaag genoeg!“ Maar eerst moest hij nog eens de groote hand op de borst leggen, als om zichzelf te helpen om diep adem te halen, voor hij op opgeruimd toon kon uitroepen: „Zie zoo! Nu van wat anders!“

Na deze ontboezeming trad hij een weinig terug en monsterde de gestalten der beide officieren met een blik van welgevallen die duidelijk aantoonde, dat zijn soldatenhart een wollen velduniform schooner vondt dan een goudgeborduurd galakleed — „Eigenlijk“ sprak hij knipoogend en op schertsenden toon, „moest ik mijne postkommandanten weer als de weerlicht naar de linie terugjagen — moest ik niet? Maar

dat zou jammer zijn," vervolgde hij met een bewonderenden blik op hun bestoven uiterlijk. "We zullen dus eerst nog eene sluippatrouille naar de benting maken, al was 't maar om de soldaatjes ook eens te laten kijken en de kameraden hier aan 't strand jaloersch te maken. Maar gij moet vóór den donker in de linie terug zijn. Hoe lang rijdt ge er over?"

"In gestrekten draf, drie kwartier" antwoordde Roberts.

"Goed, dan hebben wij nog twee uren vóór ons. Met klokslag vijf kunt ge beiden weer in den zadel zitten, den dolenden ridder uithangen en vragen wat de wereld kost. Het was ook mijn schoonste tijd, de luitenantstijd!

Al keuvelend verlieten zij de residentswoning om onder de schaduw der strandpalmen naar de benting te wandelen.

"De chineesche toko is opgedoekt," vertelde de kapitein onder het gaan, "de ratten verlaten het zinkende schip, maar ik heb nog juist bij tijds een kistje champagne kunnen machtig worden, het laatste van zijn soort. Daarvan zult gij beiden proeven, omdat ge er zoo goed uitziet; daarmede zulle wij klinken op —" en zich plotseling met levendigheid tot Roberts keerende: "Waar is uw vrouwtje? Hebt ge het amazontje niet meegebracht?" Vóór dat Roberts kon antwoorden, had de kapitein hem staande gehouden door zich vlak voor hem op het pad te plaatsen, met den vinger op hem te wijzen en in komieke verontwaardiging uit te roepen:

"Waarachtig! ik zie het aan zijn gezicht, hij heeft ze in de linie gelaten, en dat in strijd met het kontrakt!"

Lachende antwoordde Roberts: "Als ik haar meegenomen had, op den tocht door het onveilig terrein, zoudt u de eerste geweest zijn mij te laken en, wat het kontrakt aangaat, zoo heb ik alleen beloofd dat zij mij overal zou volgen waar zij met haar paard komen kon. Maar bij die grootmoeder," zeide hij met den duim over zijn schouder naar de residentswoning wijzende, "had Roodkapje zeve weinig lust om te komen en misschien het paard ook niet."

"In strijd met het kontrakt!" klaagde de kapitein, nog steeds Roberts den weg versperrende. "Juist vandaag zou haar frisch en vroolijk wezen ons bijzonder goed gedaan hebben!" Daarop even plotseling afbrekende als hij begonnen was, gaf hij haastig het pad vrij en wendde zich tot Vermeer met de woorden:

"Aardig bedacht van de soldaten, om haar Amazontje te

noemen, niet waar? Wat eene flinke en moedige vrouw! Dat is wat anders dan die teere, bleekneuzige, porceleinen poppetjes, die in elk paard een wild dier en in elk pistool een vulkaankrater zien! En dan dat kontrakt!" voegde hij er opgetogen aan toe, terwijl hij Vermeer aanstiet om hem dit gewichtig punt duidelijk voor oogen te voeren. "En rijden! En schieten!" De herinnering van hetgeen hij daarvan gezien had dwong den kapitein een bewonderend fluitje af, dat door den muzikalen Vermeer terstond met eenige trillers en dubbelslagen versierd werd.

"Het is waarlijk te veel eer voor mij en mijne vrouw," zeide Roberts met eene schertsende buiging.

"Niet te veel, want ze schiet op tien passen schoppen-aas uit de kaart!" hernam de kapitein die er hardnekkig op uit scheen te zijn alleen op deze eigenschappen van strijdvaardigheid te wijzen.

"Wat ik het meest bewonder," zeide Vermeer, "is, dat zij daarbij zoo echt vrouwelijk en liefdallig blijft in geheel haar wezen, — heb ik niet gelijk, kapitein?"

Het duurde eenige oogenblikken voordat de aangesprokene plotseling en als uit een droom ontwakende antwoordde: "Jawel, jawel, ik heb maar weinig scherpshutters bij de compagnie die het haar zouden nadoen!" En zonder den glimlach op te merken die de luitenants onderling wisselden, bleef hij met een afgetrokken gelaat voortstappen.

"Dat is zeker," hernam Vermeer na eene pauze, gedurende welke hij zacht had loopen neuriën, "dat gij een gelukkige kerel zijt, Roberts, en dat de kapitein en ik eigenlijk met wroeging vervuld moesten zijn over onzen ongehuwden staat."

Daar deze zinrijke ontboezeming niet den minsten indruk scheen te maken op het gezelschap, begon Vermeer met een strak gezicht te fluiten, welk bedrijf hij echter weldra staakte om de volgende stelling te verkondigen: "Indien de regeering slechts wilde begrijpen, welk een machtigen, moreelen invloed de tegenwoordigheid alleen reeds van eene beschaafde vrouw op de soldaten te velde uitoeft, zoude zij de komst der dames op het oorlogsterrein zeker meer aanmoedigen!" Met deze beschouwing had de spreker meer geluk, want de kapitein viel hem terstond bij met de woorden: "Zeer juist, mijn jongen; die dappere vrouwtjes zijn hier van groot

nut, men moest wat royaler zijn met hunne toelating, vooral nu men toch het beginsel niet kan handhaven, dat de dames hunne echtgenooten te velde niet mogen volgen. Dat zou in 't belang van de zaak zelve zijn, hoewel, — en hier blonk zijn gelaat van schalksche pret — „ik het gezicht van den uitrukkenden kolonnekondant wel eens zou willen zien, als hij een paar van die lieve schepseltjes met het geweer op schouder in 't gelid vond staan, prat op het bekomen recht, hare mannen in den oorlog te vergezellen!“

De veronderstelling van zuik een verschijnsel deed Vermeer zoodanig in verrukking komen, dat hij midden op het pad eenige danspassen uitvoerde, welke gevoelsuitingen met meer of minder hevigheid bleven aanhouden, totdat de heeren de benting bereikt hadden.

IX.

Na eene begroeting en een kort onderhoud met de kameraden van het garnizoen, die alle drie aan de poort stonden om iets van den uitslag der conferentie te vernemen, volgden de beide officieren hun gastheer in zijn logies. Het eerste wat zich hier aan de blikken van het kleine gezelschap vertoonde, was het okkernootenhoofd van den ordonnance, met bijbehorende, tot een saluut uitgespreide vijf vingers. De kapitein gevoelde zich aangenaam verrast, hem op zijn post te vinden, want aangezien dit heerschap zich dikwijls in ongelegenheid, dat is: in de provoost, bevond, wist zijn chef nooit zeker of hij hem te zijner beschikking had of niet. Het bevel van den kapitein, een der flesschen met gouden koppen te laten opmarcheeren, werd met een dorstig knipoogen en zalig hoofdknikken ontvangen en weldra parelde het schuimende vocht in de glazen.

Met een hartelijken wensch op de lippen, maar het hart vervuld van geheime bekommernis, dronken de mannen elkan- der toe. De kapitein ontwikkelde eene vroolijke drukte, te vroolijk om natuurlijk te zijn, en scheen er geen besef van te hebben, dat zijn blik af en toe staroogend afdwaalde, de voort- hollende gedachten achterna. Hij poogde te drinken, maar

bleef met het glas in de hand als wezenloos in het vertrek rondkijken, alsof hij zich bedacht voor welk meubel het goed zou zijn, als het met den inhoud werd begoten. Eerst de stem van Vermeer, die hem voorstelde een dronk te wijden aan het afwezige amazootje, deed hem weer tot zich zelven komen. Alsof hij op eene misdaad betrappt was, zoo snel goot de kapitein de champagne in zijne keel, waarop hij trachtte zoo onbevangen mogelijk te glimlachen, maar de hoest, waarin hij schoot en de tranen die hem daarbij uit de oogen geperst werden, deden deze poging jammerlijk mislukken. Het was roerend om te zien, hoe de goedhartige reus zichzelf geweld aandeed om zijn bezorgd en eerlijk gezicht in overeenstemming te brengen met zijne plichten als gastheer.

Op dit oogenblik lieten zich naderende stemmen vernemen, waaronder een diepe bas, die de woorden uitte: „Wat? champagne? Dat klinkt immers volstrekt niet naar champagne!“ Bijna terzelfder tijd verscheen de spreker, geleid door den ordonnance, in de deur van het logies. Het was eene korte, gedrongene figuur, gedost in een stijf gesteven wit buis, dat hem als eene ton om het lijf zat, een dito broek, zeil- doeksche schoenen en een platte zeemanspet, welk laatste kleedingstuk het ronde, van vergenoegdheid straiende hoofd maar half bedekte, of liever gezegd, door een mirakel van evenwicht, daaraan scheen te blijven hangen, — kortom eene erg zoutwaterachtige gestalte.

„Heere mijn tijd, daar is Dop!“ riep de kapitein uit, wiens gelaat bij deze verschijning terstond was opgehelderd. Ook de beide luitenants toonden door hunne uitroepen van her- kenning en blijde verrassing, dat de aangekomene moeielijk een meer gelegen tijd voor zijn bezoek had kunnen kiezen.

„Dop! beste vriend!“ sprak de kapitein, te midden van het algemeen handgedruk, „is het eindelijk weer eens vliegend stormweer, dat we je terugzien?“

„Juist! cykloon uit het noordoosten, zooals altijd bij zulk eene hitte!“ klonk eene zware stem uit het wijde buis, en na een vergenoegd gegriinnik uit dezelfde diepte: „zoudt ge het ook niet denken?“

„Natuurlijk denk ik dat!“ antwoordde de kapitein lachend, „anders zouden wij je immers niet hier hebben, oude zeebeer!“ En daarop den zeebeer op armslengte van zich afhoudende, om

hem des te beter te kunnen overzien: „Nog altijd volmaakt dezelfde, nog altijd de oude Dop!“

Dop, die de bescheidenheid zelve was, en die nauwelijks op de pijnbank bekend zou hebben dat hij een anderen naam droeg dan dien welken zijn vriend de kapitein hem gaf, werd in de wandeling meneer Doppers genoemd (wat ook zijn naam niet was, want hij heette Doppinga), en was hiermede best tevreden. Hij schikte zich trouwens overal in en had zulk een gelukkig temperament, dat hij zich zeiven ieder oogenblik in verrukking kon brengen, zonder andere reden dan het besef dat men hem gaarne mocht lijden. Hij was eigenaar en gezagvoerder van de handelsstoomer „de Condor“ en had zich door zijn naief, eenvoudig en rondborstig wezen tot eene uiterst welkome verschijning gemaakt op Telok. Met schip en equipage, door het Indisch gouvernement gehuurd voor het transport van vivres en materialen, had hij zijne periodieke reizen tusschen Groot-Atjeh en Penang zoo weten in te richten, dat hij ten gerieve zijner vrienden nu en dan de strandbenting kon aandoen. Maar hoe erkentelijker men zich betoonde voor zijne belangeloze diensten in het verkeer met de buitenwereld, en hoe hartelijker hij te Telok ontvangen werd, des te ijveriger was Dop er op uit om zijne bezoeken voor te stellen als zijnde geheel onafhankelijk van zijn wil. Te dien einde had hij niet geschroomd de elementen er bij te halen, om als eenige aanleidende oorzaak te dienen, en zoo gold bij elk zijner verschijningen de stilzwijgende opvatting dat vliegend stormweer hem had gedwongen een noodhaven op te zoeken.

„Want,“ had Dop bij gelegenheid gezegd, „de regeering vergoedt mij de kolen niet die ik op een omweg verstook, ik kom dus nooit vrijwillig.“ Men wist dit laatste wel beter en was hem er des te dankbaarder voor. Om de heeren ook nu er aan te herinneren, dat zijne tegenwoordigheid aan geene andere oorzaken kon worden toegeschreven dan de reeds bekende, achtte Dop zich gerechtigd nogmaals de geheimzinnige aanduiding te herhalen, dat er een orkaan uit het noordoosten woei en dat hij hoopte dat zijn vriend Rid (zooals hij den kapitein bij verkorting noemde) het ook zou denken. Deze woorden gingen vergezeld van zulk een schalkachtigen blik, en het goedige vollemaansgezicht vertoonde daarbij zulk eene mengeling van barschheid en half onderdrukte vroolijkheid, dat

het waarlijk iemands hart goed deed er naar te kijken.

„Dop, beste kerel, dat was weer eens een heerlijke storm!“ zeide de kapitein, zijn bezoeker een zetel aanwijzende.

„Zoo, zoo, zoo!“ grinnikte Dop „vindt ge dat? Neen, neen, neen!“ liet hij er tegenstribbelend op volgen, toen de gastheer hem met zachten dwang op den stoel wilde doen plaats nemen, „ik heb waarlijk geen tijd om te blijven.“ Maar eindelijk toegevend aan den druk op zijne schouders, schoof de korte gestalte in het ronde buis als een tooneelkijker in elkander, totdat zij goed en wel op een vouwstoeltje zat. Het wijde kleedingstuk echter — dat wel een harnas geleck, zoo hard en stijf was het — bleef daarbij als een kapluifel naar achteren uitsteken. „Nu, een minuutje dan!“ zeide Dop, een gevuld glas uit de handen van den kapitein aannemende. „Maar bedenk dat ik niet vrij over mijn tijd kan beschikken. Ge weet: de kontrakteerende partijen, het gouvernement van Nederlandsch Indië ter eener zijde en de gezagvoerder van het stoomschip Condor, de heer Sypke Wijbrand Dop ter anderer zijde...“

„Ja wel! ja wel! daar hebben wij van gehoord!“ riepen de officieren als in koor. — „Goed,“ zei Dop, „de heeren weten dus dat ik aan termijnen van aankomst gebonden ben, en dat ik, als het geen *force majeure* was...“ — „Gezegend zij de *force majeure!*“ onderbrak hem de kapitein — „mij hier niet zou hebben laten praaïen,“ voltooide Dop. — „Geen denken aan!“ meende Roberts. — „Juist! geen denken aan,“ stemde Dop toe, waarop hij vervolgde: „Het was dan ook alleen maar om mijn leverancier te bezoeken, dat ik effentjes aan den wal kwam. Maar toen ik op de pier stond,“ hier wierp de spreker onder zijne wenkbrauwen door een loozen blik op het gezelschap, „en het vroolijke spektakel van deze champagnefui in de verte hoorde, kon ik natuurlijk niet nalaten een bijleggetje te maken in de benting. Kon ik wel? Gezondheid samen!“

Het knipoogje dat deze woorden vergezeld, en de manier waarop Dop, na zijn glas te hebben geleefd, de platte pet over het kortgeknipte haar naar achteren schoof om des te beter te kunnen lonken, waren van eene onbeschrijfelijke schalkschheid. Daarop, zich in eens herstellende, als vreesde hij zich onvoegzaam te hebben gedragen, wendde hij zich, heel stemmig en deftig kijkend, tot Vermeer met de woorden: „En meneer Vermeer, nog altijd vroolijk bij deze hitte?“

„Zooals men 't neemt,“ antwoordde de gevraagde. „Ik kan anders mijn plezier wel op —“

„En meneer Roberts?“ vervolgde Dop met eene buiging aan dit adres, „nog altijd evenals vroeger (hier maakte hij de beweging van het rijden) met mevrouw door dik en dun, van heb ik jou daar?“ Roberts zette groote oogen op; Vermeer proestte het uit, en de kapitein schudde lachend zijn hoofd, terwijl hij een ernstigen toon poogde te leggen in de vermaning: „Dop! Dop! wat ben je toch een rare vent!“ Maar Dop was te zeer vervuld van het onderwerp waarbij hij nu was aangekomen om zich in zijn beschouwingen te laten storen. — „Het moet toch een heerlijk iets zijn, zoo'n paard!“ sprak hij met de aan zeelieden eigene bewondering voor deze dieren en met een kwijnenden blik van verrukking. „Zoo vóór de wind, over heg en steg, het veld in te lensen, dat zou ik ook wel eens — — — Doch neen!“ onderbrak hij zich zelve, verschrikt over deze koene wenschen „dat zou voor mij niet deugen.“

— „Wel, waarom niet, meneer Doppers!“ protesteerde Roberts. „Waarom zou u het niet eens probeeren, als het u zooveel plezier doet. Mijn paard staat tot uw beschikking.“ — „Is hij tam?“ vroeg de zeeman met een blik vol begeerlijkheid, terwijl hij reeds bij voorbaat het stijve buis begon glad te strijken, in het duistere vermoeden dat dit weerbarstige kleedingstuk wel een hindernis kon worden bij de voorgestelde genieting.

„Laat je niet vangen, Dop!“ riep de kapitein waarschuwend hiertusschen, „je zoudt je nek breken!“

„Ik zie er van af, meneer!“ haastte zich Dop met eene afwerende handbeweging te verklaren, waarop hij, tot zoen voor het plotseling afbreken der onderhandeling, den luitenant in warme termen bedankte en hem gelukwenschte met zijn bijzonder officierachtig uiterlijk, welke vriendschapsbetuigingen hij besloot met het beleefde verzoek, hem bij een vin te mogen nemen.

Maar zelfs te midden der opgewekte stemming was Dop aan de verdachte stilte blijven denken waarin hij het gezelschap verrast had en was de achterdocht hem bijgebleven, dat er iets niet in den haak moest zijn. Hij meende ontdekt te hebben dat zijn vriend Rid een somberen ernst onder gedwongen vroolijkheid verborg en ook nu betrapte hij hem weder daarop. Een paar vragende blikken in die richting geworpen, waren met een geruststellenden hoofdknik beantwoord geworden,

maar nu ook deze uitbleef, nam Dop's gezicht een even strakke uitdrukking aan als dat van den kapitein. Zijn eenvoudig en gevoelvol hart was niet alleen vervuld van bewondering maar ook van warme toewijding voor den kloeken officier, van eene vriendschap nog even vurig en oprecht als in de dagen waarin zij ontstond, toen gemeenschappelijk doorstane vermoedenissen en gevaren den stuurman bij de Gouvernements-marine en den luitenant van de landmacht hadden te samen gebracht. En hoewel Dop het de natuurlijkste zaak ter wereld vond, dat de genegenheid van den in intelligentie en beschaving boven hem staanden man af en toe een zweem van nederbuigende welwillendheid over zich had, — toch deed het hem in het egoïsme zijner vriendschap pijn, te denken, dat zijn vriend Rid een verdriet kon hebben, zoo voornaam, dat hij het niet met hem mocht deelen.

Hij had zijn zeemanspet afgenomen en bleef zoo, met de hand over de stoppelharen van zijn achterhoofd strijkende, in het rond zitten kijken als een beeld van berustende verslagenheid.

„Kom, kom, oude kameraad!“ zeide de kapitein, zich plotseling zijne plichten als gastheer herinnerende, „laat mij u nog eens, met het glas in de hand, bedanken voor de blijde verrassing die gij ons bereid hebt. Ik geloof, ik had zoo iets als een voorgevoel er van, toen ik gisteren de gelukkige bezitter werd van dezen feestwijn!“

De oude kameraad scheen ook een voorgevoel te hebben, maar hij verzwolg het met een teug champagne.

„En wij,“ zeide Roberts, den gast geestdriftig toesprekende, „wij, die in de linie zoo recht hebben leeren waardeeren welke onschatbare diensten uwe vriendelijke bemoeiing — — —“ — „Als ge nog één woord zegt, loop ik weg!“ onderbrak Dop, van zijn zetel oprijzende, den redenaar.

Na een oogenblik een bullebijtersgezicht te hebben vertoond, als zwijgende waarschuwing voor de heeren, om niet weer op dat thema terug te komen, sprak Dop plotseling op levendigen toon: „Maar à propos, heb ik daar om de noord niet een nieuw plankenhuis zien staan?“ — En in een ommezien was hij aan de deur, om een onderzoekenden blik in die richting te werpen. — „Ja wel, het staat er nog,“ zeide hij terugkeerende. „Ik dacht half en half, Rid, dat ge er zelf in zoudt wonen, maar die soldaat met het gekalfaterde gezicht wees mij den

ouden weg. Maar als het uw huis niet is, van wie is het dan?"

"O dat?" zei de kapitein zoo onverschillig mogelijk, "dat is het logies van den resident. Maar wilt ge nog niet eens drinken, Dop?" — "Van den resident?" vroeg de ander met groote ooggen en zonder op de uitnoodiging te letten. "Wel ja!" bevestigde de kapitein op een toon als gold het de meest bekende zaak ter wereld. "De resident die van Java gekomen is."

Daar dit de zaak volstrekt niet duidelijker maakte, vroeg Dop verder: "En dat gele ding dat daar boven het dak uitsteekt?" — "Dat is de gouden parapluie."

"Zoo — o!" zeide Dop, alsof er een licht voor hem was opgegaan, hoewel hij er hoe langer hoe minder van begreep. Hij staarde zijn vriend eenige oogenblikken als wezenloos aan, voor hij tot de vraag kwam: "En — wat is dat voor een man?"

"Och, dat is zoo'n man — !" Deze uitvoerige beschrijving dwong Dop een somber en wantrouwig hoofdknikken af, waarmede hij al de aanwezigen één voor één bedacht. Daarop, eene ingeving volgend, wipte hij weer naar de deur om ook het verdachte huis in dit onderzoek te betrekken. En daar, op den drempel heen en weer draaiende en zijne aandacht verdeelende tusschen de geheimzinnigheid van daarbuiten en die van daarbinnen, trachtte hij vergelijkingen te maken die hem tot eene gevolgtrekking konden voeren. Deze methode scheen werkelijk vrucht te dragen, want al spoedig begon Dop, zonder zijn observatiepost te verlaten, met het hoofd naar den kapitein te stooten, als inleiding tot de plechtige verklaring: "Wil ik u eens wat zeggen, Rid? Naar mijn bestek houd ik het er voor, dat die meneer met zijn gouden parapluie u verduiveld slecht bekomt!"

Weinig vermoedende hoe juist hij geraden had, trad hij weer naar binnen om zijn gevoelens nader toe te lichten. toen hij eensklaps met opgeheven voorvinger staan bleef. Uit zee was de langgerekte, schrille toon van een stoomfluit hoorbaar geworden. "De Condor is klaar, ik moet weg!" klaagde Dop, wiens trouwhartig gezicht spijt en bezorgdheid verried — De ontdekking van dien resident, had hem, zooals hij zich later uitdrukte, "in de midscheeps" getroffen, zoodat hij er geheel van overstuur was geraakt.

"Die man is niet pluis, Rid," sprak hij bij het afscheidnemen met holle stem. "Hij kan niet pluis zijn, dat moet ik je nog effentjes zeggen."

"Maar Dop, oude jongen! haal je toch geen muizennesten in het hoofd!" hernam de kapitein op geruststellenden toon. "Ge denkt toch niet dat die resident mij kwaad zal doen, wel?" Hij was lachend opgestaan en zag nu als een reus op zijn kleinen vriend neer.

"Maar hij doet je verdriet aan, Rid, zoo groot als ge zijt."

"Hij geeft mij veel te doen, Dop, anders is het niet. Roberts kan het getuigen."

Roberts knikte en scheen te verlangen om maar beëdigd te worden.

"Maar nu van wat anders," zei de kapitein. "Wanneer komt ge terug, Dop? Over eene maand?"

"Hoe kunt ge zoo iets vragen, Rid!" riep Dop gekrenkt uit. "Alsof ik tot nog toe niet altijd — dat wil zeggen bij stormweer — de kust heb aangedaan! Maar de bepaling van dit tijdstip hangt van de regeering af: de kontrakteerende partijen, het Gouvernement van Nederlandsch Indië ter eener zijde, en — — —"

— "Ik weet het, ik weet het, brave ziel!" zei de kapitein lachend, "ik vroeg maar voor alle zekerheid." Daarop, zich tot zijne officieren wendende: "Wie van de heeren gaat mee, Dop naar boord brengen?"

"Niemand!" viel Dop met nadruk hierop in. "Ge weet, ik kom en ga altijd op mijn manier, zonder loods."

Onder veel handdrukken en ontoering wenschte de kleine zeeman zijn vriend een voortdurend welzijn, maar met het hoofd boven water en des noods met den kop in den wind. Ook van de beide luitenants nam hij een hartelijk afscheid, waarbij hij nog gelegenheid vond, om, met een geheimzinnig knipoogje op den kapitein, een van Vermeers uniformknoopen de aanbeveling toe te fluisteren: "Fluit hem af en toe maar wat voor, dat zal hem verstrooien." Den verbaasden officier nog eens bemoedigend toeknikkend en voor de anderen met zijn pet zwaaiend, verdween Dop van het hoofd naar omlaag. Het stijve buis bleef hardnekkig tot het laatst.

W. JAEGER.

(Vervolg in het volgend nummer.)

TOGA EN DEGEN.

X.

Hoewel de zon niet meer in het zenith vlamde en de barakken reeds breede schaduwen wierpen op het heete binnenplein, gleed er af en toe nog een gloeiende ademtocht door de benting, als van een groot fornuis dat afwisselend geopend en gesloten wordt. Nog altijd heerschte de stralende blakerende middaghitte, en het was dus voor Roberts en Vermeer, die een langen rit voor zich hadden, volstrekt geene teleurstelling geweest te hooren dat Dop van geen geleide naar boord wilde weten. Misschien speelde deze overweging mede eene rol in de hartelijkheid waarmede Vermeer de ontboezeming uitte: „Een edel mensch, die meneer Doppers!“ „Door en door!“ bevestigde de kapitein, „en ik ben blij dat hij nog niets weet van de omwenteling hier; het zou de eerlijke, trouwe ziel te veel verdriet doen.“

„Dat is zeker,“ meende Roberts „dat die resident hem danig in het hoofd zal spoken.“

Vermeer deelde dit gevoelen. „Vooraf,“ zeide hij, „als dit ook moet geschieden door dik en dun, van heb ik jou daar!“ Hij wilde de zaak als naar gewoonte in maat en rijm verder uitspinnen, toen Roberts, die zijn horlogie geraadpleegd had, hem plotseling in de rede viel met de woorden: „Alle duivels, Vermeer, het is de hoogste tijd voor ons!“ De aanduiding dat hij geheel en al gereed was om zijn vriend te volgen, werd door Vermeer in allegro-tempo en in de uitnoodiging gegoten, om dan maar „Vooruit — teruit — tuit — tuit“ te gaan.

Haastig werden de glazen geledigd en de paarden voorgeroepen.

„Eéne aanbeveling nog,“ zeide de kapitein weemoedig glimlachend, terwijl hij zijn gasten naar buiten geleidde. „Bedenkt

beiden dat ik niet meer het hoofd ben; dat de onderscheiding aan dien rang verbonden *hem* toekomt!" En met een hoffelijke handbeweging, wees hij in de richting, die reeds eenmaal door Roberts met den duim over den schouder was aangeduid. „Overigens, blijft ge uwe bevelen van mij ontvangen. En nu — tot weerziens! Kijkt goed uit onderweg en rijdt snel door!”

Hij had elk der jongelieden eene hand gereikt. Zij hielden deze vast omklemd en het was voor die handen goed dat zij zwaar en sterk gebouwd waren en de herhaalde forse drukken konden weerstaan, waarmede de luitenants zijgend trachten aan te vullen, wat zij niet zeggen konden maar wat des te duidelijker uit hunne oogen sprak.

Een vlug opstijgen; een haastig terechtrukken in den zadel; een kort geklapper van hoeven, en weg waren ze.

De kapitein klom op het banket der borstwering vanwaar hij den galopperenden gestalten nog een groet toezond, voor dat ze in den donkeren boschrand verdwenen.

Met eene oneindige leegte in het hart, bleef de kapitein naar den boschrand staren, die, scherp tegen het avondrood afgeteekend, meer en meer tot eene reusachtig donkere massa samensmolt, vol van stille en sombere majesteit.

Het besef dat ook de laatste kans verloren was, om den resident het heillooze van zijn toeleg te doen inzien, dat de ontruiming van het gewonnen gebied niet meer verhinderd kon worden en dat het onherroepelijke vonnis geveld was, hetwelk de vrucht van jaren zwoegens en strijdens met schromelijke lichtvaardigheid prijs gaf en vernietigde, vervulde hem met eene stille wanhoop, met een doffen angst, gepaard aan eene opwelling van woede tegen de scheppers en de voorstanders der onzalige vredesfictie.

Aan zich zelve dacht hij daarbij niet meer. De jarenlange gewoonte aan het looden juk der lijdelijke gehoorzaamheid en der militaire dienstbaarheid, de strenge school van eer- en plichtgevoel, van geduldige resignatie en zelfverloochening, hadden het karakter van dezen man reeds te zeer gelouterd dan dat in het thans zoo fel bewogen gemoed ook slechts eene enkele snaar van eigenbelang konde trillen, — hadden hem reeds te hoog geplaatst, dan dat er bitterheid over bedrogen baatzucht kon liggen in zijne verkropte verontwaardiging, en in de kramp-

achtige greep waarmede hij gras en wortel uit de borstwering rukte en in zijne breede vuist verfrommelde.

Neen, hij treurde niet om een verwoesten droom van eigen grootheid of roem, maar om den ondergang der schoone verwachtingen die hij voor zijn land had gekoesterd, om den blaam, geworpen op dat wat hem het hoogste en het heiligste was: de eer van de vlag. In de verhevenheid zijner smart was hij zich zelve niet eens meer bewust dat hem een grievend onrecht was aangedaan, niet eens bewust welke antieke grootheid van ziel er stak in mannen van zijn slag, die met bescheidene en stille toewijding, zonder opgemerkt te willen worden, zonder aanspraak te maken op eenige aardsche of hemelsche belooning, zelfs niet op eene martelaarskroon, de zwaarste offers brengen, die een mensch brengen kan: het recht van zich zelf te zijn en het eigene leven.

Eene onzichtbare hand doorbladerde voor hem het boek zijner lotwisselingen en deed gestalten en tooneelen aan zijn geest voorbijtrekken, die een ongewonen glimp van smartelijke herinnering hadden behouden.

Hij zag zich zelve als ouderloozen knaap terug in het huis van zijn pleegvader en in gezelschap van de kleine Marie, het eenig kind, de oogappel en de trots van den rijken koopman. Als jongeling ontwaakte hij in eene wereld, die door de tegenwoordigheid zijner jeugdige gezellin, als door eene geheimzinnige openbaring, tot een hemel werd. Maar reeds aan den ingang van dit Eden zag hij zich door eene ruwe stem teruggedreven die hem, den onbemiddelden wees, van het besef wist te doordringen dat eene niet te dempen kloof hem van de rijke erfdochter scheidde. Hij had zijne opkomende liefde met geweld onderdrukt; de dankbaarheid tegenover zijn weldoener, de rechtschapenheid en de eer lieten hem geene andere keus.

Dit was de eerste bittere kelk van lijdelijke gehoorzaamheid, van zwijgend berusten en afstand doen. Hij zag zich zelve na eene lange scheiding in dat huis terugkeeren als officier: een vroeg ernstig, bijna eenzelve man; hij zag zich plotseling op nieuw tegenover de schoone Marie en voor de verzoeking geplaatst die hij meende overwonnen te hebben.

En andermaal stond de Engel met het vlammenzwaard voor zijn paradijs om hem te waarschuwen dat hij zijne eer zoude bezoedelen, door eene zoo diepe teug uit den geluksbeker, die hem gereikt werd.

O nog lang, lang naderhand voelde hij het zachte beven van hare hand op zijn arm, zoo plechtig als ware het het sidderen van een engelenvleugel geweest en zag hij dat gezichtje voor hem oprijzen met de uitdrukking van dat oogenblik: half verwonderd, half verwijtend. O nog lang, lang naderhand zag hij dien blik in den droeven glimlach overgaan, waarmede zij hem verzekerde dat hare liefste wenschen voor zijn geluk en voorspoed met hem gingen, waarmede zij hem vaarwel zeide met den naam van Broeder, — en verdween.

Hij had vergetelheid gezocht in emotiën en gevaren, had zich meer en meer overgegeven aan de bekoring die er voor zoovele naturen ligt in het staal van den degen en in den glans van den oorlog en was in zijn beroep opgegaan met eene tot het uiterste gedrevene toewijding.

En toch moest het daar zijn, te midden van het krijgsveld dat zij hem opnieuw verscheen; dat de gansche droom van liefde en zaligheid weer voor hem oprees, met de onbarmhartige schoonheid van het voor altijd verlorene en met de overweldigende duidelijkheid van het noodeloze zijner opoffering. Want de schitterende verschijning, die hem daar plotseling voor oogen trad, als het ideaal van eene soldatenvrouw naar zijn hart, die elegante amazone, fier te paard, die hij maar al te wel herkende — zij was tóch de levensgezellin van een onbemiddeld officier geworden en volgde zelfs haren man in het veld!

Van dat bange uur af had hij met nog meer nauwgezetheid, met nog meer ijver en stille berusting aan de beslomeringen van zijn werkring zich overgegeven en in den kruiddamp een bedwelmingsmiddel gezocht, totdat hij de pijn niet meer voelde. Als aan een reddend anker had hij zich vastgeklemd aan de taak, die op zijne schouders rustte en had hij onafgewend den blik gericht gehouden op het schoone doel, dat hij voor de eer van zijn land nastreefde, één en al plichtgevoel, één en al toewijding, één en al zelfverloochening! — En ook dat was nu een ijdele droom! — Afstand doen! Altijd afstand doen!

Eene kermende zucht ontwong zich aan zijne borst. Verschrikt richtte hij zich op, want nu eerst bemerkte hij, dat hij met beide ellebogen op de borstwering leunde en het hoofd in de handen had laten zakken.

Het was doodstil om hem heen, het groote zwijgen der zwaarmoedige schemerstonde scheen nog dieper en nadrukkelijker geworden te zijn, nu men niets anders hoorde dan het eentonig suizend geritsel der strandpalmen en het zacht gemurmel van den oceaen. De steeds zwarter en spookachtiger wordende woudrand, de onweerstaanbare melancholie van het wegstervend licht en leven, en de lange met snelle schreden op hem toekomende schaduwen, wekten een somberen weerklink op in zijn gemoed, als waren het even zoovele geheimzinnige voortteekenen van naderende onheilen.

Hij moest er aan denken, hoe spoedig misschien de vijand zich de intrekking der posten zoude ten nutte maken om naar de kust door te dringen; hoeveel bloed er nutteloos zou worden vergoten. Hij moest er aan denken, hoe nu alles anders zou worden en hoe spoedig wellicht de schoone jonge amazone, die nooit en nimmer mocht weten, wat er in hem was omgegaan, op dezelfde plek zou staan waar hij nu stond, en hoe die heerlijke roode lucht daarboven dan misschien eene afspiegeling zoude zijn van vuurgloed en aschhoopen, van dood en verwoesting. Hij moest denken aan zijne volslagen machteloosheid om de gevaren te bezweren, die hij in aantocht wist en waarvan hij reeds de doffe aankondiging meende te hooren in de verre kanonschoten, die op dit oogenblik de lucht doortrilden en die zijn onversaagd hart plotseling met onverklaarbaren schrik vulden.

Allerlei sombere visioenen verzezen voor zijn geest, vermengd met de droombeelden van dat wat had kunnen zijn en niet was, en in den bitteren weemoed, die hem overstelpte, ontsnapte hem andermaal de droeve verzuchting: „Afstand doen! Altijd afstand doen!”

XI.

Van alle schadelijke begrippen welke nog in het staatkundig en openbaar leven in Indië voortwoekeren, van alle giftige plantjes, die in de tropische broeikasatmosfeer welig tieren, zijn er weinige wier werking zoo noodlottig is en die zooveel onheil hebben gesticht als de door het gouvernement zelf gekweekte verwarring en dooreenmenging van burgerlijk en militair gezag,

en zelfs het stellen van het eerste boven het laatste, in streken waar het zwaard nog aan het woord is.

Het is de door overschatting van het civiel element, door verkeerd inzicht en antimilitarisme geteelde twistappel, die reeds in vredestijd op den vruchtbaren bodem van onjuist verdeelde bevoegdheden opschiet.

Menig onheil is dan ook voortgesproten uit deze wrijvingen tusschen burgerlijke en militaire autoriteiten, menige veelbelovende carrière is vernietigd geworden door die onzalige conflicten, die in den gepensioneerden kring van elke goedkoope Nederlandsche provinciestad hunne slachtoffers hebben en waarvan in elke Kamerzitting tal van klachtadressen luide getuigen.

Als zaadkorrels der oneenigheid die overal gezaaid liggen, geven deze kwestieën, waar zij ontkiemen, aanleiding tot eindeloos geschrijf en gewrijf, waarbij eerst de betrokken partijen, dan de ter zake gehoorde chefs en eindelijk de van advies dienende autoriteiten er op uit schijnen te zijn om elkander over glibberige antecedenten te doen tuimelen, door zinledige formaliteiten te sleuren en tegen muren van woorden op te jagen, en die, al hadden zij elk voor zich even veel gelijk als zij te zamen genomen dit zouden hebben, ten slotte toch niets anders bereiken dan het vicieuse systeem andermaal te doen zegevieren en nog vaster op zijn troon te bevestigen. Deze verderfelijke vrucht is het, die de tot eenzelfde taak geroepen zonen van eenzelfde vaderland tegen elkander in het harnas jaagt en een samenwerken voor de goede zaak meestal illusoir maakt, die telkens opnieuw ergernis wekt, kwaad bloed zet en haat en vijandschap zaait. Het is eene bekende zaak, dat geen officier en geen ambtenaar over een dezer kwestieën vijf minuten samen kunnen praten, zonder het op alle punten oneens te worden of zonder dat een van beiden, met een medelijdend schouderophalen voor de geestelijke bekrompenheid van den ander, plotseling naar den welstand van mevrouw begint te informeren.

Al dit heillooze geharrewar, al dit gehaspel, al deze conflicten met hunne treurige, voor het prestige van den staat zoo noodlottige gevolgen, vloeien uit geen andere bron, worden door niets anders geïnspireerd en hebben geen anderen grond dan de onberedeneerd toegepaste en door de ambtenaarswereld als een Evangelie hoog gehouden leus: *Cedant arma togae!*

Dat de resident als hoogepriester van zulk eene leer het

bestaan van andere inzichten of meeningen, zoo niet als eene onmogelijkheid, dan toch als eene onbegrijpelijke dwaasheid beschouwde, zal wel geene verwondering baren. Het was dan ook van hem niet te verwachten, dat hij eenig begrip of medegevoel zou koesteren, voor de ontzettende zelfverloochening die hij van den kapitein kwam vorderen. Hij vond hem enkel een flink sabreur, en die menschen moesten er ook zijn; daarbij een ontzettenden pruttelaar, maar die toch verstandig genoeg was om hem, den civielen bestuurder, te geven wat hem toekwam. Over het algemeen een geschikt subaltern-officier, wiens militaire stroefheid zich zeer wel met zijne eigene voorname deftigheid verdroeg.

Betrekkelijk zijne verhouding tot den kapitein ging de resident van de volgende gezichtspunten uit: dat het van zelf sprak, dat het ondergeschikt zijn aan een ambtenaar van zijn rang, aan eene autoriteit, die ten alle tijde voorbestemd en gerechtigd was de oorlogen te doen beginnen en te doen eindigen, streeplend en vereerend voor elk man van gezond verstand moest wezen; dat het vooruitzicht en de hoop, zich onder zulk een chef te onderscheiden niet missen kon de borst van den onverschilligsten landsdienaar met trots te vervullen; dat hij den kapitein steeds met de meeste beleefdheid behandelde, bijna zelfs als een majoor; dat de kapitein derhalve vereerd en gestreeld moest zijn, en dat het eenvoudig onmogelijk was, dat de kapitein zich *niet* vereerd of *niet* gestreeld zou gevoelen.

Door deze en dergelijke beschouwingen waren de zelfgenoegzaamheid en het vertrouwen van den resident zoodanig toegenomen, dat hij gevoelde daarvan wel een beetje te kunnen missen tot laving en sterking van den braven kommandant die juist voor de zooveelste maal op het residentsbureau verscheen om van zijne bezorgdheid omtrent den algemeenen toestand te doen blijken.

Hij zette dus zijn residentspet op, dook iets dieper in zijne boordjes en zeide, boordevol zalving: „Ik dacht daar juist aan u, mijn waarde kapitein. Neem plaats en maak het u gemakkelijk.“

De zorgvolle blik, dien de binnenkomende officier op den bestuurder wierp, de inspanning en de afgetrokkenheid die uit zijn gelaat spraken, vormden een wonderlijk contrast met de kalme tevredenheid van den deftigen hoofdamtenaar.

„Ik ben gekomen...“ begon de kapitein, maar de resident stuitte hem met eene handbeweging en met de woorden:

„Voor gij spreekt, kapitein, moet ik u de verblijdende mededeeling doen, dat wij eene groote schrede voorwaarts hebben gedaan, en een bepaald gunstigen staat van zaken zijn ingetreden.“ Den verwonderd vragenden blik van den kapitein met een veelbelovend hoofdknikken beantwoordende, vervolgde de spreker: „De bevolking schijnt de molesten van de zijde der kwaadwilligen moede te zijn, zij heeft verklaard, dezen te zullen verdrijven, indien haar slechts de noodige wapenen daartoe uit 's lands magazijnen worden verstrekt. Natuurlijk,“ voegde de resident er met een knipoogje van slimheid aan toe, „heb ik mij deze gunstige stemming terstond ten nutte gemaakt. Ik heb dus aan Toekoe Addar een vijftiwintig-tal geweren met bijbehorende munitie doen uitreiken, een maatregel, waar ik mij veel van voorstel en u ongetwijfeld evenzeer!“

Dit scheen de kapitein dan ook te doen, maar in geheel tegenovergestelden zin, zooals de uitdrukking van schrik en verontwaardiging op zijn gelaat genoegzaam aantoonde.

„W—at?“ vroeg hij geheel ontsteld. „U heeft dien menschen, die ik uit voorzorg ontwapend heb, onze achterladers in handen gegeven?“ Hij was onwillekeurig eene schrede teruggetreden, alsof hij ruimte noodig had om diep adem te halen, zijne reusachtige gestalte eens goed uit te zetten en den resident met groote oogen aan te staren.

„Als u zoo goed wilt zijn van te gaan zitten,“ hernam de resident, zich klein gevoelende in de groote schaduw, „zullen wij, denk ik, beter van gedachten kunnen wisselen,“ bij welke woorden hij nogmaals uitnoodigend naar den stoel wees. De breede gestalte verkleinde zijne schaduw en nam plaats, de oogen onafgewend op den civielen bestuurder gericht. Hij begon bang te worden voor dien man, eene zekere vrees bekreep hem, dat hij het vermogen miste om hem te beoordeelen.

„Ik begrijp niet,“ sprak de resident op afgemeten toon, „hoe of u iets verontrustends kunt zien in een feit, dat zóó sterk voor de vredelievende gezindheid der bevolking pleit, als deze wensch, zich tegen de oorlogspartij te wapenen!“

„Mooi zoo!“ barstte de kapitein ironisch uit, „maar als ik u zeg, resident, dat er geene vredelievende bevolking meer bestaat; dat de hoofden, die u dit wijsmaken, en het troepje landloopers,

dat voor gevolg en bevriende bevolking tevens speelt, een hoop uilskuikens en schavuiten zijn; dat die geweren den vijand ten goede komen; dat...“ — „Dan meneer!“ viel de resident hem met ontzagwekkende stem in de rede „zou het mischien aanbeveling verdienen mijne handelingen kortweg landverraad te noemen! Weet, dat ik mij te houden heb aan mijne instructiën, dat ik mij richt naar God en mijn geweten!“

„Met groote woorden of met de Voorzienigheid in het aangezicht te vliegen, zijn wij niet gered!“ antwoordde de kapitein.

„Genoeg meneer!“ riep de resident met gloeiende oogen en bevende lippen, terwijl hij met de vlakke hand op de tafel sloeg. „Wijt het niet aan mij, wanneer uwe kortzichtigheid en aanhoudende oppositie u tot uw ongeluk worden!“

„Het zij zoo!“ sprak de kapitein na een oogenblik stilte. „Ik zal het afwachten.“

Er lag een heesche klank in zijne stem, toen hij hortend en zich met moeite bedwingend vervolgde: „En toch moest u het reeds lang begrepen hebben, dat het slechts plichtgevoel is, dat mij in opstand brengt. Ik strijd immers niet voor mijne illusiën, ik...“ maar hier steeg weer iets met geweld in zijne keel en de zin bleef onvoltooid.

„U heeft niet te strijden, meneer!“ zei de resident op ijskoude toon; „dat doe ik!“

„Dat — doe — ik,“ mompelde de kapitein peinzend en met een afgetrokken blik den spreker aanzien, „dat — doe — ik.“

„In den zin van besturen altijd,“ voegde de resident er aan toe.

„Van — besturen — altijd,“ herhaalde de kapitein op dezelfde werktuigelijke wijze. „Goed!“ barstte hij plotseling uit, alsof hij nu eerst den zin dier woorden begreep, „maar dat bestuur, zooals het door u wordt opgevat, heeft hier nog geen recht van bestaan! Hier is alles nog in verzet, hier heeft zich nog niemand feitelijk aan ons bestuur onderworpen, en daarom was ik hier geplaatst om oorlog te voeren totdat dit geschiedt. Of — als dit niet zoo is — als ik mij mocht vergissen, wat doet men mij dan nog hier te laten! — Zie nu eens resident,“ vervolgde hij op een toon van gemoedelijke overreding, „gij zelf hebt gewezen op het *cedant arma togae* niet waar? Dat sluit toch in zich, dat waar de *toga* komt, de *degen* heeft

afgedaan, een vroeger ingrijpen van de toga of een gelijktijdig optreden van beiden is daarmee onvereinigbaar. Welnu, als dat zoo is, dan moet het toch verkeerd zijn, de *toga* aan het werk te zetten, daar waar de *degen* nog het woord heeft, is het niet?"

Dat viel niet te ontkennen: het was verkeerd.

Zelfs de zoo gevatte en welbespraakte hoofdambtenaar wist niet wat hierop te antwoorden en zat over zijne gestevene das heen, bedremmeld de twee groote handen aan te staren, die zich in den ijver van het betoog geopend aan hem gepresenteerd hadden.

"En als dat verkeerd is," vervolgde de kapitein, meer en meer in vuur gerakende, "welken naam moet men dan geven aan den toestand, dien wij tegemoet gaan, als wij over drie weken — en dat gebeurt zoo zeker als er een God is — door den vijand ingesloten zijn? Hoe zullen toga en degen dan tegenover het land optreden? Ik zal het u zeggen: ik gooi er bommen in en gij vredesproklamaties! Kan men iets krankzinnigers bedenken?"

"Bedaar meneer!" zeide de resident, de uitgestrekte hand kalmereend op en neer bewegende, "uw pessimisme speelt u parten. Wat er ook kome, wij zullen tegenover het land naar plicht en geweten handelen, denk ik."

"Dat heb ik ook bedoeld. Ieder zijn plicht: ik gooi er bommen in en gij..." Maar hier werd de spreker door den resident gestuit met de woorden: "Pardon, u vergist u schromelijk! Wat hier gedaan zal worden, ook van militaire zijde, staat alleen ter beoordeeling van den vertegenwoordiger van Zijne Excellentie den Opperlandvoogd, in casu, mijn persoon! Bovendien, de pacificatiemiddelen van mijn bestuursprogramma zullen mij in staat stellen de bevolking te begiftigen (de kapitein had zijne vlag aan den mast gespijkerd en herhaalde: "met bommen en vredesproklamaties," maar hij lette er niet op) met een geregeld en naar de eischen des tijds ingericht bestuur."

"Zoo waar ons God helpe!" zeide de kommandant opstaande, "het zal komen gelijk ik voorspeld heb!" De resident rees insgelijks van zijn zetel op en sprak op stroeven diensttoon: "Zooals ik u heb doen weten, meneer, wensch ik de regeering morgen te kunnen melden, dat de concentratie der troepen aan

de kust, en de — hoe heet het ook weer — ontmanteling der posten een voldongen feit is."

"De retraite der bezettingen begint morgen vroeg," antwoordde de kapitein. "De poppen kunnen dusaan het dansen gaan." Recht als eene kaars en met gestrengen blik aan het adres der dansende poppen, sprak de resident: "Heeft u nog iets te vragen?"

"Nee, resident, nu niet meer!"

Beide mannen bogen, de resident alleen maar met een in-trekken van zijn onderkin en met een koud neerslaan zijner wimpers; de kapitein met een kort afgemeten hoofdknik en hoog opgedraaide gevaarsignalen. De grimmige kommandant stond in den gloeienden zonneschijn eer hij het wist. De resident echter leunde in zijne stijve houding in zijn stoel achterover en knipoogde tegen de zoldering.

XII.

De breede strook alluviaal-terrein die de kust omzoomde en in welks hoogopgaand geboomte de kampongs verscholen lagen, strekte zich niet tot het gebergte uit, maar liet tusschen zich en de eerste heuvelklingen eene vruchtbare vlakte vrij.

In den uitersten rand van den begroeiden gordel, en zoowel dezen als het opene gebied beheerschende, lagen de twee fortjes, die onder kommando der luitenants Roberts en Vermeer de voorpostenlinie uitmaakten.

Van uit de bentings had men een heerlijk vergezicht op de schoone vlakte van rijstvelden en tuinen; de zwerfende blik kon hier naar hartelust weiden in de doorschijnende diepten en purperen verten van het prachtige tafereel. De schaakvormig ingedeelde, in teeder groen prijkende sawahs, die zich met hare deels droge, deels natte en in het zonlicht glinsterende vierkanten, in steeds meer samendringende lijnen, en steeds kleiner wordende vakjes, tot aan de verre heuvels uitstrekten en zelfs terrasgewijze daartegen opkropen, hunne zee van geelgroene halmen, als levend goud, met den luchtstroom meegolvende; de dichte woudranden waarover plechtige schaduwen heengleden; de als eilandjes in de vlakte verspreid liggende boschjes, groengepluimd door de daaruit oprijzende palmenkro

nen, en de stralende zonnegloed die de tallooze kleurschakeringen van het landschap in bijna onwaarschijnlijke pracht en glans deed schitteren — dat alles leverde een schouwspel op, dat uren lang den blik kon boeien. Het gansche tooneel scheen vrede en welvaart te ademen, alleen de zonderlinge stilte daarin en de afwezigheid van alle leven of bedrijvigheid had iets drukkends en geheimzinnigs dat als een valsche toon in de schoone schilderij gevoeld werd.

Niemand bekommerde zich om den oogst, die in de regen-vlagen van den doorbrekenden west-moesson lag te rotten, niemand waagde zich meer op het onveilige terrein, waar hem uit onzichtbare verten de dood kon worden toegezonden; alleen groote vogelscharen zwierden af en aan over de rijpe halmen om zich als tafelschuimers aan den gedekten disch neer te laten.

Het is vier uur in den ochtend. Nog liggen de nachtschaduw en zwaar op bosch en veld, alleen in het Oosten siddert een flauw schijnsel achter de zwarte silhouetten der palmenkruinen, een grijze streep, die spoedig wit, dan geel en eindelijk gloeiend rood wordt — maar dit alles is nog ver af.

In de door zwaar geboomte belommerde benting van den luitenant Roberts heerscht nog volkomen duisternis. Eene korte bedrijvigheid onderbreekt het nachtelijk zwijgen, en vóór nog de grauwe morgenschemering begonnen is de voorwerpen van elkander te scheiden, staat reeds de kleine bezetting voor den afmarsch aangetreden. Een sergeant houdt bij het licht van een in den geweerloop gestoken kaarsje appèl, zijne eentonige stem en nu en dan een dof gemompel is het eenige dat men hoort. Geen spoor van de vroolijke opgewektheid, die zulk een vroeg uitrukken steeds placht te begeleiden, geen zweem ook van die stille, voorzichtige drukte, welke het kenmerk is van eene krijgsvaardige onderneming. Niets van dien aard. Wanneer men al iets hoort, is het een half onderdrukte vloek of eene onverholen ontboezeming van bittere ergernis. Het denkbeeld dat zij terug moeten trekken, den post moeten ontruimen en zonder slag of stoot moeten wijken voor een vijand, dien zij reeds onder den voet hadden, vervult de soldaten met een geest van mokkende oproerigheid. De vermaningen van den sergeant: toch uit te scheiden met dat gemopper dat toch niets geeft, hebben weinig uitwerking op de pruttelaars; zij blijven ook onder het appèl brommen als gemuilbande bulhonden,

en geven hem antwoorden die veel op een knauw gelijken.

De schemering met haar bleeken gloed, breidt zich uit over de vlakke en doet de duisternis in de wouden terugwijken. En nu komt uit de geheimnisvolle verte het ruischen van den morgenwind, vergezeld van stemgegons en het rhythmisch gedruisch van kleppend ledergoed als van eenen marcheerenden troep. Het is de afdeeling van Vermeer, die zijn post reeds ontruimd heeft, om zich hier volgens afspraak met Roberts te vereenigen. De stille opmarsch en opstelling van dit detachement buiten de poort van de benting, het onderdrukt gemompel, dat van daarbinnen hoorbaar wordt, de half luide kommando's en het kletteren van geweerkolven op den grond, dat alles heeft iets over zich dat Vermeer onwillekeurig aan eene begrafenisplechtigheid doet denken. Het is dan ook onder een zacht gefloten treurmarsch, dien hij met veel gevoel voordraagt, dat hij van zijn paard stijgt en de barrière binnentreedt om zijn kameraad te begroeten.

Hoewel het reeds bijna volkomen dag is, blijft de duisternis nog toeven onder de dichte kruinen van het woud waardoor de terugtochtsweg der kolonne leidt. Deze omstandigheid en de weerzin van Roberts om als een dief in den nacht weg te sluipen, zooals hij aan zijn vriend mededeelt, doen beide officieren nog eenige oogenblikken langs de borstwering wandelen en hunne marschrouten bespreken.

Drie gezadeldde paarden, waarvan een met een dameszadel, worden op het binnenplein heen en weer geleid. Plotseling vallen er een paar schoten op de benting, en hoort men het fluiten der kogels door de lucht. Niemand neemt notitie van dezen dagelijkschen morgengroet des vijands, alleen Roberts werpt onwillekeurig een bezorgden blik naar buiten, die aan zijn kameraad niet ontgaat.

„Hadt ge niet beter gedaan met haar vooruit te zenden?“ vraagt Vermeer op onderdrukten toon, „het geschuttransport en de goederen zijn onaangevochten op het strand aangekomen.“

Roberts glimlacht eenigszins gedwongen, terwijl hij antwoordt: „En het kontrakt dan? — Maar ge kunt gelijk hebben,“ voegt hij er ernstig wordend aan toe, „het is misschien verkeerd een geliefd wezen toe te staan al onze gevaren te deelen, alleen — ik heb er niet aan gedacht, dat wij op den

terugtocht konden worden aangevallen en ik geloof het nog niet!"

"Ik ook niet", zegt Vermeer. "Want hoewel de hoofden geen zier te vertrouwen zijn, toch zullen zij zich wel tweemaal bedenken, vóórdat zij eene kolonne van zestig man — moles-teeren, zooals de resident zich gelieft uit te drukken. Maar kijk — daar zijn ze zelf, de oude Toekoe Blang voorop, zeker om afscheid te nemen." Begeleid door den korporaal van de wacht, treden twee Atjehers op Roberts toe en brengen hem hun groet, door eerbiedig met hunne vingertoppen den zoom van zijne uniformjas aan te raken.

De door Vermeer als Toekoe Blang aangeduide is een bejaard man van gebogene gestalte en met zilvergrijze haren, die wegens hoogen ouderdom is ontheven geworden van de verplichting in de hoofdvestiging aan het strand te verschijnen. De ander, nog een jongeling, heeft een stug en stuursch uiterlijk, dat den stempel draagt van lage hartstochten en van uitspattingen van allerlei aard.

"Goeden dag, Toekoe Blang! goedendag, Toekoe Nim!" zegt Roberts, den eersten de hand gevende en den jongen Atjeher een hoofdknik toewerpande, "het is zeer oplettend van u beiden om nog eens te verschijnen."

"Het is mijn plicht, heer, als onderdaan van het Gouvernement," antwoordt de oude man met zachte stem. "Laat geen ongeduld opwellen in uw gemoed, heer, als ik u mededeel dat mijne lieden diep bedroefd zijn over wat zij thans zien gebeuren. Als gij met de kompanie vertrekt, heer, zullen zij door hunne vijandelijke landslieden gedwongen worden gemeene zaak met hen te maken."

Het is een hard gelag voor den dapperen, de eer van zijn land zoo hoog stellenden officier, met diplomatische spitsvondigheden te moeten antwoorden op de eenvoudige maar vplepeterende logika van het grijze hoofd, te moeten verwijzen naar de bescherming van politicsoldaten, waaraan hij zelf niet gelooft en die zich bovendien niet eens laten zien. De oude man schijnt er meer van te begrijpen dan Roberts lief is. Er ligt iets als medegevoel voor den jongen officier in den bijna glansloozen blik van Toekoe Blang, nu hij zegt te willen hopen dat die soldaten van de politie de beloften van den heer officier geene schande zullen aandoen en dat hij die toezeggingen aan zijne onderhebbenden zal overbrengen. Daarop treedt hij

groetend terug om zich naar de poort te begeven waar zijne volgelingen den uitslag der onderhandelingen afwachten.

Toekoe Nim scheen slechts gewacht te hebben tot het bezadigde hoofd zich verwijderd had, om nu met een schamperen lach en op aanmatigenden toon het woord te nemen. "Toekoe Blang, heer!" zegt hij, "is een afgeleefd grijsaard, met veel te krommen rug en een uitgedroogd hart, hij heeft geen invloed en weet zeer goed, dat ik meer recht heb dan hij, om voor het volk op te komen. Ik zou zijn opvolger worden als hij sterft, want men heeft mij liever dan hem. Maar als de kompanie weggaat, wie zal mij dan tot zijn opvolger maken? Moet ik niet gegriefd zijn te ontdekken, dat de groote heer aan de kust niets om mij geeft, en mij liever tot vijand heeft dan tot vriend? Wat moet het beteekenen, dat de kompanie ons eerst verbiedt wapens in de kampongs te hebben, en ons dan aan ons lot overlaat?"

Vermeer komt hier zijn kameraad ter hulp door hem toe te fluisteren: "Laat je niet overbluffen, ik weet uit spionnenberichten, dat hij, trots het verbod, vijftig geweren heeft binnengesmokkeld, en dus volstrekt niet op genade of ongenade aan den vijand is overgeleverd. Het is zelfs de vraag, tegen wien die wapens bestemd waren te worden gebruikt." Dit bericht, hoewel een nieuw gevaar onthullende, is echter zoo geeigend om aan den onzaligen terugtocht het odium te ontnemen van weerloozen aan de wraak hunner vijanden te hebben overgeleverd, dat Roberts zich aanmerkelijk verlicht gevoelt. Het is dan ook met zekere ironische genoegdoening, dat hij het hoofd de woorden toevoegt: "In elk geval, Toekoe, zult ge wel niet geslacht worden door uwe landslieden; de kraaien pikken elkander de oogen niet uit vooral als de eene partij zoo goed gewapend is, als gij dit zijt."

"Hoe kan u zoo iets veronderstellen, heer!" protesteert de Atjeher, hoewel veel minder zeker dan te voren, "daar het houden van vuurwapenen ons verboden is!"

"Ik veronderstel niets, Toekoe!" roept Roberts op gestrengen toon, verheugd van nu ook eens een troef te kunnen uitspelen. "Ik weet het zeker, en wat meer is, ik ken zelfs het aantal uwer geweren!"

"Welnu!" antwoordt de Atjeher met brutale gelatenheid, "als dat zoo is, als mijne lieden zich heimelijk gewapend hebben,

gelijk de heeren meenen, dan heb ik immers nog meer redenen om bezorgd te zijn voor de houding van het teleurgestelde volk!

„De hondsvot!“ broemt Vermeer, „het is alsof de kerel weet, dat het ons verboden is hem als gijzelaar voor een ongestoorden aftocht mee te nemen. Nu komt hij er openlijk voor uit dat ons misschien verraad wacht. Is het niet om zijn geduld te verliezen?“ — „Integendeel,“ antwoordt Roberts met een verruimd hart, „ik ben er zelfs blij om, nu zijn we tenminste eenigzins quitte. Laat ze maar opkomen, oude jongen!“ zegt hij, zijn kameraad op den schouder kloppende, „laat ze maar opkomen, ze zullen zien, dat ze met geene juffertjes te doen hebben!“

Nauwelijks heeft hij deze woorden gesproken, of eene beweging van schrik vaart hem door de leden, terwijl hij Vermeer met een blik vol geheimen zielsangst aanziet.

Een kristalheldere lach, dien hij maar al te goed kende, had door de lucht getrild. Er onstaat eene golving in de lijn der aangetreden troepen, alle hoofden wenden zich naar het officierslogies en de woorden: Het amazoontje! — zweven als een gemompel van blijde verrassing langs de gelederen.

„Stil!“ fluistert Roberts zijn vriend toe. „Laat Marie niets merken. Daar komt ze...!“

Zij kwam. Eene jonge dame met een echt indisch, maar tevens frisch en guitig gezichtje, waarvan het uitdagend wipneusje, de zich tot kuiltjes verdiepende mondhoeken en de krachtig gevormde ronde kin iets stouts en energieks hebben, dat echter geheel overstraald wordt door de liefderijke zachtheid der groote donkere oogen en der zwarte, waaivormige wimpers. Een helmhoed, zooals de officieren dien dragen, tooit de weelderige lokken, een donkerblauw rijkleed van lichte stof omsluit de ranke gestalte, die met vluggen tred en met een schaterlach op de lippen te voorschijn treedt. Het voorwerp harer vroolijkheid is eene met pakjes en bundels beladene baboe, die haar op den voet volgt, een reeds bejaard en gerimpeld besje, wier uitgedroogd wezen van jarenlange toewijding en verknochtheid aan hare meesteres spreekt. Het groteske uiterlijk van dit oudje is dan ook wel geeigend om onweerstaanbaren lachlust op te wekken, daar zij behalve hare lasten en vrachten, nog een klewang in haar gordel, een soldatenmuts op het hoofd en een lange lans in

de hand draagt, welk laatste voorwerp maar niet mee naar buiten wil komen en hardnekkig achter deuren en kozijnen steken blijft.

Aller oogen zijn op het amazoontje gericht. Het zijn blikken van bewondering en opgetogenheid, die duidelijk aantoonen, dat de soldaten grootsch zijn op de moedige, jonge kommandantsvrouw; dat zij haar als een der hunnen, als een integreerend deel van het korps beschouwen en dat zij niet trotscher naar hun vaandel opzien dan naar deze sierlijke, elegante verschijning. Het zijn blikken van onbegrensde vereering, van eene ruwe, maar ridderlijke huldiging voor haar, die altijd vroolijk, altijd opgewekt, sedert anderhalf jaar de wisselvalligheden en de gevaren van het oorlogsleven met hen deelt, die eene liefdezuster voor zieken en gewonden en eene zonnestraal in aller leven is geweest.

Roberts treedt op zijne vrouw toe, om haar te paard te helpen. Eene opgeruimdheid veinzende, die hij verre is van te bezitten, zegt hij zoo ongedwongen mogelijk: „Wees voorzichtig, lieveling, en houd Tita goed in de hand, ze is in lang niet gereden. Ge weet immers waar uw plaats is, als we — op vijanden mochten stooten onderweg? Ik zeg het maar voor alle zekerheid,“ liet hij er snel op volgen. Maar zijne geruststelling is onnoodig, zij schudt nog zoo van het lachen, dat zij slechts met een toestemmend knikje kan antwoorden. Eerst op het oogenblik van opstijgen is zij zoover op adem gekomen dat zij kan zeggen: „Toe Roberts, kijk toch één oogenblikje naar baboe, 't is om krampen te krijgen!“ Maar deze woorden doen haar weer instorten; zij trekt haar voet, die reeds in zijne geopende hand rustte, terug en laat in eene nieuwe lachbui het hoofd tegen zijn schouder vallen.

„Kom, kom, Marie, het wordt tijd!“ zegt Roberts dringend.

Met eene enkele vlugge beweging en bijna zonder de steunende hand aan te raken, zweeft zij in den zadel. Ook nu lacht zij nog, terwijl zij, zoo goed als onopgemerkt door de aanwezigen, de vingers aan hare lippen brengt en de hand een oogenblik liefdevol naar hem uitstrekt; — daarna wendt zij haar paard en rijdt, door baboe met de lans gevolgd, naar hare plaats in de kolonne.

Alles is voor den afmarsch gereed, alleen één ding blijft er nog te doen over en onwillekeurig richten zich de blikken der

vertrekkenden naar het rood, wit en blauw, dat nog altijd trotsch en uitdagend boven hunne hoofden wappert. Diepe stilte heerscht in de gelederen, nu Roberts en Vermeer voor het front treden en hunne helmhoeden afnemen.

„Presenteert de geweren!“

Langzaam daalt de vlag, onwillig en telkens met de lijn weer uitschietend in den wind, als ware zij zich er van bewust, dat hare plaats daarboven was en dat zij ten onrechte werd neergehaald.

Gereed om op te stijgen, wendt Roberts zich tot het nog altijd wachtende jonge hoofd met de woorden: „Scheiden wij als vrienden of als vijanden, Toekoe?“ — De Atjeher raakt eerbiedig de kleeding van den officier aan en Roberts, die hierin een toestemmend antwoord ziet, reikt hem gulhartig de band. Maar het hoofd treedt terug, schijnbaar zonder de hem toegestoken hand op te merken en zegt: „Heer, gij weet, dat ik steeds alles heb gedaan, wat uw belang...“

„Gij antwoordt niet op mijne vraag, Toekoe!“ valt Roberts hem met moeilijk bedwongen ergernis in de rede.

„Mijn hart is rein voor Allah...“ begint de Atjeher opnieuw, maar de gekrenkte officier, die thans zijne zelfbeheersching verliest, laat hem niet uitspreken. Ziedend van toorn bijt hij hem toe: „Kerel! Ik heb geen lust en geen tijd, langer naar uwe uitvluchten te luisteren, die even laf en gehuicheld zijn als uw gejank naar bescherming. Doe voor den duivel wat ge niet laten kunt!“ En terwijl zijne hartstocht in de consonanten weergalmt als verre donder, grijpt hij in de manen van zijn paard, alsof ze de haren van zijn vijand waren, springt in den zadel en rent weg.

De hoornsignalen schetteren, de kolonne stelt zich in beweging en weldra betreden de troepen het donkere woud, welks plechtige zuilengangen zich voor hunne ontvangst openen. Eenige oogenblikken later heeft de achterhoede hare taak volbracht, en verkondigt het loeien en knetteren der vlammen, dat tot ver in de stille woudgewelven doordringt, den ondergang der laatste vestiging in deze streken.

XIII.

Zonder de schoten, die haar uit het vijandelijk gebied worden nagezonden, een antwoord waardig te keuren, zet de kolonne

haren tocht voort. De weg is zoo smal, dat er slechts op één gelid uit de flank kan gemarcheerd worden. Men vordert dan ook slechts langzaam op het weinig betreden boschpad, dat in het dichte labyrinth van gras en struiken bijna niet te herkennen is en zich van tijd tot tijd geheel onder het golvend gebladerte verliest. Steeds onbegaanbaarder wordt de weg, steeds dichter sluiten zich de met lianen en klimplanten doorweven boomkruinen boven de hoofden der tochtgenooten; alleen hier en daar zien zij, als van den bodem van een put, nog iets blinken van den blauwen, door lichte rookwolken verduisterden hemel. Het heldere, vroolijke daglicht, dat hen in den meer open woudrand nog een eind weegs is bijgebleven, wordt matter en matter en gaat allengs in eene groene schemering over; een doordringende reuk van mos en kruiden vervult de lucht. Af en toe vertoont zich eene opene plek met eene enkele daarop staande bamboezen hut, maar alles is stil en verlaten; een akelig huilende hond of eene schichtig over het pad vliegende kat zijn de eenige teekenen van leven die men ontwaart.

Het ernstige karakter der groene boomgewelven, waaronder elk geluid of kommando als een gesmoorde klank, zonder echo wegsterft, de plechtige stilte, alleen verstoord door het knisteren der droge bladeren onder de voeten, laat niet na een somberen indruk te maken. Zwijgend en in ongeregeld marschtempo volgen de soldaten den steeds moeilijker wordenden weg.

Zijne opdracht: de bewoonde streek zooveel mogelijk te vermijden, is Roberts, die het bosch meermalen doorkruist heeft, gemakkelijk uitvoerbaar toegeschenen. Toch overvalt hem nu en dan een gevoel van beklemming, bij den aanblik der tallooze, door niets van elkander te onderscheiden reuzenstammen, en moet hij dikwijls zijn kompas raadplegen om de hoofdrichting niet te verliezen. Herhaaldelijk vermaant hij de soldaten toch vooral goed uit te kijken, daar het dichtbegroeide terrein geene flankdekking toelaat. Ook uit de achterhoede klinkt van tijd tot tijd de stem van Vermeer met dezelfde waarschuwing. Maar geen levend wezen vertoont zich meer, alles blijft stil en eenzaam in de geheimzinnige tunnels van groen, die zich aan weerszijden van het pad openen en waarin de soldaten in het voorbijgaan, scherp onderzoekende blikken werpen. Er wordt niet gesproken, men hoort slechts het eentonig wapengerinkel en het geluid van kleppend ledergoed, dat zonder ophouden met de kolonne voort-

gaat, zich als een slang door de hooge zuilengangen heen te winden. Alleen aan het hoofd van den troep heerscht enig gerucht van stemmen en de daar marcheerende manschappen luisteren met opgetogenheid naar het opgewekt gesnap en den telkens weerklinkenden helderen lach van het amazootje. De oorzaak der vroolijkheid hier is nog altijd het manhafte uiterlijk der oude baboe, die steeds aan het vechten is tegen haar eigen lans, met welk lang wapentuig het oudje maar niet overweg kan komen.

Plotseling ontstaat er oponthoud; de spits is op eene verhakking van struiken en doornbamboe gestooten. Men vertraagt de schreden; de kolonne begint zich op te stuwen; de ruiters houden hunne paarden in. Eensklaps kraakt een salvo uit het woud en slaat een hagelbui van kogels in de gelederen. De schrik en de verwarring die deze onverwachte aanval in den troep brengt is onbeschrijfelijk. Hoewel instinktmatig front makende naar den vijand, deinst toch de gansche linie, eenige schreden in het struikgewas terug. Maar de dreunende stem van den aanvoerder doet de soldaten weer tot bezinning komen. Na zich met één blik overtuigd te hebben, dat zijne vrouw ongedeerd was gebleven, was Roberts van zijn paard gesprongen. Het besef, dat er een klewanganval volgen zoude, dat er geene seconde te verliezen was en dat alleen een spoedig offensief optreden groot onheil verhinderen kon, deed hem oogenblikkelijk de attaque kommandeeren en zijne mannen het voorbeeld geven. Zijne stoutmoedigheid redt de kolonne. De vijandelijke aanval wordt door het onversaagd er-op-instormen gebroken, slechts enkele Atjehers raken met de soldaten handgemeen, doch zijn in een ommezien overhoop gestoken. De onthutste vijand wijkt in het woud terug, op den voet gevolgd door de manschappen die, zonder zich veel met vuren op te houden, met gevelde bajonet en onder een luid hoera hun aanvoerder achterna stormen.

Als door een tooverslag is nu het gansche tooneel veranderd. De plek, waar daareven nog de kolonne stond ligt plotseling zoo ledig en verlaten alsof de stille woudeenzaamheid daar nimmer was verstoord geworden. Alleen in het kreupelhout daarnaast, waarin de troep een oogenblik was teruggeweken en waar de stervenden en de gewonden eene schuilplaats hebben gezocht, heerscht nog eenige beweging van ambulancesoldaten, die zich

uitsloven in hulpbetoon aan de slachtoffers van den overval.

En te midden daarvan ziet men het van schrik half doode amazootje, dat getrouw aan hare voorschriften, zich bij het eerste schot uit den zadel heeft laten glijden, om tusschen de paarden dekking te zoeken, en dat nu, de revolver in de kleine vuist geklemd, als versteend het haar omringende tooneel van dood en verwoesting aanstaart.

Intusschen zijn de soldaten, woedend over den verraderlijken aanval, al verder in het woud doorgedrongen om de vluchtende Atjehers te vervolgen. Tevergeefs tracht Roberts het geraas en het tumult van het gevecht te overschreeuwen, om de signalen: „Verzamelen“ en „Ophouden met vuren“ te doen blazen; hij bemerkt te laat, dat hij den troep niet meer in de hand heeft, dat hij nagenoeg alleen is, en dat zelfs zonder hoornblazer. Eene namelooze angst bekruipt hem bij de gedachte dat zij, die hem het dierbaarst is op de wereld, misschien niemand tot hare bescherming bij zich heeft, dat de gansche kolonne zich kan hebben opgelost en dat er wellicht geene reserve achtergebleven is.

Met ijzeren vuist brengt hij eenige vervolgers tot staan en ijlt met hen naar het woudpad terug. De plotselinge overgang van het woest geraas en getier tot eene plechtige stilte, nu in de verte het signaal „Ophouden met vuren“ wordt geblazen, bezorgt Roberts een gevoel alsof hij doof is geworden, en doet hem een oogenblik zijn loop inhouden om te luisteren. Maar behalve het klapwieken van enkele verschrikte boschduiven stoort niets meer de zwijgende eenzaamheid der stomme zuilenrijen; geen geluid dringt tot hem door van de plaats waar de kolonne gestaan heeft. Reeds gevoelt hij zich eenigzins gerustgesteld, als eensklaps de echo's van het woud weergalmen van een hevig gegil, dat even plotseling weer afgebroken wordt door het knallen van eenige gewerschoten. Daarop is alles weder stil, doodstil. Het bloed stolt den officier in de aderen, het is alsof de schoten voor altijd het zwijgen opgelegd hebben aan de stem, welker laatste noodkreet hij gehoord heeft. Hij leunt tegen een boom en zend zijn roep als de toon van een walldhoorn door de groene gewelven: „Marie!“ Een verward gerucht van snaterende papegaaien antwoordt hem, het eindigt met een langgerekt klagend geluid en nu meent Roberts duidelijk het afgebroken gerochel eens stervenden te onderscheiden.

Een schorre schreeuw van angst en woede ontwingt zich aan zijne borst en hij stormt opnieuw vooruit. Zonder zich er om te bekommeren of zijne geleiders hem kunnen volgen of niet en zonder er aan te denken dat de vijand, wiens vuur hij nu weer hoort, zich recht voor hem uit bevindt, vliegt hij dwars door struiken en doornen, als een gejaagd hert verder en heeft met eenige sprongen het woudpad wederom bereikt.

Het was de hoogste tijd.

Maar om de gelijktijdige gebeurtenissen niet met elkander te verwarren, zij hier eerst vermeld wat er intusschen bij de in het kreupelhout achtergebleven personen voorgevallen was.

Een deel der vijandelijke bende, die over eene groote lijn in hinderlaag had gelegen, was door den kloeken tegenaanval niet onmiddellijk bedreigd geworden, maar wilde zich, om niet afgesneden te worden eveneens uit de voeten maken, toen eenigen daarvan de paarden ontdekten, die schijnbaar aan zich zelve overgelaten, in het struikgewas stonden. Tuk op buit, waren de roovers nader geslopen en hadden zich juist van de goede vangst willen meester maken, toen zij zich, tot hunne niet geringe verwondering, tegenover eene jonge dame bevonden, die hen, roerloos van angst, met groote oogen aanstaarde. Het amazoontje had de revolver, die zij in de hand hield, goed leeren gebruiken, maar thans, nu het oogeblik gekomen was, een evenmensch daarmede te dooden, scheen zij de gansche kunst verleerd te hebben. Haar arm beefde te sterk om het wapen te richten, dat plotseling eene looden zwaarte kreeg, aan hare vingers ontglipte en tusschen de hoeven der paarden rolde. Maar de andere hand vloog snel opwaarts naar haar boezem, alsof zij daar iets wist, dat haar buiten het bereik van alle aardsche aanslagen, en van allen smaad of schande kon stellen. Op dit kritiek oogeblik drongen ook nog de onrustig wordende paarden tegen haar aan, zoodat zij om niet onder den voet te komen, genoodzaakt was de dieren in de teugels te vallen. Tita scheen zelfs haar meesteres te willen verdedigen, en keerde den Atjehers haar achterdeel toe, met eene drift, die groote geneigdheid tot schoppen verried. Dit alles was zoo snel in zijn werk gegaan dat de vijf, in drukke bezigheden verdiepte ambulancesoldaten er niets van bespeurden. Eerst het vreeselijk gegil van de baboe maakte hen op de vijanden opmerkzaam en deed hen naar de geweren grijpen. Het salvo, dat de Atjehers op deze plotseling

uit de struiken oprijzende verdedigers losten, was het vuur, dat Roberts zoo had doen schrikken. De aanvallers deinsden af, doch ziende hoe klein het getal hunner tegenstanders was, kwamen zij spoedig met versterkte macht weder opzetten.

Maar niets had de weinige soldaten tot grooter geestdrift en moed kunnen opzweepen, dan het gevaar, waarmede zij het zoo algemeen vereerde amazoontje bedreigd zagen. Zelfs de gekwetsten grepen naar hunne wapenen en kwamen weer op de been, gereed om haar tot het uiterste te verdedigen. Men haastte zich, de jonge dame met haar levende borstwering tusschen eenige beschermende boomen te plaatsen, en zich dicht aaneengesloten daarom heen te scharen, als een bijenzwerm om zijn koningin.

Het was op het oogeblik van den tweeden aanval der Atjehers dat Roberts ten tooneele verscheen. Het gezicht van de paarden en van het nieuwsgierig boven de zadels uitkijkende amazoontje, overtuigde hem tot zijne onuitsprekelijke vreugde, dat zij nog leefde, daarop stortte hij zich met een hoeragebrul op den vijand. Het had weinig gescheeld of hij was door de kogels van het snelvuur getroffen geworden, waarmede het kleine troepje verdedigers de aanvallers ontving. Een oogeblik zelfs stond hij geheel alleen, zoo groot was de verrassing der soldaten, die hun kommandant eensklaps onder een hoop vechtende Atjehers zagen opduiken. Maar de thans van alle kanten aansnellende troepen hadden het pleit weldra beslecht; even spoedig als zij gekomen waren, verdwenen ook deze vijanden in de diepte van het woud, en het korte tusschendrama, welks geheele verloop maar enkele minuten gevorderd had, was afgespeeld.

Het amazoontje, dat uit haar citadel de bewegingen van haar man met ademlooze belangstelling gevolgd had, werd in een oogwenk het middelpunt van een dichten drom van nog altijd om hare veiligheid bezorgde soldaten. Roberts hield het donkere lokkenhoofd aan zijne borst geklemd en dit was de eenige zichtbare liefkoozing die er tusschen de beide echtgenooten gewisseld werd, alleen hunne oogen spraken duidelijker taal. Maar ook dit slechts voor eene seconde, want de zwarte wimpers van het amazoontje sloten zich plotseling en Roberts' krachtige arm omvatte eene bewusteloze gestalte. Het bleef zoo goed als onopgemerkt, zij scheen alleen maar wat zwaarder en inniger aan zijn hart te rusten, zoodat de soldaten, opge-

togen en vereerd dat zij waardig gekeurd waren zulk eene intieme gevoelsuiting te mogen bijwonen, in een levendig gejuich uitbarstten. De geestdrift was algemeen en zocht zelfs hier en daar een uitweg in het verheffende koorgezang: Lang zullen ze leven!

De groote oogen waren reeds weer geopend vóór dat Roberts den tijd had zich ongerust te maken of dat de welmeenende toejuchers de ware toedracht der zaak hadden opgemerkt. Ook de baboe, die zich stijf van schrik tusschen de struiken had laten vallen, en die niet moede werd om luidkeels uit haar schuilhoek te verkondigen dat zij morsdood was, werd wederom op de been gebracht, in het bezit van haar lange lans gesteld en met een hoeratje begroet, waarop zij terstond van hare dankbare roering deed blijken, door alle soldaten voor bangsatten uit te schelden.

Vermeer danste bijna van de pret, dat de vijand er bij slot van rekening zoo slecht was afgekomen, eerst het bericht, dat de kolonne drie dooden en acht gekwetsten had, deed zijn plezier een weinig bekoelen. Het duurde nog een geruime poos voor dat de gewonden zoo goed mogelijk verzorgd en even als de gesneuvelden in de tandoes waren geborgen, want Roberts wilde de dooden meenemen om hen op het kerkhofje aan het strand te begraven. Eindelijk kon aan den afmarsch worden gedacht. Een ieder nam zijne plaats in de kolonne weer in; ook het amazootje moest weer in den zadel, hoewel zij nog aan al hare leden beefde en eenigzins onvast op hare beenen stond. Maar de toespraak van Roberts gaf haar de kracht zich er tegen in te zetten.

„Sterk zijn, Marie! Wij zijn spoedig t'huis!“ klonk zijn bemoedigend woord, terwijl hij haar te paard hielp. Zij zeide niets, maar hij vond haar antwoord in hare schitterende oogen en in hare lippen, die zich bij het opstijgen vluchtig tegen zijne slapen drukten. Ook Roberts zat reeds in den zadel, toen Vermeer nog eens uit de achterhoede kwam aandragen met het opgewonden bericht: „Denk eens aan, Roberts, onder de gesneuvelde Atjehers, bevindt zich ook onze onbeleefde vriend van heden morgen, Toekoe Nim. Hij vloog tegen lange Klaas van het eerste peleton op, denkelijk om nog eens van zijne gehechtheid te doen blijken, maar bleef van de weeromstuit liggen. Hoe vind je hem?“

Roberts vond, dat het wel te verwachten was geweest.

Reeds had Vermeer den teugel gewend, toen hij zich nog eens in den zadel omkeerde met de woorden: „En ge kunt u verzekerd houden, dat die oude vos aan het strand, Toekoe Addar, ook van de partij was, want er zijn twee zijner volgelingen onder de dooden. Hopsa!“

En meteen was hij weg.

Het signaal „Voorwaarts!“ bracht de troep wederom in beweging en spoedig bevond zich de kolonne op meer bekend en veiliger terrein. Wel werden haar op grooten afstand nog eenige schoten nagezonden, begeleid door een woest en uitdagend gegil, maar dit wekte slechts spotternij op bij de manschappen. De lijdelijke rol, die hen nog dienzelfden morgen zoo bedrukt had, was uitgespeeld; nu zou het eerst goed worden, dachten zij, en met een opgeruimden groet aan de nieuwe periode, die nieuwe ondernemingen en avonturen beloofde, deden zij het woud weergalmen van een vroolijk soldatenlied, waar de gansche kolonne den pas naar regelde. Een vochtig en koel windje, dat hun als met vlagen een ver en dof ruischen tegemoet voerde, verkondigde de nabijheid van den oceaan en toen, door eene opening in het gebladerte, de driekleur van de strandbenting zichtbaar werd, begon bij de spits een donderend hoera, dat door alle dit punt voorbijkomende troepen overgenomen en jubelend herhaald werd.

XIV.

Alles is in de strandbenting uitgelopen om den intocht der kameraden uit de linie bij te wonen. Men heeft het schieten in de verte gehoord, maar, hoe groot ook de verontwaardiging is over den verraderlijken aanval op bevriend gebied, toch mengt zich bij dezen indruk een algemeen gevoel van voldoening, dat het er eindelijk toe gekomen is. Terwijl aller oogen op de verre boomtoppen gericht zijn, waarover zich langzaam dikke rookwolken wentelen, is ook de resident in de voorgalerij zijner woning verschenen. Hij heeft naar aanleiding van het schieten Toekoe Addar bij zich doen ontbieden, en dit hoofd staat thans naast hem, wel is waar eenigzins buiten adem en met beslikte kleederen, maar

hopende, dat de resident dit met zijn haastigen dienstijver zal verontschuldigen. Toekoe Addars diepe eerbied voor den grooten heer en Toekoe Addars dankbaarheid voor diens nederbuigende goedheid, trillen in elk haartje van Toekoe Addars borstelige wenkbrauwen, nu hij de onderdanige overtuiging uitspreekt, dat het slechts een onbeduidend konflikt kan zijn. Hij weet zeker, dat met de ontruiming van het land door de soldaten, dergelijke konflikten van zelf zullen ophouden, aangezien de bevolking zich met het politiepersoneel van den heer resident veel beter verdraagt dan met de militairen.

„Daarin kunt ge wel gelijk hebben, Toekoe,“ zegt de resident, die vindt, dat het hoofd in 't algemeen genomen, toch een zeer bescheiden en verstandig man is.

Terwijl de civiele bestuurder goedkeurend knikt, verandert de eerbiedige tronie van den Toekoe, zonder eenigen staat van overgang, in een grijnzend en dreigend gezicht en flikkert er uit de donkere keldergaten zijner oogen een blik op waarin bewustheid van de kracht tot verdelging ligt.

„Zooals gij zeer juist zegt, Toekoe,“ bemerkt de resident nog eens met veel waardigheid, „het mag niet meer voorkomen — ik wil er niet weer van hooren!“

Op het oogenblik, dat hij het hoofd aankijkt, neemt het dreigend gelaat van den Atjeher weer de gewone uitdrukking aan, en laat het hem alle wenkbrauwen zien, die het heeft.

„Zooals gij beveelt heer!“ zegt de Toekoe met zachte stem, „gij alleen hebt te gebieden!“

De resident begrijpt naar zijne schatting van zich zelven en zijn prestige, dat dit de waarheid is, en aanvaardt dus deze betuiging met een blik van deftige tevredenheid. De instinktmatige erkenning van zulk eene waarheid door het hoofd der bevolking en diens onbewimpelde belijdenis er van, zijn voor hem een bewijs, dat de macht zijner persoonlijkheid zich over de gansche kust doet gelden en dat de Toekoe even goed aan dien invloed onderworpen is als het jongetje, dat het bureau aanveegt. De resident tuurt droomerig in de verte, niet naar de rookwolken, maar naar de visioenen van eer en roem, die hem voorbijzweven op de maat van den sirenenzang in zijn binnenste: het loflied op zijne talenten.

Op dit oogenblik wordt des residents aandacht afgeleid door de verschijning van den sergeant-majoor onder aan de trap van

de voorgalerij. De achterdochtige blik en het benepen gelaat van den onderofficier toonen duidelijk aan, dat hij niet uit eigen beweging voor den man treedt, dien hij tot nog toe zoo zorgvuldig heeft gemedend. Het is dan ook met de meest denkbare militaire stroefheid, dat hij de positie aanneemt om kort en afgebeten te berichten: „De kommandant laat melden, dat de troepen uit de linie aankomen!“

De resident was reeds aan een deftigen hoofdknik begonnen, toen hij ontdekte, dat die man hem niet vreemd was. Het eigenaardige vermogen dat hij bezat, om nimmer een gezicht te vergeten, waarmede hij eens te doen had gehad, deed hem den persoon terstond in de volgende rubrieken klassificeeren: „Amsterdamsche Universiteit — studeerde in de rechten — maakte schulden en slechte verzen — verdween in de richting van Harderwijk.“

Maar niets straalt van deze herinneringen door in den verstrooiden blik en den koel beleefden toon waarop hij antwoordt: „Dank u wel, sergeant-majoor; wel zeker, ik denk de officieren van den troep straks even toe te spreken!“ De sergeant-majoor wordt door de demonische verzoeking geplaagd zijne zinswijze te uiten in het woord „Larie!“ en er eene schroefering aan te wagen, hij bedwingt zich echter, saluëert op eene nijldige manier en vertrekt.

De voorhoede der aankomende kolonne is inmiddels in den woudrand verschenen en deboucheert nu op de vlakte; de ruiters aan het hoofd.

Plotseling ontsnapt den resident een kreet van verwondering. „Wat zie ik!“ roept hij uit. „Is het mogelijk! Eene dame bij de aankomende troepen? Eene dame te paard?“ En vragend kijkt hij den naast hem staanden Toekoe aan. Er valt niet aan te twijfelen, het *is* mogelijk, het *is* eene dame te paard. Zelfs het steenen gelaat van den ouden Atjeher krijgt plotseling meer leven, nu hij de korte opheldering geeft: „De echtgenoot van den luitenant Roberts, heer!“ De resident is ten hoogste verrast. Maar het is eene aangename, eene welkome verrassing, want hij ziet dadelijk in, hoe nuttig de aanwezigheid van die dame hem kan zijn en hoe heerlijk zij past in zijne opvatting van den toestand. De sombere rookwolken zijn als door een tooverslag verdwenen, de vredesfictie, die een oogenblik door hen verduisterd werd, staat in al zijne spookachtige

glorie, een vreugdedans uit te voeren, en de resident is zoo in zijn schik met hetgeen hij ziet, dat hij met terzijdestelling van alle deftigheid, de rijderes bijna een kushandje had toegeworpen. „Eene dame! Wel zeker! Waarom ook niet? Wij zijn immers niet meer in oorlog! Niet waar, Toekoe?“ zegt hij, nog steeds de verschijning in het oog houdende. „Wij zijn volstrekt niet meer in oorlog!“

Een volvengezicht is het, met den bloedgierigen muil tot een spottenden lach uitgerekt, dat den resident thans aanstaart. „Volstrekt niet, heer!“ klinkt het heesche antwoord. En op denzelfden zachten toon: „Heeft u nog iets voor mij?“

„Dank u, Toekoe! Dank u, Toekoe!“ zegt de resident, luchtig met de hand wuivende en zonder naar hem om te zien. Het hoofd verwijderd zich al buigende en achteruittredende en laat den bestuurder verdiept in de beschouwing van de bekoorlijke gestalte.

Aan de zijde van haar man, kranig in den zadel gezeten, en met hare buigzame figuur op gracieuze wijze de bewegingen van het rijden volgende, nadert de jonge dame aan het hoofd der troepen.

Een herhaald hoera gaat er op van de wallen, die dicht bezet zijn met juichende en met hunne mutsen zwaaiende soldaten; de vreugde is algemeen, dat het amazoontje gezond en ongedeerd is gebleven op den gevaarlijken tocht.

Als eene koningin, die haar intocht doet te midden harer opgetogen onderdanen, zoo waardig en bevallig groet de jonge vrouw, naar rechts en naar links, zichtbaar geveleid door de haar van alle zijden gebrachte hulde, terwijl haar minzaam en verlegen lachje telkens twee rijen sneeuw witte tanden doet uitkomen.

De resident is eenigszins knorrig geworden. Hoe welkom hem ook de verschijning dier dame is, toch vindt hij het hoogst ongepast, dat men zooveel werk maakt van eene eenvoudige luitenant-vrouw. Hij ziet hierin wederom het bewijs, hoe onheilvol en demoraliseerend zelfs de nawerkingen zijn van een militair bestuur; welke verkeerde opvattingen het kweekt, en hoe het alle wettelijke rangverhoudingen omverwerpt. Met een blik van statig misnoegen volgt hij den optocht, totdat het amazoontje bij de poort van de benting van haar paard fladdert en, door de officieren omstuwd, de versterking binnentreedt.

„In elk geval“, zoo redeneert de ontevreden toeschouwer, „is de aanwezigheid dier dame een onwederlegbaar bewijs voor de pacificatie! Officiersfamilies op de kust! Dames bij de soldaten tot in de eenzaamste binnenlanden! Heerlijk!“ De resident meent het getal der personen gerust buiten beschouwing te kunnen laten, daar waar het feit alleen reeds van zulk een groot gewicht is. Hij herhaalt dus nogmaals met een zeker genot de beteekenisvolle woorden: „Dames, tot in de diepste wildernissen! Dat zal bij uitstek vredelievend klinken in het officieel bericht!“ De zelfbewuste ambtenaar heeft een ingewortelden afkeer van de particuliere pers; hij denkt aan de vernietigende kritiek zijner handelingen in den „Opmerker“, en het baart hem weinig troost, dat dit blad, na hem voor moreel dood verklaard te hebben, grootmoedig beloofd heeft, haar eindoordeel nog te willen opschorten. Maar thans zal dien drukinkt-duivels de mond gesnoerd worden! De tegenwoordigheid van het zwakke geslacht op de kust, is een troef, die hen van spijt zal doen bersten! „Dat overleven ze niet!“ mompelt de resident met een triomfeerend knikje. Daarop, met veel zelfvoldoening een denkbeeldig courantenartikel redigeerende, vervolgt hij in zijne alleenspraak: „Men meldt ons van Atjeh, dat de concentratie der troepen, zonder stoer... hm! — gelukkig is volbracht. De feestelijke ontvangst in het hoofdkwartier gold vooral den krans van schoo... gold vooral het damespersoneel der terugkeerende officieren. Juist — het damespersoneel der terugkeerende officieren!“ De resident kijkt bij de laatste zinsnede glimlachend rond, zoo beleefd en vriendelijk, alsof hij een aantal „Opmerkers“ met zich te verzoenen had.

Tegelijk met de vreugde over zijn onverwinnlijk standpunt, komt toch de wensch bij hem op, de dame te leeren kennen, die zulk een nuttig pacificatiebewijs zal zijn. Hij gelast derhalve den mandoor-oppas, den militairen kommandant te verwittigen, dat hij hem met de teruggekeerde heeren postkommandanten in den loop van den dag te zijnent verwacht; en dat het hem een genoeg zal zijn, ook hunne dames te ontvangen. Na dit bevel te hebben uitgevaardigd, verdiept zich het bestuurshoofd in de samenstelling van nog gunstiger courantenberichten betreffende de pacificatie. Hij stapt daarbij met zijn statigen residentenstap de voorgalerij op en neer, om telkens bij het einde daarvan met een deftigen zwaai op één

hiel om te draaien, welke laatste beweging tevens de opvatting verduidelijkt, dat er weer een tegenstander afgemaakt en van het toneel afgeschoven is.

XV.

De uitnoodiging door den mandoor-oppas overgebracht, wordt in de benting met zeer gemengde gewaarwordingen ontvangen en geeft aanleiding tot een kort beraad. Het antwoord: dat men heden middag om vier uur de eer hoopt te hebben, wordt het beste geacht, hoewel zeer tegen den zin van den kapitein, die het erg jammer vindt, dat men niet dadelijk gaat, nu men er nog op zijn voordeeligt uitziet.

Toch is de kapitein in zijn schik, want zijne ziel is van een zwaren last bevrijd. Met een ongelukkig gevoel van gejaagdheid en onrust, had de anders zoo onversaagde man het oogeblik tegemoet gezien, waarop zij weer voor hem zou staan, wier stralende blik, hoe argeloos ook, toch zulk eene magische kracht der herinnering bezat, dat zij een wereld van verwarring kon stichten in zijn eerlijk gemoed. Maar gelijk een naderend gevaar, dat ophield een gevaar te zijn, zoodra hij het onder de oogen kon zien, had hij nauwelijks de liefelijke verschijning begroet, en de twee hem zoo hartelijk toegestoken handjes gedrukt, of alle angst was plotseling van hem geweken, zoodat hij haar met de kalme zielevrede van een oud vriend welkom had kunnen heeten.

En nu gevoelt hij zich bijna gelukkig in haar bijzijn.

„Toe Marie“, spoort Roberts zijne vrouw aan, terwijl zij zich aan de tafel van hun gastheer verkwikken, „vertel den kapitein eens, waarom je sedert heden morgen geschrappt bent van de lijst der scherpshutters van de kompagnie.“

„Ik was heusch te zeer geschrokken van die hatelijke Atjehers, om te kunnen schieten. Moet ik nu daarvoor geschrappt worden, kapitein?“, vraagt het amazootje op klagenden toon.

„Eigenlijk, ja mevrouw“, antwoordt de kapitein lachend.

„De dames te velde staan onder de krijgswet.“

„Zeer juist!“ bemerkt Roberts, „Maar wat beduidt dat „mevrouw“ en „dames“? gij beiden bent immers zoo goed als broer en zuster? Zeg weer Marie, zooals vroeger, en jij Marie,

heb je den kapitein niet altijd: „mijn groote broer“ genoemd?“

„Als mijn groote broer het veroorlooft, gaarne,“ zegt het amazootje met een verlegen lachje.

„Natuurlijk mevrouw! natuurlijk!“ antwoordt de kapitein volijverig en daarop in één adem tot Vermeer gewend: „Wij moeten er aan denken, dat wij niet te lang bij den resident blijven, want de begrafenis onzer gevallenen is op vijf uur vastgesteld!“

„Ik ben klaar!“ zegt Vermeer opstaande, waarop hij er op brommenden toon aan toevoegt: „Ik wou, dat we goed en wel op het kerkhof waren!“

Precies te vier uur verschijnt het kleine gezelschap voor de residentswoning. Het gesprek der heeren verstomt nu zij het bestuurshoofd ontwaren, verschanst achter hooge boordjes, een breed voorhemd en een zwarten rok, uit welke vesting hij zijne gasten met een kanonvuur van respektabiliteit begroet. Roberts en Vermeer hebben hem niet meer gezien, sedert de eerste conferentie, die hun nog zoo goed in het geheugen ligt, en de aanblik van dien plechtigen vertegenwoordiger van het civiel bestuur, dat niets te besturen heeft, van dien deftigen hoofdambtenaar, daar zoo wonderlijk misplaatst en toch zoo geheel t'huis, brengt hen eenigzins van streek.

Niet zoo het amazootje. Gulhartig lachend met haar kersroode lippen en haar vochtig schitterende oogen, wipt zij, zich zelve aandienend, de trappen op; een liefelijk beeld van gezonde natuurlijkheid.

„Wel mevrouw!“, zegt de resident, haar tegemoet tredende, op statig minzamen toon, „het doet mij genoegen u te zien, u ziet er kostelijk en gezond uit, wat ook zeer begrijpelijk is. Maar“ — zegt hij zoekend rondkijkende — „zoo gansch alléén?“

Het amazootje kijkt hem met hare groote oogen verwonderd aan en vraagt: „Wist u dat nog niet, resident? Helaas ja, ik ben de eenige dame hier. Tenzij“ — gaat zij vroolijk snappend voort — „dat mevrouw uw echtgenoot, zooals ik in stilte gehoopt heb, met de boot van gisteren is aangekomen, en dat u haar nog verstopt houdt, om mij eene verrassing te bezorgen!“

De resident is geheel ontzet van zooveel ongedwongen vrijpostigheid. Al de vermoedens van omvergestooten rangverhoudingen en van andere militaire aanmatigen komen met

verdubbelde kracht weer bij hem op en maken hem voor een oogenblik geheel sprakeloos. Op de officieren echter heeft de uitval der jonge vrouw een tegenovergesteld effect; het denkbeeld alleen, dat deze resident eene vrouw kon verstoppen doet het hun uitschateren van pret.

„Beware!“ zegt het amazootje, tot over de ooren toe rood wordende, „daar heb ik zeker iets gekst gezegd!“ De resident is in zooverre van zijne ontzetting bekomen dat hij met een genadig welwillend knikje kan verzekeren, dat het niets te beduiden heeft. Maar inwendig vertrouwt hij haar niet veel en vindt haar volstrekt niet meer zoo nuttig voor zijne plannen, als eenige uren geleden.

De kapitein opent thans de conversatie door op ongedwongen toon te vragen of de resident het schriftelijk rapport betrekkelijk den verraderlijken aanval op de kolonne heeft ontvangen. De resident kijkt hem een oogenblik met glimlachende verstrooidheid aan, maar ja, hij herinnert zich toch dat papier. Terwijl de kapitein in eene beschouwing treedt omtrent de in de laatste dagen geneuvelde soldaten en „doodgeslagen“ politiedienaren, zooals hij zich uitdrukt, wordt de resident weer afgetrokken en staart hij naar buiten, door een doorschijnend medium, bestaande uit het hoofd en de schouders van den spreker.

„En van daag weer vier dooden en acht gekwetsten, resident, en dat in vreedstijd! — Wat zegt u daarvan?“

Aldus uit zijne verschansingen gedrongen antwoordt de resident op zalvenden toon: „Het is natuurlijk, mijn waarde kommandant, dat de misleide bevolking nog de voordeelen der bestuursverandering niet inziet, het is — hoe betreurenswaardig ook — begrijpelijk, dat wij hier en daar op ontevredenheid en zelfs op openlijk betoond misnoegen hebben gestooten!“

„God zal me een schaap...!“ begint de kapitein, maar hij bedwingt zich en zegt op nadrukkelijk afgemeten toon: „Dat noemt u: openlijk — betoond — misnoegen?“ Tot alle antwoord, beweegt de resident zijne handen kalmeerend op en neer, als wilde hij zeggen: Onnoodig u ongerust te maken, gij hebt u opgewonden, wind u nu maar weer af.“

„Openlijk — betoond — misnoegen!“ herhaalt de kapitein nog eens op werktuigelijke wijze, terwijl hij het hoofd van bestuur met groote oogen en trillende neusvleugels aanstaart. En als in eene grimmige alleenspraak, sist het tusschen

tanden door: „God, God, wat moet daarvan komen!“

De pijnlijke stilte die hierop ontstaat wordt tot aller verlichting verbroken door Vermeer, die plotseling met de aankondiging voor den dag komt: „Roberts en ik hebben den generaal verzocht om op de kust te blijven, resident!“

„Natuurlijk, natuurlijk!“ zegt de resident, die vindt dat zoo iets van zelf spreekt.

„Voor mevrouw Roberts is het anders waarlijk niet alles“, vervolgt Vermeer, „vooral nu zij hare liefgewordene gewoonte, te paard rond te zwerven door de streek, zal moeten opgeven!“

Dit denkbeeld wordt terstond door het amazootje gekristalliseerd in den uitroep: „Gut, hoe jammer!“ De resident vindt dat het tijd wordt de sombere opvattingen en verwachtingen tegen te spreken en wendt zich tot de jonge dame met de welwillende verzekering: „dat het slechts een overgangsstadium geldt, mevrouw — eene tijdelijke verkeersbelemmering die niet lang zal aanhouden — niet lang zal aanhouden.“

Het amazootje heeft te weinig begrip van den werkelijken toestand, om deze toezegging naar waarde te kunnen schatten. Maar zij vindt er toch een troost in en zegt nu met zekere krijgshaftige vertrouwelijkheid, alsof zij in den kriegsraad een advies uitbracht: „Juist! dat mag niet zoo blijven! En als die hatelijke Atjehers ons hier komen insluiten, dan zendt u de soldaten op hen af en laat ze een ferm pak slaag geven, niet waar, resident?“ En met hare donkere, van energie schitterende oogen knikt zij den grooten man bemoedigend toe. Het was alsof een lammetje een ouden vos voorsloeg, in een naburige schaapstal eene moordpartij te gaan ondernemen. De luitenants trachten een onnoozel gezicht te zetten, maar proesten het uit van het lachen, de resident neemt zijne toevlucht tot bevrozen en protesteert met statige koelheid: „Maar mevrouw, ik moet zeggen...“

„Neen, u moet niet zeggen, u moet ze on-ge-na-dig de les lezen!“

Het bestuurshoofd is een oogenblik lang zoo onthutst, dat hij de spreekster met stomme verbazing aanstaart. Het is met een donkeren blik en op stroeven toon dat hij eindelijk antwoordt: „Dit, mevrouw — zijne zaken waarover dames niet kunnen oordeelen!“

Maar het amazootje, dat deze zaken anderhalf jaar lang heeft bijgewoond, en zich op goede gronden overtuigd houdt, dat haar voorstel tot verdrijving van den vijand niets onge-

rijmde in zich sluit, laat zich niet zoo gemakkelijk uit het veld slaan. De lippen pruilend toegespitst en met iets als gekrenkte eigenliefde in haar opgetrokken wenkbrauwen, klaagt zij: „Maar dat zal die menschen niet beletten hier te komen, ze liepen ons zelfs, op kwaadaardige wijze, in het bosch achterna!“ En daar het hooge gezag, ook na deze toelichting het heilige hoofd blijft schudden, roept zij in komieke vertwijfeling uit: „En hadden ons bijna allemaal vermoord!“

„Kom, kom, gekheid mevrouw!“ antwoordt de resident op ongeduldigen toon, terwijl hij met een afwerend gebaar den moordenden vijand wegschuift.

Het amazoontje is als versteend. Dat iemand de feiten, die onder zijne oogen plaats hebben, eenvoudig loochent, omdat ze hem niet bevallen of hem ongelegen komen, is voor haar een zoo vreemd verschijnsel, eene zoo onbegrijpelijke gebeurtenis, dat zij onwillekeurig angst krijgt voor den man. Plotseeling sprakeloos geworden, ontvouwt zij haar breeden waaier en blijft van achter dit bolwerk den resident aanstaren met eene uitdrukking in haar gezichtje, die vrij wel naar ontzetting zweemt.

De kleine woordenwisseling schijnt ook op de andere bezoekers als een stortbad gewerkt te hebben; men wordt uiterst koel en terughoudend. De resident gevoelt dat eene afleiding dringend gewenscht is. Hij geeft derhalve aan de op de trap neergehurkte dienstbare geesten een wenk, waarop dezen met eene vlugheid, alleen den bedienden van het hoofd van politie eigen, eenige ververschingen te voorschijn tooveren. Daarop met een beleefd gebaar op de voorgediende dranken en beschuitjes wijzend, zegt de resident op vriendelijken toon: „Ik zoude bij dit aangenaam onderhoud bijna mijne plichten als gastheer vergeten. Ik vlei mij echter, dat de afwezigheid van de alles ordenende en regelende huisvrouw (met eene buiging aan het adres van het amazoontje) niet te zeer worde gevoeld!“

Deze laatste ontboezeming heeft voornamelijk ten doel, om op het vreedzame van een land en het normale van een toestand te wijzen, waarin zulke beschaafde genietingen als dit joviale partijtje mogelijk zijn. Dezelfde opvatting spreekt ook uit den opgeruimden glimlach waarmede hij om zich heen ziet, alsof hij zeggen wilde: Laat ons vroolijk zijn! Maar toch is hij niets op zijn gemak en kwelt hem voortdurend de vrees,

dat er aan de ontvangst iets kan ontbreken dat met een normalen staat van zaken niet te rijmen is. En wel mag hij dat, want valsche schijn en onwaarheid komen overal om den hoek kijken en openbaren zich het duidelijkst in de behelpselijzen en de onvolmaaktheden van het primitieve huishouden. De beschuit wordt op schenkbladen en de wijn in bierglazen geserveerd; de aangeboden madera is indiskreet genoeg om den drinker toe te fluisteren „de chinees heeft mij gemaakt“, en het glas en het pleet trachten de menschelijke kennis te bespotten door voor te geven dat zij kristal en zilver zijn. Er wordt weinig gebruik gemaakt van de aangeboden ververschingen. Alleen luitenant Vermeer blijkt niet kieskeurig te zijn wat betreft de kwaliteit van den wijn; hij houdt zijn glas met het oog van een tevreden kenner tegen het licht en drinkt het, na kameraad Roberts de korte spreuk „Op onze!“ te hebben toegefluisterd, met veel behagen uit.

„Laat u nog eens inschenken, meneer Vermeer!“ zegt de resident, blakende van gastvrijheid.

„Met genoeg! — Tireli — Tirelo! — Hemel ik vergat daar! — ik bedoel, dat is een goed drupje, die madera, resident!“

De resident acht het voegzaam dat de te zijnen huize aangeboden dranken of ververschingen boven de gewone dingen van dien aard uitmunten, en zegt dus: „Dat zal wel zoo zijn, meneer Vermeer!“

Er wordt nog eens rondgediend, doch het schijnt dat met de ontboezeming van Vermeer de totale gezelligheid die van het gezelschap kan uitgaan, in ééns is verkwist geworden — men drinkt ook niet meer.

In zijn streven het zijn gasten zoo aangenaam mogelijk te maken wil de resident vóór alles het discours weer op de been helpen. Hij schraapt een paar malen zijne keel, richt zich stijf in zijn stoel op en zegt op deftig minzamen toon: „Zooals ik reeds het genoeg had, mevrouw Roberts te verzekeren, beleven wij eene overgangperiode!“

Eene voorbijgaande herinnering aan de dame in het gezelschap heeft den resident zijne woorden tot haar doen richten, waarna hij afdwaalt, den kapitein beproeft en vindt dat die niet op hem let, en eindelijk bij Vermeer aanlandt, als eenige die hem aankijkt. „Zooals ik reeds het genoeg had, mevrouw Roberts te verzekeren“ — herhaalt de resident, nog

eens langzaam beginnende — „beleven wij eene overgangperiode!“

De spreker houdt andermaal op, daar de verschijning van een korporaal met dienstboeken onder aan de trap, de aandacht van Vermeer afleidt. Na met een barschen blik gewacht te hebben tot de luitenant hem weer aanziet, vervolgt het bestuurshoofd: „Deze periodes behooren volstrekt niet tot de zeldzame of onrustbarende politieke momenten, zooals wel eens verkeerdelijk wordt aangenomen. Zij doen zich voor, meneer!“ — zegt de resident, zijne stem verheffende, want Vermeer kijkt weer naar den korporaal, — „zoodra de bestuursvorm dien wij oorlog noemen, overgaat in den bestuursvorm, die vredetoestand wordt geheeten. Reeds Machiavelli zeide...“

„Snij maar uit!“ bijt Vermeer den korporaal van de week toe, die nog altijd staat te wachten.

„Reeds Machiavelli zeide“, herneemt de resident zonder op deze interruptie te letten — „dat er geene abnorme toestanden in het staatkundig leven mogen voorkomen en in het meest beroemde zijner geschriften...“

„Het menageboek, luitenant!“ fluistert de korporaal hoorbaar met eene spookachtige basstem.

De hooge ambtenaar werpt een verpletterenden blik op den boosdoener, die zonder hier iets van te begrijpen, voortgaat met den luitenant wenken te geven.

„En in het meest beroemde zijner geschriften, meneer!“ vervolgt de resident, nog plechtiger dan te voren, „in het boek over de Vorsten, heeft deze merkwaardige man ons bestuurders en regenten zulk een schat van schoone denkbeelden over dit punt nagelaten...“ — „Ge kunt gaan, korporaal — punt nagelaten, resident“ zegt Vermeer — „dat de studie van dit monument van menschelijke scherpzinnigheid ons vervult met eerbiedige bewondering en — maar wij vervelen mevrouw — met de grootste verrukking!“

Er volgt wederom eene diepe stilte, alleen af en toe verbroken door de zalvende stem van den gastheer, die met eene hardnekkigheid, eene betere zaak waardig, steeds weer op nieuw zijne dranken aanprijst. Maar ook hiermede ontlokt hij het zieltogende discours slechts enkele, krampachtige ademhalingen. Want dat wat aller harten vervult en alle gemoederen beweegt, is een te gevaarlijk onderwerp voor onschuldige kout, en het bewustzijn hiervan dooft ook het laatste vonkje van

gezelligheid uit. Het amazootje zit nog steeds, achter haar waaier verschaust, onbewegelijk en vol verbazing, het opperste gezag aan te staren. Haar man is doodsbenuwd, dat zij met een of ander afkeurend gezegde voor den dag zal komen; hij tracht dit te bezweren door zelf het woord te nemen, maar kan niets anders bedenken dan de brommende bemerking: „Drukkend weer vandaag!“

Er ontstaat eene kleine opwekking door de verwachting dat Roberts nu zal uitschieten; ijdele hoop, hij schiet weer in en laat de anderen zich redden zoo goed zij kunnen. Ook de manhafte kapitein blijft een gezicht vertoonen, waarin nog altijd de noodkreet te lezen is: „Wat moet er van komen?“ Er licht een looden druk op de gemoederen, men begint te fluisteren alsof er een doode in huis is; als plotseling, tot aller verlichting, aan de kwelling een einde wordt gemaakt, door dat de goliathgestalte van den kommandant met een ruk uit zijn zetel oprijst. Als om de gelijkenis met een sterfhuis nog meer te doen uitkomen, zegt de kapitein: „U permitteert resident? — Wij moeten nog — begraven!“

De resident kijkt, met eene vraag op de lippen, verwonderd op, maar bezint zich nog bijtijds en antwoordt met eene deftige buiging.

Een stijf en vormelijk afscheid besluit de feestelijkheid.

„Meneer Roberts heeft gelijk“, bemerkt de resident zijne bezoekers uitgeleidende — „er heerscht eene zwoele, drukkende temperatuur!“ Allen zien op naar den bewolkten, loodkleurigen hemel, waaruit thans, langzaam en naargeestig, eenige zware regendruppelen naar beneden vallen.

— Het was waarlijk eene sombere en droevige kenteringsdag, en toen de gasten de trap afdaalden om zich naar het kerkhofje te begeven, woei hun uit het opgegeven en verlaten binnenland eene benauwende en verstikkende brandlucht te gemoet. — Wat moet er van komen?

XVI.

De Zuid-west passaat had met kracht ingezet.

Woeste stormvlagen gierden over de kust; de grond was hoog bedekt met bloesems en bladeren, door het onmetelijk

baldakijn van groen naar beneden gestrooid; eene doordringende geur van vochtige aarde en rottende planten vervulde de lucht; het strand was drassig en doorweekt door zondvloedachtige stortbuien. Afwisselend zacht en eentonig ruischend in de poelen en plassen, die onder het vervelend gesuis en geborrel der regendruppels schenen te koken, en dan weer met woeste vaart ter neer kletterend, zoodat hooren en zien verging, sloot een gordijn van waterstralen de bewoners der kustbenting van de overige wereld af. Het eentonig gedruisch van den regen verdoofde elk ander geluid, en van alles wat daarbuiten voorviel drong alleen de stem van den verbolgen oceaan, het donderend bruisen der branding de bezetting in de ooren. Maar hoe kil en ongestavrij het schemerachtige gewest ook was, waaruit de wind kwam aansnuiven, het was toch de zee: de eenige band, het eenige gemeenschapsmiddel dat de afgesloten met de wereld verbond, en het verlangend rondzwerfende oog zocht steeds weer op nieuw de openingen tusschen de palmstammen, de kleine stukjes verschieft, die een blik gunden op de eindeloos woelende schuimmassa daarbuiten — op den oceaan.

Het slechte weer was echter voor den vijand geen reden om werkeloos te blijven, nu het gold het terrein te bezetten dat zoo lichtvaardig door het bestuur was prijsgegeven. Ook de terugzending naar Java van de door concentratie vrijgeworden garnizoenstroepen had het vertrouwen der Atjehers in eigen kracht versterkt en hun de hoop doen voeden, het thans gemakkelijk met de kleine strandbezetting klaar te spelen en haar in zee te jagen. De noodlottige gevolgen van de ontruiming van het binnenland waren dan ook eerder ingetreden dan zelfs de kapitein dit verwacht had; van alle kanten naderden de vijandelijke bendes.

Zoo slopen, onder steeds wassende bezorgdheid in de benting, de sombere dagen en de sterrenlooze nachten voorbij.

En altijd die onophoudelijke, warme regens, die klamme, met zwoele geuren bezwangerde waterdampen, die als rook in de lucht opstegen en als vochtige broekashitte onder het geheimzinnige gebladerte bleven hangen, alsof de gansche bezielde natuur zich in water wilde oplossen. Altijd die afmattende ontzenuwende atmosfeer der ongezonde equatoriaalstranden, nog drukkender en geestdoodender voor de eenzamen die hier, van

de wereld afgesloten, gedoomd waren om werkeloos af te wachten wat de duistere toekomst voor hen had weggelegd.

De vroegere vroolijke bedrijvigheid in de benting had reeds lang plaats gemaakt voor kloosterachtige stilte, voor een geest van doffe neerslachtigheid en mokkende ontevredenheid. Slechts de ijzeren tucht van den kapitein voorkwam de uitbarstingen van verbeterde wrok, welke de soldaten bezielde tegen een bestuur dat hen weerloos en met gebonden handen aan den vijand scheen te willen overleveren. Ook in de officiersbarak, waar de luitenantshokjes thans bewoond werden door Roberts en Vermeer, was het stil alsof alle leven uitgestorven was, en zelfs in *Sans-Souci*, zooals het groote of middenhok, tevens algemeene huiskamer, heette, openbaarde zich de ernst der tijden in eene gedrukte stemming, in een bijna plechtig zwijgen, dat slechts af en toe door den kristalhelderen lach van het amazontje verbroken werd.

Voor al de kloeke kapitein was niet meer de man van vroeger, maar had iets sombers en afgetrokkenens, dat als een donkere schaduw op zijn wezen lag. Het oude verlies, de onvervulde droom van geluk uit zijne jeugd, liet zich nog wel nu en dan gevoelen, maar wekte geen bitterheid meer in zijn hart; de stille, zachte glans van het schoone visioen en het bewustzijn van goed gehandeld te hebben omstraalden deze herinnering met een troostrijk licht. Dat hij den schat harer liefde had prijsgegeven, kwam hem niet meer als een verwijt of een verdriet voor den geest, want wat zij nu voor hem was, hadden hij zelf en haar eigen edel hart haar gemaakt. Het was nu eene verhouding tusschen hen als tusschen broef en zuster, en hoewel hij haar nooit bij haar naam noemde en ook het woord: „mijn groote broer“, slechts zelden over hare lippen kwam, toch wist hij, dat alles wat zij van haar hart nog kon en mocht wegschenken hem toebehoorde.

Zeker — hij gevoelde het: dat lieve karakter, dat zich met zulk een heldenmoed schikte in eene, voor haar zoo weinig passende omgeving, in eene voor haar zoo vreemde en ruwe wereld, gereed om er kransen te vlechten uit de distels en doornen, welke die wereld opleverde — zij moest eene ongeennaakbare heilige voor hem blijven! Zeker — het was beter zoo!

Maar dan kwam weer het spook, het hardnekkige spook der vredesfictie, waartegen hij moest worstelen. En al bewaarden

zijne krachtige zenuwen en ernstige levensopvatting hem ook in dezen kamp voor een ondergaan in de donkere golven van melancholie en bitterheid, toch sloegen zij dikwijls over hem heen en kostte hem zijne zelfverloochening menigen zwaren strijd.

Het was dus stil en somber in *Sans-Souci*, waar het dagelijksch leven zich in weinig meer dan in een gedempt gemurmel van stemmen openbaarde. Maar af en toe ging de zon op over de donkere woning en gleed er een lichtstraal doorheen, die er nieuw leven en nieuwe bezieling bracht, of klonk er een vroolijk woord of een schaterlach, die de duisternis verdreef, zelfs waar deze het dichtst scheen. Dat was de weldoende fee, de altijd blijmoedige en opgewekte jonge vrouw, die, als een nijver huismoedertje, den gouden draad weefde welke de leden van het kleine gezelschap tot ééne familie vereenigde.

Tot in de soldatenbarakken toe drong de weerschijs van het licht harer persoonlijkheid: een licht, zoo vreemd en verrassend voor deze kazerneachtige omgeving, zoo zacht en mild voor dit beeld uit het ruwe oorlogsleven, dat het ook de knorrigste gezichten een glimlach afdwong, en ook den stugsten mond iets vriendelijks deed mompelen over „het amazoontje.“ Zelfs de onverschilligste onder deze pruttelaars, de lange Klaas van het eerste peloton, was oogenblikkelijk getemd geweest en had met een bloedrood gezicht verlegen aan zijne knevels staan trekken, toen hare magnetische vingers de hoofdwonde verbonden, die hij bij den terugtocht naar het strand opgelopen had.

Maar hoe veelvuldig haar plichten, als huisvrouw van *Sans-Souci* en als liefdezuster in de ambulance, ook mochten zijn, een deel van haar tijd en hare toewijding behoorde aan het trouwe ros dat haar zoo dikwijls door bosch en veld gedragen had. Zoodra zij maar aan de waakzaamheid van baboe met de lange lans kon ontsnappen, wipte zij, trots regen en wind, de benting uit, om Tita in den stal een bezoek te brengen. Geen paard ter wereld had het beter dan dit dier, dat door iedereen geliefkoosd, en met pisangs en suikerklontjes gevoerd werd, maar toch scheen het daarom niet gelukkiger te zijn. De groote, weemoedige oogen, en het klagende gehinnik waarmede het zijne meesteres begroette, sneden het amazoontje door de ziel, want zij verstond deze uiting van heimwee naar het vrije veld, hetzelfde vurige verlangen, dat ook haar gemoed vervulde. De zoete woordjes, die zij met onverstoorebaren ernst tot haar lie-

veling richtte, schenen voor beide partijen een balsem op de wonde te zijn, want duidelijker kenmerken van aandachtige belangstelling dan de gespitse ooren van Tita waren moeilijk denkbaar. En alsof de harige huid van het dier niet ongevoelig was voor de liefkoozingen zijner meesteres, en zijn paardenhart er door verteederd werd, duwde hij dan het groote hoofd tegen haar aan en zwoer haar trouw.

XVII.

Van al de hope en vreeze, de vooruitzichten en de verwachtingen, welke in dezen somberen tijd van gedruktheid de gemoederen van *Sans-Souci* vervulden, boezemde niets hun zooveel belangstelling in als de aanstaande terugkomst van des kapiteins vriend, den goeden mijnheer Doppers; en van al de oorlogsberichten of geruchten, die den kleinen kring tot nog toe in beweging hadden gebracht, was er geen geweest, die zooveel opschudding had verwekt en met zooveel vreugde was begroet, als de roep: „De Condor is aan het opstoomen!“

Alles vloog naar het bastion, waar nu de kijkers en de binocles niet meer van de oogen kwamen totdat men zich goed en wel overtuigd had, dat de bekende witte jol aan het hoofd had aangelegd, en dat het stijve buis de trap was opgeklauterd.

Reeds in de verte begon Dop, door het opslaan van zijn kraag, door eene gebukte houding en andere angstige gebaren te kennen te geven, dat het, zooals altijd, hevige stormde op de kust. Deze goedgeslaagde pantomime bleef hij den geheelen weg over voortzetten, tot in de benting toe, waar hij eindelijk als een bal kwam binnenwaaien, en met gejuich ontvangen werd.

Dat het toevallig een stille dag was, deed niet den minsten afbreuk aan zijne opvatting van het weer, integendeel, de barometerstand scheen nog nooit zoo zorgwekkend laag geweest te zijn. Men had hem slechts aan te zien, om hiervan overtuigd te wezen. Maar hoe natuurlijk hij ook bij vroegere gelegenheden een orkaan had in scène gezet, thans verhiel zich zijn genie boven alle ruimte en tijd en deed hen, die er getuige van waren, hunne zinnen wantrouwen of het geloof aan de wetten der natuur vaarwel zeggen. Met beide handen zijn pet vasthoudende,

alsof die elk oogenblik de lucht in kon gaan, en het hoofd afwendende voor den fellen wind, die hem den adem afsneed, zette Dop zich schrap tegen het geweld van den storm, die het stijve buis als een windvaan opblies en de gansche kleine figuur met trippelende schreden voor zich uit joeg. Zijne manier van doen was zoo onweerstaanbaar overredend, dat het getuigenis der zinnen daarbij niets was, en dat vooral het amazoontje het niet onder eede zou hebben durven ontkennen, dat er een vliegende orkaan over de benting heensuisde.

„Zie zoo!“ zeide de kapitein, toen hij den kleinen zeeman eindelijk gelukkig *Sans-Souci* had binnen geboogseerd, „hier zijn wij beter beschut voor het weer; ga nu rustig zitten, dan zal ons huismoedertje wel iets laten komen, waarmede wij op uwe behouden terugkomst kunnen drinken.“ Nog hijgend van de inspanning welke hem zijn strijd tegen de ontketende elementen gekost had, maar met een glans van vergenoegen op het ronde vollemaansgezicht, liet Dop met zich doen wat men wilde. Het was hem een pak van het hart geweest, zijn vriend Rid zoo goedsmoeds te vinden, want sedert hij op Groot-Atjeh omtrent de beteekenis van des residents zending was ingelicht geworden, had hij niet anders verwacht dan den kapitein in eene diep neerslachtige, of in eene gevaarlijke bullebijterige stemming te zullen aantreffen. De geruststelling die hij ondervond maakte Dop zoo gelukkig, dat hij na eenige oogenblikken van opgegetogen rondkijken, tot een roerend vreugdebetoon oversloeg.

Hij sprong op, om de gezondheid van het gezelschap in te stellen, maar de behoefte aan eene gullere uiting dan in een conventioneelen toast mogelijk was, deed hem het reeds opgeheven glas weer neerzetten, zich zelven een klinkenden slag op de dij geven en tot het amazoontje gewend, in de ontboezeming uitbarsten: „Wat een pret, mevrouw, u zoo fiksch, zoo gezond en zoo rond weer hier terug te zien!“ En met beide handen naar haar wijzende: „Daar zit u nu weer, net alsof u niet maanden en jaren lang in het woeste binnenland had gekoerst, ver buiten zicht en altijd — altijd...“ „Door dik en dun?“ waagde Roberts in bedenking te geven — „Altijd te midden van de wilden!“ sloot Dop met plechtige stem, zonder echter eenig ethnographisch denkbeeld hoegenaamd aan deze omschrijving te verbinden.

„Loop heen, met uw woest en wild!“ zeide het amazoontje, hartelijk lachende, „het was daar wät mooi! U had die heerlijke

natuur moeten zien“ — vervolgde zij, in vuur gerakende — „Tot aan den voet van het gebergte één groen tapijt, ééne weelderige vlakte! Schooner land kan er niet bestaan! Het is mij moeielijk gevallen van die streek te scheiden.“

Dop had met zijn glas in de hand naar haar geluisterd, maar zijne pogingen, om door een stemmig gezicht zijne deelneming uit te drukken, waren allerjammerlijkst mislukt, doordien hij het niet laten kon, met een opgetogen blik naar zijn vriend Rid te kijken.

„Arm mevrouwtje!“ zei hij medelijdend, maar daarop in één adem, tot den kapitein gewend: „Rid, ik ben blij, dat ge u er niets van aantrekt, maar het is toch een schandaal, dat zoo iemand“ — hier wees Dop met zijn hoofd in de richting van den resident — „hier nu de schipper is naast God! En dat terwijl de man nooit op zoo'n schip gevaren heeft, heeren en dames — nooit gevaren!“ voegde hij er met een energiek hoofdschudden aan toe.

„Neen, dat heeft hij niet, Dop!“ zeide de kapitein, weemoedig glimlachende.

„Welnu!“ hernam Dop met een zegevierenden blik in het rond, „dan mag hij ook niet aan het roer staan. Dat is tegen de wet. Dat is zondige hoogmoed zoo dik als een kluiverboom, maar geen zeemauschap!“

Na de aanwezigen nog met een nadrukkelijken hoofdknik bedacht te hebben, vroeg Dop verder: „En wat doet gij dan, Rid, als gij niet meer de eerste zijt hier?“

„Ik — kommandeer de soldaten, Dop!“

„Zoo!“ antwoordde Dop met een peinzenden blik op zijn vriend. „Gij komt dus alleen maar op het halfdek als er gevochten wordt?“

„Wel neen!“ viel Vermeer hierop in. „Vechten doet de resident met zijne politie!“ Ziende dat Dop's oogen stijf begonnen te staan, lichtte Vermeer de zaak toe met de woorden: „Ziet u, meneer Doppers, dat zit zóó in elkander: dezelfde vereischten, die den gouverneur-generaal zoo geschikt maken voor het opperbevel over de land- en zeemacht beoosten de Kaap de Goede Hoop, namelijk volslagen onbekendheid met leger en vloot, zijn bij hooge opdracht op den resident overgegaan, voor het onderdeel dier strijdkrachten beoosten Atjehhoofd!“

Deze verklaring deed Dop met een air van berusting zuch-

tend over zijn stoppelhoofd strijken. Toch scheen het gehoorde hem groote onrust te baren. Hij loerde een paar malen voorzichtig in het vertrek rond, of er geen onbevoegde ooren in de nabijheid waren, daarop stak hij zijn goedig vollemaansgezicht vooruit met de geheimzinnige mededeeling: „Dat van beoosten de Kaap wist ik nog niet, heeren en dames, zoo vreeselijk als het is, maar beoosten Atjehhoofd laat ik mij ook niet pakken, daarvoor heb ik reeds gezorgd. Ik kom deze kajuit niet uit, zoolang ik aan den wal ben en de Condor ligt achter de landtong geankerd!“

„Waarom dat?“ luidde de nieuwsgierige vraag.

„Wel!“ zeide Dop, zijne stem latende dalen tot een schor gefluister, „gij weet toch, dat ik door de regeering gecharterd ben: De kontrakteerende partijen, het Gouvernement van Nederlandsch-Indië ter eener zijde en de gezagvoerder van het stoomschip Condor...“

„Bekend! Bekend, beste meneer Doppers!“ onderbrak hem Roberts. „Wat verder?“

„Wel! ik moet dus oppassen!“ hernam Dop met hetzelfde geheimzinnige gefluister, „anders loop ik net als Rid in de fuik, want is de resident eenmaal aan boord, dan lacht hij me uit en zegt: Kip, ik heb je!“

„Maar mensch!“ riep de kapitein uit, die thans met het algemeen gelach instemde. „Wat zou hij op je schip doen?“

„Wat doet hij hier?“ bracht Dop er tegen in, terwijl hij zich onrustig in zijn wijd buis heen en weer bewoog.

Het was moeielijk op deze repliek een voldoende antwoord te geven, en het uitblijven daarvan versterkte Dop in zijne overtuiging, dat de aanmatigende resident zich had gewijd aan de taak, om, bij de eerste gelegenheid de beste, bezit van zijn schip te nemen. Hij knikte het gezelschap een poosje lang beteekenisvol toe, waarop hij den uitslag zijner overpeinzing samenvatte in een brommend: „Mij zal hij niet te pakken krijgen!“

„Wel neen, dat moet hij niet doen!“ sprak het amazootje met hemelsche natuurlijkheid. En daarop zich met een overredend lachje tot den knorrigen zeeman wendende: „Kom, meneer Doppers, drink liever nog eens, en kwel uzelf en uw ouden vriend niet met sombere voorstellingen. Gij beiden hebt immers wel voor heeter vuren gestaan, op Borneo!“

„Dat zou ik denken, mevrouw!“ riep Dop de hem toege-

worpen bal met geestdrift opvangende en zich op het nieuwe onderwerp voorbereidende door zijn glas in één teug te ledigen. „Als u daarvan spreekt, ja, wij hebben het daar duivels heet gehad. Maar toch koud ook, of liever vochtig, weet u, daar wij gewoonlijk tot aan den hals in het moeras zaten. Wij waren dan ook steeds — met permissie gezegd — zoo nat als dwijlen!“

„Goeie gunst! wat een nattigheid!“ riep het amazootje.

„Ja,“ zeide Dop, met oogen, glinsterende van heerlijke herinnering, „het waren vunzige, slobberige, kleverige tochtjes. Rid was gewoonlijk nog acht dagen daarna nat!“

Terwijl de verhaler met roerende welsprekendheid, en zonder het drinken te vergeten, voortging met de verschillende graden van natheid te beschrijven, waarin hij en zijn vriend Rid hadden verkeer, zat deze laatste in gedachten verdiept naar de verre rookwolken te staren, die zich traag over het dichte bladerendak voortwentelden, als even zoovele teekenen, dat de vijand wraak nam op zijne door onze vroegere bescherming gecompromitteerde landgenooten. Niets in de strakke trekken van den reus sprak van eenig bewustzijn van hetgeen er om hem heen voorviel, alleen eene zenuwachtige handbeweging in de richting der gevaarsignalen, verried zijne innerlijke gemoedsbeweging. Zelfs het hartelijke gelach van het amazootje vermocht niet zijne gedachten af te leiden; onafgewend tuurde hij naar die verre teekenen van vijandelijke bedrijvigheid, met een blik, niet ongelijk aan dien, waarmede een leeuw, tusschen de traliën van zijne kooi door, den zich daarbuiten verdringenden buit beschouwt.

Op het punt staande van een hartigen slok te nemen, ontdekte Dop de afgetrokkenheid van zijn vriend. Het glas maakte halverwege de lippen halt, een oogenblik bleef de kleine zeeman met geopenden mond uit alle macht staren, toen hij plotseling een besluit nam, den wijn naar binnengoot en opsprong om zijn gemoed lucht te geven.

„R-r-rid!“ stamelde hij eenigszins onduidelijk, hetgeen ongetwijfeld aan zijne ontroering moest worden toegeschreven, „dat peinzen doet je geen goed. Speel liever eens flink op je poot, of neem je soldaten en val die brandstichters daar ginder op het lijf, dan is die rook van je hart af!“

De kapitein haalde ongeduldig de schouders op en sprak:

„Dop, je raaskalt!“

„Doe ik?“ vroeg Dop met het hoofd naar zijn vriend stotende. „Goed! — ik raaskal! — Maar zeggen moet ik effentjes...“

„Ga toch eerst in 's hemels naam zitten, man!“ hernam de kapitein, wrevelig naar hem opziende.

„Goed!“ sprak Dop, aan den eisch gehoor gevende. „Ik wil ook wel zittende raaskallen. Maar nu vraag ik u, mevrouw en meneeren,“ zeide hij, zich tot het gezelschap wendende, „waarom zou hij zich nog langer daar in zijn ééntje verbijten en zich aan dien satanschen rook ergeren? Het is immers aan stukjes gemalen worden in een kleinen molen, het is gebraden worden bij een langzaam vuur, het is bij druppels verdrinken in een waterput, het is — het is — kortom, ik ben zeker, dat het ongezonder is!“

„En kleverig!“ sprak het amazoontje, dat duidelijke teekenen van lachkramp vertoonde.

„Daarom!“ riep Dop op een toon van vervoering, terwijl hij andermaal opsprong om zich voor zijn vriend te plaatsen, „volg mijn raad, Rid! En die raad is: Ruk uit!“

De kapitein bewoog zich niet.

„En als die meneer met zijn dienders er in gekend moet worden, Rid,“ hernam Dop met de ijverige drukte van iemand, wien plotseling een licht is opgegaan, „dan schrijft ge... dan schrijft ge...“ (hier bleef de hand, die in de lucht het schrijven verduidelijkte, steken, terwijl de andere het ronde stoppelhoofd wreef), „juist, dan schrijft ge: dat de gelegenheid te schoon is om te verzuimen, een droge dag en een stijve zuidoostpassaat, en dat ge die vuurwerkers ginds eens ferm gaat afkloppen!“

Dit heerlijk denkbeeld verschafte den ontwerper zelven zooveel genot, dat hij met een stuip van plezier den vinger langs den neus legde en den kapitein met een knipoogje van slimheid toelonkte.

Het amazoontje liet zich in haar lachbui als naar gewoonte tegen haar man aanvallen en kon een geruimen poos maar niet tot bedaren komen. „Lieve hemeltje!“ riep zij uit, toen zij eindelijk adem genoeg had om te spreken, „is het niet goddeloos zoo luidruchtig te zijn in zulk een treurigen tijd?“

„Volstrekt niet, lieveling!“ antwoordde Roberts, „ik vind het eer godvruchtig, ga gerust je gang.“ En het amazoontje ging weer haar gang.

Op dit oogenblik verschenen op het binnenplein twee met

pakken en kistjes beladene inlandsche matrozen, aangevoerd door een stuurman van hun landaard, die zoekend rondkeek.

„Ship ahoi!“ riep Dop, van zijne handen een roeper makende, hun toe, en dat met eene stem, als moest er een lineschip van stapel loopen. „Als ik het wel heb, mevrouwtje,“ zeide hij, naar de aankomenden turende, alsof hij over stuurboord naar den horizon uitkeek, „zijn dat de door u bestelde goederen?“

De matrozen waren intusschen op de stem afgekomen en hun geleider trad nu met zijn muts in de hand op zijn chef toe. „Hoe kom je zoo laat, leelijke bruinvisch?“ vroeg Dop den man. — „Lossen langzaam geduurd, heer,“ antwoordde de inlander in gebroken hollandsch, „goederen diep in de schip!“

„Dit is mijn Djoeroemoedie¹⁾, mevrouw,“ zeide Dop, met zekeeren trots op den man wijzende. „Een schobbejak door en door en een uiterst geschikte vent! Was eerst oorlogsmatros. Zijn broer,“ voegde Dop er tot meerdere aanbeveling aan toe, „diende ook bij de marine, en is in straat Banka door de haaien opgevreten!“

„U heeft zich weer veel moeite voor ons gegeven,“ zeide het amazoontje, zoo ernstig als het haar in deze omstandigheden mogelijk was, „waarlijk, ik ben er u zeer dankbaar voor, meneer Doppers!“

„Neen, neen, neen!“ protesteerde de kleine zeeman, die zenuwachtig begonnen was met allerlei papieren uit zijne wijde broekzakken op te diepen. „Het is integendeel mijn persoon, die — weer naar de bliksem! — Pardon, ik meen het bestelbriefje, dat u mij gegeven heeft. Daar is de lijst... Neen, dat zijn de geweren voor het civiel bestuur! Maar hier is ze!“

„Wat?“ riep de kapitein, opmerkzaam geworden uit, „ge hebt geweren meegebracht? Toch niet voor den resident hier?“ — „Ja wel,“ zei Dop, nog alijd vechtende met zijne papieren. „Hier staat het, op de gouvernementsladinglijst: twee kisten voorlaadgeweren, gemerkt C. B., adres resident — Telok!“

De kapitein sprong toornig op en riep om sabel en helmhoed, met het onbepaalde voornemen ergens heen te vliegen en iemand iets te doen. Hij zoude ook den hem in den weg treden Dop overhoop gelooopen hebben, ware het niet, dat hij, zijn hoed zoekende, dezen op het hoofd van het amazoontje had

¹⁾ Inlandsch stuurman.

vinden zitten. De groote oogen daaronder keken hem zoo smeekend en tegelijk zoo ernstig waarschuwend aan, dat hij terstond overwonnen was en het niet eens merkte dat Roberts zijne vrouw met een goedkeurend knikje beloofde voor zijn zoo vlug begrepen wenk.

„Halve kracht, Rid!“ bezwoer Dop zijn vriend, zonder echter te begrijpen wat er aan de hand was. „Maak straks stoom zooveel als ge wilt, maar drink eerst nog een glas op de valreep, want ik moet naar boord!“

„Enfin, ik heb immers den tijd!“ bromde de kapitein, terwijl hij zich weer op zijn stoel neerliet.

„U mag zoo niet weggaan, meneer Doppers,“ zeide het amazontje, dat zich had laten overhalen om met een vol glas aan de plechtigheid op de valreep deel te nemen. „Wij hebben op u gerekend voor den ganschen dag.“

Maar Dop sloeg geen acht op deze woorden, verdiept als hij was in de beschouwing van zijn horlogie, dat hem, hoogst eigenzinnig, den achterkant toedraaide. „Vrienden al te gaar!“ zeide Dop nadat hij, met nog een achterdochtigen blik op het koppige uurwerk, dit weer had weggestoken, „het moet reeds laat zijn, geloof mij!“ De tegenspraak die hierop van alle kanten volgde, beantwoordde Dop met de ietwat confuse verklaring: dat hij gelast had, dat de zonsondergang stoom op moest hebben, omdat anders de baai in zou vallen, vóór hij het tij uitkwam. Maar dit was ook de laatste rede waaraan hij zich waagde; daar hij het geraden vond de hartelijke afscheidswensen zijner vrienden te beantwoorden met eenige stomme gebaren, om aan te duiden dat zijne aandoeningen hem het spreken beletten. Hij stelde zich dus tevreden, met allen, op de rij af, onder een energiek hoofdknikken, warm de hand te drukken; waarop hij naar buiten wipte, de deur achter zich sloot, en haar ten teeken dat hij niet gevolgd wilde worden, nog eenige oogenblikken bij de kruk vasthield.

Nadat Dop zijne matrozen — van een kant waar ze niet waren — tot zich gewenkt, en eene hernieuwde poging zijn horlogie te raadplegen als hopeloos opgegeven had, stapte hij met een flauw besef, dat er ook in het gedrag van de lucht iets ongewoons was, zoo deftig mogelijk voort. Het was weer begonnen te regenen. De wind vloog hem met woeste vlagen tegemoet, joeg hem de waterstralen in het aangezicht,

bliet het wijde buis als een zeil op, en trachtte hem zelfs zijn pet af te rukken. Het scheen alsof de elementen, door allen mogelijken tegenstand te bieden, zich wilden wreken, dat er door den kleinen zeeman, zoo willekeurig over hunne krachten werd beschikt. Deze hindernis, gevoegd bij de doorstane gemoedsbewegingen, waren voldoende om Dop's tred eenigzins onvast te doen worden, zoodat hij de medelijdende aandacht trok van eenige menschlievende soldaten, die hem in den eenvoud huns harten, den raad gaven: zijn roer recht te houden.

Na deze inmenging in de zaken van zijn vak met energie te hebben afgewezen, spoedde hij zich, schichtig naar de residentswoning omziende, op een sukkeldrafje naar de aanlegplaats.

XVIII.

Op het oogenblik, dat het laatste geestdriftige „Ahoi!“ van Dop uit de verte klonk, en het amazontje dit, trots regen en wind, door het wuiven met haar zakdoek van uit het bastion beantwoordde, betrad de kapitein, door den mandoor-oppas aangemeld, het bureau van den civielen bestuurder.

Het verheugde den resident zeer den kommandant te zien, de kommandant zou hem, hoopte hij, willen verschoonen, dat hij hem zoo te midden zijner paperassen ontving, maar — het ongeduld van Zijne Excellentie den gouverneur-generaal — de resident zou zoo aanstonds — alleen nog de onderteekening maar — ter zijner beschikking zijn, en of hij intusschen niet plaats wilde nemen.

De kapitein wilde dit en de kapitein deed dit.

Zie zoo! nu was de resident geheel oor, voor wat de kommandant hem te zeggen had, maar, lieve hemel, had hij niet iemand anders kunnen zenden, hij was immers heelemaal nat geregend!

De kapitein, die zwijgend en met een strak gezicht gewacht had tot de beurt van spreken aan hem kwam, maakte zich met een kort hoofdschudden van den „iemand anders“ af en zeide: „Wat het natregenen betreft, resident, dit zal spoedig genoeg ons aller deel zijn, aangezien de lichte daken niet lang weerstand zullen bieden aan de vijandelijke projectielen!“

„Oho!“ protesteerde de resident, met de tusschen de boordjes teruggetrokken kin, waarop echter terstond een toegeeflijk

glimlachje volgde, als wilde hij zeggen: Verontrust u maar niet, ik neem het niet woordelijk op! Maar de sombere blik, dien hij ontmoette, deed het hem wenschelijk voorkomen, toch iets meer er van te zeggen, weshalve hij er vriendelijk aan toevoegde: „Laat ons hopen, mijn waarde kapitein, dat de ons beschermende daken aan deze proef niet zullen worden blootgesteld.“

Het was duidelijk, dat hij besloten had niets toe te geven. Het was duidelijk, dat hij zich des te hardnekkiger aan zijne fictie vastklemde, hoe slechter de zaken stonden; dat juist het met den dag veeger worden van den toestand bij hem de behoefte had doen ontstaan, zich zelven steeds nieuwe gronden en bewijzen op te dringen voor de onfeilbaarhaarheid zijner opvatting. Vol zelfvertrouwen had hij dagelijks zoovele nieuwe pezen op dezen boog gespannen, dat hij er een compleete harp van gemaakt had, en op dit instrument begon hij nu te fantaseeren.

„U zult moeten erkennen, kapitein“, zeide hij, met onbeschrijflijke waardigheid de voor hem liggende papieren aansprekende, „dat het waarlijk niet uwe volijverige medewerking aan mijne taak is, welke mij zou kunnen aanmoedigen, u een blik te doen slaan in den politieken toestand van het oogenblik. Als ik dus toch over deze aangelegenheden spreek, is het niet in de ijdele hoop van nog op uwe zienswijze te zullen influenceeren — ik verzoek u beleefd, dit wel in het oog te houden — maar alleen om u bij voorbaat te doen inzien, dat het geheel overbodig is mij te wijzen op dat, wat u misschien in de houding der bevolking verontrustend mocht vinden. Ik weet,“ vervolgde hij met eene bijzonderen nadruk op dit woord, „dat de tot nog toe gepleegde ongeregeldheden, hoe laakbaar ook op zich zelve, toch slechts uitvloeisels zijn van eene, bij dit volk bestaande — zal ik zeggen traditie? — krachtens welke eene algeheele onderwerping eerst dan voegzaam en oorbaar wordt geacht, wanneer men door een werkdadig verzet bewezen heeft, dat men een strijdvaardig volk is, dat men niet ontaard is, dat men zijne voorvaderen waardig bleef en — dat — enzoo-voorts!“ — Hij luisterde met blijkbaar genoeg naar zichzelf en sloeg somtijds zachtjes met zijne hand de maat bij zijne eigene muziek.

„Men moet u misleid hebben, resident!“ antwoordde de kapitein met een zenuwachtig trekken aan zijne knevels; „want van deze traditie, hoe dikwijls ook vermeld, is ons gedurende

den oorlog nergens iets gebleken. Het is eene fabel. Maar aannemende dat zij bestond, zoo kan zij toch niet aangehaald worden ten behoeve van deze strandbevolking, die reeds een jaar geleden, allen weerstand heeft opgegeven. Dat moet u toch zelf inzien!“

„U vergeet, kapitein,“ hernam de resident met ijsskoude beleefdheid, „dat ik volstrekt niet de verwachting uitsprak van u te zullen bekeeren. Wees zoo goed u dit te herinneren!“

„Ik weet dit zeer goed.“

„Dank u!“ zeide de resident voorkomend. Zijne stem zweefde daarbij in de lucht, bijna als de klank van een muziekinstrument.

„Maar met of zonder traditie dan!“ hernam de kapitein, „ze sluiten ons in, als wij nog langer werkeloos blijven, en de vraag is: of u het met deze geringe bezetting ook op eene belegering wilt laten aankomen!“

„O foei! welke vreeselijke veronderstellingen!“ zeide de resident, weer geheel en al glimlach. „U is van daag wel een beetje bezorgd, kommandant, een beetje erg bezorgd zelfs, dat kunt u niet ontkennen.“

„Ik denk er ook niet aan dit te ontkennen!“ antwoordde de kapitein. Hij had op stroeven toon gesproken, maar zijne stem klonk scherper, toen hij met opgekrulde bovenlip vervolgde: „Zoudt u het ook als bezorgdheid voor mijn persoon uitleggen, resident, als ik u waarschuw, dat deze alleenstaande en buiten de wallen liggende woning geen veilige verblijfplaats meer voor u oplevert, en dat u goed zou doen met naar de benting te verhuizen, vóór dat u door 's vijands vuur daartoe gedwongen wordt?“

Maar hetzij de resident begreep, dat hij door een terugwijken achter de wallen het gevaarlijke van den toestand zoude erkennen, dan wel dat hij het werkelijk voor onmogelijk hield, dat er ooit oorlogsdaden konden worden gepleegd tegen de plek, die zijn geheiligd hoofd beschermde, zeker is het, dat hij met een blik van gekwetste majesteit de goedgemeende waarschuwing wegwaafde.

„U weigert dus mij te gelooven?“ vroeg de kapitein, de oogen ontmoetende van het gelaat, dat op een fijn masker geleek. „Goed dan!“ vervolgde hij, „u is gewaarschuwd, want zoowaar ons God moge helpen, zoo zeker zullen binnen eene week de kogels door dit huis vliegen! Uw leven is het eerste,

dat bedreigd wordt, en wel door dezelfde wapens, die gij nu weer hebt doen komen voor het hoofd, waarin gij al uw vertrouwen stelt!"

Met meer onrust dan overeen te brengen was met de vroeger betoonde onverschilligheid keek het fijne masker den kapitein eenige oogenblikken aan, en sprak daarop in eene soort van luide overpeinzing: „Toekoe Addar zou niet zoo ongehinderd met beide partijen kunnen verkeeren, indien — — — doch waartoe u dit alles uit te leggen? U blijft immers toch aan uwe inzichten vasthouden?" De geheime onrust van daaren was reeds weder van het trotsche gelaat geweken, toen de resident met stijve vormelijkheid vervolgde: „Daarom moet ik u nog één ding aanbevelen, kapitein. Laat u door uwe opvatting van den toestand niet verleiden, om te spoedig, of zonder mij geraadpleegd te hebben, oorlogshandelingen tegenover de bevolking te plegen!"

„Moet ik daaronder verstaan," vroeg de kapitein met eene klopping in de wangen, dat u mij verbiedt, eventueele vijandelijkheden met de wapenen te keer te gaan?"

„Ik alleen, kommandant, heb te beslissen, of de bevolking zich aan handelingen schuldig maakt, die eene bestraffing vorderen!"

„Zoolang ze niet schieten altijd!" hernam de kapitein met vlamme oogen.

„Ook dan nog, blijft het te mijner beoordeeling alleen. Dit zij u nogmaals uitdrukkelijk onder het oog gebracht!" sprak de resident met waarschuwend opgeheven vinger.

Alle kleur verdween van des kapiteins gelaat, om terstond daarop gloeiend terug te keeren. „Resident," zeide hij met eene voor hem zelven geheel vreemde stem, „vergist ge u niet — voor 't eerst van uw leven? Denkt u werkelijk, dat ik wachten zal, tot er van mijne soldaten eenige doodgeschoten zijn, vóór ik kom vragen, of dit nu vijandelijkheid is of niet?"

Doch de resident lette niet op dezen ironischen uitval en herhaalde met statige langzaamheid: „Dit zij u nogmaals uitdrukkelijk onder het oog gebracht, mijnheer!" Zijn deftig gelaat bleef daarbij koude bedaardheid uitdrukken; alleen het dieper worden der mondhoeken en der voren naast den neus scheen aan te duiden, dat hem zijne zelf beheersching moeite kostte.

De kapitein liet een schamper gelach hooren. Zijne breede borst zwoegde hevig toen hij opstond; hij wilde spreken, maar

het was eerst, nadat hij herhaaldelijk zijne droge lippen bevochtigd had, dat hij de woorden uitbrengen kon: „Resident, ik zal..." Maar het bestuurshoofd viel hem in de rede met een galmend: „Genoeg, mijnheer! Lang ben ik toegeeflijk geweest voor uwe tekortkomingen; lang is mijn geduld op de proef gesteld geworden. Maar nu is het de hoogste tijd u te doen weten, dat ik nimmer eenigen inbreuk op mijn gezag zal dulden, veel minder nog mij in mijne plannen zal laten dwarsboomen door de aanmatiging mijner ondergeschikten!"

De mengeling van verbazing, schaamte en verontwaardiging, waarmede de kapitein dit aanhoorde, deed hem verstommen.

„Mocht u zich tegen mijne bevelen willen verzetten, mijnheer," zeide de resident, hem de borst met den wijsvinger aanrakende — zij stonden nu tegenover elkander — „wees dan verzekerd, dat ik u, zonder bedenken, oogenblikkelijk zal schorsen!" — Iedere lijn van het gladgeschoren, bleeke gelaat trok toornig en hevig trillend samen, terwijl hij, het hoofd in den nek geworpen, den kapitein met strakke blikken aankeek. Nog eens raakte hij hem de borst aan, alsof zijn vinger de punt van een scherpen degen was, welke hij hem meedoogenloos door het hart stiet, terwijl hij siste: „Wees zoo verstandig hierop te letten, mijnheer, opdat uwe carrière niet ontijdig verbroken worde!"

Zich niet verwaardigende te spreken, eigenlijk niet wel hier toe in staat, want hij stikte bijna, knikte de kapitein den spreker langzaam en beteekenisvol toe en vertrok.

XIX.

De kleine huisklok, die in *Sans-Souci* aan den wand hing, had zich reeds in de donkere dagen zonder zonneshijn zeer verdienstelijk gemaakt, doch thans, nu zij in één etmaal meer uren van gewichtige gebeurtenissen begon te wijzen dan vroeger in eene maand tijds, werd zij voor de bewoners bijna een orakel. De ernstige, veelzeggende uurwijzer, die tot nog toe met onverstoorbare gelijkmatigheid de wegvliedende oogenblikken geteld had, scheen een snelleren gang aan te nemen en met een driftigen aanslag op elke seconde de waarschuwing te uiten: „De vijand komt! De vijand komt!"

Iedere dag bracht nieuwe berichten of ontdekkingen van de werkzaamheid en de nadering der opstandelingen, elke nacht voegde er nieuwe geruchten en vermoedens aan toe, en de klok had het dus heel druk. En zoo kwam eindelijk het onvermijdelijke, het lang verwachte en lang gevreesde uur, waarop de wijzer verkondigde: „Ingesloten!“

De Atjehers hadden zich in den woudrand vastgezet.

Hoewel het bladerengordijn de bewegingen des vijands aan het oog onttrok, verried toch het doffe gedruisch van bijlslagen en van neerstortende boomen, dat achter dien geheimzinnigen wand van groen het molswerk begonnen was, dat de belegerden met eene webbe van gangen, loopgraven en bentsings zou omspinnen, en dat den aanval moest voorbereiden, die hen in zee zou drijven. Vooral in het nachtelijk zwijgen, als de bergwind de geluiden naar de kust droeg, kwam deze stille bedrijvigheid duidelijk tot het bewustzijn van de onrustig luiserende gemoederen.

Er lag iets sombers in die omzigtige voorbereiding tot het dweepzuchtig vernielingswerk, in dien zoo duidelijk zich openbarende toeleg, om zich vooralsnog verborgen te houden en alles te vermijden, wat de ligging der aanvalswerken ontijdig zou kunnen verraden.

De schijnbaar vreedzame omgeving, de voor het oog onveranderde woudrand konden alleen den oningewijde bedriegen, in werkelijkheid had dit alles iets zoo onheilspellends over zich, dat de kleine huisklok in *Sans-Souci* haast buiten zich zelve geraakte van zenuwachtige drift, en nog nadrukkelijker dan te voren aan de nadering des vijands herinnerde.

Deze stilte vóór den storm, hoe zorgwekkend ook in het oog der zaakkundige militairen, bleef den meest geruststellenden invloed uitoefenen op het hoofd van bestuur. Maar slechts voor kort! De tijd was gekomen, waarop hij met ontzetting uit zijne droomen zoude ontwaken, de tijd, waarop het, met zooveel verontwaardiging als onmogelijk verworpene gelijk een donderslag op hem zou neerploffen.

Het was een historisch oogenblik voor het kleine garnizoen, toen uit den groenen woudrand de eerste rookwolk opvloog, toen een dreunende knal het begin van het drama aankondigde, en zich in het rommelen der opgewekte echo's het fluiten van den kanonskogel mengde, die het verhevene symbool: de pajong,

in flarden schoot en een gat sloeg in het geheiligde dak der residentswoning. Was het te verwonderen, dat de militairen, wien de eindelijke uitbarsting der vijandelikheden haast eene verlichting was, zich uiterst nieuwsgierig betoonden naar het effect, dat deze luide, en in den volsten zin des woords treffende aankondiging eener nieuwe periode op het hoogste gezag hebben zou? Was het te verwonderen, dat de gansche bezetting als één man naar de wallen snelde, niet met den ijver, die eene alarmeering pleegt op te wekken, maar met de jolige haast, waarmede het volk op een jaarmarkt te hoop loopt, om een troep reizende kunstenaars te zien voorbijtrekken?

Maar het voorwerp der zich zoo onstuimig openbarende nieuwsgierigheid bleef onzichtbaar, al wilden ook enkele spotvogels beweren duidelijk gezien te hebben, dat de resident in de deur der voorgalerij was verschenen, zulke heftige en veelomvattende gebaren makende, alsof hij de gansche Natuur voor deze ontzettende omwenteling verantwoordelijk stelde.

Door geen schot uit de benting in zijn toeleg gehinderd, bleef de vijand onvervaard het planken huis bestoken, waarin het verblijf voor den resident en zijn gevolg met de minuut gevaarlijker werd. Kogel op kogel sloeg door de dunne wanden en door het lichte dak, waarvan de sirappen als het ware in het rond spatten; welk tooneel van verwoesting het van de wallen toeschouwende amazontje zoodanig ontroerde, dat zij den kapitein met gevouwen handen smeekte, toch den vijand weg te jagen en zich te ontfermen over de bewoners, wier lot het hardste hart moest vermurwen.

Maar de kapitein werd niet vermurwd. Hij bleef met filosofische kalmte toekijken. Zelfs toen de heer Mokatita, onder het uitvoeren van allerlei bokkesprongen om de kogels te ontwijken, ademloos kwam aanvliegen, om namens het hoofd van bestuur te vragen, of de kommandant dan niet zag, dat er op het residentshuis werd geschoten, liet hij Zijn Hoogedel gestreng antwoorden, dat hij tot zijn groot leedwezen, sedert een half uur hiervan getuige was. Eerst nadat hij door een tweeden tocht van den ongelukkigen Mokatita in het bezit was gesteld van een schriftelijken last tot vuren, gaf hij den in het bastion gereed staanden kanonniers een teeken— en de eerste granaat suisde in de vijandelijke stelling.

Een hartig: hoera! uit zeventig soldatenkelen ging er op,

toen eindelijk de ban was opgeheven, waaronder zij zoo lang besloten hadden gelegen en de kanonnen weer met duidelijke taal een zuiveren toestand verkondigden. Maar de kapitein schudde het hoofd, toen de resident hem liet vermanen, toch vooral voorzichtig te zijn met het vuren, opdat geen van hen die uitgezonden waren met proklamatiën door onze kogels getroffen werd. Een tijdlang stond hij de wegvliegende granaaten na te kijken, alst hij zich over zijn eigen doen verwonderde, want al triomfeerden door de ommekeer van zaken ook zijne inzichten en opvattingen, toch was het voor den plichtgetrouwen, ijverigen officier eene droevige gedachte, dat zijne bijna roekeloos klinkende voorspelling: „Ik gooi er bommen in, resident, en gij vredesproklamatiën!“ zoo letterlijk in vervulling had moeten gaan.

Den avond van dienzelfden dag had de civiele bestuurder zijn intrek genomen in de benting. Een toen den volgenden morgen een heldere zon de rookende puinhoopen van de residentswoning bestraalde, een zon, zooals er in langen tijd geene was opgegaan over de kust, was het alsof ook de natuur uit medelijden eenigen glans wilde bijzetten aan de nieuwe periode, wier begin, hoe droevig en onheilspellend ook, toch aan de beklemden gemoederen eenige verlichting verschaft had.

Alleen de kleine huisklok in *Sans-Souci* scheen van niets nieuws te willen weten, en een nog somberder toon te leggen in de onveranderlijke aankondiging van den vijand. In het vertrekje naast de huiskamer, in de bescheidene ruimte, tot nog toe door den kapitein bewoond, logeerde thans het hoofd van 't gewestelijk bestuur, als een het daglicht schuwende gevallen grootheid. Zonder eenig aandeel te nemen aan wat er om hem heen voorviel, zat hij daar tusschen die vier bamboezen wanden te peinzen en met een hart vol wrok te luisteren naar het krijgsrumoer, totdat dit met het invallen van den nacht verstomde. Maar wat zijne gedachten of aandoeningen ook mochten zijn, hij bleef ze in zijn hart bewaren en deelde ze aan niemand mede.

(Slot in het volgende nummer.)

W. JAEGER.

TOGA EN DEGEN.

XX.

Onder de personen op wien de voren omschreven gebeurtenissen een verbijsterenden indruk hadden gemaakt, behoorde ook de dichterlijke chef van de kamers van oorlog, de sergeant-majoor

Men was in de benting gewend geraakt aan de zonderlinge geluiden, welke zoo dikwijls uit het ondergrondsche vertrekje opstegen; de gillende stem en het kermende harmonikagepiep waren dan ook geheel in overeenstemming met de nare lokaliteit, die met haar getralieden buitenwand meer op eene gevangenis voor misdadige ratten, dan op een menschelijk verblijf geleek. Maar de voor den bewoner zoo aangename luchtstroomingen en tochtjes — hij had er bij den heerschenden westmousson thans zeventien geteld — vergoedden naar zijn inzicht ruimschoots het minder waardige uiterlijk.

Hier was het dat hij afwisselend aan zijne dichterlijke ontboezemingen vrijen loop had gelaten en dan weer in diep gepeins was verzonken over de onverklaarbare aanwezigheid van dien particulieren meneer, die in zijn plankenhuis de lakens uitgaf, alsof het zoo behoorde. — Wat zoo'n resident zich wel verbeeldde! — Maar er was meer dat hem zorg baarde. De onbegrijpelijke werkeloosheid tegenover den vijand, de naderende insluiting, de terughoudendheid der officieren en het sombere wezen van zijn alles wetenden en toch niets openbarenden chef: deze gezamenlijke omstandigheden hadden den achterdochtigen onderofficier, na ontzettend veel hoofdbreken, de overtuiging verschaft dat er een gevaarlijk geheim in het spel was, dat elk oogenblik lucht kon krijgen, vuur kon vatten, kon ontploffen en — de kommandant alleen

wist wien, in de lucht doen vliegen. Het martelde hem zoo danig, dat hij het grijnzende gelaat van den ordonnance niet kon zien, zonder tegen hem uit te varen met de vraag: wat duivel, hij eigenlijk met dat gezicht bedoelde, en of hij iets wist. — Zelfs tegenover den kapitein had hij zich niet kunnen onthouden van eenige zinspelingen op den gevaarlijken resident, voor welke inmenging hij een geducht standje had geoogst. Hij had het hoofd daarbij gebogen en alles aangehoord met het geduld en de stoïcynsche onderwerping, welke de discipline vordert, terwijl hij onder een air van verslagenheid den bijna ontembaren lust bedwong om in theatrale houding luide voor de medeplichtigheid aan hoogverraad te waarschuwen.

Maar, al toonde men ook van deze zijde weinig begrip voor zijne bezorgdheid en verdenkingen, toch bleef de willekeurige opvatting, dat hij het wel gesnapt had, en dat er in het geheim iets broeide, hem een soort van grimmig genot verschaffen. De verwarring die in zijn brein heerschte, werd er niet minder om, toen de vijandelijkheden in allen ernst geopend werden en de resident naar de benting moest vluchten — „Waarom?“ zoo vroeg hij zich zelve voor de honderdste maal af, „waarom heeft de kapitein het zoover laten komen en zich zodoende medeplichtig gemaakt aan dingen, waartegen zijn geweten — ik zie het aan zijn gezicht — in opstand komt? Waarom heeft hij zoolang met optreden gewacht, tot de vijand ons den loef afstak en dien burgermeneer uit zijn huis poeierde, zoodat wij nu met hem opgescheept zitten?“

Daar al deze waaroms voor den vrager ondoorgrondelijke raadsels bleven, vestigde hij de oogen van zijn geest voorshands met verdubbelde waakzaamheid op den particulieren meneer. „En wie is die meneer met vergulde parapluie, die uit de lucht komt ploffen als Sinterklaas door een schoorsteen, die in een plankenhuis den gebraden haan uithangt, tot hij er uit gerookt wordt, en dan opeens zijn draai neemt om zich in het kapiteinslogies te verstoppen? Als hij door de regeering gezonden is, zou ik wel eens willen weten of dat alles zoo in zijne instructie staat? Zijne instructie! Zou hij die aan den kommandant vertoond hebben? Neen, natuurlijk niet! O had ik die instructie maar één minuutje hier onder het loodje!“ zeide de sergeant-majoor, met zijn vinger op den tafelrand tikkende, „ik zou er achter komen wat hij hier doet, hij en

dat zwarte kroeshoofdje, dat — — —“ En hier kreeg de sergeant-majoor eene inspiratie.

Heintje moest er meer van weten, al hield hij zich van den domme! Hij zou Heintje laten biechten. Hij zou het hem wel uitknippen, ze waren immers dikke vrienden!

De ordonnance werd dus naar de overzijde van het pleintje gezonden, om den heer Mokatita te verwittigen, dat als hij tusschen twee regenbuitjes tijd mocht vinden om eventjes over te wippen, er in de kamers van oorlog steeds een druppeltje van iets of wat bij de hand zou zijn.

Het meteorologisch tijdstip door den sergeant-majoor aangeduid, brak dienzelfden middag aan, en nauwelijks had hij het bureautje — waar tot meerdere staatsie de ontvangst zou plaats vinden — voor de plechtigheid ingericht, of zijn bezoeker stond voor hem. De klerk had, steeds bukkende voor de kogels die, af en toe, hoog boven hem door de lucht snorden, den korten weg met groote snelheid afgelegd en was daarop als een razende de trap opgevlogen.

„Wel — wel — krijgsmakker!“ stotterde de sergeant-majoor, die, in zijn schrik over de binnenstormende verschijning, met een: „Wel verd...!“ begonnen was, „wees welkom!“ Na den makker warm de hand gedrukt en met een opgetogen blik beschouwd te hebben sprak hij op een toon van teeder verwijt: „Hoe kondt ge mij, na zooveele dagen van genoegelijk samenzijn, zoo vergeten, kameraad; hoe kondt ge den vriend en leidsman bij uwe eerste wankelende schreden op het gebied der krijgvoering, zoo lang alleen laten in zijne eenzame tent?“

Eenigszins traag van begrip en buiten staat den dichterlijken gedachtengang van zijn gastheer te vatten, bepaalde Heintje zich er toe, een tevreden gegriinnik te laten hooren. Daarop en als om het feest gelukkig te beginnen, barstte hij eenklaps uit: „Belachelijk! Maar hoogst aangenaam!“

De sergeant-majoor bleef een oogenblik in pijnlijke beschouwing verzonken over Heintjes zwakheid van geest, doch herstelde zich spoedig en sprak op vriendelijken toon: „Welzeker makker, gij hebt gelijk; laat ons de zorgen vergeten bij een beker vonkelenden wijns — ik bedoel eigenlijk genever met citroen en suiker!“ En met een plechtigen zwaai van zijn arm naar de tafel wijzende: „Ziehier het weinige dat de kamers van oorlog u kunnen aanbieden!“

De feestelijke voorbereidselen bestonden uit een steenen kruik, waaruit, trots de sluiting met een peperhuisje van papier, een sterke geur opsteeg, een blikken ouweldoosje, dat als geïmproviseerde drinkbeker dienst moest doen, en een glaasje zonder voet, dat zijn plaats vond in een opzettelijk daartoe in den tafel geboord gaatje. Verder een theekopje, waarin eenige manillasigaren van Chineesch fabrikaat en een paar borden gevuld met de in Indië zoo gewilde, maar voor een Europeesch verhemelte ongenietbare „roedjak“, zijnde eene salade van onrijpe vruchten, overgoten met eene stroopachtige, sterk met spaansche peper gekruide saus.

Heintje, die op het gezicht van de roedjak reeds was begonnen te watertanden, liet zich geen tweemaal noodigen. Hij tastte toe en zat weldra ijverig te kauwen en met de lippen te smakken, hoewel het genot niet geheel overmengd was, daar hij zich gedrongen gevoelde telkens als er een schot buiten knalde te bukken en angstig naar boven te kijken.

„Wel! bevalt het u makker?“ vroeg de sergeant-majoor, die uit deferentie voor zijn gast mede van het goedje at, niettegenstaande het hem de tranen uit de oogen perste.

„Lekkerrr hoor!“ antwoordde Heintje al smullende.

„Daarbij behoort een opwekkende teug!“ sprak de gastheer, terwijl hij het geestrijke vocht voorzichtig begon in te schenken, eerst het voor zijn gast bestemde glaasje en daarna het blikken ouweldoosje dat hem zelve tot beker diende. Nu bleek het Heintjes beurt te zijn om krampachtig met de oogen te knippen, want de opwekkende teug was voor hem hetzelfde, als wat de roedjak voor den sergeant-majoor geweest was, namelijk eene marteling. Maar dit hadden zij er voor over, en nu ze ten overvloede hunne verschroide verhemelten konden laven met het kalmeerende aroma der Chineesche manillas, smaakten zij al het genot van een bacchanaal.

Heintje had zijne geliefkoosde positie aangenomen, door met aapachtige behendigheid zijne knieën, op inlandsche manier, tot aan zijn kin op te trekken en de voeten naast elkander op het zitvlak van den stoel te plaatsens. Ook de wijze waarop hij, telkens als hij een kogel meende te hooren fluiten, zijn hoofd tusschen de beenen stak, om van uit dezen schuilhoek met een angstig afwachtenden blik naar zijn gastheer op te zien, herinnerde levendig aan de vlugge, lenige dieren, waarvan hij

de houding had aangenomen. Maar de krachtige drank, dien hij allengs leerde verzwelgen, zonder in een hoest te schieten, hielp hem over deze storingen zijner gemoedsrust heen. Zoo zat hij daar in stil genot aan zijne sigaar te zuigen en de rook langzaam door de opgesperde neusgaten uit te blazen, hetgeen een bewijs was, zeide de sergeant-majoor, dat de geest der gezelligheid en der kameraadschappelijke openhartigheid nu uit zijn wapenbroeder wilde spreken. Hij voor zijn persoon had een sterk voor gevoel, dat het onderwerp dier vertrouwelijke uiting, de resident zou wezen.

Doch de geest liet zich onbetuigd, en het geduldige gezicht waarmede de stilgenietende wapenbroeder zelf op hem zat te wachten, was zoo bijzonder nietsbelovend, dat de sergeant-majoor eene kleine opwekking noodzakelijk achtte.

Hij wierp Heintje een bemoedigenden blik toe, en terwijl hij de kruik, tot inschenken gereed, boven diens glas op en neer bewoog, riep hij met een gezicht blakende van gastvrijheid: „Nog ééntje? Nog ééntje?“ Maar daar het inschenken volstrekt geen gelijken tred hield met de aangeduide bereidwilligheid daartoe, moest Heintje zich met een halve portie tevreden stellen. De hartelijkheid echter waarmede de sergeant-majoor hem toeknikte en de broederlijkheid waarmede hij het ouwelbakje tegen het glaasje deed klinken, konden slechts geevenaard worden door de plechtigheid en de warmte zijner verzekering, dat zij van nu af aan vrienden waren als olifanten. Heintjes glaasje werd hem nu voorzichtig afgenomen en weer in het gaatje gezet, daarop werd Heintjes hand gevat, gedrukt, een klap er in gegeven en nu was de sergeant-majoor „klaar“, zooals hij zeide, om den makker het hart te verlichten en van hem te vernemen, of hij met zijn baas tevreden was. Want daarop kwam het in de eerste plaats aan: of hij met zijn baas tevreden was.

Na eenig nadenken, waarbij hij als een schoorsteen rookte, had Heintje de overtuiging gewonnen, dat dit maar „zoo, zoo“ was, en dat de resident „den ganschen dag scheldt en kijft, weet u?“

„Die ondankbare tiran!“ riep de sergeant-majoor uit. „Is dat het loon voor uwe onvermoeide diensten? Maar ik sta u als bondgenoot ter zijde, makker, houd goeden moed!“

„Dat voere, 't zij ons heir bezwijke of triomfeer,

„U in de zegepraal, of op het bed van eer!...“

„Loosjes!“ voegde de dichterlijke man er met een knik aan toe, om aan te duiden, waar hij dat vers vandaan gehaald had. Vervolgens een blijmoedigen toon aannemende, sprak hij: „En nu, wat verder, makker? Wees openhartig en laaf u. Nog ééntje? Nog ééntje?“

De makker zeide dat het nog eentje kon zijn en de gastheer schonk weer een beetje in. Tegelijk met de eerste trappen van vergiftiging, begon zich bij Heintje de lang verwachte gezelligheid te openbaren, en wel in de beknopte ontboezeming: „Hij is een bangsat!“ Na aan het adres van dezen „hij“ nog eenige maleische scheldwoorden gepreveld te hebben, verklaarde de klerk, met een slag op zijn dij, dat als hij het te Batavia geweten had, hij van hem zou zijn weggelopen, al was het op het oogenblik der audientie geweest.

„Wat? Gij waart met hem op audientie, makker?“ vroeg de sergeant-majoor, één en al belangstelling. „Vertel, vertel op! Wat zei hij? De gouverneur, meen ik. Welke instructie gaf hij? Hebt ge iets van eene instructie gehoord?“

Zonder op dezen stortvloed van vragen te letten, of zijne schoorsteenachtige bezigheid op te geven, spon Heintje met onverstoorbare kalmte zijn gedachtengang verder, die hem weer in het paleis te Batavia had gebracht, en begon nu met een soort van botte extase de heerlijkheden daarvan te beschrijven.

„Maar de instructie, kameraad!“ drong de sergeant-majoor aan. „De instructie!“

„Heelemaal van marmer en van goud en van glas!“ vervolgde Heintje, op zijne manier meegesleept door zijn onderwerp. „En overal ruikt het voornaam, en ziet men prachtige lampen en gordijnen en — daar schieten ze weer!“

„Dat is niet op ons gemunt,“ haastte de gastheer hem gerust te stellen. „Ga maar voort, makker, wat zaagt gij, en wat hoordet gij?“

Heintjes hoofd kwam weer van tusschen zijne knieën te voorschijn, waarop hij, nog altijd met een wantrouwigen blik naar boven, in zijne beschrijving voortvoer. „En overal Europeesche kanapees en schilderijen en spiegels en standbeelden, alles splinternieuw en nog ingepakt in witte doeken, zoodat men er niets van ziet, weet u?“

De sergeant-majoor keek verbijsterd rond.

„En dan komt het geheimste!“ vervolgde Heintje, die van

louter plechtigheid begon te fluisteren, „het kabinet van den gouverneur-generaal, dat altijd gedrukt staat boven aan de missives, met een groen schutsel voor de deur en een lakci op een bankje, en met eene groote kaart aan den wand, geheel volgeprikt met spelden en vlaggetjes. Dat is het geheime kabinet, waar zijne Excellentie de veldslagen klaar maakt voor Atjeh, — en daar klopt hij ze af, dat verzeke ik u!“

„Wel, wel!“ was alles wat de sergeant-majoor uitbrengen kon. De dichterlijke verbeelding welke Heintje zonder ophouden uit het glaasje zonder voet putte, deed het den gastheer alsnu geraden achten, de kruik een weinig verder weg te zetten. Maar daar de klerk er juist naar keek, hield hij zich alsof hij op het punt stond van in te schenken en bewoog nu de kruik weer op en neer met een uitnoodigend: „Nog eentje? Nog ééntje?“

Heintje knikte toestemmend. „Dus hebt ge iets van de instructie gehoord, kameraad? Ge waart er dus bij?“ vroeg de sergeant-majoor, in ademlooze nieuwsgierigheid met inschenken wachtende tot hij antwoord gekregen had.

„Zeker was ik er bij!“ sprak de klerk met groote zelfvol-doening. „Maar geluisterd heb ik niet, want ik wist dat er staatsgeheimen verhandeld werden, waar — tuchthuis op staat. Ik kon den gouverneur hooren spreken in het veldslagenkabinetje — en daar klopt hij ze af, ongelooflijk! — want ik hield daarbuiten zoolang de portefeuille vast!“ Geheel niet verhit door deze verbazende onthulling knikte Heintje zijn gastheer koeltjes toe en hield zijn glas op. De vereenigde beknoptheid, overzichtelijkheid en duidelijkheid van dit bericht troffen den sergeant-majoor zoodanig, dat hij den wapenbroeder een opwekkenden stomp gaf, en hem daarna met eene bijna vorstelijke mildheid inschonk. Daarop, een vroolijken en kordialen toon aannemende, alsof hem iets pleizierigs te binnen viel, zeide hij dat hij zijn makker ééne vraag moest doen. Hij wenschte namelijk te weten of zijn waarde kameraad zich niet één woordje, één enkel woordje slechts herinneren kon van wat de Gouverneur bij die gelegenheid aan zijn baas, den resident, gezegd had. Dat was de vraag, anders niet! En terwijl hij in eene opwelling van broederlijkheid zijne handen over Heintjes knieën uitspreidde, en hem stevig vasthield, boog hij zich met een gezicht vol verwachting naar hem voor-

over, alsof hij het antwoord van zijne lippen wilde lezen.

Maar Heintje, die nog altijd als er gevuurd werd een electrischen schok door geheel zijn lichaam kreeg, zocht te vergeefs in zijn omneveld brein naar de weinige woorden die hij in het paleis gehoord had. Hij trok de geheimzinnigste grimassen en gaf een tijd lang aanleiding tot de grootste verwachtingen; daarop antwoordde hij, alsof het de gelukkigste bijzonderheid was, die men met mogelijkheid van hem verwachten kon: „Daar schieten ze weer!“

De sergeant-majoor deed zijn best het zwakke geheugen en het wankelend vernuft van zijn gast ter hulp te komen, door allerlei veronderstellingen te uiten omtrent hetgeen er gezegd, gevraagd of geantwoord kon zijn, maar Heintje had voor al deze mogelijkheden slechts weifelende gevoelens, en openbaarde daarbij een stil vervelingsvermogen, dat letterlijk reusachtig was.

De peinzende en van weinig welwillendheid getuigende blik, waarmede de ongeduldig geworden onderofficier den zwakhoofdigen Heintje monsterde, kreeg nu allengs iets zoo straks en dreigends, dat de klerk onrustig op zijn stoel heen en weer begon te schuiven. De langzaam vooruitkomende wijsvinger van den holoogigen man deed Heintje nog meer in zijne aapachtige houding ineenkrimpen, en zoo wantrouwig kijken, als moest hij tegen zijn zin gehyprotiseerd worden. Na deze voorbereiding rukte de sergeant-majoor met zijn stoel den indrukwekkenden vinger achterna, tot vlak voor den beangstigden klerk. „Broeder!“ sprak hij op een somberen grafoon, „ik moet de instructie van den tiran hebben, en gij“ — hier trof de plechtige vinger Heintje midden voor de borst — „kunt ze mij bezorgen!“

„Ik?“ riep de klerk geheel ontzet, „wat weet ik — — —!“

„Een oogenblikje!“ hernam de spreker, Heintje bij de opgetrokken beenen pakkende, waarop hij met verheffing van stem vervolgde: „Kameraad! het is om hem te ontmaskeren!“

„Ja, maar hoe kan ik — — —?“

„Een oogenblikje!“ onderbrak hem de sergeant-majoor nog driftiger dan te voren. „Wapenbroeder!“ riep hij uit, terwijl hij elk zijner woorden door een tegen elkander bonsen van Heintjes knieën ondersteunde: „Hij — is — een — ver-rader!“ Het laatste woord met kracht uitgalmende, gaf de

hartstochtelijke redenaar Heintjes knieën zulk een duw, dat hij zelf het evenwicht verloor en over den met stoel en al omvertuimelenden jongeling heenrolde.

„Laat mij los!“ kreet de verschrikte klerk, die, nu hij op den grond lag, met alle macht van zich af begon te schoppen.

„Wat wilt ge — — —!“

„Een oogenblikje!“ riep de bovenopliggende, volijverige plannensmeder. „Ik maak het u gemakkelijk, wapenbroeder; ik maak het u zoo licht, dat ge geen woord, geen kik meer zult tegenwerpen!“ Heintje had zich intusschen van zijn belager losgeworsteld en beiden zaten nog, met den omvergeworpen stoel tusschen hen in, op den grond te hijgen en elkander aan te staren, toen de overredende voorvinger van den sergeant-majoor reeds weer vooruitkwam, tot toelichting van de plechtige verzekering: „Zeg mij maar, waar dat papier ligt, en ik zal het wel vinden. Voor mij het gevaar, voor u al de eer!“

Heintjes sprakeloze blik, zijn platte neus, zijne breede lippen, en elk eenzaam haartje van zijn eenzaam kneveltje, schenen te vragen, waarin die eer eigenlijk bestond. Maar hij waagde het niet zijne gedachten in woorden te kleeden, zelfs niet toen de sergeant-majoor hem broederlijk weer op de been geholpen en, met eenige troostende en bemoedigende woorden, schoon afgestoft had. De klerk had plotseling genoeg gekregen van de pret; de schrik die hem nog in alle leden zat, had hem voldoende ontzuichterd om hem te doen inzien, dat hij niet opgewassen was tegen den welbespraakten gastheer en diens handtastelijke argumenten. Hoogelijk tevreden dat er geen gevaarlijker dingen van hem verlangd werden dan de verneddelijke bergplaats van des residents papieren aan te wijzen, en niet bestand tegen een hernieuwd: Zeg mij waar ze liggen! — dat hij op nieuw met den demonstreerenden voorvinger zag aankomen — besloot hij aan het verlangen van den rumoerigen onderofficier te voldoen. Sidderend van geheimen zielsangst en met een paar wantrouwige blikken over zijn schouder, begon hij een zekeren blikken trommel te beschrijven, die in het kamertje van den resident op tafel moest staan.

De sergeant-majoor informeerde uitvoerig, hoe die trommel er uitzag, hoe lang en hoe breed ze was. Of men ze ter

plaatse kon openen, dan wel of men ze mee moest nemen. Of men ze gemakkelijk onder den jas kon stoppen — en de pantomime die de vraag verduidelijkte, was zoo welsprekend mogelijk — of dat men beter deed ze eenvoudig door het venster te smijten.

Heintje bracht al haperend het advies uit dat men ze misschien wel onder den jas zou kunnen stoppen. De sergeant-majoor knikte tevreden, als iemand die den weg thans vóór zich ziet. Ook zag hij zich reeds in den geest in 't bezit van de gewichtige instructie, waarin natuurlijk niets kon staan, dat dien burgermeneer tot zijne aanmatigingen autoriseerde; hij zag zich reeds als redder van de eer zijner officieren, maar bovenal zag hij zich zelven de taak opgedragen, den ontmaskerden verrader in verzekerde bewaring te brengen. Dit laatste denkbeeld verschafte hem zooveel genot, dat hij zich reeds bij voorraad in dien toestand verplaatste, en in eene denkbeeldige arrestatie, een forschen greep deed naar Heintjes kraag. Maar hij bezon zich bij tijds, en deed de beweging beëindig overgaan in een hartelijk kloppen op Heintjes schouder. Hij verzekerde den nog altijd doodsbenauwden klerk, dat het een grootsch werk was waaraan zij hunne krachten gingen wijden; dat hij zijn wapenbroeder hoogschatte en vereerde voor zijne moedige en onwaardeerbare hulp; dat hij, te goeder uur en tijd, Heintjes aandeel in de zaak en zijne verdiensten tegenover het vaderland behoorlijk zou doen uitkomen, en — kortom of het nog ééntje zou zijn. De wijze waarop hij alsnu met den makker aanstiet op het welslagen der onderneming, en de veelbeteekenende lonk waarmede hij den inhoud van het ouwelbakje naar zijne maag deed verhuizen, hadden iets zoo dreigends en geheimzinnigs, dat het bijna even goed was, als het op staanden voet ontmaskeren van den tiran. Doch niet geheel en al zoo goed, want hij onderbrak eensklaps de plechtigheid, door met een verschrikt gelaat de kruik onder de tafel te stoppen en zijn gast toe te bijten: „Maak dat je wegkomt, daar is hij!“

Daarbuiten hadden stemmen geklonken, en vóórdat Heintje zich weg kon pakken of dat het zijn gastheer gelukt was, het air aan te nemen van met schrijfwerk bezig te zijn, rees de goliathgestalte van den kapitein langs het trapje naar boven en hoorde men hem de woorden uiten: „Wil ik u voorgaan, resident?“

XXI.

De resident volgde den officier op den voet, en de twee heeren stonden tegenover hunne feestvierende factotums. Beide samenzweeters schenen door de plotselinge verrassing als met verlamming geslagen. Heintje had zijne poging om door het luik naar het ondergrondse vertrekje te ontwijken, ter halverwege opgegeven en stak nog met hoofd en schouders boven den grond uit. De sergeant-majoor was, eene liniaal in de eene en het ouwelbakje in de andere hand, hulpeloos in zijn stoel teruggezonden, waarbij het in der haast weggestopte glaasje hem als de tromp van een pistool uit de borst kwam kijken. De verwonderde blikken waarmede de binnentredenden het verraderlijke voorwerp monsterden, brachten den onderofficier zoo in het nauw, dat hij ongevraagd de aanwezigheid dezer zonderlinge versiering verklaarde uit de welbekende, natuurlijke beginselen der fysieke wetenschappen, door zijn chef uit te leggen, dat hij naar de wacht was geweest om te zien hoe laat of het was.

De kapitein mocht er het zijne van denken, maar vergevoegde zich met den vindingrijken onderofficier hoofdschuddend aan te kijken en te zeggen: „Het is goed, laat ons alleen!“

Zonder verdere bevelen af te wachten, dreef de sergeant-majoor zijn gast voor zich uit, en beiden verdwenen, tot groote verwondering van den vreemd om zich heen kijkenden resident, onder den grond.

De kapitein achtte het wenschelijk eenige ophelderingen te geven en begon: „Mijn sergeant-majoor zit graag in de tocht — ik meen, hij woont daar beneden, omdat het daar zoo — — —“, doch beseffende dat deze verklaring de zaak niet natuurlijker maakte, voegde hij er kort en duidelijk aan toe: „De vent is verzot op een plafond, en ik geef hem zijn zin.“ En om verdere toelichtingen te ontwijken, vervolgde hij in één adem: „Als u plaats wilt nemen, resident, zal ik u de dagelijksche rapporten van de laatste week voorleggen, die u het gewenschte overzicht zullen geven van wat er in dien tijd is voorgevallen of verricht. Op politiek gebied — dat behoeft ik wel niet te zeggen — is er niets te melden geweest.“

Terwijl de kapitein in de bundels bladerde, nam de resi-

dent plaats op het zitje, daar pas door zijn klerk verlaten.

Hoewel nog even deftig als vroeger, was het toch den trotsehen ambtenaar aan te zien, dat de bittere ondervinding der laatste dagen niet spoorloos aan hem was voorbijgegaan. Hij mocht zijne gevoelens en gewaarwordingen terugdringen en in zijn binnenste opsluiten, de weerspannige teekenen daarvan kon hij niet onderdrukken: eene kwalijk verborgen gejaagdheid deed hem een schuwen blik om zich heen werpen en onrustig met de vingers op de tafel trommelen. Hij had in eene opflikkering van energie de leiding van zaken weer in de hand willen nemen en blootlegging van den toestand verlangd, en thans nu dit geschiedde, nu hij duidelijker dan ooit inzag dat hij zich op een, voor hem geheel vreemd terrein bevond en dat het vraagstuk slechts ééne zijde meer had: de militaire, nu be kroop hem op nieuw dat gevoel van volslagen machteloosheid en onbarmhartige vernedering, dat hem in de laatste dagen zoo zeer gekweld had.

Te denken, dat die man daar voor hem, de aan hem ondergeschikte officier, recht had behouden met zijne spottende veroordeelingen van 't geen door de hoogste autoriteiten als juist was erkend! Te denken, dat die militairen thans kennis droegen van de teleurstelling en het geheime zielsverdriet van den hoogen ambtenaar, die in elk opzicht boven hen bad willen staan; dat zij met hunne wetenschap van zijn vrijdelde hoop en plannen, hem misschien van de plaats zouden dringen die hem van rechtswege toekwam en waar hij alleenheerscher had willen zijn! Te denken, dat de opperlandvoogd, die hem uit zoo velen had uitgekozen en onderscheiden, die hem de eer had waardig gekeurd, de plannen der hooge regeering te helpen uitvoeren, zich in zijne verwachtingen bedrogen zoude zien, bedrogen in het beleid, de kunde en het doorzicht dat hij bij hem had voorondersteld, als een der uitstekendsten onder zijns gelijken! Alles scheen zijne nederlaag te vieren; elk schot dat daarbuiten dreunde, klonk hem als een triomfkreet over zijn val in de ooren.

De kapitein had hem juist een bundel papieren toegeschoven, toen plotseling het geratel van een krachtig salvo door de lucht trilde.

„Niet waar, resident?“ sprak de officier op koelen ironischen toon: „U kent het eigenaardige zweepslagengeluid dezer schoten

reeds genoeg, om te weten uit welke geweren daareven gevuurd werd.“

„Zeker!“ klonk het verwonderde antwoord. „Dat waren onze Beaumontgeweren!“

„Ja wel, — zoo is het ook. — Maar het salvo kwam van den vijand, resident! Uit de geweren door U geleverd!“

De resident richtte zich met een schok in zijn zetel op en riep, den somberen kapitein gramstorig aanstarende: „Onmogelijk! Onmogelijk!“ welke ontboezemingen hij, als noodschoten, om de minuut deed afgaan. Maar te midden zijner verontwaardiging stuitte hij zich zelve, ontzet als het ware door den vasten, strakken blik van den officier, die, onwrikbaar als het noodlot, hem met eene mengeling van onverstoort geduld en medelijdend beklag bevestigend bleef toeknikken. Als om dit zwijgende vonnis nog meer kracht bij te zetten, deed zich hetzelfde geratel op nieuw, en nog heviger dan te voren hooren, terwijl eenige sissend en fluitend door het dak slaande projectielen een regen van stukgeschoten bamboe en atap in het bureautje neerzonden.

Met een pijnlijken zucht zonk de resident in zijn stoel terug. Het duurde eenigen tijd, voordat hij met neergeslagen blik, maar nog altijd met een zweem van autoriteit in zijne stem, wederom het woord nam. „Nu in de veranderde omstandigheden de militaire zijde van het vraagstuk zoo op den voorgrond getreden is,“ — sprak hij op zachten toon, — „zullen uwe adviezen, kommandant, natuurlijk het eenige — ik wil zeggen het voornaamste richtsnoer zijn voor het bestuur!“

De kapitein bleef onbewegelijk. Zooals hij daar, bij de invallende schemering, tusschen den spreker en het venster stond, en het daglicht voor hem onderschepte, zoo doofde de sombere roerloosheid zijner breede gestalte ook de laatste straal van hoop of zelfvertrouwen uit, die voor een oogenblik in het gemoed van den bestuurder was opgeflikkerd.

De resident wierp een hulpzoekenden blik om zich heen. Maar zelfs op het oogenblik waarop hij, wegkrimpde in het besef zijner onmacht en afhankelijkheid, afstand meende te doen van alle gezag, vond hij daarvoor geene andere uitdrukking, dan de talmend gemompelde concessie: „Ik bedoel dat uwe inzichten — in alle bestuurszaken — den doorslag zullen geven.“

De kapitein keerde zich plotseling om. „Resident!“ zeide hij met iets hards en snijdends in zijne stem „laat ons niet langer komedie spelen! Gij weet zeer goed, dat mijne inzichten geene andere autoriteit meer ten goede kunnen komen, dan mijne eigene. En ook die,“ — voegde hij er op zachteren, bijna moedelloozen toon aan toe, — „zal er weinig aan hebben. Alles wat wij doen kunnen, is ons staande houden, tot er versterking komt!“ Na deze woorden zochten zijne peinzende blikken op nieuw de verre boomtoppen en palmkruinen van het land, dat eens aan zijn voet gelegen had.

En wederom verdween het licht voor de oogen van den resident, terwijl hij, met het hoofd in de hand in zijn stoel zittende, geheel door de schaduw der breede gestalte verzwolgen werd.

Intusschen was de drempel van het bureautje het tooneel geworden van de verschijning waarvoor hij zich zoo goed scheen te eigenen. Dezen keer was het het okkernotenhoofd van den ordonnance, welk personage zijne eigene, atmosfeer had medegebracht en wel, zooals men dit uit den reuk zou kunnen opmaken, in eene geneverflesch. Hij was, om de aandacht van den kapitein op te wekken, terstond met saluereen begonnen en bleef nu, hoewel beide heeren hem den rug toekeerden, met de hardnekkigheid van een automaat hiermede voortgaan. Eerst toen de resident, geleid door zijn fijn reukorgaan, opmerkzaam werd, en de vijf uitgespreide vingers in het oog kreeg, die zoo levendig aan een uitjouw-wend straatjongensgebaar herinnerden, maakte hij eene beweging van verrassing.

„Wat is het, resident?“ vroeg de kapitein.

„Die man — die zich zoo bezeerd heeft,“ — hij wist niet dadelijk welken titel hij hem moest geven, — „wil u spreken, geloof ik.“

„Dat is waar ook!“ zeide de kapitein, „men wacht daar beneden op orders. Ik heb eene sluippatrouille doen aantreden om de verlaten nederzetting aan de landtong te verbranden; de vijand schijnt zich daar te willen nestelen.“

„Doe wat ge goedvindt, kapitein!“ haastte de resident zich aan te bevelen. „Alles wat ge wilt!“

„Er is weinig meer te willen, dan onze huid te verdedigen,“ sprak de kapitein, „maar dat zullen wij dan ook met kracht

doen!“ Hij was reeds op de trap, toen hij zich nog even omwendde met de woorden: „Ik ben van plan zelf te gaan, wacht dus niet op mij, resident!“ Zijne bevelende stem klonk reeds op het binnenplein, toen de resident, die nog iets had willen vragen, zijne poging opgaf en moedeloos in zijn stoel terugzonk.

Het was een winderige, regenachtige dag geweest, maar nu heerschte er kalmte in het luchtruim. Hier en daar vonkelden nog eenige zware regendruppels, als edelsteenen aan de natte daken, want de zon, die sedert haar opkomst onzichtbaar was gebleven, ging vlamdend onder in den helderen, van wolken schoongeveegden hemel. Een vluchtige gloed van karmozijn en goud zond nog een laatsten, matten weerschijn in het kleine bureautje, en liet het toen aan de opklimmende schaduwen over.

De resident zat roerloos en in gedachten verzonken. Het krijgsgedruisch van den luiden dag was verstomd en had eene vreemde, ongewone stilte achtergelaten; de vleermuizen verlieten hunne schuilplaatsen onder de warme daken om hunne onhoorbare, grillige vlucht te beginnen; de duisternis daalde neder en zette zich somber peinzend in de hoeken van het kleine vertrekje. Maar zij kon niet onbewegelijker zijn dan de man die daar, het hoofd op de borst gezonken, naar het venster staarde, naar de kleine vierkaante opening die nog slechts eene onduidelijke lichtvlek was. In dat stille uur trachtte hij zijne rusteloos zwervende gedachten te verzamelen, om een lichtpunt te vinden in den donkeren chaos die hem overstelpte. Maar waarheen hij den blik ook richtte, overal zag hij slechts een woestijn van vernielde plannen, van bittere teleurstellingen en van krenkende vernederingen. Te midden van deze sombere ledigheid, te midden van deze verwoesting, die zoo onbarmhartig den spot dreef met alle fictiën, had hij niet eens meer den moed het noodlot verantwoordelijk te stellen of dit te verwijten, dat het hem in een zoeten droom had gewiegd, om het ontwaken in ongeluk en wroeging des te vreeslijker te doen zijn. De vloek der valsche positie, der onwaarheid en der onoprechtheid, die door geene staatsmanskunst, door geene bekwaamheden of sluwe drogredenen kon worden bezworen, drukte hem met looden zwaarte, en zelfs de erkenning, dat hij in blind autoriteitsgeloof een werktuig

was geweest in handen van machtiger menschen dan hijzelf was, kon dien last niet dragelijker maken.

Hij begon het onheil te overzien dat hij had aangericht, en hij beefde terug voor den afgrond die aan zijne voeten gaapte. Een geheime angst voor het onherstelbare, eene bijgevoelinge vrees voor naderende verschrikkingen, beving hem en deed hem reeds in gedachten zich vastklemmen aan de forsehe gestalte, die zich boven dat alles verhief, als de belichaming van kalmen moed en grootmoedige bescherming. Eene name-looze aandoening, eene mengeling van medelijden, smart en eerbied, overweldigde hem bij de gedachte aan den officier, op wiens weg hij was getreden en die, nu eenige maanden geleden, — hij wist het — in dit zelfde kamertje had zitten treuren over zijne vernielde hoop, die hier had zitten kreunen van pijn, bij de scherpe wonden, die ondank en miskenning hem hadden geslagen.

Plotseling werd de stilte verstoord door een hevig geweervuur aan het strand, een aanhoudend en ratelend geknetter, dat den eenzamen mijneraar met onverklaarbaren schrik vervulde. Met ingehouden adem luisterde hij naar de steeds sneller op elkander volgende salvo's, die hem als eene nadrukkelijke aankondiging van naderende gevaren in de ooren klonken, en het was hem een soort van opbeuring en troost, toen hij het zwaar geschut van de benting zich in den kamp hoorde mengen. Telkens wanneer de donder der eigen kanonnen en het suizen der granaten de lucht deden trillen, vatte hij nieuwen moed in het vertrouwen op dit krachtige verweermiddel, doch om even spoedig daarna op nieuw te schrikken, als hij de antwoordende schoten en het wilde krijgsgehuil van den vijand hoorde.

Met door vrees en ontroering gescherpte zintuigen zat hij zoo geruimen tijd, in steeds klimmende onrust te luisteren, tot dat hij het niet langer kon uithouden. Hij sprong op, met een vaag denkbeeld van te moeten helpen daar buiten, van eene schuld te moeten afdoen, van mede te moeten strijden, even als de minste soldaat, en in 't volgende oogenblik stond hij op het donkere binnenplein.

Een verward, nachtelijk tumult, eene gonzende, haastige drukte ontvingen hem. Het kletteren van geweerkolven op den grond, het blazen van signalen, het houden van appèl,

het kommandeeren, roepen en antwoorden, vormde een wilden chaos van geluiden, die af en toe geheel ondergingen in het oorverdoovend gebulder der kanonnen en het razende schieten van alle kanten. De zwarte duisternis en de onzichtbaarheid der handelende personen gaven aan dit alles iets spookachtigs en onheilspellends.

Gestompt en gestooten in het gedrang, overweldigd door den verbijsterenden indruk en door het gevoel van zijn onmacht om hier ook slechts het geringste te kunnen helpen, week de resident geheel versuft en verslagen naar de trap terug. Eenmaal buiten het gewoel en een betrekkelijk veilig standpunt innemende, trachtte hij zich rekenschap te geven van wat er gebeurde. Maar de nacht hing zwaar tusschen de wallen der kleine versterking. Nu en dan bespeurde hij, meer door de reuk dan door het gezicht, dat hem een dichte kruitwolk voorbijvloog en kon hij, flauw afgeteekend tegen den verre vuurgloed der brandende nederzetting, de borstswering onderscheiden, benevens eene zee van daarlangs heen en weer golvende donkere gedaanten, die, telkens als een zwaar kanonschot hem voor een oogenblik het gehoor benam, op een hoop van zwijgende, onder hartstochtelijke gebaren dooreenwoelende schimmen geleken.

Eerst de uitroepen der hem voorbijdringende soldaten, de groote drukte aan de poort van de benting en het zwiepende geluid van naar binnen gedragen lasten deden den resident begrijpen dat er een gekwetsten-transport van het slagveld aankwam, en dat de uitvalkolonne zware verliezen had geleden. Eenige schommelende bollantaarns begeleidden den treurigen stoet, die zich op weg naar de ambulance, onder veel geschreeuw en gehaspel der dragers, door het donkere gedrang heenwond, rechts en links geheele rijen roodverlichte gezichten opwerpende, die terstond daarop weer in nacht en duisternis verdwenen.

De resident wilde zich ongezien verwijderen. Maar eene onzichtbare gestalte, waar hij tegen aan liep, snauwde hem de woorden toe: „Hier flanker! Pak aan, verdomme!“ terwijl op hetzelfde oogenblik eene zware draagbamboe tegen hem aan werd geduwd. Werktuigelijk, en als om zich te beschermen, greep hij met beide handen toe, en vóór hij tot het juiste besef kwam van wat er eigenlijk gebeurde, torschte hij een last, die hem in zijne voortbeweging medetrok en zag hij

zich tot drager van gekwetsten bevorderd. Slechts één oogenblik bood hij tegenstand, toen vloog er een glimlach over zijn gelaat en met gewilligen ijver hielp hij den voor hem ongewonen vracht tot aan de ambulance dragen. Juist had hij den gewonde voorzichtig helpen neerleggen, toen er een lichtkogel opging, die het voorterrein in wit-blauwen gloed hulde. Een verblindende lichtstraal gleed tusschen de woelende massa van donkere gestalten door, om een oogenblik op den schouder van den resident te rusten, als een blinkend zwaard. En alsof hij door deze aanraking tot ridder was geslagen, richtte hij zich op, met een glans van trots in zijne oogen en ging, tot groote ontzetting van het toeschietend hospitaalpersoneel, bedaard met zijn Samaritaansch werk voort. Het hoera en het gejuich der soldaten, die in hunne ras wisselende neigingen en gemoedsbewegingen, thans den man toejubelden, die zij zoodikwijls hartgrondig verwenscht hadden, noopten den resident al spoedig, zich voor deze hem pijulijk wordende ovatiën in zijn logies terug te trekken.

Maar het verheffende gevoel dat die enkele oogeblikken van toewijding en zelfverloochening hem hadden gebracht, was hem bijgebleven. Het had hem opgebeurd uit het drukkende besef van vernedering en schuld, het had zijne energie doen herleven en hem opnieuw met een brandend verlangen vervuld, zich nuttig te maken, te herstellen wat er nog te herstellen viel, — kortom iets te doen of te wagen, hij wist zelf niet wat. Een storm van ongeduld was in zijn binnenste losgebroken en joeg hem heen en weer in het kleine vertrek, als een wild dier in zijne kooi. En zoo, onophoudelijk plannen smedende en weer verwerpende, baande zich de hoop op nieuw een weg in zijne ziel: de hoop dat Toekoe Addar het bestuur zou zijn trouw gebleven, dat het alleen zijne moeilijke positie te midden van andersdenkende landslieden was, die hem verhinderde hiervan te doen blijken, en dat de groote invloed van dit hoofd op de bevolking alles nog ten goede kon doen keeren.

Misschien — men had het meer gezien — was de terughoudendheid van den Toekoe slechts eene oostersche kunstgreep, om zich des te meer begeerd te maken. Misschien — neen, de resident wist het zeker — was er slechts een druk, eene persoonlijke inwerking van het bestuurshoofd noodig om hem op nieuw, en met kracht, voor het wettig gezag te doen optreden.

In elk geval — de communicatie met hem moest hersteld worden. En dat was volstrekt geene onmogelijkheid, de kampong van den Toekoe lag immers aan zee — het strand was, voor zoover men zien kon, onbewaakt. . . .

Op dit punt zijner overdenkingen aangekomen, staakte de resident, als met een schok, zijne eentonige beweging en stond zinnend stil. Zijn strakke blik hechtte zich aan het nachtelichtje op de tafel, dat nu eens walmend opflikkerde en dan weer tot een blauw stijje ineenkromp. Minuten lang bleef hij, roerloos en in gepeins verzonken, naar het stervende vlammetje staren, alsof het een orakel was, dat over een avontuurlijk en gewaagd plan moest beslissen, daarop knikte hij eenige malen langzaam met het hoofd. Ja, zoo moest het zijn!

In de benting lag alles in diepe rust gedompeld. De nacht, met enkele glanslooze sterren, sleepte zich tragelijk voort, te midden van de vreemde en zonderlinge stilte, die aan vriend en vijand eenige uren van vergetelheid schonk. Behalve het nauw hoorbare ritselen van den bergwind in de hooge palmkronen en een af en toe uit de ambulance opstijgend zwak gekreun, verbrak niets meer het doodsche zwijgen.

De resident luisterde een poos, daarop trad hij, met rijzweep en revolver gewapend, naar buiten. Hij zag op naar het kalme uitspansel, met de verbeelding, dat de alom heerschende vredige rust nu nimmermeer verstoord zoude worden door het woeste geraas, waarvan de doffe nagalm hem nog in de ooren klonk. Onder het afdak gekomen, waar de bedienden slieden, greep hij zonder veel omslag te maken den slaapdronken mandooroppas bij den kraag en zette hem op zijne beenen.

„In twee minuten onze paarden gezadeld, of — — —!“

De ellips was ontzettend duidelijk.

Door zijn heer in persoon geholpen, kwam de onthutste lijfknecht zoo spoedig met de riemen en gespen gereed, als zijne sidderende vingers slechts toelieten, en de twee minuten waren nauwelijks verlopen of de twee ruiters verschenen voor de barrière.

De inlandsche schildwacht, die aanvankelijk zijne oogen niet meende te kunnen gelooven, schoof toch voor de hooge verschijning van den resident gewillig de zware sluitbalken op zijde, en toen de deuren met een doffen dreun weer toevielen, waren de geheimzinnige reizigers in de gapende duisternis verdwenen.

XXII.

Onder de hooge pluimen der kustpalmen waren de nachtschaduwten breed en zwart. Gevolgd door zijn van schrik en angst halfdooden dienaar, galoppeerde de resident langs het strand, steeds dicht aan de zee houdende, zoodat de golven af en toe de beenen der paarden omspoelden. Hij wist dat hij zoodoende en onder begunstiging der duisternis de vijandelijke linie vóór het aanbreken van den dag gepasseerd kon hebben, aangezien de Atjehers hun postenketen niet over het open en onbedekte strand tot aan zee doorgetrokken hadden. De phosphoriseerende branding, die met een gordel van geelbleek vuur de kust omzoomde, wees den ruiters den weg op hun nachtelijken tocht, waarbij de dofse kadans der hoefslagen en het bruisen der rollers hen als met eene somber eentonige melodie begeleidde.

De resident mocht naar zijne berekening een kwartier gereden hebben, toen hij, een onderzoekenden blik in de donkere ruimte werpende, den horizon begon te onderscheiden. Langzaam daagde het grijze, stille licht, dat zich als eene flauwe streep in het oosten op den oceaan legde, talmend rees het op van achter den zwarten gezichtseinder, om de duisternis over de wateren heen te schuiven en den beteekenisvollen dag in te leiden. Met kloppende harten spoedden de tochtgenooten zich voorwaarts. Uit het ledige achter hen klonken thans de verwijderde tonen der reveille, terstond gevolgd door eenige schoten van den vijand. Zij waren dus de stellingen der belegeraars gepasseerd, het eerste gevaar kon dus als geweken beschouwd worden. Maar nu werd de beschermende sluier van den nacht van hen weggetrokken en in de bleeke schemering die hen aangrijsde begon, spookachtig onduidelijk, de vreemde omgeving op te doemen, met al het geheimzinnige en onbekende, dat zij in haar schoot verborg. Het werd helderder en helderder om hen heen; onrustbarend snel scheen het licht toe te nemen om elk voorwerp in al zijn scherpheden en duidelijkheid te doen uitkomen; het was alsof de verraderlijke dag zich haastte, de overmoedige reizigers wijd en zijd zichtbaar te doen worden. Af en toe hielden zij plotseling de paarden in, onwillekeurig schrikkende van het luide kraken der zadels en het plussend gedreun der hoefslagen.

De indrukwekkende, zonderlinge stilte, even verdacht als de schijnbare eenzaamheid en verlatenheid; het verraderlijk ritselen van takken en bladeren onder de hoeven der paarden, telkens als half ontwortelde en ver over de branding heen-neigende boomen hen dwongen een omweg landinwaarts te maken; de door den morgenwind bewogen nevelsluiers, die als witte spookgestalten tusschen de struiken doorgleden; de fantastische plantengroei van het geheimzinnige binnenland, welks donkere diepten en schuilhoeken hen dreigend aangaapten, en de onverklaarbare geluiden die af en toe uit het dichte woud opstegen — dit alles vermeerderde het gevoel van onrust en beklemming dat de beide tochtgenooten had aangegrepen. De dofse val van een cocosnoot, hoe gewoon ook in deze streken, klonk in de drukkende stilte als een donderend geraas dat hen onwillekeurig deed sidderen, zoodat zij op nieuw den tegel inhielden om een verschrikten blik in het rond te werpen.

Maar het was nu te laat en te ver om terug te keeren, eene keus bestond er niet meer — dus met Gods hulp voorwaarts. En alle nevelen waren nu plechtig opgerezen, en vóór hen, wegdommelend in het goudea morgenlicht, strekte het strand zich uit als eene onmetelijke, met palmen omzoomde bocht, waarin de oceaan, paarlemoerglanzend en doortrokken met verblindende strepen van zilver, nog bewegingloos lag te sluimeren. Hooger steeg de zon; in haar stralen dreef een eenzame havik, die een spookachtige reuzenschaduw van langzaam kleppende vleugels op het gele zand wierp; nu en dan sprong een vischje uit de zilte vlakke op, terwijl geheele heirlegers van strandkrabben bij de nadering der ruiters snel in hunne gaten wegritselden.

Heinde en verre diepe stilte en verlatenheid!

De resident wierp een vluchtigen blik achter zich, om zich te vergewissen, dat zijn dienaar hem nog altijd volgde en dacht er over na, dat deze ééne knecht in de oogen der Atjehers wel een zeer poover gevolg moest schijnen voor een man van zijn rang en positie. Hij moest dus op zichzelf, op de macht zijner persoonlijkheid rekenen, en deze — zoo overwoog hij — zou door zijne stoute onderneming des te meer tot zijn recht komen. Wie weet of het hem niet reeds binnen weinige uren zoude gelukken, de vijandelikheden te

doen staken, of hij niet nog vóór het vallen van den avond aan de zijde van Toekoe Addar, en dwars door de Atjehsche liniën heen, zoude terugkeeren naar zijne standplaats! Welk eene voldoening — welk een triomf zoude dat voor hem zijn! Vervuld van nieuwen moed, gaf hij zijn paard de sporen en keek verlangend uit naar de verre boomtoppen, waaronder het doel van den tocht liggen moest....

Daar scheurde eensklaps het verschiet van groen en water — vlammen, vergezeld van donderslagen, schoten als bliksemschichten door de lucht, en zon en wolken vielen bonzend uit den hemel.

Met een onduidelijk besef dat hij in het hoofd gewond was, wilde de resident zijn paard aanzetten, om het gevaar te ontvluchten, maar een nieuw salvo deed ros en ruiter over den grond rollen. Een woest gebrul klonk hem in de ooren, toen hij, verbijsterd en half bewusteloos, zich in het zand trachtte op te richten, waarin hij was neergeploft. Op eene knie over-eind komende, tastte hij naar zijn gordel, om zich met den revolver tegen zijne aanvallers te verdedigen, maar hij was verblind door het bloed dat hem in de oogen vloede; zijne zinnen verlieten hem. Een snelle indruk nog van den door wilde gestalten omringden en in vollen ren wegvlochtenden mandoor, van eene neerzinkende duisternis — en het heelaal was niets meer dan nacht, stilte en onbewegelijkheid.

De vlamme die den ganschen dag het strand geblakerd had, werd reeds minder schitterend, de verblindende zonneschijf begon voor het oog zichtbaar te worden, om zich, in paarsche nevelen gehuld, als een scherp omljnde vuurkogel, ter kimme te neigen. Doodsche stilte lag op de uitgestrekte wateren, wier langzaam en plechtig op de kust toerollende rimpels in den rooden avondgloed op strepen van gesmolten goud geleken.

Een zacht gerucht gleed als een ademtocht door de wijde ruimte; het was het hoorbare zwijgen aan Indische stranden eigen, het tot één langen toon versmolten ruischen van zacht watergemurmur en eindeloos palmengeritsel. En te midden van deze groote eenzaamheid, die zich met hare wegdommelende tinten langzaam aan den nacht overgaf, lag nog altijd, als een donkere stip op het gele strand, de roerlooze gestalte van den resident, op de plek waar hij was neergeveld.

Steeds lager zonk de vurige kogel; eene lichte siddering ging door het riet aan den oever, dat fluisterend heen en weer bewoog, alsof eene onzichtbare oorzaak de waterrimpels hooger had doen stijgen. Een zacht windje verhief zich voorzichtig van den grond en begon den gewonde aan alle kanten te besnuffelen, nu en dan een tip van zijne kleeding op te lichten en dan weer vlug door zijne haren te loopen. Het was alsof het frissche koeltje de sluimerende levensgeesten weer opwekte, want er kwam beweging in de eenzame gedaante. De oogen openden zich wijd, om met eene strakke en wezenlooze uitdrukking naar den hemel te staren.

Werktuigelijk, en zonder zich rekenschap te geven van 't geen hij zag, volgden de blikken van den gewonde de schaduwen die af en toe het avondrood onderschepten en rakelings aan hem voorbijvlogen. Eerst na eenige oogenblikken doemde het begrip van de oorzaak bij hem op, en deed hem een kreet van afschuw en schrik uiten. Het waren strandvalken, ongeduldige en door den buit aangelokte roofvogels, die geene plaats meer vonden onder den hongerigen zwerm, die reeds als een zwart lijkkleed het doode paard bedekte. Eene kille huivering van doodsangst en radeloosheid voer den resident door de leden, toen hij het afzichtelijke schouwspel ontwaarde dat zijn ros opleverde, en dat — hij begreep het nu — ook weldra zijn lichaam zoude aanbieden.

Hij trachtte zijn vlottend bewustzijn te verzamelen, maar het ontsnapte hem telkens weer. De felle zonnehitte had eene gewaarwording bij hem achtergelaten, alsof zijne hersenen in gesmolten lood waren veranderd, eene brandende dorst folterde hem en deed hem krampachtig naar lucht snakken. Hij wilde niet sterven in deze verlatene eenzaamheid — het was te dwaas, te ongerijmd, het was eenvoudig onmogelijk dat zoo iets kon gebeuren. Maar bij elke poging om over-eind te komen viel hij, uitgeput van bloedverlies, weer in het zand terug en verloor voor eenige oogenblikken alle bezinning.

Zonderlinge visioenen rezen voor den armen gewonde op: beelden, gestalten en tooneelen uit vroeger dagen, nu eens aangrijpend duidelijk en scherp begrensd, dan weer wild door-eenvloeiend en wegs meltend tot ontastbaren nevel, maar altijd doorweven en als het ware vereenzelvigd met den geelsatijnen troonhemel te Batavia en de audientiezaal vol van schuifelende

voetstappen, van sporengerinkel en gedempt stemmengemurmel.

„— — — Uw doorzicht, resident, uwe kunde en uw beleid zijn mij waarborgen voor het succes!“

Een vage indruk van verre doffe schoten, die zwaar langs het strand en de duinen wegrolde, mengde zich hiertusschen en doortrilde den gekwetste met een schok van herinnering, die hem voor eene seconde op den rand der werkelijkheid bracht. Maar de half bewuste gewaarwording zonk weer weg en gaf in vereeniging met het gloeiend avondrood, waarin hij staarde, slechts eene andere richting aan zijne visioenen. Deze joegen hem thans in een stormwind van vlammen en kogels, door dichte wouden heen, voortgezweept als hij werd door een nameloozen angst, iets niet te bereiken, dat hij bereiken moest tot elken prijs. Reusachtige schaduwen, die hem in steeds nauwer wordende kringen omzweefden, begeleidde hem op die vreeselijke jacht. Zoo drong hij door in de roode vlammenzee, de steeds heviger suizende projectielen en hunne vuurstralen tegemoet, totdat alle vlammen en kogels zich samen-trokken tot ééne enkele vuurstraal, tot ééne enkele bliksem-schicht, die dan eensklaps recht door, in zijn hoofd schoot. Maar te midden van deze verschrikkingen, bleef hij de aansporing volgen :

„Uw doorzicht, resident, uwe kunde en uw beleid zijn mij waarborgen voor het succes!“

Daarop kwam er eene krisis, een schorre schreeuw van pijn en vertwijfeling ontwong zich aan zijne borst en het visioen was verdwenen. Eene weldadige verdooving, een droomerig half bewustzijn volgde.

Behalve de brandende dorst, die hem nog altijd kwelde, leed hij niet meer, maar blikte nu met zonderlinge kalmte en berusting in den verdwijnenden avondgloed.

. . . . .
Zoo vergingen eenige uren.

Een rhythmisch gedruisch, dat sedert eenige oogenblikken in wording was, steeg thans luider uit den donkeren oceaen op. Hoewel van grooten afstand komende, was het in de diepe stilte duidelijk herkenbaar, als het regelmatig wentelen en plassen van stoombootraderen. Eene poos lang scheen het verre gedreun op dezelfde plek te blijven, af en toe werd het zelfs flauwer, alsof het geheel wilde wegsterven, totdat een windzuchtje

het plotseling weer hoorbaar deed worden. De doffe slagen kwamen nu uit groote nabijheid, maar al langzamer en langzamer, om eindelijk geheel op te houden. Door den nevel gedempt, klonk daarop een langgerekt gerommel als van een neergaanden ankerketting, daarna keerde het zwijgen terug en was alles nog stiller dan te voren.

Eenige kleine golfjes klotsten kort na elkander tegen den oever op, als voorboden van iets, dat uit zee naar de kust kwam. Men hoorde riemen in sloepboorden knarsen, maar het vaartuig zelf, hoewel het dicht bij het strand moest zijn, bleef onzichtbaar.

„Vast roeien!“ klonk eene stem, die uit het ledige kwam, en een oogenblik later het halfuide kommando: „Bakboord je roer! Stil!“

Wederom volgde een zwijgen, alleen nog maar verbroken door het weifelend, telkens weer afgebroken gesnerp van een eenzamen krekkel. Daarop drong het geluid van een gesprek door den nevel, waaronder de woorden: „De mandoor kent de plek, heeft Rid gezegd.“

„Opperbest, vlootvoogd!“ antwoordde eene tweede stem. „Daar gaan we dus. Maar kunt ge de schuit niet een weinig stijf houden? het ding wiebelt zoo, dat ik er niet uit kan komen met mijn soldaatjes!“

Men hoorde een paar riemslagen — daarna het schuren van de kiel op het zand. „Goed zoo!“ hernam de spreker — „nu kan het debarkement met stille trom beginnen. Tera-ta-ta, Terom — ik bedoel, dat we hem nu wel zullen vinden; de kat-tenoogen van den mandoor glimmen al.“

Er ontstond een kort gestommel, telkens gevolgd door een voorzichtigen sprong op het zand aan den oever, een dozijn malen achtereen; daarop was alles weer stil.

Een vol uur lang bleef het beweginglooze zwijgen aanhouden. Zelfs een met regelmatige tusschenpoozen klinkend zwak geplas, gelijk dat van golfjes die in het riet murmelen, zoude nauwelijks hebben doen denken aan eene sloep, die af en toe door een riemslag in hare positie op de zee gehouden werd.

„Hooft u dat, meneer?“ sprak plotseling eene stem in de onzichtbare boot, „de benting wordt aangevallen.“

Verre, herhaalde losbrandingen trilden door den stillen nacht.

„Waarachtig, stuurman, het is zoo!“ zeide de aangesprokene.
„Rid zal een zwaren dobber hebben, nu wij met zoovele mannen afwezig zijn.“ En na eenig zwijgen: „Gek, niet waar, dat we juist daarvoor op de ree moesten komen, om dien resident te worden nagezonden!“

Er volgde geen antwoord, men scheen weer te luisteren naar de verwijderde salvo's.

Een zwakke, onduidelijke roep, die even zoo goed de trage echo der daareven gesproken woorden had kunnen zijn, klonk van het land.

„Dat is de patrouille die terugkomt!“ hernam de laatste spreker, waarop hij, tot antwoord, een halffluid „Ahoi!“ in de duisternis zond.

Het kraken van zand en kiezel verkondigde de nadering van behoedzame schreden, die steeds talrijker werden en waartusschen zwaardere voetstappen klonken, als van menschen die een last dragen.

„Hallo!“ riep eene gedempte stem van het strand.

„Hier!“ fluisterde het uit zee terug. „Gevonden?“

„Wij hebben hem! — Pas op, voorzichtig! Haal op!“

Er volgde een kort geplas door riet en water, daarop een getrappel en geschuifel over hol klinkende planken, begeleid door een zwak gekreun.

„Klaar?“

„Al klaar!“

„Roci maar op, mannen!“

Dof kletterend vielen de riemen weer in de boorden en met minder voorzichtigheid dan bij aankomst dreven tien paar krachtige armen de sloep in den donkeren oceaen terug. Nog eene korte poos was het plassen der gelijkmatige slagen hoorbaar, maar het geluid verwijderde zich met snelheid, om al zwakker en zwakker te worden en eindelijk, als een droom, in nacht en nevel weg te sterven. Niets was er meer over van de stille verschijning, alleen heel ver in zee ontstak een onzichtbaar schip een blauw licht als herkennings-teeken, dat eenigen tijd door de duisternis straalde, alsof het den mist om zich heen in brand gestoken had. Een oogenblik nog, en ook dit was verdwenen, de ondoordringbare nacht en het ruischende gezang der krekels — een onderdeel van het zwijgen zelf — voerde weer de alleenheerschappij. Behalve

een nauw hoorbaar geklapwiek van loome vleugelen en het dommelig gekrijsch, waarmede een oude, in zijn slaap gestoorde kalong zich beklaagde, stoorde niets meer de groote rust der onmetelijke ruimte.

En zoo gleed stil en plechtig de nacht voorbij.

Het eerste gloren van het verrijzende daglicht brak door de nevelsluiers heen, en deed de gansche kustlijn, met hare krommingen, hare dampende wouden en wuivende palmenrijen weer te voorschijn treden. Opnieuw werd de eindelooze water-vlakte met flikkerende lichtpuntjes bezaaid, rolden de water-rimpels traag naar den eenzamen oever en weerkaatste de gele zandstrook het oogverblindend licht, maar van de slachtoffers van het drama, dat op die plek was afgespeeld, van de twee donkere voorwerpen, waarop de zonnegloed van den ganschen vorigen dag had geschenen, was er slechts één meer over — het paardenkadaver, bedolven onder eene wolk van zwarte roofvogels.

XXIII.

Het was een bange nacht geweest voor de bezetting van het strandfort.

Tot op de helft verzwakt door de reddingsexpeditie, welke den resident was nagezonden, hadden de soldaten uren lang de wallen moeten verdedigen tegen de telkens terugkerende, met fanatieke doodsverachting en woeste dapperheid ondernomen stormaanvallen des vijands. Eerst toen de Condor tegen den morgenstond met volle kracht weer de reede opstoomde en de ijlings debarkeerende troepen hunne kameraden ter hulp snelden, gaven de Atjehers het op en verstomde allengs het vuur.

De resident had in een toestand van verdooving en droomerig halfbewustzijn een vaag besef gehad van in schommelende beweging te worden weggedragen, waarbij nu eens het geluid van plassende riemen, en dan weer dat van dreunende schepraderen de maat aangaf. Hoe duister en nevelachtig die indrukken ook waren, toch gelukte het hem nu en dan zich eenige rekenschap er van te geven, waarbij dan eene uiterst zalige gewaarwording zijne ziel doortrilde: het gevoel van ge-

red te zijn. De daarop volgende indrukken van steeds meer eene plek te naderen waar woest kampgedruisch heerschte, en het voor hem oprijzen van deelnemende, maar door den strijd verhitte en opgewonden gezichten, die hij herkende, deden een duister begrip bij hem opgaan, dat hij weer t'huis kwam in de benting en dat deze nog altijd door den vijand bestookt werd.

In de nu aanbreekende periode van droomen en visioenen, waarin zenneschijn en stormvlagen, stilte en woest geraas, bleek daglicht en zwarte nachtschaduw elkander herhaaldelijk afwisselden, bleef hij ronddwalen aan den ingang dier onverklaarbare gewesten, van waar geen resident wederkeert. Af en toe scheen het, alsof hij rechtdoor naar binnen wilde gaan, maar telkens gelukte het den dokter hem op den drempel tegen te houden en weer tot het leven te doen ontwaken — tot het leven van een klein, met kruiddamp opgevuld bamboehokje, welks wanden trilden onder de laatste losbrandingen van een verwoed nachtgevecht en waarin hij nu, met een vreeselijk voorgevoel van eigen toestand, den geneesheer over zich heen gebogen zag.

„Wat — wat zegt ge er van, dokter?“ stamelde hij.

„Hm! ziet famos uit!“ mompelde de Duitscher, terwijl hij met een eigenaardig welgevallen het hoofd van den patient bevoelde en betastte.

„Is het — doodelijk? Spreek ronduit,“ zeide de gewonde op gesmoorden toon.

„Dat juist niet,“ antwoordde de dokter met het peinzende genoegen van een kunstenaar, die het werk op zijn schilders-ezel beschouwt. „Maar toch zeer interessant! Schot in den kop! Hersenen ongedeerd!“ Hij knikte den lijder daarbij bewonderend toe, alsof hij hem voor een verdienstelijk man hield, wien lof moest worden toegezwaaid, omdat hij op een voor de wetenschap zoo belangrijke manier door het hoofd geschoten was.

„Maar ik ben toch lang bewusteloos geweest, niet waar?“

„Drie dagen maar!“ antwoordde de arts, zich haastende om het verband te bevestigen.

Daarbuiten vielen nog altijd enkele schoten en het signaal voor den doctor, dat op dit oogenblik van de wallen klonk, verkondigde dat er weer iemand gekwetst was. Na den zieken-vader eenige vluchtige wenken gegeven te hebben, hoe verder

te handelen, pakte de officier zijne instrumenten bijeen, en spoedde zich, met de hernieuwde verzekering, dat de wond er famos uitzag, de deur uit.

Terwijl de resident, eenigszins gerustgesteld omtrent zich zelve, naar de geluiden luisterde, die tot hem doordrongen, zat in den anderen vleugel van de barak de kapitein als waarnemend bestuurshoofd zijne functiën uit te oefenen. De grauwe mist, die in den regenachtigen ochtend alles in matte schemering hulde, maakte het hem nauwelijks mogelijk de postzendingen te lezen, door een nieuwen tocht van de Condor aangebracht. Vermeer, met den linkerarm in een doek, maar volstrekt niet van streek door het schampschot dat hij dien nacht ontvangen had, hield zijn chef knikkebollend gezelschap. Hij vond het zeer interessant, de voor den resident bestemde groote dienstbrieven te zien lezen door den kapitein, en daarbij te bedenken, dat de persoon aan wien ze geadresseerd waren misschien eene boodschap uit eene andere wereld zou ontvangen, die persoonlijk beantwoord moest worden. Intusschen kortte hij zich den tijd op zijne manier, hetgeen den kapitein weldra deed opkijken met de medelijdende, maar tevens eenigszins ironische vraag: „Hebt ge nog pijn, Vermeer, dat ge daar zoo zit te sissen en te blazen?“

Verschrikt zette Vermeer zijn mond in eene plooi, en spalkte zijne oogen wijd open, om te beletten dat zij zonder zijn weten dichtvielen. Daarop begon hij zijne aandacht te verdeelen tusschen de brieven, en dat wat hij door de geopende deur van de wallen kon zien, waar Roberts en Dop bezig waren met hunne binocles den vijand te bespieden. Maar de geruchten van buiten losten zich voor den vermoeiden luitenant langzamerhand op in een eentonig papiergefremmel en het gebrom eener lezende stem; de omtrekken der voorwerpen vloeiden doorelkaar, kwamen nog eens terug om andermaal te verdwijnen, en lieten hem eindelijk in een onrustige sluimering achter.

Aan de andere zijde van de tafel zat de kapitein, even stil als zijn luitenant. Zijne strakke blikken waren als vastgeschroefd aan het papier dat hij met bevende hand vasthield, zijn gelaat was doodsbлек geworden en teekende eene oneindige bitterheid en levensmoetheid. Na eene poos van bewegingloos staren, waarbij zijne lippen zich verachtelijk hadden

opgekruld, sloten zich plotseling de vingers om het papier tot een gebalde vuist. Toornig smet hij het verkreukelde stuk terneer en barstte in een schorren en hoonenden lach uit.

Vermeer schrikte op en keek half wezenloos, half verwonderd den kapitein aan, maar werd eensklaps klaar wakker, toen hij op diens gelaat iets vochtigs zag schemeren, dat zwaar over de lange knevels rolde. Geheel ontsteld en ontdaan van dit onverwachte schouwspel, boog de jonge officier zich naar zijn chef voorover met de woorden: „Om Godswil, kapitein, wat is er gebeurd?“

„Lees!“ antwoordde de kapitein met heesche stem, terwijl hij op het verfrommelde papier wees en snel zijne oogen afveegde. „Daar staat het in, welke nieuwe glorie ons beschoren is na een tienjarig sloven en zwoegen! Alles te vergeefs! Alles opgegeven! Alles weg! Ah!“ Het slot was een langgerekt klagend geluid, als van een zwaren zucht, bijna een snik.

Vermeer verstond slechts weinig van deze met gesmoorde stem uitgebrachte woorden, en vroeg, het papier opnemende: „Zal ik dit voorlezen?“

Op een toestemmend teeken van den kapitein, streek de luitenant voorzichtig de kreuken van het officieele schrijven weer glad en begon: „Hoofdkwartier Kotta-Radja — Letter C — Nummer eenhonderdneuentachtig gedeeld door — ten minste er staat een streep onder. . . . Enfin het getal komt er niet op aan!“ zeide Vermeer na gepoogd te hebben de cijfers en letters uit te spreken en er over gestruikeld te zijn.

„Neen!“ sprak de kapitein met de vuist op de tafel slaande, „vooruit maar!“

„Letter C dus“ hernam Vermeer, eventjes verschrikt naar zijn chef opkijkende, waarop hij verder las:

„Blijkens Gouvernementsbesluit, U Hoogedelgestrengte hierbij in afschrift aangeboden, is U met den eersten der volgende maand, op welchen datum de post Telok wordt ingetrokken, onder dankbetuiging voor de gewichtige diensten den lande bewezen, van uwe betrekking als resident der Zuidkust ontheven. Omtrent de maatregelen van militairen aard, aan de intrekking verbonden, gelieve U zich te verstaan met den kapitein kommandant, zullende tot verjaging van den vijand en tot bescherming van het

embarkement van troepen en materieel van hier uit eene ondersteuningskolonne worden gezonden.

De Gouverneur van Atjeh — enzoovoorts.“

De kapitein had zoo aandachtig geluisterd, als verwachtte hij half en half iets anders te zullen hooren dan hij zelf gelezen had. Ook na het slot, bleef hij het onheilvolle papier met een somberen blik aanstaren, waarbij hij langzaam en diep ademhaalde. Daarop stond hij op om in het kleine vertrek heen en weer te loopen, maar in het naaste oogenblik had hij zich weer in den stoel neergeworpen om andermaal zijne strakke blikken op het noodlottige stuk in Vermeers handen te vestigen.

De schoone verovering, die hij nog altijd gehoopt had te zullen redden van den ondergang waarmede roekeloze fictiën en wanbeleid haar bedreigden, het vruchtbare wingewest, dat door ééne energieke daad behouden kon blijven — opgegeven! — verlaten! — versmaad! als een nutteloos en waardeloos perceel, dat den staat geen cent gekost had! God! God! hoe kon zoo iets mogelijk zijn!

De bittere ironie, die er lag in de tevredenheidsbetuiging aan den bewerkver van het onheil, mocht hem al tot het bewustzijn komen, mocht hem zelfs een schamperen lach afpersen — maar dit was ook alles; ontroeren kon het hem niet. Bovendien, wat had dit te beteekenen tegenover den ondergang van zijne laatste hoop, tegenover de vernietiging van den laatsten steun waaraan hij zich had vastgeklemd?

Afstand doen! Altijd afstand doen!

En toch — hoe *kon* men, hoe *durfde* men zoo iets te ondernemen!

Zijne oogen fonkelden toen hij ze weer op het papier richtte, dat Vermeer voorzichtig op tafel had gelegd; hij greep het aan, als met den klauw van een roofvogel en stormde er mee de deur uit. Maar buiten gekomen, stuitte hij zich zelve met een schok en bleef zinnend stilstaan. Hij trad weer naar binnen, keek Vermeer eene wijle met afgetrokken blik aan en sprak, hem het stuk toereikende: „Het is beter dat gij naar hem toe gaat, Vermeer!“

„Ik?“ stamelde Vermeer, het papier werktuigelijk aannemende. „Naar wien?“

„Wel! — naar den resident!“ hernam de kapitein ongeduldig — „moet hij het dan niet weten?“ Maar plotseling van toon veranderende, voegde hij er vriendelijk aan toe: „Natuurlijk met mijn compliment, beste jongen. Het zal den armen drommel een pak van het hart zijn.“

Met nog een verwonderden en achterdochtigen blik op zijn chef, ging Vermeer den hem opgedragen last volvoeren. Alleen gebleven, liet de kapitein zich weer in zijn stoel vallen en begroef het hoofd in beide handen. Hij moest nog eens de lange reeks van wanklanken en teleurstellingen aan zijn geest laten voorbijtrekken, om tot het juiste besef te komen van het schrille slotakkoord dat hem zoo verbijsterend vreemd in de ooren klonk.

Het was stil geworden in het kleine vertrekje. Het vuren had van weerszijden opgehouden, men hoorde alleen nog maar het klagend suizen van de vochtige windvlagen en daartusschen het eentonig palmengeritsel dat af en toe scheen te willen wedijveren met het doffe ruischen der branding, om daarna, evenals dit geluid, weer fluisterend weg te sterven. Het zeezand lag hoog opgewaaid tegen de barakken alsof het die wilde begraven, het drong in de kazernen en in de officiersverblijven, en hoopte zich stil oopen om de voeten van den kapitein.

XXIV.

Een nacht, banger dan een der vorigen is doorworsteld, want het was den vijand bijna gelukt, de stelling bij overrompeling in te nemen. En bij den schrik, de opgewondenheid en de uitputting waarmede de bezetting nog geslagen is, voegt zich de op nieuw doorgebroken natte ellende van den aftrekenden westmousson.

De dag nadert als een schim. Huiverig, klam en kleurloos zendt hij eene waarschuwende, bleeke schemering vooruit, alsof hij roept: De tijd is vervuld, ik breng dat wat komen moest!

Dicht en zwaar hangt de met kruitdamp vermengde morgennevel tusschen de vochtige barakken, wier stukgeschoten stijlen en gevaarlijk overhangende dakpannen als dreigende armen uit den mist te voorschijn treden. Men kan zelfs de

„nabijzijnde wallen niet zien, alleen hunne ligging is af te leiden uit enkele, zich daarop bewegende spookachtige schaduwgestalten, van welke nu en dan een roode vuurstraal uitgaat. De schoten verliezen hun scherpheid in de vochtige lucht, en de rook trekt, als eene nauwelijks zichtbare wolk, aan de onduidelijke gedaanten voorbij. Het zijn de laatste opflikkeringen van de bloedige worsteling; de dageraad heeft het pleit reeds beslecht gezien en nu het nuchtere daglicht voor goed doorbreekt, wordt alles stil.

De kapitein en zijne officieren, die om zoo te zeggen overal tegelijk zijn geweest, verkeerden in geen geringeren staat van uitputting dan hun soldaten, daarbij zien ze zwart als mooren, terwijl hun kleeren hun in flarden aan het lijf hangen. Eerst thans, nu alles afgeloopen is, blijkt het, dat ook Roberts door een lanssteek aan den schouder gewond is, hoewel gelukkig niet zwaar, en dat zoowel hij als de kapitein hunne stemkwijt zijn en nog slechts een heesch gefluister voortbrengen kunnen. Ook Dop, die reeds door alle verwondering heen is, sedert hij op zoo zonderlinge en onverwachte wijze denzelfden man aan boord van zijn schip gehaald heeft, voor wien hij steeds als voor een brullenden tijger uit den weg was gegaan, heeft zich niet onbetuigd gelaten, maar is tusschen de soldaten op de wallen gezien geworden, zoo bedaard ladende en vurende, alsof hij zijn leven lang niets anders gedaan had.

De zorgwekkende staat van weerloosheid, waarin de geleden verliezen de bezetting gebracht hebben, en de onmogelijkheid om de afgetobde menschen nog langer op de been te houden, doet de officieren eigen uitputting vergeten en met een hart vol zorgen op de wallen blijven. Zoo donker, zoo droevig en onheilspellend als deze bleeke morgen, is nog geen dag opgegaan voor het garnizoen; zulk eene ontmoediging en verslagenheid als thans de gemoederen bedrukt, is toch nog toe ongekend geweest, want allen gevoelen dat zij tegen eene herhaling van eene dergelijke inspanning niet opgewassen zijn. Om de ellende nog te vergrooten, is het koud, guur en natig weer geworden, de met vlagen opkomende wind jaagt den regen als een rookwolk door de benting en door de open, daklooze verblijven, in welke binnenruimten het sombere, grijze hemellicht ongehinderd van boven invalt.

De nagalm van het woeste krijgsgedruisch hangt nog overal
1895 IV. 27

in de lucht; ook in het angstig gemoed van den resident trilt de sombere echo nog met schokken van zenuwachtigen schrik. De vreeselijke nacht, te vreeselijker voor een weerloos aan zijne sponde gekluisterde, is door hem wakend doorgebracht, en het verrijzende daglicht, hoe bleek en somber ook, komt hem als de zonneshijn der hope en der verlossing voor. Hij is door zijne bedienden een weinig opgeknapt geworden, en ziet er, de omstandigheden in aanmerking genomen, zoo deftig uit als maar mogelijk is. Door kussens gesteund zit hij in zijn bed overeind te schrijven, waarbij nu en dan een weemoedige blik naar den gegalonneerden pet dwaalt, die met de klep naar boven en met papiersnippers gevuld op tafel ligt, als eene urn die de asch zijner eerezucht bevat. Maar de cervolle ontheffing van zijne functiën en het vooruitzicht dit moordhol spoedig te zullen verlaten, zijn zulke opbeurende overwegingen, dat hij er zich geheel door opgefrischt gevoelt en alleen nog maar gekweld wordt door eene onrustige nieuwsgierigheid naar den staat van zaken. Het is dan ook met zekere genoegdooening dat hij den sergeant-majoor ziet verschijnen, overtuigd dat deze slechts in last kan hebben hem uitvoerig verslag te doen van den toestand.

De geheimzinnige wijze echter, waarop deze persoon binnentreedt, de manier waarop hij de deur achter zich sluit en de achterdochtige blik, waarmede hij de kamer rondziet, alsof hij half en half verwacht had dievenlantaarns, sleutels en breekijzers te zullen vinden, wekken eenigen twijfel op bij den resident en doen hem, terwijl hij zijn papier verbergt, de vraag uiten: „Komt u in opdracht van den kapitein, meneer?“

„Dat juist niet!“ zegt de bezoeker, wiens verhitte en woest overspannen gelaatsuitdrukking op eene sterking door moed-gevende borreltjes schijnt te wijzen, „dat juist niet!“

De resident kijkt met angstig wantrouwen naar de gescheurde uniform, de van buskruit zwarte handen en het hoogroode gezicht van den onderofficier, maar zijne verbazing neemt toe, nu hij zich hoort aanspreken met de woorden: „Waarachtig, ik had het haast opgegeven om u nog te spreken te krijgen, meneer!“

En toch is hij daar nu, gelijk de resident hem onverge- noegd herinnert.

„Toch ben ik er!“ zegt de sergeant-majoor toestemmend

knikkend. „En wat ik te zeggen heb is geene kleinigheid!“ „Het kan niet te duidelijk of te kort zijn,“ zegt de resident hem.

„En gij, broertje,“ antwoordt de bezoeker tot groote verwondering van den deftigen ambtenaar, „kunt niet te aandachtig luisteren. Gij zijt zoo goed voor de haaien als wij anderen, maar eerst zal er afrekening gehouden worden!“

„Wat meent ge, kerel! Hoe durft ge?“ zegt de resident bleek van verontwaardiging.

„Wat ik meen?“ vraagt de sergeant-majoor op nadrukkelijken toon, terwijl hij een papier uit zijn zak opdiept.

„Ik meen dat ik in 't bezit ben van uwe instructie! Dat ik u aan de galg brengen kan! Dat meen ik!“

Woedend strekt de resident zijne hand uit naar het schelkoord, dat hij op zijn bureau gewoon is naast zijn lessenaar te vinden, maar er is hier geen schel, en zonder hulp opstaan kan hij ook niet.

„Menschen roepen?“ vraagt de bezoeker, aan wien deze beweging niet ontgaan is, op ironischen toon. „Getuigen halen? Welzeker zullen er getuigen komen, maar eerst moet ik met u afrekenen. Ha, ha!“ vervolgt hij met een akeligen lach, „ik heb uitbranders genoeg moeten slikken, omdat ik voor u waarschuwde, maar nu heb ik bewijzen voor uw landverraad in handen, meneer de plattelandsburgemeester!“ Dit zeggende, geeft hij de punt van zijn neus eenige familiere en veelbetekenende tikjes, en knipoogt met zulk eene onbeschrijfelijke schalkschheid, dat zijn geheele gezicht er van scheef trekt.

„Kerel, ge zijt dronken!“ zegt de resident. „Maak dat ge weg komt!“

Zonder op dezen uitval te letten heft de sergeant-majoor plechtig zijn voorvinger op en vervolgt met een blik die tot in de ziel moet dringen: „Verraad! En dat aan de plek waar eens uw wieg op stond, waar eens uw adem gaat! Samenspanning met dien Atjehschen snuiter — met dien ouden Atjehschen snuiter!“ voegt hij er met stemverheffing aan toe, alsof dit de zaak oneindig erger maakte, „om de posten op te heffen waaraan het u uitdrukkelijk verboden was te tornen! Want wat staat er in uwe instructie?“ vervolgt de redenaar, het papier ontvouwende, „wat staat hier gedrukt, meneer de burgercommissaris? Ik heb er helaas maar één

blaadje van in de wacht kunnen sleepen, maar het is, geloof ik, juist het voornaamste. Er staat in," vervolgt hij, een blik van deftige gestrengheid verdeelende tusschen zijn papier en den resident, en daardoor telkens den draad verliezende, "er staat in — juist hier is het — er staat in: *Hij zal zonder voorafgaand overleg met den militairen kommandant geene verandering brengen in de postenketen en zich onthouden van inmenging in zaken, het militair personeel betreffende. Het bevel tot afmaken echter behoort tot zijne competentie...* hm!" bemerkt de voorlezer zich zelve in de rede vallend, "dat kan slechts betrekking hebben op dolle honden. Dit alleen dus!" zegt hij, opkijkende en met den vinger op het papier tikkende, "het afmaken van krankzinnig gedierte behoorde tot uwe bevoegdheid, als schout van 't dorp, anders nihil!"

De resident grijpt in eene vlag van woede opnieuw naar de afwezige schel, waarop hij, ze niet vindende en toch ergens aan moetende trekken, in zijne haren grijpt.

"En wat hebt gij durven ondernemen, meneer de raads-pensionaris," zegt de sergeant-majoor, die onuitputtelijk is in het vinden van nieuwe namen voor zijn slachtoffer. "Wat hebt ge uitgehaald? Ge hebt die brave ziel van een kommandant weten in te palmen — als hij het snapt, ben je geleverd! — en hebt het land weer den vijand in handen gespeeld! Ja, dat deedt gij!" roept de redenaar met indrukwekkende stem en dreigend aanwijzenden vinger, welk lichaamsdeel hij den resident zoo dicht onder den neus houdt, alsof het een natuurkundige zeldzaamheid is, wel der bezichtiging waard.

"Beken uwe zonden, bestuurskommandant!" vermaant de plaaggeest, nog altijd zijn vinger presenteerende, — "beken vooral dat gij civiel geveldeerd en tamelijk beroerd geopereerd hebt, en mocht ge dan nog, tengevolge uwer zotte sluippatrouille, ontijdig onsterfelijk worden — welnu eene begrafenis als kolonel blijft u zeker!"

Na dezen Parthischen pijl met een bijzonderen ruk aan de pees te hebben afgeschoten, slaat de redenaar de armen over elkander, overtuigd dat zijne welsprekendheid zijn toehoorder geheel overstelpt, bedwelmd en versteend moet hebben."

"Is daar niemand?" roept de resident. "Mandoor! — Sidin! — Ali!"

"Wat gebeurt hier?" klonk de zware stem van den kapitein,

terwijl de breede gestalte in de deur verscheen. "Wat is hier te doen?"

"Wat er is?" zegt de resident, bijna schuimbekkende van woede. "Het is dat lieve heerschap van u, kapitein, dat hier in beschonken toestand is binnengedrongen, en mij voorlezingen houdt — de kerel moet het delirium hebben — over de instructiën voor de veepestcordons!"

"Wa-at?" vraagt de kapitein met een blik, uit welks diepten provoost en cachot den delinquent tegengrijuzen. "Gij waagt het?"

"Een oogenblikje," zegt de sergeant-majoor, onthutst in de papieren kijkende die zoo plotseling van beteekenis zijn veranderd. "Een oogenblikje, mijn waarde kapitein, en ik zal u op de plek onthullen — — —"

"Meld u bij de wacht als arrestant!" onderbrak hem zijn chef. "Terstond!"

"Zeer goed, brave ziel," antwoordt zijn factotum met onverstoerbare dronkemansgemoedelijkheid, "maar hoor eerst..." Eene dreigende beweging van den kapitein doet hem bevriezen, niet alleen in zijne woorden, maar ook in zijne oratorische gebaren, die plotseling in eene stijve militaire houding overgaan. Maar ook met de pink op den naad van de broek kan hij het niet laten zijn chef op schorren, maar nadrukkelijken toon toe te fluisteren: "Hoor eerst hoe of ge gelijmd zijt!"

Dit was den kapitein te veel. De lange arm der Voorzienigheid uitstrekken, grijpt hij den als een stok in de positie staanden onderofficier bij den kraag, draagt hem, zoo stijf als hij is, naar de deur en laat hem boven den trap vallen met het donderende bevel: "Sergeant van de wacht, neem hem in arrest!"

Het was eene bittere ontgoocheling die den chef van de Kamers van Oorlog, door de nevelen van zijn roes heen, tot het bewustzijn kwam, eene smartelijke gewaarwording, zich oplossende in eene verwarde voorstelling van opstoppers krijgen, spartelen, weggedragen worden, een donker hok en een houten brits.

De kapitein wendt zich tot den resident met de woorden: "Het doet mij leed dat zoo iets moest gebeuren en vooral nu. Wat wilde hij toch eigenlijk en wat was het dat hij u voorlas?"

"Och! dronkemanspraatjes!" antwoordt de resident enigszins

verlegen. „Hij dacht in 't bezit te zijn van mijne instructie — de vent moet gedurende mijne afwezigheid in den reglemententrommel gesnuffeld hebben — maar wat hij bij zich had was, voor zoover ik begrijpen kon, een gedrukt voorschrift betrekkelijk de verhouding tusschen civiele en militaire autoriteiten bij de veepestcordons.“

„Dus hij wilde met zijne voorlezing uwe instructiën eens toetsen aan den loop der gebeurtenissen,“ zegt de kapitein, over wiens gelaat een fijn lachje glijdt. „Wat een brutale streek!“

„De kerel was dronken!“ verzekert de resident.

„Ja, ja, hij was dronken,“ herhaalt de kapitein met een peinzend hoofdknikken, „hoewel hij zich ook in nuchteren toestand te veel bezig hield met de oplossing van een vraagstuk, dat — natuurlijk boven zijn begrip ging.“

„Een geëxalteerd sujet!“ verkondigt de resident, „dat streng gecorrigeerd moet worden!“

„Natuurlijk, dat zal ook gebeuren,“ stemt de kapitein toe, het onnoodig achtende er op te wijzen, dat de combattanten op dit oogenblik veel te bruikbare factoren zijn, om er ook maar één lang opgesloten te houden.

„Maar nu het doel van mijne komst,“ vervolgt hij op meer ernstigen toon, „en dit betreft zaken van veel gewicht. Wees zoo goed, resident, mij eene korte poos uwe onverdeelde aandacht te schenken.“

„Zeker, dat wil ik, spreek maar op.“

„Vooreerst,“ zegt de kapitein, „zult ge goed doen met uwe tandoe voor het embarkement gereed te houden, zoodat ge u op het eerste sein kunt aansluiten bij de tandoes van de ambulance. Het is voor alle eventualiteit hoogst wenschelijk, dat ik de zieken en de gekwetsten hedenavond in eene geslootene kolonne bij elkander heb.“

„Is de toestand zoo ernstig?“

„De toestand is wanhopig. Ik weet zelfs niet, of er over een paar uren nog genoeg valiede mannen aanwezig zullen zijn om het plan uit te voeren dat ik met mijne officieren heb beraamd. Maar één ding is zeker: het aangekondigde ontzet kan niet vóór twee dagen hier zijn en wij hebben zulke zware verliezen geleden, dat wij een hernieuwden aanval, die buiten allen twijfel hedennacht zal plaats hebben,

niet kunnen weerstaan. Schrik niet zoo. Met Gods hulp hoop ik u allen te redden.“

„De hemel geve het kapitein, maar hoe?“

„Laat dit maar aan mij over. Ik heb de Condor voor alle zekerheid aangehouden, het is dus maar de zaak, hoe of ik de menschen veilig aan boord krijg. Het zal eene wanhopige onderneming zijn, maar van elk middel dat ik zou kunnen aangrijpen is het een al even gewaagd als het ander, dat maakt dus geen verschil. In elk geval — de notulen van den krijgsraad dien ik daareven met mijne officieren heb gehouden, zullen uitwijzen dat ik naar plicht en geweten handelde en dat er geen andere uitweg bestond. Maar,“ zegt hij, zich een oogenblik bezinnende, alsof hij naar de juiste woorden zocht, „bij het onzekere lot, dat ons militairen wacht, zou dit papier, indien het in de benting bleef, verloren kunnen gaan... Hoort u wat ik zeg?“

„Ik luister zoo oplettend en met zooveel belangstelling, dat ik mijn eigene hulpeloosheid er door vergeet en van verlangen brand om u bij te staan, bij wat het ook is.“

„Dat ge mij niet kunt helpen, behoeft u niet te bedroeven, ge zoudt u slechts onnoodig opofferen, terwijl ge, door uzelf te sparen, mij van groot nut kunt zijn. Maar hoor nu verder, want dit hangt samen met het verzoek dat ik u nog wil doen.“

Wederom dacht de spreker een oogenblik na voordat hij op zachten en toch nadrukkelijken toon vervolgde: „Wij beiden, resident, hebben in de opvatting onzer taak, in onze inzichten en ons streven, lijnrecht tegenover elkander gestaan. Ik treed in geene beschouwingen over dit conflict; ik roer het alleen maar aan, om er op te wijzen dat uit mijne houding in deze, uit de hartstochtelijkheid waarmede ik misschien voor mijne overtuiging ben opgekomen, wel eens de gevolgtrekking zou kunnen worden gemaakt, dat teleurstelling en vertwijfeling alleen mij tot de onderneming gedreven hebben, die wellicht noodzakelijk zal worden. Kortom, het standpunt dat ik tegenover u innam, zou mij in verdenking kunnen brengen van een dolkop te zijn, die het leven zijner soldaten nutteloos opofferde, om nog op het laatste oogenblik zijne inzichten te doen zegevieren, en den vijand te verjagen van een gebied dat reeds door de regeering was prijsgegeven. Maar dat zou misdaad heeten!“ vervolgde hij met meer bezieling sprekende, „het

zwaarste vergrijp waaraan een officier zich kan schuldig maken! En gij, resident, die beter dan iemand anders beseft, dat ik zulk een verdenking niet verdien, gij zult begrijpen welk eene geruststelling het voor mij moet zijn te weten dat — mocht de onderneming ongelukkig afloopen — toch mijn naam voor dien blaam bewaard blijft. Op u, mijn tegenstander, maar daarom ook mijn meest onverdachte getuige, beroep ik mij in deze — in leven en in dood!"

Hij had dit met zooveel gevoel, met zooveel zedige bescheidenheid en mannelijke rondborstigheid gezegd, dat zijn hoorder er diep door getroffen werd. Het was dan ook met eene ontroerde stem, dat de resident antwoordde: „Indien het, wat God verhoede, noodig mocht zijn, zal ik voor uwe eer opkomen en haar tegen elke aanranding verdedigen — dat zweer ik u!"

„Dank u. Nog één ding slechts. Wil u, voor alle zekerheid, de notulen van den gehouden krijgsraad naar boord meenemen?"

„Dat wil ik; ik zal ze als een schat bewaren — voor u zelve hoop ik."

„Dat hoop ik ook. En nu vaarwel, over een uur is het donker en ik heb nog veel te doen!"

Zij gaven elkander de hand.

Een oogenblik lang rustte de vaste blik van den officier op de thans hulpelooze gestalte van den man die zoo noodlottig zijn levensweg had gekruist, om hem op het sombere, donkere pad te dringen dat hij thans gereed stond te volgen. Een oogenblik lang zag het deftige gelaat van den ambtenaar met eenige aandoening op naar den sterken, hooghartigen krijgsman, die het versmaadde eenig bewustzijn te toonen van het ontzettende aandeel dat hem in de boete voor de zonden van een ander werd toegekend, en die zoo kalm aan den rand van den grooten afgrond stond, alleen vervuld van wat hij ongeschonden wilde achterlaten: de eer van zijn naam!

Voor eene seconde misschien had in des residents blikken iets warms gelegen, dat uit het hart kwam, dat van het besef sprak, dat hij en de kapitein elkander op deze kleine wereld niet zouden weerzien.

Maar deze uitdrukking was reeds weder verdwenen toen hij, alleen zijnde, het schriftuur voor den dag haalde, bij welks samenstelling de sergeant-majoor hem verrast had.

Hij las het nog eens oplettend door. Een diepe zucht ontwong zich aan zijne borst, en met de woorden: „Hij weet weinig hoe jammer het is van zulk een flink gesteld stuk!" scheurde hij het papier langzaam in honderden kleine stukjes. Het was zijne laatste vredesproclamatie.

XXV.

De onderneming, waartoe de officieren, met kloppende harten maar met vastberaden zin, hadden besloten, was de vermetelste misschien, die een kritiek oogenblik kon ingeven, maar die zich in deze omstandigheden als van zelf opdrong. Hoewel een ontsnappen aan den dreigenden ondergang niet denkbaar scheen, werd dit toch als volmaakt uitvoerbaar op den voorgrond gesteld en had men eene regeling ontworpen, waardoor in de eerste plaats, de groote trein van zieken en gekwetsten op het stoomschip gered zoude kunnen worden. Maar om tot dit doel (het eenige trouwens, dat den kapitein bereikbaar toescheen) te geraken, moest vóór alles de verwacht wordende bestorming des vijands worden voorkomen. En dit was slechts op ééne wijze mogelijk, namelijk door een wanhopigen uitval, door den belegeraar in zijne eigene verschansingen te overvallen.

Hoe weinig vooruitzicht er ook bestond om met de kleine macht van twintig bajonetten — en dit was nagenoeg de gansche valide bezetting — eene honderdvoudige overmacht terug te werpen of ook maar zoolang in bedwang te houden, tot het embarkement der weerloozen had plaats gevonden; hoe uiterst gering de kans ook was om, zelfs bij een aanvankelijk gelukken van den aanslag, zulk eene paniek bij den vijand te weeg te brengen, dat hij zich van zijne prooi zou laten afleiden — hoe hopeloos dit alles ook mocht schijnen, het moest gewaagd worden. Zoodra het beschermend duister dit slechts toeliet moest de ambulance zich met haar tandoes in eene geslotene kolonne opstellen, en dan zoude het oogenblik gekomen zijn om het uiterste te beproeven.

Dit was in het kort, het plan bij welks uitvoering de kapitein — en hier alleen stootte hij op tegenkanting van de zijde zijner officieren — het wanhopigste gedeelte voor zijne rekening had genomen: de aanvoering der uitvalkolonne. Maar hier was

het ook dat hij zijne autoriteit op eene besliste wijze deed gelden. Bovendien, de heeren waren beiden gekwetst, deed hij uitkomen. Wat wilden zij eigenlijk? Zij mochten blij zijn als hij ze niet naar de ambulance zond.

Terwijl de luitenants in de troepenbarak hunne maatregelen troffen, en de kapitein het reeds omschreven onderhoud met den resident had, zaten Dop en het amazootje in *Sans-souci* met bedrukte gezichten naar den opstekenden wind te luisteren. Zij wisten dat het plan beraamd was nog dienzelfden nacht de stelling te verlaten, maar het schijnbaar onmogelijke van deze onderneming en het wanhopige van den toestand, dat hun eerst thans zoo recht tot het bewustzijn kwam, vervulde hunne harten met bange vrees.

De kleine zeeman dacht aan de genoegelijke, zorgelooze dagen, die nu voor altijd een einde hadden, en staarde met zulke droevige oogen naar den grond, alsof hij de wrakken van al het verlorene daar werkelijk voorbij zag drijven. Van tijd tot tijd gleed zijn bezorgde blik naar het bleeke gelaat der jonge vrouw, die niterlijk kalm over haar naaiwerk heen gebogen zat, maar wier innerlijke onrust zich maar al te duidelijk openbaarde in de stille traan, die af en toe over de vlijtige vingers rolde.

Hoe blijmoedig en opgewekt zij tot nog toe elk gevaar onder de oogen had gezien, hoe groot ook haar naief en geloovig vertrouwen was geweest, dat zij, als hebbende met den oorlog niets te maken, voor elk ongeluk bewaard zou blijven, dus ook voor dat wat haar treffen kon in hem die haar het dierbaarst was op de wereld, — thans nu hij gewond was, nu doodsgevaar van alle kanten dreigde en zij een vreeselijken nacht tegemoet gingen, was al haar moed verdwenen. Een koude huivering bekwam haar; het was haar als sloeg zij een blik in een tot nog toe ongeziene afgrond, aan welks rand zij langen tijd argeloos en onbevangen had gewandeld.

De angst en de ontroering waaraan zij ten prooi was, deden haar schreiend tot haar vriend de vraag richten: „Vreest u werkelijk, meneer Doppers, dat het wind zal zijn — och ik weet nauwelijks wat ik zeg — ik meen, dat er onweer en hooge golven bij zullen komen, om het gevaarlijke van den toestand nog te verhoogen?“ Het ontkennend schudden van het ronde hoofd, terwijl de oogen daarin somber bleven staren,

had weinig geruststellends over zich. Dop scheen dit zelf te gevoelen, want hij haastte zich de verzekering te doen volgen: „In de baai staat nooit veel zee, en mijne sloepen kunnen tegen een stootje, houdt dus goeden moed, mevrouwetje!“

„Gij hebt gelijk,“ zeide het amazootje, hare oogen afvegende. „Ik wil sterk zijn!“ Zij bewees het door terstond op nieuw in tranen uit te barsten.

„Ik schaam mij haast voor mij zelve!“ zeide zij snikkende „en Roberts zal mij beknorren, maar ik kan het schreien niet laten. Ach mijn beste meneer Doppers, waarom moeten wij juist nu gestraft worden met stormweer!“

De kleine zeeman begon onrustig op en neer te wippen. „Daar zegt u iets!“ prevelde hij staroogend en met gesmoorde stem. „Daar zegt u iets! Het is de straf, de vergelding! Nu gaat het bakspieren waaien!“ Hij was opgesprongen en stond nu midden in het vertrek, met de hand op zijn stoppelhoofd, verwilderd om zich heen te staren, een toonbeeld van wroeging en verslagenheid.

„Maar mijn goede meneer Doppers — — —“ begon het amazootje.

„Ik ben geen goede meneer Doppers!“ klonk het grimmige antwoord, „ik ben een ellendige boosdoener, een rampzalige varensman, die het lot herhaaldelijk in verzoeking heeft gebracht, en die er nu voor gestraft wordt. Maar ik zweer!“ riep Dop twee vingers opstekende en tot meerdere plechtigheid zoo hoog houdende, dat zijn hoofd in het stijve buis verdween en zijne stem hol klonk alsof ze uit eene ton kwam, „ik zweer, dat als de Heer geeft, dat wij behouden dezen beroerden wal uitkomen, ik nooit, nooit weer de roekeloosheid zal begaan van over de elementen te beschikken of aan het weer tetornen dat de lieve God ons geeft!“

„Ja, ja, dat geloof ik gaarne, mijn goede man,“ riep het ongelukkige amazootje uit, „al wist ik niet dat er zooveel kwaad stak in uwe manier van doen!“

„Er stak wèl kwaad in!“ hernam de onverbiddelijke Dop, „en wat meer zegt, het was heiligschennis, het was godslastering!“

Hij had zich bij deze woorden vol vertwijfeling in de haren gegrepen en overtuigde zich nu, met een blik van woesten haat op zijn leege handen, dat de stoppels te kort waren om te

worden uitgerukt. „Geen kwaad in!“ vervolgde hij brommend als een bulhond. „Geen kwaad in! Daar komt de ordonnance aan, die naar den kapitein zoekt. Hij zal spoedig wel weer heengaan. Als er geen kwaad in had gestoken, zouden wij nu niet gestraft worden met stormweer, terwijl wij een kalme zee noodig hebben voor het embarkement!“

„De hemel helpe ons!“ zuchtte het amazootje.

„Ja, misschien is hij ons genadig, mevrouw, als hij weet dat wij met een berouwvol hart onze booze hartstochten betreuren. Ik zweer dan ook,“ vervolgde Dop, die in zijne schrikbarende neiging om eeden te doen, op nieuw in zijn buis verdween, „dat ik in geen papier of geschrift weer ter andere zijde wil staan van het gouvernement van Nederlandsch-Indië, en geen kontrakt, over wat dan ook, meer wil aangaan met die gevaarlijke inrichting!“

Maar het amazootje luisterde reeds niet meer. Zij had de stem van haar man gehoord en vloog nu den binnentredende te gemoet. Roberts sloot haar in zijne armen, streek haar de haren uit het gezicht en vroeg schertsend: „Wat is dat? Tranen? En dat bij zoo'n dapper officiersvrouwje? Maak je toch niet bezorgd, liefste,“ sprak hij met veel vertoon van oppgeruimdheid. „Geloof mij, er is niets te vreezen; wij gaan van nacht aan boord en schudden hier het stof van onze voeten. Niet waar, meneer Doppers?“ vervolgde hij, zich tot den kleinen zeeman wendende, „dat gaat als van een leien dakje!“

Het sombere gezicht van Dop was geheel in overeenstemming met zijn brommend antwoord: „Van een leien dak weet ik niets af, en — — —“, maar een veelbetekenende blik van den luitenant deed hem zwijgen.

„Een oogenblikje, liefste,“ zeide Roberts tot zijne vrouw, terwijl hij Dop bij den arm nam en ter zijde voerde, „ik heb nog eene kleinigheid met onzen vriend te bespreken.“

„Kijk niet naar haar,“ vervolgde hij op fluisterenden toon, toen zij buiten de deur stonden, „zij zou zich slechts nog meer beangst maken, maar luister goed naar wat ik zeg, er is geen tijd te verliezen. Gij hebt de regeling van het embarkement op u genomen, niet waar? maar hebt ge een voldoende aantal booten aan de aanlegplaats?“

„Sloepen genoeg, maar hoe of de menschen er in zullen komen, als de branding over het zeehoofd....“

„Toch moet het gewaagd worden“, viel Roberts hem in de rede, „wij hebben geene andere keus. De vijand zal door eene uitvalkolonne worden afgeleid; zoodra deze haar vuur opent, begint de aftocht, de vrouwen en zieken het eerst; richt dus alles zoo in dat ten minste deze weerloozen gered worden.“

„Maar als de vijand zich niet laat afleiden en de uittrekenden aanvalt?“

Tot alle antwoord haalde Roberts zijne schouders op en wierp een snellen blik door de openstaande deur naar binnen, waar het amazootje, roerloos, met gevouwen handen stond te wachten.

„En de troep die den uitval onderneemt, meneer Roberts, hoeveel sloepen heeft die noodig als hij terugkomt?“

„Dat — kan niet veel zijn.“

Hunne blikken ontmoetten elkander.

„Ik heb geene hoop,“ zuchtte Dop.

„Ik ook niet, maar we moeten het uiterste wagen.“

„En — wie kommandeert de uitvalkolonne?“ vroeg Dop met een angstigen blik,

„Dat heeft onze brave chef aan geen ander willen toevertrouwen, dat doet hij zelf.“

„Hij zelf?“ klonk het gesmoord terug. „Goed dan!“ vervolgde Dop, den officier beslist toeknikkende, „de sloepen zullen gereed zijn, embarkeert zooveel ge wilt, maar ik blijf bij Rid!“ Nog een knik en Dop had hem den rug toegekeerd om den kapitein op te zoeken.

Er scheen zich iets bijzonders voor te bereiden indenatuur. Dicht opeengepakte wolkenmassas waren uit den oceaan opgekomen, 'de dalende zon tegemoet, die, achter hunne koppen wegzinkende, deze met dof rooden gloed doorstraalde, en op bergen van gloeiend koper deed gelijken. Een reusachtige stralenbundel schoot van achter dit gordijn te voorschijn met een geel, waterachtig licht, tegelijk schoon en akelig, dat land en zee met een vreemd en droefgeestig schijnsel overtoog. Spookachtig verlicht, en scherp afgeteekend tegen den achtergrond van vaal groen water en loodkleurige wolken, rezen en daalden de witte meeuwen plechtig op en neer, terwijl, hoog in de lucht, opgeschrikte reigerzwermen voorbijschoten om snel eene toevlucht te zoeken in de bosschen binnenslands. Af en toe voer eene regenachtige huivering door de nog onbewegelijke

strandpalmen, een angstvallig bladgeritsel dat haastig door alle kronen trok om even plotseling weer op te houden. De scheidende dag was rusteloos en ongedurig, als stervenden die geen kalm einde hebben.

In de beënting bleef alles stil, zelfs het met tusschenpoozen vallende schot, waarmede de vijand zijne waakzaamheid aanduidde, wekte noch weerklank, noch beweging op binnen de wallen. Ledig en uitgestorven lag het binnenpleintje, waar een paar teertonnen brandden tot verdrijving der pestlucht, die van de buiten de stelling liggende onbegraven lijken opsteeg; alleen de dorre bladeren voerden, te midden der neerslaande rookwolken, een wilden ronddans uit om de tonnen. Nergens eenig spoor van leven, alles scheen te slapen — de korte dagrust tusschen den eenen bloedigen nacht en den anderen, de laatste sluimer misschien voor de lange doodslaap. Er lag zooveel uitputting en weerloosheid in dit sombere zwijgen, er sprak zooveel hopeloosheid en ontmoediging uit de zonderlinge eenzaamheid dier plek, dat het wildste krijgsrumoer en het somberste tooneel van verwoesting niet welsprekender den wanhopigen toestand van eene tot het uiterste gebrachte, belegerde veste had kunnen aanduiden.

Het scheen dat ook de kapitein iets dergelijks gevoelde, toen hij, vermoeid van het persoonlijk beredderen der onderneming, van de troepenbarak naar zijn logies overstak. Hij wierp een verwonderden blik om zich heen, daarna zag hij op naar de onstuimige lucht, zoo verschillend van de rustige stilte beneden en toch zelve zoo stil en rustig. Een oogenblik stond hij als in gedachten verloren, toen haastte hij zich de trap op. Dop, die hem reeds met ongeduld wachtte, ontving hem met de woorden: „Rid, het wordt een weer zooals wij tot nog toe op de kust niet beleefd hebben; ge zult toch uw gevaarlijk plan niet doorzetten?” en met eene uitbarsting van wanhoop: „O Rid, ik gevoel mij zoo ellendig! Het wordt een orkaan!”

„Ja, ja, het wordt een orkaan” sprak de kapitein somber bevestigend: „God moge onze arme vluchtelingen bijstaan!”

„Maar ik meen u en uw nachtelijken tocht, Rid!” klaagde Dop: „zie wat daar opkomt!”

„O, voor mij maakt het niet veel uit, Dop!” Er lag niets roekeloos of trotseerends in de manier waarop hij deze woorden sprak, het was slechts de vaste toon van een man, die los

van al het aardsche, en sterk in de eindelijk verworven kalme berusting, niet meer te ontroeren is, en die met eigen ondergang voor oogen, zijne ziel in harmonie gevoelt met het dreigende oproer der natuur. Hij had, met de stille zelfvoldoening van iemand die zijn werk volbracht heeft, op een stoel plaats genomen en keek nu, de ellebogen op de knieën geleund en de handen in elkander gevouwen, naar het pleintje en zijne zonderlinge offervuren, die traag hunne geelgrijze rookkolommen ten hemel zonden. „Alles is geregeld,” zeide hij bij wijze van alleenspraak, „ik kan niets meer doen!”

Dop raakte even den schouder van zijn vriend aan. „Ik ga niet mee naar boord, Rid,” sprak hij met zachte stem, „ik moet weten wat er van u wordt. In godsnaam, zeg mij, is het waar? Wilt ge u op den vijand werpen om ons tijd tot ontsnappen te geven?”

De kapitein keek glimlachend naar hem op. „Dat ben ik van plan, Dop.”

„Maar ge levert u immers over, Rid!” riep zijn vriend wanhopig uit.

„Van overleveren is geene kwestie, het is hoogstens de fatsoenlijkste manier van — van hier vandaan te komen.”

„Van — hier van daan te komen?” mompelde Dop met ongeloovig sturende oogen „van hier vandaan te komen?” waarop hij plotseling in den angstkreet uitbarstte: „Van te sterven, meent gij!”

„Mijn God, ja!” riep de kapitein ongeduldig uit. „Wat heeft dat dan te beteek — — —!” maar hier hield hij op. Hoe onversaagd het hart ook mocht zijn, waaraan zulk een kreet van grenzenlooze doodsverachting kon ontsnappen, toch gevoelde het te kiesch en te bescheiden, om niet te begrijpen hoe na verwant die woorden waren aan ruwe roekeloosheid en snoeverij. Hij verbeterde derhalve zich zelve door te zeggen: „Ik bedoel, dat een soldaat altijd bereid moet zijn om zijn leven te geven, Dop.”

Onthutst door den uitval van zijn vriend, staarde Dop hem verbijsterd aan. Allerlei gewaarwordingen kampten in de trouwe ziel van den zeeman, op wiens goedhartig gezicht zich eenigen tijd lang alle trappen van schrik, wroeging, besluiteloosheid en vastberadenheid weerspiegelden.

„Goed dan,” sprak hij eindelijk op vasten toon „maar ik blijf bij u.”

„En wie zal dan, met kundig oog, de inscheping der vrouwen en zieken regelen, als wij anderen elders de handen vol hebben?“ sprak de kapitein op verwijtenden toon. „Hebt ge dat niet op u genomen?“

„Ja, ja“ stemde Dop wanhopig toe, „dat hoop ik ook nog te doen.“

„En wie zal het amazontje behouden aan boord brengen, nu Roberts het vuur van de wallen moet leiden? Begrijpt ge dan niet dat zij bij haar man zal willen blijven om — samen met hem in den dood te gaan?“

Een pijnlijke zucht ontwong zich aan de borst van den radeloozen zeeman.

Daarbuiten loeide steeds heviger de wind, die wolken van teerook en dorre bladeren door de benting joeg. En daartusschen dreunde nog altijd in bijna gelijke tusschenpoozen, het schot van den vijand. Het werd duister in de kleine ruimte.

„Nee, Rid!“ riep Dop plotseling uit, nadat hij den kapitein met een blik vol smart en wanhoop had aangestaard, „zoo moogt gij niet eindigen; dat is te vreeselijk; dat kan niet, zeg ik u!“

Geen antwoord krijgende op zijne hartstochtelijke ontboezeming, sprong hij op, greep zijn vriend bij den arm en sprak op een toon van vertwijfeling: „Het wordt nacht, Rid, een vreeselijke nacht, nog is het tijd u te bezinnen. Is uw leven u dan niets waard, dat ge daar zit te mijmeren, alsof dit alles u niet aanging?“

„Voor een eenzamen vrijgezel zooals ik, heeft de nacht niet veel te beteekenen“, hernam de kapitein met een verontschuldigenden glimlach, „hij laat geene leegte achter.“

Trippelend van smart en verontwaardiging, riep Dop: „Dat moogt ge niet zeggen! Ben ik u dan niets? Zou zij ook niet om u treuren, als zij, wat wij hopen, gered wordt? Zijn er niet nog velen die u achten en liefhebben?“

De kapitein reikte hem zwijgend de hand.

„Dat kan u niet onverschuldig zijn, niet waar?“ vroeg de goedhartige zeeman, met den angstigen aandrang van iemand, die in de erkenning der feiten alleen reeds eenige hoop of uitkomst ziet in het dreigende gevaar. „Al zijt ge in uw beroep nog zoo gewoon, den dood onder de oogen te zien,“ vervolgde

hij met vuur, „toch zoudt ge niet willen, dat uw heengaan even onopgemerkt kon blijven, als het neerzinken op den bodem der zee van een harer tallooze bewoners, is het niet?“

Toegevende aan de weeke stemming van zijn vriend, antwoordde de kapitein: „Ja, daarin hebt ge gelijk, Dop. Zoo bedoelde ik het ook niet. Het was meer de overweging“, vervolgde hij aarzeland, „nu ja, de overweging dat velen van ons troost gevonden hebben — dikwijls troost gevonden hebben — in de gedachte, alleen te staan in Gods wijde wereld; dat er oogenblikken geweest zijn waarop zij den hemel dankten, dat hun dood geen geliefd wezen het hart kon breken, geen moeder of zuster zich kon doen blindschreien om hun lot. En dat zegt ook wat. . . . Doch genoeg daarvan,“ sprak hij met eene afwevende handbeweging.

Hij was opgestaan en trad nu aan het venster om op zijn horloge te zien. De uit zee opkomende onweerswolken hadden reeds als een zwarte sluier het hemelgewelf overtoegen; alleen daar waar de zon onderging, schemerde nog een dof roode gloed door de opeengepakte nevelmassa's. Het was een onbeschrijfelijk zwaarmoedige afscheidsgroet van licht en leven, waarop de kapitein in droomerig gepeins verzonken, den blik liet rusten.

„Rid“ klonk het gesmoord, uit de schaduw achter hem, „het wordt nacht.“

„Ja, het wordt nacht,“ sprak de kapitein na eenige oogenblikken stilte, met nauw hoorbare stem.

De geheimzinnige overgang naar het sombere onbekende, schrikte zijne sterke ziel niet af, en als het leven hem op dit oogenblik nog met ontzichtbare draden vasthield, als de wereld nog eene zachte melodie van beloften en verlokkingen in zijn oor deed klinken, zoo was deze bekoring toch te zwak om eenige gemoedsbeweging te voorschijn te roepen of zich anders te uiten dan in den kalmen glimlach van den man die afstand gedaan heeft van alles.

XXVI.

De donkere schaduwen, welke steeds tusschen de barakken hingen, verborgen de stille bedrijvigheid die thans in de ben-
1895 IV. 28

ting heerschte; alleen af en toe dompelde een opflikkerend weerlicht het geheel in een spookachtigen gloed. Dan zag men voor eene seconde alles uit de duisternis opvlammen: in de bastions de kanonniërs bij hunne stukken, op het plein, de voor den aftocht geordende gekwetstentrein, en aan de poort, de kleine uitvalkolonne met het geweer bij den voet; alles zoo scherp verlicht en zoo duidelijk tot in de minste bijzonderheden, als men bij helder daglicht niet in tienmaal zooveel tijd had kunnen onderscheiden. Loeiende stormvlagen kwamen uit de verte aansuizen, telkens vergezeld van een onzichtbaren wervelwind van dorre bladeren, die in hun ijelende vaart door dakgeraamten en stukgeschoten wanden aan een reusachtig spook denken, welks kleederen onder het voorbijzweven ritselden.

Met dat onweer en dat doodsgevaar in 't zicht, met die stille en angstige spanning in het rond, en met die zwarte, als eene lijkwa op de schouders drukkende duisternis om zich heen, was het iets vreeselijks den nacht te gemoet te gaan.

Bij het weifelende licht van een op den grond staanden bollantaarn, hielden de officieren in *Sans-Souci* nog snel een kort beraad. Dop, het amazootje, en de trouwe lijfmeid (de laatste met haar lans en in haar gansche, groteske oorlogsuitrusting) stonden met angstig kloppende harten op den achtergrond, en staarden met blikken, die niet begrepen, naar de kalme groep, die nog eens voor het laatst de kansen overwoog van het spel, welks inzet het leven van allen was. De groote oogen der jonge vrouw waren als doorborend op den kapitein gericht; een voorgevoel van iets vreeselijks dat naar zijn voltooiing schreed, dreef al de met geweld onderdrukte angst en ontroering weer als een vloed naar boven en deed haar beven als een blad.

„Ge hebt mij dus goed begrepen, Roberts?“ vroeg de kapitein. „Zoodra ge mijn geweervuur hoort — maar eerder niet — ondersteunt ge den aanval met een snelvuur van granaatkartetsen op den linkervleugel des vijands. Acht schoten zijn voldoende. Bij het eerste schot marcheert de gekwetstenkolonne onder Dop en Vermeer in gezwinde pas naar het strand, desnoods met de bajonet zich een weg banende; na het achtste, volgt gij zelf. Van een wachten op mijne terugkomst kan geen sprake zijn, ge zoudt den kostbaren tijd maar verbeuzelen en mij bij mijne retraite toch van geen dienst zijn.“

„Dus wij rekenen er op,“ zeide Roberts, „dat u zoo spoedig mogelijk op het strand terugtrekt.“

„Ik weet waar de sloepen liggen. Volg dus stipt mijne orders op; denk niet aan de uitvalkolonne, en laat u door geene bijkomende omstandigheden, welke ook, tot oponthoud verleiden, dan kan met Gods hulp alles nog naar wensch afloopen.“

De kapitein had zoo kalm en toch zoo bezielend gesproken, hij scheen zoo zeker van zijn zaak te zijn, dat Roberts met nieuwen moed bezielde werd, ook voor de redding van zijn chef.

„U kunt er op rekenen, kapitein, wij zullen onze taak trouw vervullen.“

„Ik ook — En nu, iedereen op zijn post!“

Hij wendde zich met een opgeruimden glimlach tot het amazootje dat, bleek en sidderend, den arm van haar man gegrepen had, en stak haar zijn beide handen tot afscheid toe.

Was het een lichtstraal die voor haar opvlamde, om eensklaps een verklarend schijnsel te werpen op zijn binnenste en zijne nobele drijfveeren voor haar te ontsluiëren, dat zij plotseling zoo staroogde, als wilde zij op hem toetreden om te beter in zijne ziel te kunnen lezen? Begreep zij op eens de ontzettende zelfverloochening die er lag in zijn kalme bereidwilligheid om, onbegrepen en ondoorggrond, voor altijd uit hare oogen te verdwijnen, dat zij de handen voor het gelaat sloeg en met een zacht kreunend: „Groote God!“ bewusteloos ineenzonk?

De doktor zeide dat het de drukkende onweerslucht was, die mevrouw *stark angegriffen* had; geen wonder, hij zelf had den ganschen dag knikkende knieën gehad. Op zijn voorslag haar maar dadelijk in eene tandoe te leggen, daar zij zoo het best aan het strand komen zou, droeg Roberts haar haastig weg. Een oogenblik lang stond de kapitein als verrast in de richting te turen waarin de gestalte der jonge vrouw uit zijn oog was verdwenen. Hij haalde diep adem, zoodat zijne borst zich welfde en zijne figuur zich scheen uit te zetten, daarop riep hij als met een kreet van verlichting: „Nu zijn we klaar!“

Toen hij het duistere binnenplein betrad, klonk nog een barsch: „uit den weg!“ uit zijn mond, om zich van een paar handen vrij te maken die de zijne gegrepen hadden, maar dit was ook het laatste wat men hoorde. De nacht was zoo donker,

dat men niets kon onderscheiden, en Vermeer meende nog tegen den kapitein te spreken, toen hij dezen, bij den glans van een flikkerenden bliksemstraal, reeds aan de poort voor het front zijner soldaten zag staan, en naar het hem voorkwam, wuivende met den helmhoed. Een tweede weerlicht dat kort daarop volgde vertoonde slechts de ledige plek; de uitvalkolonne had haar gevaarlijken tocht aangevangen.

Op dit oogenblik eindigde het verre, doffe gerommel van het onweer, met een oeververdoovenden donderslag, die vlak boven de hoofden der achtergeblevenen losbarstte. Maar trots den schrik en de ademlooze spanning der gemoederen, die zich reeds door den vijand besprongen waanden, bleef er eene stilte in de benting heerschen, alsof er zich geen levend wezen meer in bevond. De tandoedragers zaten dicht aaneengesloten op het binnenplein neergehurkt; de tien bajonetten, die den aftocht zouden dekken, hadden zich knielend daaromheen geschaard, en ook Roberts en Vermeer, die op de wallen stonden, bukten zich zoo diep mogelijk om in het telkens weer opflikkerende weerlicht niet door den vijand gezien te worden. Met hunne binocles trachtende de duisternis te doorboren, zochten beide officieren ijverig naar eenig spoor van het hoopje vermetelen, toen een storend gedruisch van stemmen achter hen, Roberts zich deed omkeeren met de nadrukkelijke vermaning: „Stilte daar binnen, voor den duivel!”

„Is dat de stem van den heer Roberts?” klonk op klagen-den toon het orgaan van den resident, eenigzins gedempt, door de tandoe waaruit het kwam.

Een gemompel van ontevredenheid was het eenige dat hem antwoordde.

„Meneer Roberts! meneer Roberts!” vervolgde de klagende stem „zeg toch den kapitein, dat hij nog wacht. Toekoe Adar zal ons wel vrijen aftocht met vliegende vaandels en kanonnen, of hoe heet het ook weer. . . .” De rest bestond uit doffe geluiden; eene onzichtbare hand had het rieten deksel van de draagbaar toegeslagen — niemand bekommerde zich meer om haar inhoud.

Voorovergebogen en met uitgestrekte halzen in de duisternis starende, luisterden Roberts en Vermeer, in steeds wassende onrust, naar de nachtelijke geluiden die uit de vlakke opstegen, bevreesd dat zij het juiste oogenblik om den aanval met geschutvuur te steunen, voorbij zouden laten gaan.

Maar de storm die thans met volle kracht losbrak, spotte met hun pogen. Het geraas van den slagregen, dien men kon hooren aankomen, alsof elke druppel een stuk lood was en de telkens met krakende, oorverdoovende slagen inzettende donder, maakten het hun onmogelijk om zich zelfs door luid schreeuwen te doen verstaan. De wind woei het geluid schier van hunne lippen weg, nog eer zij het konden uitbrengen, terwijl de onophoudelijk het zwerk doorkruisende bliksemstralen zulk een ondragelijk licht verspreidden, dat zij er minuten lang geheel door verblind waren.

De voor den afmarsch gereed staande ambulancetrein had zich als een kudde verschrikte schapen opeengedrongen, telkens terugbevende voor het ontzettende geratel, en voor de beken van vuur, die voor hunne voeten schenen te kronkelen. Bibberend van koude en nattigheid en in het aangezicht geslagen door afgewaaide takken en bladeren, die als een tastbaar deel der duisternis in woeste vaart ronddwarrelden en onwillekeurig aan een vijandelijken aanval deden denken, werden de koelies en de dragers zoodanig met bijgeloovigen schrik geslagen, dat het Vermeer de grootste moeite kostte, hen bijeen te houden. Steeds dichter en geweldiger kletterde de regen ter neer; nog feller en vuriger schoten de bliksemstralen door den zwarten hemel, altijd zwaarder brulde de donder, als weergahnde hij door duizenden gewelven.

De volstrekte onmogelijkheid om bij dit oproer der natuur iets van de uitvalkolonne te hooren, vervulde Roberts met nameloozen angst. Misschien was haar eerste salvo, dat het sein tot ondersteuning zou zijn, reeds lang gevallen, misschien was het wegblijven dezer hulp reeds tot haar verderf geworden, en toch kon aan den anderen kant een te vroeg schieten den vijand ontijdig opmerkzaam maken en aller ondergang te weeg brengen. Radeloos zwierven de blikken van den officier in het rond; angstig vragend zochten zij die zijner kanonniërs; misschien hadden zij iets gehoord — maar neen, ook hier niets dan bange twijfel en onzekerheid. Het was onmogelijk een bepaald geluid te onderscheiden in den ontzettenden chaos van tonen. En nu overweldigde Roberts plotseling de overtuiging dat het oogenblik reeds lang voorbij was; wild van wanhoop schreeuwde hij zijne mannen iets toe en wees met haastige gebaren naar de stukken. Men verstond hem en dadelijk daarop mengde zich

het gekraak der kartetsschoten in het brullen van den donder. Hoewel zij zich in den vreeselijken winddruk nauwelijks konden staande houden op de glibberige beddingplanken van het bastion, werkten toch de artilleristen als razenden aan hunne kanonnen; slag op slag en vuurstraal op vuurstraal volgden elkander.

Bij het eerste schot, had zich de ambulancetrein in beweging gezet. In een ommezien was zij de benting uit en marcheerde, door Dop en Vermeer geleid, met zulk eene gezwinde pas voorwaarts, dat de achterblijvenden haar nauwelijks vertrokken waanden, toen zij reeds — gelukkig zonder op een vijand te stooten — onder de hooge palmenkruinen van het strand voortsloop. Roberts en zijne zes kanonniërs waren alleen!

Het aantal schoten, zoo uitdrukkelijk door den kapitein bepaald, was gegeven, de vijand wist nu wat er gaande was. Elk langer vertoef kon het kleine aantal mannen noodlottig worden, maar nog altijd bleef Roberts talmen, nog altijd kon hij de hoop niet laten varen, het vermete le troepje te zien opdagen, en dan gezamenlijk met zijn dapperen chef terug te trekken. Het door den regen doorweekt en verschoven verband aan zijne wonde, begon hem eene ondragelijke pijn te veroorzaken, maar hij zette zich er tegen in, kracht puttende uit de hoop en het verlangen, zijn kapitein gered te zien. Zelfs toen de artilleristen, op eigen redding bedacht, naar hunne geweren gegrepen hadden en hem waarschuwend toeriepen, was het hem niet mogelijk tot den aftocht te besluiten. Met een wild kloppend hart en met oogen die half verblind waren door de plotselinge overgangen van zwarte duisternis tot schitterend licht, bleef hij, over de borstwering heengebogen, zijne zintuigen inspannen, om eenig levensteeken van de dapperen op te vangen.

„Dood! — Lang dood!“ klonk het te midden van het huilen van den wind, als eene sombere echo zijner eigene gedachten, maar eerst toen deze schreeuw achter hem herhaald werd, en hij, zich omkeerende, de verwijtende blikken zijner soldaten ontmoette, strekte hij de hand bezwerend naar hen uit met den uitroep: „Nog ééne minuut mannen! Nog ééne minuut!“

Hoewel geen geluid, dat naar strijdrumoer zweemde, tot hem doordrong, en geen ander vuur dan dat van den bliksem zijne

vermoeide oogzenuwen trof, had hij toch bij het opflikkerend weerlicht eenige beweging in het voorterrein meenen te ontdekken. Hij kon nog aan geen gezichtsbedrog gelooven. En toch waren het alleen de onbegraven gebleven lijken van den vorigen nacht die telkens spookachtig verlicht uit de duisternis opdoemden: de ledematen krampachtig saamgetrokken, de handen als in doodsangst uitgestrekt naar den hemel, en de wijgeopende, starende oogen schitterend in het bevende en flikkerende licht. Roberts had dit visioen reeds herhaalde malen voor zich zien oprijzen en weer in nacht verdwijnen, toen hij plotseling een kreet van schrik uitte. De dooden schenen levendig geworden te zijn; staande gestalten waren tusschen hen in verzezen, gewapende vijanden die zich bewogen, die hem bedreigden en in snelle vaart op het bastion afkwamen. Ook bij de manschappen ging nu een kreet van ontzetting op, maar de bijgeloovige angst week weldra voor het begrip der werkelijkheid, en allen wendden zich tot eene snelle vlucht.

Te laat — de benting was vol Atjehers!

 XXVII.

Even haastig als zij het bastion verlaten hadden, deinsden de mannen, op de waarschuwend stem van Roberts, weer daarin terug. Het geweer in de vuist geklemd en hijgend als een troep in de engte gedreven wilde dieren, stonden zij nu, aan den ingang opeengedrongen, het uiterste af te wachten. Het besef dat zij omsingeld, van het strand afgesneden en verloren waren, vervulde hen met den moed der wanhoop en met het vast besluit, hun leven zoo duur mogelijk te verkoopen. Elkander met stem en gebaren aanmoedigende, openden zij een snelvuur op den drom van vijanden, die het geheele binnenplein opvulde, waarop zij, in hunne wilde vertwijfeling, hun zelfs met de bajonet te lijf gingen.

Maar al dadelijk stortte de helft dood of gekwetst ter neer, en het gebrul der Atjehers die, bij den vuurschijn der thans in vlammen opgaande barakken, ontdekten met welk gering aantal zij te doen hadden, verkondigde ook den overblijvenden hun vonnis.

Op dit oogenblik van hoogste nood klonk in de zwarte nacht daarbuiten een luid kommando, dat de kampenden als een bazuïngeschal van verlossing in de ooren klonk.

„Dood en duivel!“ riep eene zware stem „De rakkers zitten er al in! Hierheen mannen, hier is de bres! Volgt mij!“

Terstond daarop vlamden van dezelfde plek der borstwering, waar de vijand was binnengedrongen, eenige vuurstralen op, gevolgd door een half dozijn donkere gestalten, waarvan de voorste, door zijne reusachtige afmetingen, bij vriend en vijand wel bekend was. Bijna even snel als de kogels welke zij hadden afgezonden, kwamen deze verschijningen de benting binnen rollen, om zich met zulk eene vaart op den vijand te werpen, dat deze, onthutst en verbijsterd, naar alle zijden een goed heenkomen zocht.

„Goed zoo, mannen! Bravo!“ riep de kapitein, op een toon die boven alles uitklonk. „Maar we hebben er nog een paar honderd op onze hielen; ze moeten ons voor sterker houden dan we zijn, laat dus uwe stemmen hooren!“ Zijn voorbeeld volgende, hieven de soldaten een hoera aan, zoo krachtig en dreunend, dat het zelfs het geraas van den storm scheen te verdooven.

De vreugdekreten en de geestdriftige opgewektheid, waarmede de kampvechters in het bastion de reddende verschijning van hun kommandant begroetten, deelde zich ook aan de nieuw aangekomenen mede en steeg tot zulk eene opgewondenheid, dat de soldaten, zonder er aan te denken dat het reeds vonken om hen heen regende en dat zij elk oogenblik omsingeld konden worden, minuten lang als bezetenen stonden te juichen.

Roberts, die zich schor geschreeuwd had, was juist tot zijn chef doorgedrongen om hem de hand te drukken, toen hij, door pijn en bloedverlies overmand, voor diens voeten neerzeeg. „Wat? Nog hier?“ bulderde de kapitein hem toe. „Is dat orders opvolgen?“ Maar het geweervuur dat op dit oogenblik weer van alle kanten lostbarstte, en het woest gegil en gebrul dat uit honderden kelen weergalmd, maakte aan alle verdere uiteenzettingen een einde.

„Hier mannen!“ klonk het bevel van den kapitein. „Neemt de luitenant op! Vlug, voor den duivel! Naar het strand met hem!“ Daarop, met één blik het hopelooze van den toestand

overziende, riep hij met donderende stem: „Alles retireeren! Looppas! Ik dek u den rug!“ Zijne stem ging onder in het ontzettende tumult dat andermaal losbrak — — —

Hoeveel soldaten zijn bevel: zich te bergen, opvolgden en hoeveel er tot op het laatste oogenblik bij hem gebleven zijn, is nooit bekend geworden.

Ook de bijzonderheden van het heldenstuk dat de kleine uitvalkolonne bestond en van het wedervaren dezer dapperen tot op het oogenblik, waarop het geringe overschot onder zijn onversaagden aanvoerder de achterblijvers in de benting ontzette, zullen voor altijd onbeschreven moeten blijven.

Want van de drie soldaten die, hoewel zelve gewond en tot den dood toe afgemat, den gekwetsten Roberts behouden in de wachtende sloep brachten, behoorde er geen tot de mannen van den kapitein. En de laatste vluchteling die door Dop en Vermeer, onder het vuur der vervolgers, in de booten geborgen werd, kon, voor hij van uitputting stierf, slechts onsamenhangende berichten geven omtrent het lot van den dapperen kommandant.

Het was om van zijne mannen te redden wat er nog van gered kon worden, dat de kapitein het bevel tot retireeren gaf, juist op het oogenblik dat de massa der vervolgers, als een zwarte waterval, over de wallen naar binnen golfde. Tot geluk voor de vluchtelingen, had dit binnendringen alleen aan de frontzijde plaats, zoodat de aftocht door de poort aanvallijk niet belemmerd werd. De toegang tot dit punt werd vrijgehouden en verdedigd door slechts één man, maar door een man die zich als een bovennatuurlijk wezen, als een onkwetsbare halfgod gedroeg.

Met een geweer als knods bij den loop gevat, verpletterde de kloeke kapitein, alles wat binnen het bereik kwam van den ijzeren cirkel, dien hij om zich heen vrij hield, en dien hij van tijd tot tijd nog door een onstuimigen uitval verwijdde. Om zich den rug te dekken, had hij zich in een der saillantten opgesteld, maar de vlammen die uit de naastbijzijnde barak sloegen, dreven hem weer midden onder zijne vijanden.

En nu volgde er een vreeselijk tooneel. Als wolven, die een edel strijdros naar de keel vliegen, zoo wierpen zich de Atjehers op de reusachtige gestalte, die hen telkens en telkens weer van zich afslingerde. Zijn wapen vloog tot splinters; hij

ontwong een der vijanden de zware donderbus en bediende zich ook van deze knots op eene ontzettende wijze. Maar hij mocht er ter neer vellen zoo veel hij wilde, de kring sloot zich steeds weer op nieuw, de bloeddorstige hoop drong steeds woedender op hem in.

Er kwam een roode nevel voor zijne oogen, hij gevoelde dat zijne krachten hem begaven, dat het wapentuig glibberig werd in zijne bebloede handen, maar nog altijd weerde hij zich, alsof elke zenuw van staal was en elke polsslag den dood aanbracht.

Vreemde geluiden begonnen in zijne ooren te zingen; vlamme figuren trokken door den rooden nevel die hem verblindde; eene vreeselijke pijn ergens in de borst belette hem het ademhalen; hij snakte naar lucht. Nog eens wierp hij de vijanden van zich af, die hij meer gevoelde dan zag, nog eens wilde hij uitvallen, maar hij waggelde reeds als een geschokte eik. De daareven nog zoo vreeselijke arm, tastte doel-loos en als in den blinde rond, bij het opvangen der houwen, waarvan hij reeds geen bewustzijn meer had. Hij viel op eene knie; hij trachtte het bloed en het zweet uit de oogen te wisschen om te kunnen zien, maar terzelfdertijd sloot zich de kring zijner aanvallers met een gillend triomfgehuil over hem heen, en de plek waar de dappere gestaan had was eenige seconden lang één wild en woest gewemel. — — —

De storm had uitgewoed; het onweer trok af.

Eene korte poos hadden de echo's de schrille kreten herhaald van de zegevierende en hunne lijken wegvoerende Atjehers, maar ook dit gedruisch klonk al zwakker en zwakker om eindelijk geheel weg te sterven. Af en toe liet de wind nog bij vlagen een dof gemompel hooren, begeleid door een kort gekletter van uit de boomen neervallende regendruppels, maar behalve dit geluid, en nu en dan een ver gerommel van den donder, verbrak niets meer het doodsche zwijgen.

Sissend vielen de laatste druppels in de gloeiende aschhoopen; hier en daar lekte nog een gele vlam aan de smeulende balken die bij het ineenzakken een knetterenden vonkenregen deden opstijgen. Bij elk dezer opflikkeringen gleed er een fantastisch rosse gloed over de zwaar bestreden stelling, waarvan niets dan de wallen waren overgebleven en trad de vierkante ruimte in zijne gansche, troostelooze ledigheid duidelijk

te voorschijn. Te midden van den somberen chaos van zwarte, en in den bloedigen modder tot onherkenbaarheid toe vertrapte voorwerpen weerspiegelde zich de spookachtige lichtschijn, in akelige poelen en plassen, die nauwelijks meer als het vroegere binnenplein te herkennen waren. En daar, scherp afgeteekend tegen den natten glinsterenden grond, lag eene donkere gedaante met wijduitgestrekte armen, zielloos en verstijfd. Daar lag hij, de dappere, die zoo moeielijk van die plek had kunnen scheiden, die zoo dikwijls met hart en ziel voor haar was opgekomen, en die haar met zijn sterken arm tot zijn laatsten ademtucht verdedigd had.

Maar geene omgeving, hoe akelig en somber ook, kon eenigen afbreuk doen aan de kalme waardigheid van het bleeke, als uit marmer gehouwen gelaat, dat af en toe uit de duisternis te voorschijn trad, alsof het met halfgesloten wimpers lag te droomen van eene vrede, die hoog boven deze wereld troont.

Nog een zwak geknister af en toe, nog een gloeiend oog in de duisternis, nog een sissend uitdoovende vonk, en de laatste nagalm van het bloedig drama stierf weg, — er kwam rust in den omtrek der eenzame gedaante.

Rondom hem stonden, in stille majesteit, de stomme getuigen van zijn heldendood, de onbewegelijke palmen, die zich met hunne neerhangende reuzenfranjes tot hemelhooge katafalken welfden, en tusschen welker zuilenstammen de rook zwaar bleef hangen, als de walm van honderden rouwfakkels in de bogengangen eener kathedraal. Den geheelen nacht hield het dreunen van den donder aan; land en zee herhaalden met klagende echo's de telkens weer losbarstende rommelingen, die als batterijsalvo's over het lijk van den dappere heenrollden.

Toen de golven van vier maanden over de gebeurtenis heen- gespoeld waren, was er in de Indische officieele en niet officieele wereld niemand meer die van de zaak sprak, was er nergens meer iets dat aan het bloedig drama herinnerde of het moest de gedecoreerde borst zijn van den resident Machtmans.

Ook op de plek der verwoesting niet? Neen, zelfs daar niet.

De alles overwinnende en overwoekerende plantengroei der tropen duldt geene sporen van vernield menschenwerk

op haar gebied. Lianen, mos en varens hadden spoedig een ondoordringbaar kleed geweven over de verkoolde sparren en balken, en wat daartusschen in droomloozen slaap te rusten lag; gewijde kerkhofstijle heerschte onder de wuivende kronen van het verlaten strand. De door zoo menig woest geraas opgeschrikte echo's waren tot rust gekomen; de zoet weemoedige melodie van wind en golven alleen gleed weer als een fluisterend koozen door de groene eenzaamheid. Evenals vroeger lag weer het zand en het zeewier opgewaaid op de kust, rezen en daalden de zeevogels op en neer, snelden de wolken voort op hunne spoorlooze baan en wenkten de palmen met hunne slanke vingers naar het verre onbekende land.

Maar voor de geredden van dien vreeselijken nacht was er ook geene zichtbare herinnering noodig, en nimmer zullen zij het oogeblik vergeten, toen het ontzettende drama in een rooden vuurgloed aan den horizon wegzonk. Die indruk volgde hen overal en was zoo machtig, dat hij zelfs het karakter van enkelen der betrokken personen eene merkbare wijziging heeft doen ondergaan.

Zoo de heer Mokatita. De doorgestane angsten en de verkregen vaardigheid in het bukken voor de kogels hebben dezen klerkenessence, behalve eene zenuwachtige opgewondenheid, eene chronische irritatie der nekspieren bezorgd, die hem krampachtig doet knikken en buigen tegen iedereen met wien hij spreekt. De noodlottige betoovering van het veldslagenkabinetje vervolgde hem door alle fasen van zijn beinkt klerkenbestaan en hield de weemoedige herinnering levendig aan den schitterenden dageraad eener grootheid die niet in vervulling ging. De nimbus van knapheid en uitgeslagenheid, die, in zijn oog, zijn vriend den chef van de kamers van oorlog omgaf, had Mokatita lang doen twijfelen of die vermaarde persoon wel werkelijk gesneuvelde was, en steeds bleef het hem een ondoordringend raadsel, hoe de vijand het aangelegd had om zulk een slimmert de baas te worden.

Ook Vermeer was niet meer dezelfde. Hoewel nog altijd te velde en geheel opgaande in het onbezorgde, voor jonge en gezonde naturen zoo aantrekkelijke oorlogsleven, had hij, bij al zijne opgewektheid, toch oogeblikken van bijna plechtigen ernst, en floot hij zelden meer een deuntje, hoe vroolijk ook, dat niet ontijdig afgebroken werd of, in het gunstigste geval, niet overging in den doodenmarsch uit Saul.

Zelfs Dop was veranderd. In spijt van de dure eeden, die hem in een oogenblik van grooten nood zulk eene verlichting verschaft hadden, was hij weer begonnen met voor het gouvernement te varen, steeds zijne routen zoodanig kiezende — en daar was het hem om te doen — dat hij het amazoontje en haar man in hunne overzeesche garnizoensplaats kon bezoeken. Want het bijzijn dier twee, waarop hij al de genegenheid had overgebracht die hij voor zijn vriend Rid koesterde, was hem eene behoefte geworden, en van al wat hij aange-naams ondervond, bij hun pogen zijne belangelooze toewijding met nog meer dankbaarheid te vergelden, dan zij dit reeds te Telok deden, bleef het bewustzijn: de lachkrampen van het amazoontje te kunnen opwekken, zijne streelendste gewaarwording. En zoo stond hij, hoewel niet zonder vreezen, weer op nieuw ter anderer zijde van het gouvernement van Nederlandsch Indië, dat hij maar half vertrouwde. Alleen ten opzichte van het weer hield hij zich strikt aan zijne belofte, van „er niet meer aan te tornen.“

Waar of het lot Roberts ook bracht, overal kon het amazoontje hare kontraktelijke rechten doen gelden, want ook in de vredesgarnizoenen bewees zij, dat er maar weinig terreinen waren, waar zij met haar paard niet komen kon. Maar al had zij ook haar opgewekten geest, haar lief en natuurlijk wezen bewaard, toch was de ernst der tijden niet onopgemerkt aan haar voorbijgegaan. De woeste nagalm van dien somberen onheilsnacht, het forsche geklapwiek van den doodsengel te midden van dat oproer der elementen, hadden haar dikwijls tot in hare droomen vervolgd, en lang duurde het voor dat het haar, zelfs in waken toestand, mogelijk werd zonder sidderen aan dien tijd terug te denken. Alleen de weemoedige herinnering aan den dappere die zijn leven voor haar gaf, den grooten broer, aan wien haar hart met innige zusterliefde hing, bleef geheel hare ziel vervullen en welde nog dikwijls in hare oogen op. Maar de tranen, die zij zijner nagedachtenis wijdde, waren wreed noch bitter. Zelfs toen, na een gestreng zelfonderzoek, steeds duidelijker de erkenning voor haar oprees, dat de levensweg van dezen sterken man één pad van doornen was geweest en dat de kalme blijmoedigheid en de zielskracht, waarmede hij zijn kruis getorst had, slechts waren gestaald geworden door den stillen rouw om eene eeuwig verlorene, — was het geen schuld-

beseft dat haar rein hart deed bloeden, was het geen zelfverwijt dat haar de ziel doorsneed, en haar er toe dreef den Verkondiger van eindeloze liefde en barmhartigheid tot rechter aan te roepen over hare daden. En voor de kalnte die daarop in haar gemoed neerdaalde, weken de donkere schaduwen van het verleden terug en stierven de sombere echo's langzaam weg. Zonniger beelden en liefelijker klanken vervingen allengs de duistere indrukken, om zich te vereenigen tot eene zachte herinnering aan uren van stil geluk.

Zuchten van den wind, die over eene onbegraven gestalte streken, mochten zich nog af en toe hieronder mengen maar voor haar luisterend oor klonken ook deze weemoedige tonen allengs als eene hymne van vrede en verlossing, als een plechtig gefluister van verre palmenkronen, dat de woorden van den Zaligmaker predikte: *„Niemand heeft meer liefde bij God den Vader, dan hij die zijn leven zet voor zijne broederen.“*

En zoo, gedenkend deze troostrijke belofte, beval zij met een kinderlijk vroom gemoed het lijk van den dapperen kapitein in de hoede des Barmhartigen.

Nog dikwijls naderhand, als Dop met schoon weer op de kust was, sprak het drietal met een bewogen hart van die dagen van lijden en strijd, van die rampvolle periode onder een oorlogvoerend civiel bestuur. Maar ver boven die doode zee van ijdele leuzen en fictiën verrijst dan voor hunne oogen de kloeke gestalte van den heldhaftigen officier, die door elk hunner vereerd en heilig gehouden wordt, als het liefste dat zij op de wereld bezitten.

W. JAEGER.

EENE IDYLLE.

I.

Aurelie keek verrast op van haar boek, waarin zij onder de gaslamp te lezen zat: er werd gebeld, zoo laat: reeds half-tien van den avond!

Haar vader — een geleerde — scheen niets gehoord te hebben: hij schreef met een potlood op den witten rand van een wetenschappelijk werk haastig, zeer diep als kortzichtige er over gebogen, zijne eigene opmerkingen neer.

Aurelie luisterde, met den wijsvinger omhoog, als om eene stilte te gebieden, die niemand onderbroken had.

Een ieder kent en vat de geruchten van zijn huis: zij volgde den tragen stap der meid in de vestibule, hoorde het rinkelen der reeds ingelegde ketting, en de verdoofde klank eener stem was genoeg om haar te doen uitroepen:

„Guido!“

Hij stond aldra voor haar, onaangemeld. Hij stak haar de hand toe, terwijl zij zitten bleef, en het boek, met een strookje papier tusschen de bladen, had toegevouwen en weggeschoven.

„Reeds weder in de stad?“ vroeg ze in het Fransch, hun omgangstaal, en lachte hem verblijd toe.

„Zooals ge ziet,“ sprak hij, ook glimlachend.

Het was een groote man, sterk geschouderd, met een breed aangezicht, een breeden mond, zeer zwarte, rechte, toegegroeide wenkbrauwen, blauwe oogen en donker haar. Hij kon op het einde der twintig zijn.

Hij had zijn overjas nog aan, hoog met vaalkleurig bont gekraagd en gevoerd; de mouwen ook droegen zware omslagen van bont, waarvan ieder rechtstaand haarsprietje een micros-

copisch droppeltje torste, als door een dichten mist of stofregen veroorzaakt.

Een koude lucht kwam verkwikkend met hem binnen.

Mijnheer Van der Hawermeiren, de geleerde vader van Aurelie, had niet opgehouden met schrijven, maar hield zonder op- of omzien zijne linkerhand zijds uit:

„*Bonsoir, soyez le bienvenu,*” bromde hij met eene gemeenzaamheid, welke hier als een blijk van gulheid gelden kon.

Guido nam het ook aldus op: hij had zich van zijn jas ontdaan en zat naast de dochter. Hij was gedurende een drietal dagen afwezig geweest. Hij kwam rechtstreeks van den trein, zeide hij, wat was het koud nog voor den dertigsten van April! toen keek hij rond:

„Morgen reeds?” vroeg hij.

„Helaas ja!” zuchtte het meisje.

Zij zouden naar hun landgoed gaan. Alle schikkingen schenen genomen: het tapijt lag opgerold in een hoek; de gordijnen waren af; de vensters langs de reten met oude dagbladen bekleed; de spiegellijst onder gaas beschermd; de niet meer te bruiken stoelen stonden twee en twee met de zittingen oopen.

„Wat ziet het er hier treurig, naakt, onhuislijk uit!” sprak hij, eensklaps zijne levendige uitdrukking verliezend en zijne zware wenkbrauwen samentrekkend.

De meid had de thee binnengebracht en terwijl zij heen en weer ging om de benodigdheden voor hare meesteres te stellen, scheen hij zenuwachtig te worden, toen zei hij:

„Wat klinkt hier alles hol en onbewoond over die naakte planken!”

Aurelie gaf hem gelijk: o die bestendige verhuizingen tweemaal in 't jaar, wat was het een last, wat was het vervelend, de laatste dagen bijzonder! eens ingericht werd het beter.

„Ik zal u spoedig komen bezoeken,” zei hij, „overmorgen of . . .”

Maar zij onderbrak hem: „Neen, neen, niet zoo dadelijk, er is te veel te regelen en in orde te brengen, wacht eene week,” antwoordde zij bedaard.

Hij trok aan zijn snor, hij sprak eerst niet, toen zei hij: „Ik ben gewoon hier nu alle dagen te komen. Het zal mij zonderling schijnen het huis gesloten te zien.”

Onder het drinken van de thee liep het onderhoud over de vele woningen, welke in den zomer met hunne geloken blinden

en het waarschuwend briefje op de deur of poort aan de stad een doodsch uitzicht geven, en hoe ieder nu een buiten had of reisde of naar een badplaats ging.

Mijnheer Van der Hawermeiren mengde zich in het gesprek en Guido verzouk in gedachten.

Zijne stilzwijgendheid werd volkomen en hoorbaar toen zijn vader — dokter Cappuijns — na een hevigen ruk aan de bel was binnengeleid en ook plaats in den kring nam: het was een kleine, rosgrijze man, vlug bewegend, beslist van toon, scherp van blik, stuursch van aangezicht. Mijnheer Van der Hawermeiren vormde een contrast met hem, stil, lang en mager, met de trage bedachtzaamheid van den geleerde op het gelaat.

Zijne dochter geleeke op hem: zij ook was groot, slank en bleek, met bruine schrandere oogen. Haar blond haar, dat 's morgens ongekunsteld opgestoken werd, lag door de zwaarte der vlecht en de bewegingen van den dag thans diep in den nek gevallen. Zij scheen zich volstrekt noch om haar uiterlijk noch om hare kleedij, die zeer eenvoudig was, te bekommeren en bediende de gasten met de oplettende handigheid eener goede huishoudster.

Het een of ander wetenschappelijk punt werd aldra luid besproken onder de twee oude heeren aan den eenen kant der tafel; en de twee andere personen, die er geen belang in namen, knoopten een stiller gesprek met malkander aan; maar het had ook wel iets ongewoons voor een jongen man en eene jonge vrouw, want het liep weldra over de verantwoordelijkheid of niet verantwoordelijkheid van den mensch in zake van misdaad, door drift gepleegd.

Het was reeds half twaalf, toen de dokter opstond en zijn stoel krakend verschoof. Guido gehoorzaamde dat sein tot afscheid nemen.

„Goeden avond en goede reis.”

„Tot weerziens!” wenschte men van weerskanten.

Handdrukken waren nog gegeven in de vestibule, en de poort viel toe achter de bezoekers.

De groote zoon liet plichtmatig den kleinen vader aan zijne rechter hand naast den muur. Zij wisselden echter geen enkel woord en stapten haastig door de ledige straat, aan den hoek onder de wuivende gaspit inslaande. Een paar huizen verder stak Cappuijns met rassche en als grammoedige beweging zijn sleutel in het slot, draaide hem, trok hem krijschend uit, en trad binnen zonder naar zijn gezelschap, die hem volgde, om te zien.

II.

Dokter Cappuijns was de aangetrouwde oom van Aurelie. Een man uit lagen stand. Door wilskracht en werkzaamheid had hij het zoo ver gebracht schitterende examens af te leggen en, na jaren worstelens, zich een eigen, eerlijk bestaan verschaft. Hij was aan de liefde zijner jeugd getrouw gebleven en had een onbemiddeld meisje gehuwd. Jong door den dood weggerukt, had zij hem een knaap nagelaten. Deze knaap was Guido. De clientele van den dokter breidde zich uit, zijn gezag groeide aan, en ondanks zijn weduwschap, zijn weinig gunstig uiterlijk en den last van het kind, was het hem gelukt de hand van juffrouw Van der Hawermeiren, de zuster van den huidige emeritus-professor, te verkrijgen.

Die gebeurtenis bracht zonnenschijn in het leven van Aurelie. Eenig dochtertje en moederloos waren hare dagen tot hiertoe treurig heengevloten in het gezelschap van een leergierigen vader, die weinig naar haar omzag en een paar aanmatigende meiden, die haar aan onwetende willekeur deden gehoorzamen, en meenden goed te handelen door haar van alle kindergezelschap te verwijderen. Thans kreeg zij een speelkameraad: Guido! en hoe jong zij ook was — vijf jaar — herinnerde zij zich evengoed als de twee jaren oudere knaap, hoe alles eensklaps als door de tooverroede eener fee aangeraakt, om haar veranderde: hare tante, die eertijds slechts zelden overkwam, en nu voor hare kleedjes zorgde, die in de buurt woonde, en door wier gezegend toedoen het voorzeker was, dat er op een morgen een groot gat in den scheidsmuur werd geslagen — Aurelie had er bij gestaan en de metselaars met breekijzers en hamers aan het werk gezien — en er vervolgens een poortje bestond, dat enkel met een klink sloot, en zij en Guido nu bestendig samen waren en in den groenen tuin van oom den dokter mochten spelen en rondloopen. Dat was maar een stadstuin, doch hij scheen haar groot, veel grooter dan haar in latere jaren de uitgestrekte eigendom voorkwam, dien haar vader op een paar uren afstand van de stad kocht, en waar zij vervolgens hunne zomers doorbrachten.

Toen de kinderen wat ouder werden en elk van hun kant school gingen, maakten zij 's avonds hunne devoirs te zamen en de grootere Guido hielp de kleinere Aurelie. Hij was als

een levend woordenboek, een nooit verdrotten meester voor haar. Zij hadden elkander lief als kinderen van het zelfde huis.

Maar Aurelie moest vroeg naar kostschool, en vermits haar vader haar een veelzijdige ontwikkeling wilde laten verkrijgen, had hij haar een paar jaren in Frankrijk, één jaar in Duitschland, één jaar in Engeland doen verblijven. Guido was aan de hoogeschool. Intusschen, terwijl zij in den vreemde vertoefde, stierf hare tante en bij de spijt over dit verlies kwam zich voor Aurelie nog een grooter verdriet voegen. Zij vernam van haren grammoedigen vader, bij haren terugkeer in den vacantietijd, dat alle omgang met oom den dokter was afgebroken en moest afgebroken blijven. Hare tante had namelijk geheel haar fortuin in eigendom aan den overleden echtgenoot gelaten, en deze werd te rechte of ten onrechte door Cappuijns beticht deswege eene zedelijke drukking op de stervende te hebben uitgeoefend.

Eene ijzeren stang lag aan den kant van hun tuintje, dwars over de toegangspoort, ten einde aan te geven, dat alle verkeer voortaan opgeschort was.

Wat schuld hadden Guido en zij aan dit alles? vroeg Aurelie zich soms met weemoed af. Zij kon er geene ontdekken. Overigens zij eerbiedigde het verbod. Bijwijlen ontmoette zij Guido nog op de straat. Hij was een jongeling geworden, groot en kloek, hij had een snorbaard gekregen. Zij was een volwassen meisje, opgeschoten, en had iets van het ontzagwekkende haars vaders in gang en gelaatsuitdrukking. Deze bijzonderheden waren het veelmeer dan de afwerende stang, wat hen van elkaar verwijderd hield en oorzaak was, dat hij zich beperkte verlegen in allerijl zijn gegalonneerde studentenpet af te nemen zonder haar naam te durven noemen, wanneer zij, gevolgd door hare meid, hem voorbijging, lichtrood wordend en buiten haar weten haar stap een weinig verhaastend.

De spijt over de verwijdering zelf verminderde naarmate de tijd vorderde, en de een in 't leven van den anderen niet medetelde.

Aurelie deed als andere meisjes van haar stand en haar leeftijd: zij ging naar bals en concerten, zij had bekenden en vriendinnen; eene oprechte vriendschap vormde zij niet. De jonge juffrouwen harer omgeving en de jonge heeren, die haar

het hof maakten, waren te ijdel voor haar ernstigen geest. Hoe het kwam had zij niet kunnen zeggen, geen enkel grondbeginsel had zij dienaangaande vooruitgezet, geen besluit genomen, doch na eenige jaren was haar leven van gezelligheid in eene betrekkelijke afzondering van de wereld veranderd. Haar hart was vrijgebleven en de behoefte aan meesterschap en heerschappij, die zoo machtig veel er toe bijdraagt om de jonge meisjes op zekeren leeftijd tot het huwelijk te verlokken, had bij haar bevrediging gevonden, nog voordat die behoefte zich gelden deed. Zij was de meesteres des huizes en haar vader stond zij wil aan den haren af. Kunst en wetenschap trokken haar aan, niet de kunst, die men zelve beoefent en welke ons hare bloemen reikt en met hare doornen kwetst, maar de voldoening om het kunstgenot te zoeken en te vinden. Niet de wetenschap van den man, die studiën vereischt, een practisch doel beoogt, doorgrondt en den vooruitgang een stoot geeft, maar die oppervlakkige, veelomvattende en toch verwarde en groote leemten aanbiedende liefhebberij-kennis der weetgierige vrouw, wars van alle pedanterie of praalzucht, maar voortspruitend uit den drang naar ontwikkeling, welken de Duitschers „Streben“ noemen.

Aldus bereikte zij de zes en twintig jaren. De wrong tusschen haar vader en oom Cappuijus was door den tijd versleten. Reeds den zomer te voren hadden zij — aan dezelfde politieke opinie behoorend — elkander in dagen van verkiezingskoorts in het comiteit ontmoet, eerst in 't algemeen gesprek hunne wederzijdsche opmerkingen weerlegd of de kansen van welgelukken berekend; later al eens het woord tot elkander gericht; vervolgens samen de zaal verlaten en den weg in gezelschap tot aan de deur des eenen afgelegd. Wat echter eene volkomen verbroedering had teweeggebracht was eene plotselinge bezwijming, waardoor de professor aan zijne schrijftafel was verrast geworden, het radeloos om hulp snellen der verbijsterde meid naar den naasten dokter, en de ijvervolle toewijding van dezen gedurende eenige dagen van gevaar.

III.

Het spreekt van zelf, dat, nu de oude heeren verzoend waren, de jongelieden geen wrok meer droegen. Alles kwam zoo natuurlijk, de vroegere vertrouwelijkheid werd niet weder aangeknoopt,

maar om zoo te zeggen na jaren voortgezet, zooals zij het doet tusschen degenen, die enkel door het maandenlang verblijf in eene kostschool zijn gescheiden geweest. Een korte tijd op zich zelf, maar die van groote beduidenis wordt, omdat hij het kind tot volwassen persoon heeft gebracht. En nu hadden zij elkander weder, nu herkenden zij den lach, den spreektoon, de eigenaardige wijze van doen of zeggen; hunne vriendschap voerde de bevredigende zekerheid met zich, dat zij oud was en bezat toch tevens den tooverglans der nieuweheid. Wat al ontdekkingen en verrassingen waren er niet: met wat zij dachten, wat zij wisten, wat zij gevoelden, wat elk hunner geleerd en onderhouden had!

Zij kwamen nu dagelijks te zamen, meest 's avonds in het huis van den professor, doch het gebeurde ook, dat Aurelie met haar vader bij uitzondering de thee bij den dokter gebruiken ging.

Nooit had zij minder lust dan nu gevoeld om naar buiten te gaan; maar zij had toch niet vermoed, hoezeer het contrast der verwijdering met hare thans gewone gezelligheid haar treffen zou. Aanvankelijk was er veel in orde te brengen, wat haar afleiding verschafte; na verloop van een paar dagen welke er echter een soort van onbehagelijkheid in haar gemoed op. Zij gaf er zich eerst geen duidelijke rekenschap van, maar de tweede en de derde avond te lande schenen haar reeds lang, niet zoozeer, omdat de stilte niet gestoord werd, maar omdat zij op voorhand wist, dat zij niet gestoord zou worden. Zij geeuwde een paar malen met het boek voor zich, onder de lamp recht-over haar altijd kalmen, tevreden studeerenden vader gezeten.

Was het de buitenlucht, die haar aldus terneerdruckte? Was het de gure voorjaarswind, die bij dage de wandelingen in den tuin en aan den boord der Leie, die hem aan een kant begrensd, zoo weinig aantrekkelijkheid bijzette?

Zij wist het niet. Zij dacht aan de stad met hare duizend nauw verneembare levensgeruchten, die zelfs degenen, welke tehuis blijven en alleen zitten, voor een gevoel van afzondering vrijwaren. Zij dacht aan Guido, aan zijn schranderen geest, aan zijn boeiend woord, aan zijn veelomvattende kennis en leerrijken omgang, en zij begon te verlangen, dat hij daar wezen zou. Was zij op die korte maanden hunner hereeniging reeds zoozeer aan zijn gezelschap gewoon, dat zij het niet meer missen kon?

Het scheen wel zoo. In de stad was zij verheugd hem te zien; nooit wenschte zij zijn bezoek, rustig zag ze het te ontmoet; bevredigd en zonder spijt hem vertrekken. Zij minde hem met de milde toegeeflijkheid eener zuster en beoordeelde hem tevens met de strenge blaam van een onpartijdigen rechter: hoe was het toch mogelijk, dat een verstandig man als hij tot hiertoe al het praktische had over 't hoofd gezien? Eerst de medicijnen, later de rechten, vervolgens het notariaat bestudeerend, het vak daarenboven verwaarloozend voor de eene of andere nieuwe belangstelling in kunst of wetenschap, die op hare beurt, aler doorgrond te worden, alle aantrekkelijkheid verloor. Het was de beweegbare gretigheid van zijn geest, de onverzadelijke weegier zelve, die er oorzaak toe waren; maar wist hij dan niet, dat studie geen dilettantisme is en iets nuttigs voor doel moet hebben? Zij kon zich ergeren, over zoo weinig doorzicht gepaard aan zoovele natuurlijke begaafdheden.

Maar thans dacht ze aan dit alles niet. Zij wenschte om zijn stap te vernemen, zijn glimlach te zien, zijne stem te hooren, en zij schold zich zelve voor dom uit. Zij had hem verboden te komen: „Donderdag, Vrijdag, Zaterdag,” lispte zij. Dan zou het acht dagen zijn. Zij had gezeid acht dagen, maar zou hij het zoo letterlijk opnemen en nu niet gaan meenen, dat hij slechts den Zondag komen mocht? Was hij daar niet als tehuis?

IV.

Den Vrijdag ging haar vader naar de stad. Zij verblijdde zich bijna over zijne afwezigheid. Dit bezoek was als een band, die haar met de aldaar geblevenen verbond. Zoodra zij het terugkeerend rijtuig hoorde, liep zij het voorhof op en reikte hem de hand bij het afstijgen. Hij had een groot pak boeken mede, die hij zelf, de hulp van den knecht weigerend, binnendroeg en zij volgde hem in de woonkamer.

„Alles goed in 't ledig huis?”

„Ja.”

Mijnheer Van der Hawermeiren tastte in den achterzak van zijn jas, in de zijzakken, in zijn vest en haalde beurteelings allerlei voorwerpen er uit: een pakje thee, een fleschje glycerine tegen het springen der handen en lippen in dit gure voorjaar, een modejournal, en twee dubbele strooken postzegels, de eene rozenkleurig, de andere groen.

„Daar, daar,” sprak hij met de naieve fierheid van een kind, dat geene boodschappen vergeten heeft.

Onder het zoeken had Aurelie hem gevraagd:

„Zijt gij bij oom Cappuijns geweest?”

„Ik heb er gedineerd.”

„En wanneer komen ze?” vroeg ze schijnbaar achteloos, de postzegels rond haar vinger rollend.

„Ha! Zondag,” — haar aangezicht helderde op — „'t is te zeggen de dokter, want Guido is belet.”

„Hoezoo?” liet zij teleurgesteld ontglippen.

„Wel, hij moet naar de vergadering van de commissie voor het oprichten van een standbeeld aan... aan...”

Hij haalde de schouders op ten teeken, dat de naam hem niet te binnenschoot.

Het was ook dat niet, wat Aurelie belang inboezemde:

„Wanneer komt hij dan?” vroeg ze.

Nu was mijnheer Van der Hawermeiren eens recht in zijn schik te kunnen bewijzen, dat hij bescheid wist: „Ik heb hem gezeid, mijn jongen, doe zooals gij verkiest, geneer u niet, wij zullen u zonder fout Zondag over acht dagen verwachten.”

„O papa, dat is hem afzeggen!” sprak zij op een toon van verwijt. Maar hij luisterde niet: „Welnu,” vroeg hij welgezind met de zelftevredenheid, die eene gepleegde heldendaad medebrengt: „heb ik uwe boodschappen niet goed gedaan?” en hij streefde de uitgepakte voorwerpen met het oog.

„Opperbest,” antwoordde zij met ironie.

Zij wilde hem echter niet bedroeven, haar braven, dwazen, geleerden vader, die alles gewoonlijk verkeerd deed, en zij ging uit de zaal om haar ontevredenheid te verhelen. Het fleschje glycerine had ze laten staan, het pakje thee laten liggen, de postzegels op de tafel geworpen, zij zoo bezorgd, die nooit de kleinste wanorde noch bij zich zelve noch bij anderen gedoogde.

De koude voorjaarswind blies in haar aangezicht, en dreef een traan in haar oog. Kwellling lag in haar hart: neen, Guido zien of niet zien was haar om 't even, maar hem zoo brutaal doen begrijpen, dat hij gedurende heel de week niet komen mocht, was te kras. In eens stond zij pal, en maakte eene beweging om op hare stappen terug te keeren: hem een telegram zenden? — Neen, dat was te veel gewicht aan de zaak hechten. Dan dacht ze, of ze hem niet schrijven zou. Och neen, zij had

hem nog nooit geschreven. Er stond haar niets te doen dan het vervolg af te wachten...

Zij liep zoo haastig door de tuinpaden, dat zij verschrikte, toen de hovenier, uit een zijlaan komend, met de hand, die hij onder 't spreken, ten blijk van eerbied, recht naast de pet hield, haar vlucht stuitte om te vragen, waar zij dien boomstronk wilde geplaatst hebben, dien zijne dochterkens zoo even aangebracht hadden.

Aurelie had naar dien stronk verlangd, zij had zoo iets in een naburigen tuin bewonderd: het onderdeel van een knoestigen wilgestam half in den grond gedolven en kunstmatig met varens en maagdepalm overdekt. De hovenier had moeite gehad om er een dergelijken te ontdekken en wilde haar medetroonen om hem te zien.

Zij schoot als uit een droom: „'t Is mij om 't even,“ zei ze ongeduldig, bijna onbeleefd, „gij doet mij verschrikken, Wanus.“

De man verschrikte ook over het stroeve van haar toon; doch even ras bezon zij zich en, „ja, toon mij dien,“ zei ze milder en begeleide zijn tragen, loomen aardewerkerstap.

Even achter de hazelaren stonden de dochters er mede. Zij hadden hem op een kruiwagen tot daar gevoerd: een plomp stuk hout, een zware last voor twee meisjes. De eene, de jongste, de grootste, had nog het handzeel over de schouders, terwijl zij de uiteinden er van rond de hand gekruld hield. Zij had een lief gezicht, regelmatig, verlokkelijk blij, met een hemelsche uitdrukking, die Aurelie verraste en tot sympathie bewoog. De andere, die aan den kortewagen was gespannen geweest, scheen zeer klein nevens haar. Zij had een bult, een hooge heup en een pijnlijken trek op het gelaat. Haar mond was groot, haar gescheiden haar gitzwart. Zij groette diep, zooals de arme meisjes tegenwoordig te lande doen, iets wat zij van de nonnekens in de kloosterschool leeren.

Zij was niet beschaamd en gaf bescheid over de moeilijkheden van 't vervoer, omdat de weg van het bosch tot hier zoo moerassig vuil lag.

Hare zuster sprak niet en glimlachte.

Aurelie reikte aan het bultje een drinkpenning voor haar beiden. En: „Allè,“ zei de groote nu en reed met den geleddigen wagen voorop, gevolgd door hare zuster.

Aurelie en Wanus zochten eene geschikte plaats voor het

planten. Zij bleef er bij staan, toen de put werd gemaakt, en volgde met het oog het uitwerpen van den mullen grond. De wind blies om hare ooren en joeg haar losgeraakt haar over het voorhoofd en deed haar rok op heup en beenen kleven. En nu eerst bemerkte zij, dat ze blootshoofds was en geen beschermenden sjaal had omgeslagen. Zij huiverde:

„Doe gij het maar alleen, Wanus, naar uw goeddunken, het is hier te koud,“ zei ze en trad den weg naar het woonhuis in.

V.

Mijnheer Van der Hawermeiren had een paar rijtuigen, welke hij in de stad niet bergen kon, maar die in den zomer van groot nut waren evenals de bruin en wit gevlekte muilezel, die 's winters bij den boer op stal bleef. Aurelie reed er gaarne en veel mede uit in het omliggende. Zij mende zelf. Het was een groot genot voor haar. Den eersten Zondag reed zij er ook mede aan het naaste station, — een goed half uur van het landgoed — om oom Cappuijns af te halen. Zij wist, dat Guido niet komen zou, en toch was ze teleurgesteld, toen zij den dokter alleen uit den trein stijgen en fiks met korte stapjes als zoovele kleine schopjes naderen zag. Een vriendelijke grijnslach verscheen op zijn kwaad aangezicht, zoodra hij haar ontwaarde. Hij nam plaats in 't open rijtuig en pijsnel vloog de muil heen. Het was een zoele meidag en verbazend hoe veel groener alles scheen, nu de wind het jonge loover niet meedoogenloos omkrullen deed.

Mijnheer Van der Hawermeiren stond zijn voormaligen vijand af te wachten, en leidde hem rond in het huis en in den tuin met al de bedrijvige voldoening, welke de bezitters van eenen eigendom, dien ze bewonen, kenschetst.

Aan de tafel kregen de heeren — wat vaak het geval was — eene discussie over een punt van politiek, vrij luidruchtig en met drift gevoerd; de professor animeerde zich enkel wanneer hij een tegenstrever had, en Cappuijns met zijn oplopend temperament was bijzonder geschikt om zijn zwager in die opgewekte, hem zoo dierbare stemming te brengen.

Aurelie luisterde niet of weinig. Zij luisterde nooit naar hun geharrewar, niet uit minachting, maar omdat zij de zelfde dingen van in hare kinderjaren, aler zij ze verstaan kon, had

gehoord en de herhaling er van haar als een hol, onaangenaam gerucht aandeed.

Zij was blij, toen ze vernam, dat oom Cappuijns eene consultatie in de stad had, welke hem dwong met een vroegen trein te vertrekken en zij zorgde, dat paard en wagen op tijd gereed waren, om hem naar 't station te voeren.

Dat bezoek had haar vermoeid. Zij had zich voorgenomen niet het eerst van Guido te gewagen. Van hem was geene spraak geweest. Zij dacht nochtans aan hem, dien avond, toen zij met de schemering nog eens den tuin doorwandelde, in de logge rust en drukkende eenzaamheid, welke het einde van den Zondag zoo geheimnisvol en onverklaarbaar te lande over alles werpt. En zij verlangde weer naar hem met die innigheid, welke de ontbering van iets doet ontstaan. Had hij haar afzeggen en dat haars vaders euvel opgenomen, en dreef hij den kleingeestigen wrok zoo ver, dat hij haar straffen wilde, of voelde hij die opschorsing van hun verkeer, die leemte der afwezigheid niet zóó als zij? Het maakte haar wrevelig, dat navorschen naar iets, dat haar kwellend bezighield zonder de gronddiepten van haar hart te beroeren. Want in haar bekommernis en spijt mengde zich geene teederheid. De behoefte om hem daar te hebben, was eene behoefte van den geest, veelmeer dan van 't gemoed.

Terwijl ze des morgens hare lange lokken kamde, vroeg ze zich weder af, of ze hem dien dag niet zien zou. En hoe dwaas hij was niet ongehoorzaam te worden, dat was juist het onpractische, het gebrek aan initiatief, dat hem kenschetste en heel zijn leven hinderlijk in den weg staan zou.

In den tuin was het heerlijk, alles kiemde en groende in de warme lentelucht vol levensgeronk. Hoe was het mogelijk nu niet een uitstapje naar buiten te doen! Het lindeloover hing malsch en blinkend aan de reeds lang geschoten, roodachtige twijgjes; purperen judaspenningen, in haast ontloken, schitterden tusschen en onder het nog kleinbladerig heestergewas, dat hen weldra overweldigen zou. De pyrrhus, kunstig besnoeid, bloeide nog hoogrood, alleen staande, in 't grasplein aan de bocht van het slingerpad. Dáár een perkje bontkleurige fluweelen anemonen, met open kelken de zon aanbeddend; ginder een grooter perk: hemelsblauwe tuinvergeet-mij-nietjes, een weelderigen hul ¹⁾ rozenkleurige silenas omzoomend, dat van

¹⁾ Massa.

verre aan den frisschen overvloed en de gazige lichtheid van kundig uitgestalde balstoffen deed denken. De kastanjeboom stak fier zijne prachtige bloemtoortsen op 't donker groen omhoog; al de groote boomen ritselden met lentegesuisel boven het hoofd, en vrijpostig begon het woekerkruid zelf den weg te overdekken.

Wanus was bezig met het uitrakelen der dorre bladeren van onder 't hazelaargewas. Hij hield de korte pijp in den mond en had de berekend trage bewegingen van de grondbewerkers, die weten, dat hunne taak lastig, en de dag lang is.

En nu jubelde Aurelie's hart met de vogelen mede; het zweefde met de speelsche, kwetterende zwaluwen in de ruimte; alle gedachten dommelden in rust, ademen werd eene weelde in al dat groen. En zij bleef staan voor eene groep meiroosjes, hevig geel, zonder schakeeringen, zooals wel dikwijls gele bloemen zijn; — of schijnen zij het, omdat het oog, door hun geschitter verblind, de tonen niet meer vat? Dorre takjes staken boven de groene uit, schendende teekens van vergankelijkheid en verval op dit alom uitbarstend lenteleven.

Aurelie bezat fraaie handen, die zij met de grootste zorg verpleegde; nooit stelde zij die aan de lucht bloot. Thans ook had zij hare lange ook den pols beschermende, vleeschkleurige hondenvellen handschoenen aan en werktuiglijk begon zij de naakte takjes af te breken. Zij smaakte het zuiver mechanisch genot der vingeren: de broze stokjes te doen kraken en telkens zegerijk hun kleinen weerstand te overwinnen. Aldus had zij reeds een heelen hoop rijshout verzameld en stond nu verder, nog altijd werkzaam, bij de lagere theeboompjes, wier kenmerk het ook is hunne dof rozenkleurige, wollige bloemkaarsjes door eene omgeving van bruine bladerlooze stokjes te beschamen.

Daar klepte 't klokje voor 't diner. En zij schoot uit hare verdooving op en haaste zich naar huis om haar vader niet te doen wachten. Wat was zij zonderling en wellustvol die opschorsing van alle gevoelens en gedachten, dat oplossen van 't eigen ik in de onmiddellijke omgeving! En welke vergoeding voor het ontberen van de onrustwekkende begaafdheden des geestes moest er niet liggen in de tevreden, bespiegelende verstomping dergenen — zooals zij, misschien ten onrechte geloofde, dat er zijn — welke nederig en arbeidzaam aan het redeloos lastdier gelijk, hunne dagen slijten! . . .

Aan den straatkant, juist waar de steenweg een hoek vormt, was in den tuin eene kleine hoogte; daar stond een open linden-riceltje met eene bank. Men zat er beschut voor 't oog der voorbijgangers en kon toch, door eene opening in 't groen, zelf alles bespieden; geene boomen of struiken benamen het uitzicht op de vlakte. Over de Leie, welke na vele kronkelingen door wei en akkerland op eenige honderden meters voor het landgoed terugkeerde, lag eene ophaalbrug, het tolhuis stond er naast. Aurelie bezat een buitengewoon scherp oog en kon de komenden en gaanden tot op grooten afstand onderscheiden. Na den middag, terwijl haar vader bij het lezen van een dagblad in zijn zetel insluimerde, ging zij in dat looverhuisje zitten. Het was het uur van den trein en telkens maakte zich daar eene kleine gejaagdheid van haar meester. Zij keek bestendig op van haar boek: er kwam een wagen of een prachtgespan over de brug; de vrouw van den tolmeester verscheen met de hand uitgestrekt voor het te ontvangen recht; soms werd er door deze een praatje met een voetganger of ruiter gemaakt. De lucht was zoo helder, dat Aurelie het verdoofd geruisch van den verren trein vernam. Zij vouwde haar boek geheel toe. Zou Guido komen? Zou hij het niet doen? En zij bleef in de richting kijken. Neen, niemand, dien zij met hem verwarren kon. Enkele malen schrikte zij nochtans belangstellend op: een zekere zwier, eene eigenaardige, hooge gestalte, een donkerder kleederdracht deden haar een oogenblik twijfelen; maar neen, zij zag het dra, het was een handelsreiziger of ergens een bezoeker in bestemming voor een ander landgoed uit de buurt. Toen welde een soort van schier vernederende teleurstelling in haar gemoed op. Hoe was het mogelijk zich aldus om een afwezige te bekommeren! het was een gebrek aan eigenwaarde tegenover zich zelve, zoozeer naar iemand te verlangen, die aan haar niet dacht en haar zoo goed kon missen. En nu zij zekerheid had, dat Guido vandaag niet te verwachten was, hernam zij kalmer hare lezing of haar handwerk, in haar hart verblijd, dat er ten minste niemand anders haar geliefde eenzaamheid verstoren, en haar tijd rooven zou.

Het was opmerkelijk, en zij gaf er zich geene rekenschap van waarom, maar zij vreesde het bezoek van bekenden uit de stad, en bij gebrek aan zijn gezelschap, bleef zij 't liefst aan zich zelve overgelaten.

VI.

Het schoone weêr had niet aangehouden. Fel blies de wind in 't malsehe loover, dat, aan zooveel strengheid niet gewend, pijnlijk dooreengeslagen, zijne aanhoudende weeklucht hilde. Aurelie, die heel de week om zoo te zeggen buiten had geleefd, kon het in huis niet uithouden. Zij wandelde op 't voorplein, warm in een sjaal geduffeld, met een capeline op het hoofd, waarvan de fronsels tot over hare wenkbrauwen hingen. Daar, juist in 't zuiden, was zij wat voor den noord-oostenwind beschut, maar zij hoorde zijn woeden in de lociende sparren, niet ongelijk aan het geruisch der zee; de wolken waren grauw met logge zwarte randen en namen monsterachtige gedaanten aan; nu en dan vielen enkele koude regendruppelen op hetgeen van haar gelaat was blootgebleven. Zij ging met rassche schreden heen en weer onder den grooten, gestruikten kerslaurier ¹⁾, die zoo overvloedig vol bloementrossen stond, dat hij als met donzige sneeuw bedekt scheen; de grond zelf er onder lag heel wit met afgestoven fijne bladerkens bestrooid. Zij dacht dat zij dat weêr minde, en de oproer der elementen iets grootsch in zijne woestheid heeft, dat zoo ontzagwekkend de macht der natuur verkondigt. Zij voelde zich zoo levenslustig, het scheen haar, dat ze uren ver had kunnen gaan. En zij zag op in 't loover: daar ergens verborgen, dichtbij, zong de nachtegaal. Zijne stem overheerschte het bruisen van den wind, als trotste hij de kou en den orkaan; onvermoeid en onverdroten wierp hij zijne jubeltonen in de ruimte, het luisterend oor verrukkend door hun harmonische, oneindige afwisseling.

Wat was het toch heerlijk te lande!...

In eens zich omkeerend, schrikte zij, en deed een stap achteruit: Guido stond voor haar. Zij had het ijzeren hek niet hooren openen. Hij lachte haar toe, ook in zijn jas gewikkeld, met den kraag recht en de schouders hoog, rood van zijn worstelen met den wind.

Hij stak haar de hand toe, en terwijl zij die nog vasthield, vroeg zij, blij verwonderd: „Hoe komt gij hier?“

Het uur van den namiddagtrein, met welken zij hem dagelijks verwacht had, was voorbij. Zij had zijne komst zoozeer

¹⁾ Kerslaurier: *prunus lauro-cerasus*.

bespied en nu verraste hij haar toch op het oogenblik, dat zij volstrekt aan hem niet dacht!

„Te voet,” antwoordde hij.

„Meer dan twee uren gaans, door zulk een weder!” zei ze, het klonk bijna verwijtend.

En hij bekende het als een scholier, die eene guitenstreek op zijn geweten heeft, hij kon het in de stad, in zijne ballingschap, niet meer uithouden. Het was nu Vrijdag, morgen nog geduld te hebben . . . nog een heelen dag te verlooopen tusschen den Zondag! neen neen, hij had zijn uurwerk geraadpleegd en was naar 't station geijld, hij hoorde den wegtrekkenden trein fluiten, juist, toen hij met zijn snel genomen kaartje aange-loopen kwam. Zijne teleurstelling duurde slechts een oogenblik. Hij zou zich daardoor niet laten afschrikken: „ik wilde u zien, vandaag, u — en uw vader,” voegde hij er in eens verlegen bij.

Dit laatste deed Aurelie glimlachen. Eene onuitsprekelijke kalnte was in haar hart gedaald, eene bevrediging, een zalig bewustzijn van macht en zegepraal. En nu was zij het, die zoozeer naar hem had gesnakt, welke met vriendelijke blaam zijn uitstapje kinderachtig en buitensporig noemde, terwijl hij aan hare zijde heen en weer ging! Zij was oprecht, zij had al haar verlangen vergeten bij het veropenbaren van zijn nog grooter verlangen om elkander weer te zien. Zij dacht er niet meer aan om zich te ontschuldigen over schijnbare onbeleefd-heden, of wilde het misschien niet doen, omdat zij gevoelde dat het al te vriendelijk van haar ware geweest.

Guido was daar in jaren niet gekomen; alles moest hem bekend zijn en herinneringen wekken en scheen als dusdanig toch niet veel indruk te maken. Zij waren nu verder den tuin ingewandeld; hij had het hoofd eens binnen de halve staldeur gestoken, en den ouden muil een streelend klopje op de achter-lende gegeven en deze had omgezien en gehinnikt als tot wedergroet; zij waren gekomen aan de beukenhaag met haar bleek en glimmend groen, waarvan de weelderige broosheid bewondering en tevens angst voor zijn onmogelijk behoud verwekt. Daar was het, dat hij, toen zij van de schepping genoten zonder van hare schoonheid bewust te zijn, kevers schudde, die zij als levenlooze voorwerpen hier en daar opnam en prikkelde tot zij uit hunne verdooving ontwaakten en met de pooten begonnen te spartelen. Guido verzamelde ze in eene

doos en toen werd een draad door hun stuitje gestoken en zij — op den grond gesteld — hieven hunne schubben als in eene beweging van ademen op, al meer en meer, tot er eindelijk lucht genoeg onder was en zij eensklaps — altijd onverwacht nog voor de belangstellende toezieners — ook hunne gazen vlerken daaronder ontplooiden en in lompe vlucht opgingen onder de zegekreten van de kleinen, die den draad hielden. Ginder stonden de groote denneboomen heen en weer geslingerd door den stormwind; hier de reuzenolm, waarop hij eens roekeloos met levensgevaar geklauterd was om er een weduwaalnest (wielewaal) te rooven.

Zij waren aan den boord der Leie gekomen. Het schuitje van vroeger met zijn rood en wit gestreept paviljoen lag er nog vastgeketend, zwalpend in het ongestuimig water, dat thans even grauw als de hemel was. Hoe vaak had hij er met haar als knaap tot aan de sluis in geroeid! Maar aan dat alles dachten zij niet of gewaagden er niet van, en weldra had het gesprek — wat altijd gebeurde, als zij te zamen waren — eene gansch tegenovergestelde wending dan die der sentimentaliteit genomen: op eene bemerking van Aurelie, dat het klimaat in Vlaanderen zoo veranderlijk is, had Guido gezegd, dat de huidige verkoeling hare wetenschappelijke uitlegging vond en alle jaren omstreeks den twaalfden Mei inviel, omdat zij veroorzaakt werd door de smelting der groote ijsschollen in de Baltische zee, die eene beduidende hoeveelheid latente luchtwarmte daartoe moesten opsorpen. Toen sprak hij van den wind, van andere natuurverschijnselen, en het was reeds laat en tijd om te vertrekken, voordat hij er aan dacht eens bij haar vader te gaan.

Zij keerden ras naar huis met koude wangen, frisch door-waaide kleederen, kracht in 't bloed, gezondheid in den geest en sympathie in 't hart.

Mijnheer Van der Hawermeiren was niet verwonderd Guido zoo laat te zien aankomen, hij was over niets verwonderd en had reeds vergeten, dat hij zelf dat bezoek tot den Zondag verschoven had; ook niet verheugd, of niet verstoord, omdat hij in zijne studie onderbroken werd. Hij ging mede tot aan het voorhek in zijn gekleurden kamerrok, en bemerkte geenszins, dat zijn jonge vriend zelfs niet had neergezeten, wat toch zonderling was voor iemand, die van uren ver kwam.

Bij het scheiden — haar vader had reeds den rug gekeerd — viel er Aurelie nog iets te binnen en zij zei heel opgewekt:

„Guido, 's avonds zie ik altijd een tamelijk groote, dofte ster in 't zuiden tusschen de constellatie van den Leeuw en het Aar der maagd, het moet eene planeet zijn; Jupiter is niet zichtbaar, Mars kan het niet wezen, want die heeft eene roode kleur; Venus is grooter, het kan geen andere dan Saturnus zijn... is het zoo?“

Hij wist het niet, hij wist er minder van dan zij, die deze wetenschap ook uit liefhebberij bestudeerd had in boeken voor oningewijden geschikt. Hij had geen tijd meer: „Ik zal het aan Mouval — dat was zijn vriend een sterrenkundige — vragen en u zijn antwoord Zondag mededeelen,“ zei hij heenijlend.

VII.

Des anderdaags stond hij daar weder, ook laat, lang na het uur van den trein: hij had niet willen wachten, hij moest haar dadelijk de boodschap brengen, ja, zij had gelijk, hij had het aan Mouval gevraagd, het was Saturnus, die thans op de door haar aangeduide plaats zat.

Aurelie glimlachte, verrukt; hare oogen schitterden, zij was zoo verheugd over die ontdekking in het nederig grondbewustzijn zelf harer onwetende geleerdheid.

„Ziet ge 't wel,“ zei ze zegepralend, „dat ik er iets van heb onthouden en gij mij niet tevergeefs die boeken van Houzeau en Flammarion hebt gegeven.“

Hij bekende het volgaarne, opgeruimd, hare blijdschap medegenietend. En als een leezuchtig kind, dat fier is over zijne wetenschap en ze bewijzen wil, daagde zij hem schertsend uit om haar vragen te stellen: welk teeken van den Dierenriem op een bepaalden dag en een bepaald uur aan de middaglijn voorbij trok. En hij deed het en zij — na eenig nadenken of aarzelen — wist bescheid te geven.

Aldus wandelden zij het slingerpad op. Wanus had den kruidsteker neergezet en raketde nu vlijtig, daar het Zaterdag was en de tuin in zijn Zondagstooi moest prijken; en „omdat er zooveel werk was met al dat verduiveld onkruid, waar een mensch niet meester over kan worden,“ had hij Aurelie een paar dagen geleden voorgesteld zijne dochters in de hoedanigheid van

wiedsters mede te brengen. Hetgeen met enthousiasme was aanvaard. Aurelie kon geene wanorde of gebrek aan oppas zien. Het was een genoeg voor haar, wanneer ze alleen wandelde, de kleine, fijngeschoeide voetjes in de mul omwoelde aarde te mogen stellen en, wederkeerend langs het pad, het eerste spoor te volgen met het oog, en zich rekenschap te geven van de nauw merkbare bochten en afwijkingen in de rechte lijn door de aantrekkingskracht van boomstammen of struikgewassen veroorzaakt.

Toen zij aldus keuvelend aan den pyrrhusstruik kwamen, richtte eene kruipende gestalte zich juist daar van onder op: het dochttertje van Wanus, diegene met den grooten bult. Zij had een schortvol afval en rotte bladeren verzameld. Zij had de komenden niet ontwaard en trad terzijde om hen door te laten.

Zij groette zeer gewichtig met de diepe buiging, die men haar in 't klooster had geleerd. Guido's blik viel in 't voorbijgaan op haar: er lag iets jammerlijks en tevens comisch in die plichtmatige beleefdheid, in tweestrijd met den stand van dat misvormde schepsel, iets dat deed denken aan een aapje, toeren verrichtend.

„Dag, Clete,“ zei Aurelie, met hooge, verwijderende minzaamheid en zij vervolgden hun weg.

Aan den ingang der overwelfde lindenallee lagen eene houweel en een krabber met de snee en de tanden omhoog naast een stapel versperrend onkruid. De beiden bleven staan. Aurelie zag rond: de andere dochter van Wanus was verder in de zode neergehurkt, bezig met het uitwieden van een perkje rozelaren.

„Rensken!“ riep Aurelie.

De gestalte verroerde niet.

„Zijn het *les naturels de l'endroit*, welke zulke harmonische namen dragen?“ vroeg Guido schertsend.

„Chut,“ beval Aurelie en zij herhaalde met luideren toon den oproep van „Rensken!“

Nu had de aangesprokene haar gehoord, en wendde het hoofd om.

„Kom eens hier, als een braaf kind, en neem dat gereedschap weg, het zou gevaarlijk kunnen worden,“ en het uitgestort onkruid bedoelend, „de menghoop is ginder in den hoek, achter

gene palmstruiken," berichte zij, met den vinger de plaats aanwijzend.

Rensken stond op en kwam nader: haar voorschoot hing af en droeg twee groote groenachtige zandvlekken aan de kniehoogte van het kruipen over den grond; haar hoed, nog aan den hals met vuile strikken vast, was achterover in den nek gevallen, en haar wispelturig, losgekrabt en verward haar vormde eene lichtkroon in de laatste zonnestralen boven haar hoofd.

Zij bloosde hoogrood in de tegenwoordigheid van dien vreemden heer, beschaamd over het verwijt en was in haast neergehurkt, met hare twee handen te gelijk het onkruid in hare schort scharrelend. De roode huid der kneukels en polsen droeg kleine, bloedige schrammetjes door de niet te ontwijken doornen van het rozenperk veroorzaakt.

Weldra was de ingang open, de sporen van het krabbelen harer nagels op de aarde achterlatend. En terwijl Aurelie het meisje nog een bevel gaf — iets nopens het voorplein, waar Guido niet naar luisterde — zag hij haar aan met verrassing eerst en weldra met geboeide bewondering in den blik, terwijl Rensken in bekoorlijke schroomvalligheid, glimlachend eenige woorden van onderwerping stamelde.

"*Elle est jolie!*" sprak hij, nog eens omziende, aan Aurelie's zijde onder den boog van den loovergang voortgaande.

"Niet waar?" zei deze op een toon, die zijn oordeel niet alleen beaande maar klem bijzette, "het is als een madonna-beeldje van Rafaël."

Eene vrouw gevoelt nooit de behoefte eene andere vrouw — haars gelijke — om hare schoonheid te hooren roemen, maar dat achttienjarig veldkind was zoover beneden haar in alle andere opzichten, dat het bij de steedsche juffrouw een gebrek aan het besef harer eigenwaarde zelfs tegenover zich zelve zou hebben behelsd, indien de minste zweem van naijver in haar hart ware ontstaan en zij Rensken anders dan onder een artistiek oogpunt had beschouwd. Het kwam haar niet in den zin, dat het bij hem kon anders wezen, en het scheen ook niet zoo; maar die ontmoeting bracht hun gesprek op de schoonheid in 't algemeen, op sommige om hare uiterlijke gaven beroemde vrouwen, wier naam de geschiedenis heeft bewaard; en dra ontstond de vraag of het wel een geluk mag heeten voor een volksmeisje deze gave te bezitten, vaak om er

den ondergang harer bewonderaars door te bewerken of er zelve door in 't verderf gestort te worden.

Toen zei Aurelie: "Hebt gij er nooit op nagedacht, hoe zonderling het is, dat de schoonheid, die tronen heeft veroverd en oorlogen verwekt, die hare macht schier alom doet gelden, en hulde vergt, waar zij verschijnt, bij enkelen eene werkelooze macht wordt, iets onbewusts, dat noch de bezitster noch hare omgeving weten te schatten, als eene zeldzame bloem, die onbewonderd bloeit en verwelkt op haren stam?"

"Hoe meent gij dit?" vroeg Guido.

"Ik meen," hernam zijne gezellin, "dat om eene begaafdheid van het uiterlijke of den geest in een voordeelig licht te plaatsen er eene daartoe geschikte omgeving behoort, dat de tooneelspeler een theater hebben moet, indien hij schitteren wil. Is de schoonheid van dat meisje uit de bosschen niet alsof zij niet bestond? waar geldt zij? wie zal ze schatten? niet de ruwe werkmán, wier vrouw zij worden zal; niet de menschen die haar beperkten kring uitmaken; zij zelve heeft misschien geen spiegeltje of althans maar een onvoldoende, waarin zij hare eigene trekken bewonderen kan..."

"Halt," zei Guido lachend, "nu overdrijft ge, en wij dan, rekenen wij niet mede, die Rensken — hij drukte luimig op dien naam — bewonderen en de eer van een geheel gesprek gunnen?"

VIII.

Hij kwam des anderdaags met zijn vader, hij kwam den Maandag ook, den Woensdag stond hij daar reeds weder. Bijna te dikwijls nu voor Aurelie.

De lente was gansch verschenen met uitbundig gezang en schier overdadigen groei. Zij brachten meest den tijd in den tuin door en weldra begonnen zij ook wel eens in het schuitje over de Leie te steken en — het daar geankerd latend — volgden zij den trachel langs den stroom. Er waren thans geene koewachters met koeien in de weiden; het opgeschoten gras, met duizenden kleurige bloemen er tusschen, suizelde en boog op groote oppervlakten onder den streelenden ademloop van den wind; de lucht was mild, het weér bleef voortdurend mooi. Guido had altijd iets boeiends te verhalen, iets belangrijks mede te deelen, eene bemerking te maken, of eene meening uit te

drukken, die haar door de juistheid of de nieuwhed verraste en trof. En terwijl zij daar aan elkanders zijde voorttraden, in genoegelijke harmonie des geestes, naar niemand anders gezelschap wenschend, doelloos en bevredigd in de zomerzon, kon Aurelie toch niet nalaten een schuinschen blik naar hem te slaan en haars ondanks zich af te vragen, of die groote, jonge, vernuftige man niets beters te verrichten had op de wereld dan daar met haar aan den boord van 't water te slenteren.

„Waar denkt gij aan?“ vroeg hij haar somtijds half misnoegd, wanneer zij, zichtbaar verstrooid, met een bewustzijn als van tijdverlies zijgend voortschreed.

Zij kon of dorst hem dat niet zeggen, een gevoel van vrouwelijke kieschheid hield haar terug om die snaar aan te raken, en zijn toekomst en zijn burgerplicht met hem te bespreken; maar zij nam zich voor het later eens te doen, openhartig en gestreng, zoodra hij zelf die quaestie aanraken zou.

Op een Zondag in den vroegen namiddag nog, dat zij beiden — onbemerkt van de twee kampioenen — een hevigen wetenschappelijken woordenstrijd tusschen de geleerde vaders aan het dessert ontvlucht waren — stelde Guido haar voor een tochtje op 't water te doen: hij zelf zou roeien.

Het schuitje, door haar aan 't roer bestuurd, door hem met krachtige riemslagen in beweging gesteld, volgde de vele kronkelingen der rivier met hare lage oevers en haar helder, den hemel en de boomen weerspiegelend nat, nu ras en stil het water doorsnijdend, dan trager, wat gehinderd — ruischend tusschen 't buigend riet heenschuivend.

Soms liet Aurelie hare hand over den boord in 't water slepen, den uitgetrokken langen handschoen met het stuur in de andere houdend.

Zij kwamen aldus tot aan de brug van het tolhuis. Zij hadden nog niet gesproken.

„Nog verder?“ vroeg hij nu.

„Indien gij niet te moede zijt,“ zei ze, want zijn eerst verbleekt aangezicht was gansch rozenkleurig van de inspanning en kleine druppelen blonken onder zijn achteruitgeschoven stroo-hoed op zijn voorhoofd.

„Nee,“ antwoordde hij, den adem inhoudend, om de hijgingen zijner borst te verbergen, en het vaartuig wat ingetoomd

in zijne vlucht, schoot snel onder den boog der ophaalbrug heen.

De vrouw uit het tolhuis kwam buiten en hield de hand over de oogen om hen na te zien.

„Even tot ginder aan dat groepje boomen,“ bad Aurelie, die nu begon te denken, dat zij misbruik van zijn dienstvaardigheid had gemaakt, en dat de lichaamskracht van den sterkste ook hare palen heeft.

Die groep was een hul struikgewas, dat zij altijd van uit het priëltje op den hoek van haar tuin donker op de weide afteekenen zag en dat zij ofschoon niet ver er van verwijderd — in rechte lijn ten minste — nooit had bezocht.

Het was een bekoorlijk plekje, zooals de Leie er vele telt, eene bocht van 't water met riet begroeid, door een elskant belommerd, en nog met een paar hooge boomen overschaduwde.

Hij wierp het anker in den grond. Hij was op den boord gesprongen. In zijne volle lengte stond hij daar, met zijn zakdoek zijn aangezicht afdoopend.

Hij wilde niet bekennen, dat hij vermoeid was en de inspanning te groot achtte; maar hij had dorst, zei hij en op haar raad keerde hij langs den oever terug — te voet thans — naar de herberg van het tolhuis om een glas bier.

Aurelie bleef alleen in het schuitje. Over de weiden heen zag zij haar landgoed: wit, in 't groen half verborgen; de massa's van den tuin, het hek aan den ingang; haar lievelingsplekje op den hoek. Het was een genot met haar scherp oog al die bijzonderheden uit te vorschen. . . .

Reeds een paar malen had een voorbijganger, aan den anderen kant van 't water zijn weg volgend, de pet voor haar gelicht, nu ruischte iets dichtbij en zij keek om: een drietal meisjes — aankomelingen — waren in den elskant verschenen en stieten elkander gichelend in hare richting vooruit. Zij konden haar niet bereiken en zouden 't zeker niet hebben gedaan; maar hunne tegenwoordigheid was niettemin als eene stoornis en een gevaar en zij keek uit, of Guido niet terugkwam.

Nee.

Toen nam ze haar lievelingsboek — Gedichtjes van Heine — dat naast haar met haar meegebrachten sjaal op de bank lag en opende het. Zij kon echter niet lezen en schuins terzijde keek zij onder haar zomerhoed, aan de kin gestrikt, vooruit-

springend van voor ¹⁾ en die het gebruik van een zonnescerm overbodig maakte, naar de haar bespiedende en storende meisjes. Zij hoopte deze door eene onverschillige houding te ontmoedigen; maar nu klonk het van op den oever:

„Koekoek, koekoek!“ — er waren knapen bij de overigen gekomen — en een luid gelach ging op. „Tietjes en haantjes,“ zei er een, wat dat beduidde verstond zij niet, maar hoorde iets voorbij voezen en zag de sprongen van steentjes of keitjes in 't water.

Dat werd gevaarlijk en zij verwachtte het oogenblik, waarop men haar hoofd tot mikpunt nemen zou, toen gelukkig Guido ginder opdaagde.

De bende was in 't struikgewas verdwenen.

„Kom,“ zei ze, „kom, laat ons vertrekken, het oord is hier niet veilig den Zondag.“

Zij scheen beangstigd of zenuwachtig en vertelde het gebeurde. Strijdlustig keek hij rond; maar de rustverstoorders waren verder aan het steenen werpen in 't water bezig, en hij sprong in de boot en de terugtocht werd aangevangen.

De brug was opgehaald, een schip kwam in de andere richting aan, een laag kolenschip, dat stroomopwaarts vaarde en ondanks een paar trekkers en zijn zeil — donkerrood en gansch ontvouwd — slechts traag voortgeraakte. De vrouw uit het tolhuis stond aan de opening en liet een klomp aan een touw bevestigd van een stok ahangend, als de angel eener visscherroede, naar omlaag zinken en de schipperin legde het verschuldigde er in, waarna de vangst werd opgetrokken.

Het schuitje wachtte intusschen dicht aan den oever; er waren reeds eenige menschen verzameld, boerendochters, die de steedsche juffrouw aangaapten met de dwaze, gedachtenlooze nieuwsgierigheid der koeien in de wei, als zij voorbijgangers zien, terwijl een paar boerenkinkels van de ophoudende gelegenheid gebruik maakten om al gauw aan de deur der herberg nog eene pint te ledigen.

De tolvrouw herkende Aurelie:

„Dag juffrouw“ — en zij knikte naar den tochtgenoot — „schoon weer om een toertje te doen.“

Lag er iets spotachtigs of misplaatst in hare beleefdheid en

¹⁾ Rand.

haar gezegde of was Aurelie prikkelbaar? Althans het mishaagde haar.

„Vite,“ smeekte zij Guido.

Voorbij de brug kwamen nog twee meisjes: het bultje, dat bijna stilstaande, deftig haar aangeleerde buiging te pas bracht en Rensken naast deze recht en groot, minzaam doch beschaamd met het hoofd knikkend.

„Krek, krek, krek, ti, ti, ti!“ klonk het wat verder in 't oeverlich, „krek, krek, krek, ti, ti, ti!“ De rietmusch, wier gezang op eenzame plaatsen den wandelaar of varenden verrast. Aurelie had ze dikwijls en gaarne gehoord, als een lentegeluid, als een toon, die aan geheimzinnig vogelleven en wilde eenden denken doet. Nu scheen er ook iets schimpends voor haar in te liggen en nogmaals stuwde zij Guido aan om spoed te maken en te huis te zijn.

IX.

Des avonds werden de beide gasten naar den laatsten trein gevoerd. Zij zaten in de victoria op de achterbank, vader en zoon, Aurelie hoog op den bok met den koetsier — of dengene, die verondersteld was het ambt van koetsier waar te nemen, wat lager naast haar. Zij zelve hield de lijn. Guido zag hare slanke gestalte, verdund nog door de haar omvattende klaarte, scherp voor zich op den hemel afgeteekend.

Lustig liep de muil, nauw door den eindknoop der zweep als door eene liefkoozing beroerd. Aurelie genoot volop van dien rit; dubbel genoot zij nu in het onduidelijk besef, dat zij door de tegenwoordigheid van den oom en den dienaar eene door de wereld geëischte eerewacht bezat, die haar gemeenzamen omgang met Guido billijkte, een gevoel van bescherming tegen nieuwsgierigheid en dwaze onbescheidenheden.

Nochtans zij steeg niet af, aan 't station gekomen. Zij drukte, van op haar hoogen troon, den beiden mannen de hand, deed het rijtuig omkeeren en ving onmiddellijk den terugtocht aan.

Zij had voorgegeven, dat haar vader op haar wachten zou. Zij had niet gezegd: „Tot wederzien“ noch „tot weldra“ aan Guido. Wat had haar terughoudend om te blijven tot hun vertrek, om zijne laatste groete van uit het venstertje te beantwoorden? wat dreef haar weg van de plaats — het buitenstation — waar de afwisseling, welke het gaan en komen der

laatste treinen medebrengr, iets belangwekkends en boeiends heeft, van hetwelk de aanwezigen zich moeielijk losrukken kunnen?

Het was een bewustzijn van oververzadigdheid van zijne tegenwoordigheid en zijn onderhoud, iets gelijks aan hetgeen men ondervindt na het lezen van te veel poëzie, het hooren van te veel muziek, gepaard aan een zucht naar vrijheid, eene behoefte aan ons zelve te behooren, met onze gedachten alleen te zijn.

Het was nog dag, toen het rijtuig aan de tolbrug stilhield. Dáár stond de vrouw met de hand uitgestrekt om het weggeld te ontvangen. Zij had bruine, toegeknepen, sluwe oogen, gansch in overeenstemming met haar dunne lippen en de spotachtige uitdrukking die er op lag, en den fleemenden spreektoon die er uitkwam:

„En ge keert alzoó terug op uwe eenigheid, juffer Aurelie,“ zei ze, glimlacheud.

„Hoe anders,“ sprak deze met eene zekere hoogheid,

„Scheiden is droevig,“ herhaalde de vrouw en zij knipoogde naar den koetsier, die ook een voor Aurelie onmerkbaar teeken met de wimpers deed en niet lachen dorst.

De zweep viel op den muil en hij rende heen.

Wat wilde die vrouw zeggen, wat bedoelde zij? Het was eene zinspeling op Guido en zijne vele bezoeken aan het landgoed; en het bloed steeg Aurelie naar 't aangezicht bij de gedachte, dat zij opspraak verwekten en men hunne wederzijdsche verhouding tot elkaar verkeerd uitlegde.

Nu had zij de verklaring harer onrust, nu wist zij waarom zij zich, onbewust nog, maar onaangenaam inwendig gewaar-schuwde, dienzelfden achternoen had naar huis gehaast.

„Ik zal met hem niet meer gaan varen,“ dacht zij, „ik zal met hem alleen niet meer in de weiden en aan den oever van 't water gaan wandelen.“

Had zij wellicht haar goeden naam op 't spel gezet? Zij twijfelde. Als het meerendeel der stedelingen had zij gemeend zich te lande alles te mogen veroorloven, zij die in de stad, nu nog, dat ze reeds bijna op het einde der twintig was, nooit tenzij met haren vader of onder de hoede eener meid uitging, had hier alle gebruiken over 't hoofd gezien. Zij, die zoo bang was voor excentriciteiten, droeg hier een zonderlingen hoed die de blikken aantrok...

„Vandaag zal hij hier weder staan,“ zei ze in zich zelve, ontevreden des morgens daarna benedenkomend, „indien hij toch wat uitblijven wilde!“

En na den middag, omtrent het uur van den trein, ging zij in het prieeltje zitten en bespiedde zij zijne verschijning met rusteloos verlangen, en angstige spanning; maar het was een verlangen om hem niet te zien, een angst voor zijn bezoek.

Hij zou niet komen, en zij verademde, zij voelde, dat ze hem slecht aanvaard zou hebben, en tevens, dat het haar naderhand berouwen zou.

X.

De Dinsdag, de Woensdag, de Donderdag vergingen en hij bleef uit. Wat was er? En nu begon zij zich te bekommeren over hem en zijne gerekte afwezigheid, juist als de eerste week toen ze buiten verbleef.

Wat voor een grillig schepsel was ze toch! Door welke onbegrijpelijke tegenstrijdigheid wenschte zij naar hem, wanneer hij haar onverschilligheid toonde, en kreeg zij een gevoel van verveling en overvoldaanheid, zoodra hij naar haar gunsten streefde?

Den Vrijdagmorgen zei ze aan haar vader, op het oogenblik, dat hij op 't voorplein in de victoria stapte om naar den trein te rijden:

„Ik ben verwonderd, dat Guido deze week niet eenmaal is gekomen.“

„Is hij niet gekomen?“ sprak deze verbaasd. „Inderdaad... o wat zou hij ook zoo dikwijls komen doen?“

Zij had het opzettelijk gezegd, opdat hij het overbrengen zou.

Dien dag verwachtte zij hem niet. Hij wist nu, dat haar vader elken Vrijdag naar de stad ging en eerbiedigde hare eenzaamheid.

Het weder was zeer mooi. Zij had reeds eenige malen de tuinpaden op en neer gewandeld, toen een lust om te varen, dien zij eerst bedwong, in haar opkwam; maar hoe, met wien? Er was niemand om te roeien. Ja toch, misschien kon Wanus dat.

Zij trad over de hellende zode tot aan den boord van de Leie onder den treurenden esch in welks schaduw de schuit gevangen lag en trok, buigend, de ketting naar zich, en toen eerst keek ze rond om hulp.

Rensken stak met haar langstelig ijzer het onkruid van het pad, in hare onmiddellijke nabijheid.

„Waar is uw vader?“ vroeg ze.

„Ik heb hem hooren zeggen, dat hij naar 't dorp ging om koolplanten,“ antwoordde Rensken, veel te luid voor den kleinen afstand, die hen scheidde. „Zoudt gij gaarne varen, juffer Aurelie? Wil ik u trekken, ik kan dat wel,“ hernam ze den stekker reeds tegen eene ornamentalspar in 't grasperk aanleunend.

Aurelie bedacht zich een oogenblik, aarzelend in haar groot verlangen, twijfelend, of ze dat jonge veldkind tot dien ruwen mansarbeid verlagen mocht, toen de zwaarigheid zich van zelf oploste: daar daagde in eens Camiel, de vijftienjarige broeder van Rensken, op met de drie koeien van het naaste hoeveken, waar hij in dienst was, en die hij hier alle namiddagen wachten kwam.

„Rensken, laat uw werk staan en hoedt gij ze,“ zei Aurelie. En zij riep, nadat het meisje hem de zeelen afgenomen had, den knaap bij zich. Rensken had haar een gelukkigen wenk gegeven: trekken! dat was verkieslijker dan roeien, op die wijze kon ze alleen blijven.

Camiel had reeds een touw gehaald en met die vlugge dienstvaardigheid, die blijde toeschietelijke haast der jeugd, die nog hare krachten niet spaart en geene vermoënis ontziet, mischien met het verlokkelijk flikkeren van een milden drinkpenning in het vergezicht, had hij zich zelf aangespannen en trok hij lustig het schuitje voort, waarin Aurelie nu nederzat.

Het was eene vreugd aldus over 't water te zweven, zonder riemslag, zonder schok, zonder den bekommerenden aanblik der inspanning naast zich. En zij dacht aan Guido, dat hij zich zoo afgesloofd had den vorigen Zondag en of hij wellicht ziek zou wezen. Die vraag had zij zich reeds meer dan eens gedurende de week gesteld met een soort van gewetensbezwaar. Het was hare schuld. En nu met de hand, die zij in 't water slepen liet, met de zon op hare schouders en den zonderlingen witten hoed op, met den zang van de rietmusch in haar oor — ginder uit het oeverlisch schaterend: „Krek, krek, krek, ti! ti! ti!“ met de eenzame brug wat verder, de wei zonder koeien en den weg zonder menschen, verlangde zij naar hem. Alleen genieten van al dat schoon, dat was slechts half genot;

maar kunnen zeggen: „ziet gij haar?“ van de zwaluw, die met open bekje de oppervlakte van het water scheert; den vinger vermanend op te heffen om hem, die spreekt, te onderbreken met: „hoort gij hem?“ van den nachtegaal ginds in 't struikgewas; den veelwetende te vragen naar de herkomst der gazen watermuis, die over de golfjes zweeft; te hooren van haar geheimzinnig bestaan en haar gedaantewisselingen, als afzichtelijk kruipdier op den goorachtigen bodem van gracht of rivier, o dat was het, waarnaar zij haakte, waarnaar haar geest behoefte had! En nu vond zij zich zelve onbegrijpelijk dom, uit ontzag voor de wereld — eene haar volkomen onverschillige boerenwereld — in haar gemoed reeds aan zijn omgang verzaakt te hebben. Neen, neen, hij mocht komen, zooveel, zoovaak hij wilde, zijn bijzijn was haar meer waard dan al het overige. Hij was haar broeder en haar vriend.

En in het boomengroepje, waar de schuit op anker lag en Camiel, hoogrood, in 't gras uitrustte, wond zij zich zelve op en haakte zij naar hem.

In het terugkeeren, was de schuit juist aan de brug, toen de muil met de victoria er stilhield en zij ook deed de schuit stilhouden, sprong er uit, beloonde den met de blikken in hare gespende portemonnaie vorschenden knaap en wipte naast haar vader.

Waarom had ze 't gedaan?

Zij gaf zich geene rekenschap van die daad: „Wat nieuws?“ vroeg ze. „Oom Cappuijs gezien?“

„Ja, bij hem gedineerd,“ zei hij. Zij keude het antwoord voorop, hij dineerde altijd bij zijn zwager. „Guido is ziek,“ liet hij er op volgen.

„Toch niet erg zeker?“ vroeg Aurelie met eene koude rilling door het haar.

„Ja, nogal; ik weet het niet goed, pleuris geloof ik,“ was zijn twijfelend antwoord.

„Vader, spreek duidelijker,“ zei ze in angst, als bad zij hem haar niet onnoodig te kwellen, „wat is 't?“ en zij zag werktuiglijk om alsof haar iets had naar de stad getrokken.

„Hij is beter, stellig beter,“ zei de geleerde man.

„Is hij aan de tafel gekomen?“ onderzocht zij, in deze daad een maatstaf zijner ziekte zoekend.

„Aan de tafel? wacht eens... ik denk ja... en toch neen, hij blijft op zijne kamer.“

„Hebt ge hem gezien?“

„Ja, hij zat op, bezig met lezen, hij was nagenoeg genezen, hij zal komen in het kort.“

Nu was het bescheid ten minste duidelijk en geruststellend. Het ware onzin geweest haar schielijk gemaakt plan, hem zelve te gaan bezoeken, ten uitvoer te brengen. Zij zou hem afwachten en met dit besluit stapte zij na haar vader uit het rijtuig op het voorplein.

XI.

Wat was zij blij, wat schitterde haar oog, wat ademde zij diep, toen zij hem eindelijk — na nog acht dagen, eene eeuwigheid — terugzag!

Maar hij was bleek geworden, hij was veel kranker geweest dan haar vader gezegd, en zij vermoed had.

„In levensgevaar?“

Dat wist hij zelf niet en hij ook glimlachte nu, met nog een trek van lijden om den mond. Het scheen hem zooveel goed te doen, dat zij zich over hem verontrust had.

„Ja, want het was mijne schuld,“ zei ze.

Hij was alleen gekomen, op een weekdag, zonder zijn werkzamen vader, die zich zelve enkel des Zondags eenige uren uitspanning gunde.

Aurelie had in d'ër haast een lekkeren maaltijd laten bereiden, zij zorgde voor hem als eene moeder voor haar kind, en hij at met die gretige voldoening en dien smakelijken lust van den herstelden zieke, door 't vasten verzwakt, door de ontbering geprikkeld. Hij voelde nieuwen levensmoed en nieuwe levenskracht in zijne aderen vloeien, en drukte het herhaald en levendig uit, hoezeer hij van dien dag genoot, dáár in die gezellige tuinkamer, met de open vensterdeuren, het rozenperk er voor en al het groen, zoo helder door de zon bescheenen!

Het was eerst, toen de grootste hitte voorbij was en de verkoelende schaduw reeds nevens de struiken lag, dat ze eens het tuinpad opwandelden.

Aan den ingang van het lange looverprieel bleef hij staan, het groen was reeds verhard en donkerder geworden, enkele bladeren half doorgevreten, andere met roode puntige uitwasjes overdekt.

„Op zoo korten tijd,“ merkte hij op.

„Zoo korten tijd!“ herhaalde Aurelie verwijtend, „mij heeft hij lang, zoo lang gescheenen!“

„Wezenlijk?“ vroeg hij, blij zijn oogen opentrekkende, heel het gelaat als het ware door een inwendige flikkering verlicht, en eer zij zich rekenschap gaf van hetgeen er gebeurde, had hij haar in het middel vastgegrepen en drukte hij haar op zijn hart.

Aurelie verschrikte. Zij worstelde zich los, zij stiet hem achteruit, geweldig, met hare twee vuisten op zijne borst. Dit alles had slechts eenige oogenblikken geduurd, hij had den tijd niet gehad haar te kussen.

Hoogrood trok ze haar verschoven zonhoed terecht. Zij spraken niet. Hij scheen bedremmeld. Hij deed een paar stappen in de richting, die zij gevolgd hadden, onder het dichte gewelf; maar zij keerde zich om en trad den terugweg aan: zij zou hem geene kans laten te herbeginnen, zich een tweede maal aan zulk een woeste liefkoozing bloot te stellen — en gebelgd en verontrust keek zij rond, of Wanus en Rensken niet in de nabijheid en er getuigen van geweest waren. Gelukkig ontwaarde zij hen niet.

Aurelie was als een dronken mensch, die in eens door een verrassend toeval ontnuchtert, als een roekeloze, die zich dwaaselijk te ver aan den weeten rand van 't water heeft gewaagd en, schrikkend, door een beangstigd waarschuwend geroep teruggehouden wordt. Zij was beschaamd, gebelgd en bedroefd — ten uiterste bedroefd. Moest zij zoo oud geworden zijn om nog niet te weten, dat de mannen in den dunk hunner eigenliefde een waardeerdend woord der vrouwen soms gansch verkeerd uitleggen? Had zij door coquetterie zijn hartstocht opgewekt en verlangens doen ontstaan, die tot zijn ongeluk leiden moesten, die zij niet deelen wilde, niet deelen kon, niet deelen mocht? Hij was in de onmogelijkheid, zijn lot aan het hare te verbinden; hij had door werkzaamheid zich en der vrouw zijner keuze geen toekomst weten voor te bereiden.

Welhoe, hij onderstond zich dat te doen! verachtte hij haar dan? Of was er geene vriendschap mogelijk tusschen twee jonge menschen als zij? ontaarde het gevoel des eenen altijd noodzakelijkerwijze in wat men „liefde“ noemt? Moest alle omgang, alle vertrouwelijkheid vermeden worden als iets verderfelijks en

was het niet zonder grond, dat de wereld zulke betrekkingen afkeurt?

Zij had kunnen weenen van schaamte en spijt.

De stilte werd zoo drukkend, terwijl zij daar naast elkander voortstapten, dat eene uitlegging — wat zij volstrekt niet wilde — onvermijdelijk scheen.

Aan de bocht van het pad stond haar vader voor hen. „Ha! men wilde hem niet mede hebben, men ging liefst alleen,“ zei hij glimlachend in zijne onnoozelheid, duizend mijlen er van af de waarheid te vermoeden.

Zij bleven een oogenblik allen naar elkander gewend, voordat zij verder gingen en Aurelie bemerkte op den zwarten jas van Guido, op de borst, twee stofvlekken, de plaatsen, waar zij hem met hare gedroogde handschoenen, nog bezoedeld van een vroeg tuinwerk in de bedauwde aarde, had achteruit gestooten. Hij, onbewust, antwoordde aan haren vader, kalm, zeer traag, als om geene aandoening te verraden, met een glimlach — was het nog eene nagebleven lijdensuitdrukking zijner ziekte of was 't verlegenheid? — die iets zeer pijnlijks had. En zij zag dien glimlach en die twee vlekken, die ze niet uit mocht doen wischen, als de stomme getuigen zijner vermetelheid, de aanklagers harer onbezonnen liefderijkheden, harer behaagzucht of was het harer te oprecht groote neiging tot hem? Zij zag ze den ganschen namiddag kwellend voor zich, ook in huis, toen hij nog eens aan de tafel nederzat; ook toen hij in het rijtuig stapte om naar het station gevoerd te worden, waarheen zij hem niet vergezellen wou.

Hij drukte haar de hand, innig, hij scheen iets op de tong te hebben, dat de tegenwoordigheid van mijnheer van der Hawermeiren er op weerhield. „Pardon!“ zeide hij met een inzicht, dat zij alleen verstond.

„Welhoe, pardon?“ antwoordde haar vader, wat opgewekt door de gezelligheid van zijn gesprek, dat ditmaal — op 't laatst van den dag ten minste — met hem alleen was gevoerd, „pardon! alsof gij ons kondt storen!“

„Ik vreesde maar uw tijd geroofd te hebben,“ sprak hij luide, nogmaals met den blik op Aurelie, maar zij bleef sprakeloos en droef.

„Allons donc! verzeker hem dan, dat hij altijd welkom zal wezen,“ stuwde haar vader haar in zijn onwetendheid aan, on-

bewust veel beleefder dan naar gewoonte, omdat hij gevoelde, dat zijn dochter het niet was.

„Is het waar?“ vroeg haar Guido, „dat ik in het vervolg ook nog zal welkom wezen?“

„Ja, altijd,“ antwoordde zij, getroffen door het neerslachtige van zijn uitdrukking en het berouwvolle van zijn toon.

En zij zag de victoria na, die traag heenreed door het ijzeren hek, dat Rensken — toegeschoten op een wenk van den koetsier — ijlings opengetrokken had en wachtend vasthield.

XII.

Aurelie's vrees voor de veropenbaring van een ander gevoel dan dat van broederlijke verkleefdheid van zijne zijde bleek aanvankelijk ongegrond even als hare beduchtheid, dat er voortaan eene soort van verlegen spanning in hun omgang heerschen zou! Hij was dezelfde, toen hij wederkwam, enkel lag er wat meer terughoudendheid in de manier, waarop hij zijne vreugd haar te zien uitdrukte, wat meer afwijzende ingetogenheid in den druk harer hand. Hij vroeg haar niet om in den tuin te gaan, zooals hij placht te doen.

Zij zaten samen in 't prieel aan den hoek van den straatweg. Hij had een nieuw verschenen boek mede en las het haar voor. Hij las zeer goed, elke nuanceering in acht nemend, en toch vloeiend en eenvoudig zonder klemmenden ophief. De klank zijner stem was diep en welluidend en Aurelie luisterde, geboeid door den toon, meer nog dan door den inhoud, verstrooid zelfs bijwijlen, niet aandachtig het verhaal meer volgend. Zijn blik rustte op de bladen en, voortdurend, met haar vergeten borduurwerkje in de hand, kon ze hem ongemerkt aanzien en zijne trekken ontleden. Zij wist niet of hij mooi mocht heeten, maar karakteristiek voorzeker was zijn breed gelaat met de zware toegegroeide wenkbrauwen en de blauwe oogen. Vernuft straalde op zijn voorhoofd; van kracht getuigden zijne kloeke schouders, hij scheen geschapen om te heerschen en te gebieden, onbruikbare gaven, waardelooze eigenschappen, indien wilskracht en volharding ontbreken.

Aldus mijmerde Aurelie, gehoor aan zijne lezing leenend.

Een aanhoudend schrappend geluid werd in de onmiddellijke nabijheid verneembaar.

Hij zag op, benieuwd wat het mocht wezen en Aurelie weerde de over 't kijkgat hangende twijgjes en bladeren met de hand weg en zei toen: „'t is Rensken.“

Had zij door het lang stilzwijgen de hoogte van den toon niet berekend of was het gehoor van dat buitenkind bijzonder vatbaar, zooals weleens met lieden uit de volksklas het geval is, althans:

„Wat belieft?“ vroeg zij van achter 't groen, hare bezigheid stakend.

„Niets,“ antwoordde Aurelie, stil lachend en Guido lachte heimelijk mede om het misverstand.

Hij had zijne lezing hernomen, toen Rensken zelve nu zonder eenig ontzag voor de stoornis, die zij teweegbracht, van achter 't loover iets vroeg.

Hare gebiedster verstond het niet en riep haar nader en het meisje verscheen in de opening van het priëel. Het groen omlijstte geheel hare gestalte, de klaarte viel verlichtend over de kroezelige goudkroon van haar h'fd; hare wangen gloeiden van de inspanning, hare oogen blonken.

„Ik vroeg,“ zei ze verlegen geworden, „of ik het water uit de boot niet scheppen moet.“ Dat was gewoonlijk haar taak, als Guido daar was en zij varen wilden.

Aurelie moest zich niet bedenken, zonder aarzelen zei ze: „Neen, dank u, wij zullen hier blijven.“ Dat laatste was voor Guido meer dan voor het werkmeisje gezegd.

Hij sprak geen woord, in gedachten voor zich starend.

„Niet waar, zij is schoon, ontegensprekelijk schoon?“ zei Aurelie. Zij zei dat altijd, als zij Rensken in het bijzijn van een derden persoon zag, en was ze alleen dan dacht zij het.

„Ik heb ze niet aangekeken,“ antwoordde hij met een door-dringenden blik vol ingetoomde bewondering op haar zelve. Sprak hij aldus oprecht, of wilde hij haar doen begrijpen, dat zij alleen, bij uitsluiting van alle anderen, voor hem bestond?

Gehuicheld of gemeend, zijn antwoord vleide haar.

XIII.

Het priëel werd nu hun geliefkoosd plekje. Zij brachten er, bij voortdurend schoon weder, schier al den tijd van zijn bezoeken door. De voorbijgangers hoorden het onverstaanbaar

gemurmel hunner stemmen; de terugkeerende schoolkinderen stampen elkander gichelend tegen de haag aan; de hooiers, met de vork op den schouder aankomend, sloegen een kwinkslag; de meisjes en jongens, die op de hooggeladen, waggelende wagens neerzaten, hieven aan den hoek van 't landgoed een joelend vreugdgeschreeuw aan, als wilden zij het stout en luid verkondigen: „Daar zit een minnend paar!“

Zij waren er zoo verre van af: hun gesprek liep meest over ernstige dingen. Guido's humeur was somber geworden. Eens klaagde hij, dat hij op zijn jaren nog niets of niemand was.

„Aan wien de schuld?“ vroeg Aurelie als een verwijt.

Maar zijn blik schoot een vonk:

„Aan mijn vader,“ zei hij, en nu voer hij uit: zijn vader was een gierigaard en een dwingeland; hij had zijn zoon met geweld vakken willen doen aanleeren waarvoor hij geene geneigdheid had: de medicijnen, het notariaat! Guido's toon klonk verachtend en hij deed pijnlijke bekentenissen: zijne moeder was arm geweest, verdrukt door haar echtgenoot, en de min-achting, die hij haar toedroeg, had hij op den zoon, zijn eigen kind, overgeplant; Guido werd van jongs af aan in de ouderlijke woon behandeld als behoorend tot een ondergeschikt ras. De hoogere studiën, de mathesis, trokken hem aan. Zijn vader verzette zich er tegen. En hij trad in bijzonderheden: zelfs in zijne weetgierige liefhebberijen werd hij gedwarsboomd: nog onlangs had Cappuijns het werk over geologie van Le Hon, dat Guido besteld had, smadelijk naar den boekhandelaar teruggezonden... en een onweerhoudbare traan van verontwaardigde krenking sprong uit het oog van den jongen man.

Aurelie zuchtte, geen antwoord vindend, betwijfelend, wie 't recht aan zijne zijde had; maar pijnlijk aangedaan door al 't verkeerde in den omgang dergenen, die de natuur had voorbestemd om elkanders geluk te bevorderen.

Naarmate de zomer zijn gang ging, werd Guido's gemoeds-toestand zonderlinger. Aurelie zou het niet hebben kunnen naspeuren, hoe de verandering gekomen was; maar zij had onbewust een soort van medelijden met hem gekregen, een gevoel, dat haar ten opzichte van zulk een schranderen, geleerden mensch bijna als eigendunk onbevredigd liet, en ook zij ontzag hem, zij vreesde zijne slechte luim als eene al te toegeeflijke moeder, die haar kind ontziet.

Soms lag er iets teeders in zijn blik, zijn stem kreeg een bewogen toon, als hij de eenvoudigste woorden uitte; een sulachtige verstrooidheid kwam hem over in het midden van 't gesprek, hij nam haar neergelegd handwerk op en scheen het aandachtig gade te slaan, of stelde eene dwaze vraag er over, die zij beantwoordde met een verlegen besef, dat hij aan andere dingen dacht en andere dingen zeggen ging, die zij niet hooren wilde, hem nauw merkbaar daarin tegenhoudend door allerlei onnoodig en onbelangrijk bescheid. En er volgde eene poos van het drukkendste stilzwijgen.

Eens had hij hardop een nieuw verschenen boek gelezen, waarvan de inhoud haar zeer had geboeid:

„Schoon!“ zei ze, nog ontroerd door het aangrijpende der laatste bladzijden, „men ziet die menschen leven, men voelt en lijdt met hen.“

„En men is ten laatste gelukkig met hen,“ besloot hij met een glimlach, die zijne eigene aandoening te verhelen zocht, „Aurelie, willen wij zelve te zamen eens een roman maken?“

„Ja,“ schertste zij, „indien wij kunnen.“

„Waarom niet? Een ieder kan dat, als de grondstoffen maar voorhanden zijn.“

„De vinding?“

„Die is er reeds.“

„En de dialoog?“ vroeg zij, altijd meenend, dat het boert was.

„Ik geef den toon aan en gij antwoordt,“ zei hij „ik hartstochtelijk, gij koel en onverschillig.“

„En het einde?“ vroeg Aurelie, onbepaald verontrust over de wending, die de scherts scheen te nemen en het zonderling geheim inzicht, dat zij in zijn woorden meende te gissen.

„O het einde moet slecht wezen, het kan niet anders,“ zei hij, „met de tegenstrijdige bestanddeelen, die in 't spel zijn en in botsing komen.“

Zij poogde nog te glimlachen, weder half twijfelend of 't kortswijl was bij hem: „En waar zult gij het woord vinden, dat ontroert, den grievenden toestand, die den lezer door de ziel gaat.“

„In mijn eigen hart, in mijn eigen leven,“ zei hij als eene weeklacht. En toen hernam hij met bitteren spot: „Voor zulke romans zijn er geene lezers, zij worden niet op het papier gebracht, zij worden in de werkelijkheid, diep in 't gemoed verborgen, samengesteld en lijdend uitgewerkt.“

XIV.

Mijnheer Van der Hawermeiren had eenige verwanten in de stad en het omliggende van zijne zijde en ook van die zijner vrouw.

Aurelie had enkele betrekkingen uit de kostschool behouden. Al deze personen waren gewoon in den zomer uitgenoodigd te worden. Zij brachten beurtelings een dag op het landgoed door; een paar reeds gehuwde vriendinnen kwamen er met hare kinderen voor eene week. Zulke luidruchtige jonge gasten stoorden haar vader wel eenigszins, maar enkel dit jaar scheen Aurelie zijne rust boven alles te stellen. Tot dusverre was nog niemand gevraagd. Soms zei zij in de tegenwoordigheid van Guido:

„Och, de zomer is reeds zoo ver en dezen en genen moeten wij nog ontvangen!“ of „Wat zal tante denken!“ en — eene bekende noemend, „voorzeker heeft zij reeds lang een brief verwacht!“

Guido antwoordde niet daarop. Hij scheen het zelfs niet te hooren. Eens zei hij wrevelig:

„Waarom noodigt gij al die menschen niet uit, indien gij zoo naar hen verlangt?“

„O verlangen!“ weerlegde hem Aurelie versmadend, „ik verlang naar niemand, maar de omgang met onze vrienden en verwanten legt ons verplichtingen op.“

„Alleenlijk zal ik u verzoeken,“ zei hij schier verstoord, „dat gij mij waarschuwt, indien gij volk verwacht, opdat ik te huis blijf,“ en hij trok den kraag van zijn jas op, als ware de gedachte aan hunne komst reeds voldoende om hem op de vlucht te jagen.

„Gij zoudt er niet te veel wezen.“

„Ik wil niet,“ antwoordde hij als eene bedreiging.

Zij deed het niet, zij noodigde niemand, steeds uitstellend niet alleen uit ontzag voor hem, maar omdat elk bezoek haar nu wezenlijk tot last zou geworden zijn.

Weldra kwam het toeval — een zeer ongewenscht toeval — haar te hulp: haar vader was bij het terugkeeren van den trein door eene onweersbui verrast geweest. Hij had geen regenscherm meer. Aurelie had er hem 's morgens een in de hand gegeven; hij kon niet zeggen, waar hij het had achter-

gelaten; maar hij was het kwijt, op het oogenblik, dat hij het zoo dringend behoefde. Het was een warme zomerregen, wat des te verderfelijker was, daar hij, doornat in het brughuisje gevluht, de kou niet voelend, in het deurgat was blijven staan om het schouwspel van het neerstreamend water, als eene onmetelijke gordijn over de uitgestrekte weiden wuivend, aan te zien. Het was eerst, toen hij begon te bibberen, en zijne tanden klapperden, dat hij zijne onvoorzichtigheid begreep.

Gedurende vier dagen lag hij te bed in koorts. Aurelie, aan de grootste onrust ten prooi, week niet van zijne sponde. Cappuijns kwam elken morgen tusschen twee treinen, Guido in den namiddag, maar zij leidde hen nauwelijks tot aan de voordeur uit. Zij bevroedde, dat haar vader in stervensgevaar verkeerde en dorst het niet te vragen. De twijfel was haar nog minder pijnlijk dan dat haar de zekerheid van genezing, maar ook van dood kon geven.

Neen, zij wist niet, hoe groot de bedreiging was, zoo groot, dat Guido meer dan eens, nadat zijn vader een slecht bericht had gebracht, met angst van den trein steeg, en enkel verademde, toen hij van verre bemerken kon, dat de vensterblinden van het landgoed niet gesloten waren. Behoedzaam belde hij aan het hek, dat, nu de huisgenooten niet meer om zoo te zeggen buiten in de open lucht leefden, uit vrees voor indringing, bestendig dicht bleef. Rensken, verscheen weldra aan den achterhoek van den gevel, langs den kant der keukens en naderde tot hem, met die onbeheugelijke verlegenheid van stap, eigen aan het toetreden op iemand, dien men te goed ziet staan; niet wetend, of zij van verre groeten of eenig herkenningsteeken doen moest.

„Hoe gaat het met mijnheer?“

„Nogal wel, geloof ik,“ en hij volgde haar naar de voordeur. Rensken was thans eene sport hooger in den rang van werkster opgeklommen en van wiedzter binnendienstster geworden. Zij droeg een wit voorschoot en een van Aurelie gekregen katoenen kleed, welks sierlijke snede de goede maakster verried maar dat te eng was voor de kloekere gestalte van het meisje.

Guido trad zonder merkbaar gerucht in de kamer, waar hij in het eerst, door de groote klaarte van buiten verblind, de voorwerpen slechts onduidelijk ontwaarde. Aurelie, bleek, vermoed van 't waken, stak hem zwijgend de hand toe met een

knikje van tevredenheid, omdat hij daar was en met eene trilling der lip, door haar weerhouden smart teweeggebracht. Hij duwde met kracht in hare hand, als wilde hij uitdrukken: „Hier is een vriend, op zijne hulp, op zijne trouw kunt gij rekenen.“ En zij beantwoordde die stomme verzekering door hem hare slappe hand wat langer te laten vasthouden dan gebruikelijk is.

Mijnheer Van der Hawermeiren lag in zijn bed, half ingesluimerd of half bewusteloos. Guido dorst hem niet storen uit die verdooving. Hij bleef eenige oogenblikken aan de sponde staan en indien de zieke zijne oogen opende, en, zonder dat eenige verandering op zijn gelaat verscheen, hem strak en onverschillig bleef aanstaren, boog hij wat voorover en murmelde strelend als tot een kind: „dag oom“. „Houdt moed,“ sprak hij nog, zijne vlakke hand op de deken drukkend, waaronder hij eene hand van den lijder voelde. Hij mocht niet langer blijven, dat begreep hij, ziende dat Aurelie was blijven rechtstaan.

„Vaarwel, moed,“ sprak hij ook tot haar en was reeds buiten. Hij drentelde in den tuin wat rond; soms opende hij het uitgangshekje en deed eene wandeling aan den rand der Leie en nog verder tot aan den zoom van het sparrbosch. Liefst had hij zich, in het schuitje met een boek zittend, den stroom laten afdrijven; maar hij liet het vaartuigje met zijn rood en wit gestreept paviljoen, tusschen welks geplooiden bovengarneersels de wind lustig trillend liep, onbetreden onder den esch geankerd liggen. Het in beweging brengen voor een pleiziertochtje zou te onbetamelijk afsteken op deze omgeving van zorg en onrust.

Vóór het vertrek trad hij nog eens in de ziekenkamer. Zijne vluchtige tegenwoordigheid was eene versterking voor Aurelie, en zette haar kracht bij om den langen nacht met zijne verhooging van koorts en kommer te zien naderen.

Maar weldra scheurde het onzichtbaar rouwfloers, dat heel de woning en den tuin scheen te bedekken, verblijvend open. De stap van Rensken, die het hek opende, was levendiger; Guido zelf belde onbewust luider, de deur der ziekenkamer werd met minder omzichtigheid van binnen ontsloten, Aurelie drukte hem vroolijker en korter de hand, de zieke zelf begroette hem nu met een lachje van tevredenheid en een heesch welkom. Hij was gered, hij zou genezen!

Het was eene zalige voldoening voor Aurelie, gedurende de dagen zijner trage herstelling onafgebroken met haar vader te zijn, om zoo te zeggen, gelijk gewaarwordend, bijna zelve de kracht, die zij hem bij middel van medicijnen en verkwikkende spijsje en drank weergaf, verkloekend in hare eigene aderen te voelen; het schoon weder daarbuiten door het raam te zien zonder lust te krijgen om in den tuin te gaan, telkens aan oom Cappuijus, die nu onregelmatiger, en aan Guido, die nog elken dag kwam, te kunnen zeggen: „Beter, beter!“

Het was maar na verloop van een paar weken, dat zij, op haar vaders aandringen, die beweerde, dat hij liefst wat alleen was, tot op de buitenbank aan den voorgevel van het huis wat ging zitten, met den rug naar zijn kamervenster, waar zij eene bank had doen dragen, om dadelijk bij de hand te zijn, als hij iets noodig had. Hij leunde thans in zijn zetel en zat reeds weder met een boek, dat eene oorzaak van liefderijken twist tusschen zijne verpleegster en hem uitmaakte. Aurelie wilde het hem afnemen, voorwendend, dat de lezing hem vermoeide; hij beloofde het enkel vlug te zullen doorbladeren, indien zij toestemde wat versche lucht, die zij zoozeer behoefde, te gaan inademen. Zij was zoo verbleekt, zoo vermagerd: haar armband, die vroeger het vleesch neep, hing los; meer dan eens moest zij de afgevallene ringen harer vingers zoeken.

XV.

Een oneindige vrede lag over haar gemoed: geestelijk en lichamenlijk rustte zij uit van de vermoenissen en den angst. Zij had het nooit bevroed, hoe dierbaar haar vader haar was, hoezeer haar leven met het zijne als versmolten lag. En het was Guido niet ontgaan, welk eene voortreffelijke ziekedienstster zij mocht heeten. Hij had haar bewonderd en zei het haar. Niets is welkomer dan een dergelijke lof. Zij lachte hem toe met een vochtig oog, zij was nog zoo vatbaar voor ontroering, na al den doorgestane angst!

„Ik beveel mij aan, indien gij ziek wordt en hulp behoeft,“ schertste zij onvoorzichtig.

Maar eene uitdrukking van spijt verscheen op zijne trekken: „Als ik bedenken,“ sprak hij, „dat wij elkander vreemd zijn en vreemd zullen blijven!“ en hij keek naar den grond.

Aurelie dorst niet antwoorden uit vrees voor eene uitroeping. Deze brak niettemin los.

„Wij zitten hier nu te zamen,“ hernam hij na eene pauze „alsof ons niets kon scheiden, wij lezen dezelfde boeken, wij wisselen gedachten, wij kennen elkanders leven, ik weet schier uur voor uur, wat gij doet; mijne grootste, mijne eenige belangstelling is in u, en als ik bedenken,“ en hier sloeg hij met geweld eene brochure, die hij achteloos onder het spreken had in de hand genomen, op het ijzeren tuintafeltje voor zich aan, „als ik mij voorstel, wat eenmaal moet gebeuren dat een ander om u komen en u medevoeren zal, dan zou ik razend kunnen worden. Ik heb nog niemand bemind dan u,“ liet hij er innig op volgen.

En Aurelie, ten uiterste verlegen, antwoordde, onwetend en roekeloos:

„O Guido, zoudt ge zoo oud geworden zijn zonder eenige andere verliefdheid?“

Hij zag op, vluchtig, zeer verwonderd over die vraag van harentwege, maar begon, ras, openhartig als tot een kameraad: „Ik zal u alles bekennen, het is beter aldus. Aurelie ik hoef mij niet te schamen, de zonden, die ik op mijn geweten heb, zijn kleine zonden, geringer dan die van een man van mijn stand en die tot mijne jaren gekomen is, gewoonlijk zijn; mijn leven is nooit losbandig geweest, alleenlijk... maar ik kan u dat niet zeggen...“ weerhield hij zich in eens, ziende, hoe onschuldig haar bruin en klaar oog op hem bleef gericht. „Weet dit ten minste, dat ik nooit lichtzinnig met de gevoelens van een eerlijk meisje heb gespeeld, dat ik nooit duurzame verkleefdheid voor geene enkele heb gehad; dat mijn hart onverdeeld aan u heeft toebehoord en zal blijven toebehooren, zelfs dan als gij de vrouw van een anderen zult zijn.“

Aurelie had thans de blikken neergeslagen, heel in verwarving, blozend over hetgeen hij haar gezegd en hetgeen hij haar niet gezegd had, teleurgesteld over zijne oprechtheid, als ontuchtend. En in het besef, dat de stilzwijgendheid hier te veel gedachten wekte, die moesten verdreven worden, sprak zij met haast doch ongeveinsd als alle meisjes, die niet zeer jong meer zijn en wier hart is vrijgebleven: „O, ik zal waarschijnlijk nooit trouwen.“

„Niet?“ vorschte hij na, haar hoopvol aanstarend.

En in zijne lichtgeloovigheid deed hij gretig een onzinnig voorstel: hij vroeg haar om een verbond te sluiten, waarbij zij nooit huwen zou; van zijne zijde zou hij zich verbinden niet aan trouwen te denken, wat of er ook gebeuren mocht.

„Ik zal uw vriend, uw knecht, uw slaaf wezen,” zei hij op schorren toon, „mijn leven aan u opofferen, al mijne gedachten aan u wijden, mijn geest scherpen om u vreugd te verschaffen. . . .”

„En wat zult gij eischen als tegenloon?” vroeg Aurelie, die trachtte te schertsen, maar wier hart popelde, wier stem ontroerd klonk.

„Niets,” sprak hij met vastheid, „geen woord van genegenheid, geen blijk van voorkeur, geen druk uwer vingeren; maar de belofte, de plechtige belofte, dat geen andere man ooit meer van u zal krijgen. . . .” hij had de handen gevouwen in vervoering en het kwam Aurelie voor als ging hij voor haar aanbidde neerzinken.

Zij sprong op met een gevoel van gevaar voor iets bespottelijks, en snel en afgebroken sprak zij:

„Guido, indien gij nog ooit over liefde of iets wat er betrekking op heeft, spreekt, zal ik gedwongen wezen u uit mijne tegenwoordigheid te verbannen.”

Hij zag, dat zij het ernstig meende. „Nooit, nooit,” beloofde hij, diep het hoofd buigend, als een scholier, die beeft voor de uitvoering eener geduchte straf.

En zij, als eene moeder, welke het reeds berouwt den toon te hoog tot haar schuldig kind te hebben gevoerd, die verzachten wil zonder toe te geven, sprak met mildheid: „Laat ons de goede, trouwe vrienden blijven, die wij tot hiertoe zijn geweest.”

Haar vader riep haar. Zij werd tamelijk lang bij hem opgehouden en toen zij wederkwam, zat Guido nog op de bank, die de avond reeds naast hem bedauwde, in de verkoelde lucht, terwijl de roode zon achter de boomen zonk, — met de twee handen voor het aangezicht, in dezelfde ontmoedigde, naargeestige houding, waarin zij hem verlaten had.

XVI.

Het was dien dag nog vroeg in den namiddag, te vroeg voor het uur van den trein, met welken Guido gewoonlijk kwam.

Aurelie had in het priëel op den hoek aan de straat plaats genomen en las. Op eens werd hare aandacht afgeleid door een beschaafd gemurmel van vrouwenstemmen, dat niets boersch had, aan den anderen kant der haag. Zij leende het oor. Het was Fransch. Zij keek door het openingetje in 't groen: twee vriendinnen van haar: juffrouw Blanke en mevrouw Spanoghe! Zij bleven staan aan het hek, dat open was; zij schenen te aarzelen om binnen te komen of zelfs aan te bellen, met elkan-^d der geheimzinnig beraadslagend.

In eenige sprongen was Aurelie bij haar.

„Welkom!”

„Hoe gaat het?”

„Goed.”

„En met uw vader?”

„O beter, schier gansch hersteld. . . . maar kom toch binnen,” sprak Aurelie, die van elk eene hand vasthad en een onverklaarbaren weerstand voelde.

„Neen, neen, wij willen u niet storen,” beweerde mevrouw Spanoghe, nog achteruitwijkend en juffrouw Blanke, eene veertigjarige, in een licht en kleurrijk zomerjaponnetje, met vergeetmij-nietjes op den hoed als een meisje van zestien jaren, herhaalde, zich overdreven onschuldigend:

„Wij willen u volstrekt niet storen, wij zijn met den morgentrein gekomen en hebben eene heerlijke wandeling aan de Leie gedaan. Vooraleer te vertrekken drentelden wij toch eens in de richting van het landgoed.”

Aurelie gevoelde ik weet niet welke vijandelijkheid, achter die daad van vriendschap verborgen, en in hare verlegenheid begon zij verwijten te doen, waarom de bezoeksters niet bij haar het middagmaal genomen hadden, en tevens lag er wel iets van zelfverwijt in haar gemoed, dat zij de beiden tot dusverre nog niet schriftelijk daartoe uitgenoodigd had.

Een lichte lach, dien Aurelie voor een beteekenisvollen spotlach hield, verscheen op het aangezicht van mevrouw Spanoghe en zij zoowel als juffrouw Blanke bleven hoorbaar zwijgen.

Toen drong Aurelie er nogmaals op aan, dat ze binnenkomen zouden, en daar zij zich voortdurend, als hadden zij een verbond daartoe aangegaan, geweldig verweerden, moest Aurelie haar letterlijk binnen het hek trekken.

„Zijt gij alleen?” vroeg juffrouw Blanke, gewichtig, met

drieste bescheidenheid dien pijn in 't hart van Aurelie schietend, en aarzeland rondziende.

Deze begreep, zij werd zeer rood, en zich vermannend: „Ja, ik ben alleen, maar al was het niet zoo, wat zou u belletten van 't gezelschap deel te maken?“

Doch haar angst was opgewekt, de angst van niet alleen te blijven, de angst, dat Guido verschijnen, en het beschamend blijken zou, wat zij verhelen wilde, namelijk, dat het om zijnentwille was, indien zij den zomer in eene volkomen omhouding van alle vriendenverkeer had doorgebracht.

En toen zij reeds binnen in de kamer waren, en juffrouw Blanke en mevrouw Spanoghe thans, na hoed en mantel te hebben afgenomen, toegestemd hadden om tot den laatsten trein te blijven, en aan een haastig opgediend goúter eer deden, keek Aurelie nog bestendig ter sluik door 't raam of zij Guido's hooge, geduchte gestalte niet verschijnen zag. Zelfs later, in den tuin, langs de Leie, bleef de vrees haar bij, en terwijl zij betuigingen van verkleefdheid aanhoorde en beantwoordde, draaide zij kwelend den heimelijken giftschicht in haar hart rond: „Zijt gij alleen?“ wel wetend, dat het venijn er van niet nalaten zou zijne werking te doen. In hare verstrooidheid antwoordde zij dan ook wel eens verkeerd of stelde tweemaal dezelfde vraag, en sprak intusschen over de vreeselijke ziekte haars vaders, over al hare onrust en wanhoop, als wilde zij het haren bezoeksters opdringen, dat hare zenuwachtige gesteldheid daaraan alleen was toe te wijten.

De muil was aan de victoria gespannen; zij zelf reed de dames naar den trein. Handdrukken werden gewisseld, kussen gegeven. Zij hielden mijnheer Van der Hawermeiren voor geheel en gansch hersteld, zeiden zij, en zouden hem nog bezoeken. Zoodat Aurelie het niet laten kon of dorst een dag te bepalen. Mevrouw Spanoghe beloofde zelfs de kinderen mede te brengen.

En Aurelie keerde terug, onbevredigd, gegriefd, bekommerd: wekte in haar eigen stand haar omgang met Guido dus ook opspraak? waarom had juffrouw Blanke haar dat gezegd? moest zij nu uit ontzag voor de menschen verzaken aan wat haar het kostbaarst was?

De dagen waren reeds merkelijk gekort: de zon was onder en de avondnevel begon de lage weiden in zijn sluiers te hullen, toen het rijtuig aan het tolluis voor de brug stilhield.

Daar stond de vrouw, met hare fijne lippen, en hare toegeknepen bruine oogen, Aurelie's weerzin wekkend. Zij telde het verschuldigde in de opgestoken hand.

„Mijnheer Guido is toch niet ziek zeker?“ vroeg de vrouw op vleienden toon.

Was het dwaasheid, sluwheid, gebrek aan oordeel, welke deze ondergeschikte noopte dat te vragen? Althans het bleek duidelijk, dat het zien der éne de gedachte aan den anderen als samenbehorend deed ontstaan, en Aurelie bloosde weder, terwijl zij, de zweep op den muil leggend, antwoordde: „Ik denk het niet.“

Hoe kende die vrouw zijn naam? En waarom verbaasde het haar, dat er een dag voorbijging zonder dat hij kwam, iets wat toch meer dan eens gebeurde?

Zij sliep niet dien nacht: langs alle kanten was zij ingesloten en gehinderd als de stukken op een schaakbord. Wat moest zij doen? met hem afbreken? alles trotsen? den schijn eener oneenigheid of verlovingsbreuk op zich nemen als er nooit oneenigheid had bestaan, of van geene verloving spraak was geweest?... Zij wist het niet, maar had behoefte aan raad en steun en troost. Dit zocht zij bij den belanghebbende zelf. Zij zei hem alles, zoodra hij kwam, hare verlegenheid, haar twijfel.

Hij had eerst een verachtende geste voor de openbare meening, doch ziende, hoe beangstigd zij was, werd hij somber en stroef: „Dit heet zooveel als eene opvordering om mijne bezoeken te staken, of ze te beperken ten minste,“ zei hij.

Hij had ook gesproken, van juffrouw Blanke en mevrouw Spanoghe rekening over hunne woorden te gaan vragen, en Aurelie had alle moeite om hem te doen verstaan, hoe het de zaak verergeren zou.

Na zijn vertrek was zij nog meer in radeloosheid gedompeld, want hetgeen een blijk van vertrouwen bij haar geweest was, scheen hij als het vonnis eener gedeeltelijke verbanning aangenomen te hebben en hare verhouding tot hem verbood haar hem uit te drukken, hoe dierbaar hij haar was.

(Slot volgt.)

VIRGINIE LOVELING.

EENE IDYLLE.

XVII.

In de stormachtige gemoedsaandoening waarin het bezoek der zusters en het gesprek met Guido haar gelaten had, kwelend als een zelfbesef van onvoorzichtige handelwijze en slecht beleid, drukkend als de zwoelte, die een onweer voorafgaat, nam Aurelie een spoedig besluit: zij kweet zich met overdrevenheid van wat zij -- tot haar plicht geroepen -- voor noodzakelijk en onvermijdelijk hield. Ten einde de hekelzucht te bezweren, voldoening aan alle eischen te geven, legde zij dadelijk aan zich zelve en haar altijd tevreden vader een harden leenmansdienst op: zij zond uitnoodigingsbrieven aan verwanten en bekenden. Van alle zijden stroomden de gasten naar het landgoed toe. Elken Zondag was het er feest en de eerste dagen der week waren bezet door enkele blijvenden: oude juffrouwen, dames met kinderen, knapen in vacantie. Aurelie speelde croquet met de kleinen en bemerkte met ergernis en eene spijt, die des te inniger werd, omdat er uit schuchterheid geene uiting aan kwam, dat de rijpende perziken aan den muur en de van binnen nog melkachtige hazelnoten op de heesters, als door eene verborgen tooverroede aangeraakt, spoorloos verdwenen. Het had de taak der aanwezige moeders moeten zijn, hier op te treden als beschermsters van hetgeen de huisgenooten met zooveel belangstelling hadden zien ontkiemen en bloeien en ont wikkelen. Maar zij deden het niet en een toevallige jonge bezoeker vindt het volkomen natuurlijk het ooft, dat de eigenaren tot dusverre geheel den zomer geëerbiedigd

en beschermd hebben, nog groen of half rijp voor zich alleen buit te maken.

In den namiddag zat Aurelie met een paar dames in 't priëltje. Zij hielden zich met een handwerk onledig en keuvelden over allerlei nietigheden. Aurelie liet soms de handen, ledig met den vingerhoed op den vinger, en terwijl het kleurig borduurbolletje wegrolde, in den schoot vallen. Onwillekeurig dwaalden hare gedachten van het gesprek over een patroontje of de keuze eener te zoeken schakeering af; hare oogen staarden in de leemte zonder dat zij op iets rustten; het beeld van Guido verrees voor haar: zijne hooge gestalte, zijne schrandere blauwe oogen onder de sterke zwarte lijn zijner toegegroeide wenkbrauwen; zijn onderhoud zoo opwekkend en leerzaam: haar levende Encyclopedie, zooals zij hem soms schertsend noemde. En het bedroefde haar, dat haar hart naar hem verlangde, terwijl haar verstand haar voorhield, dat het beter was, indien hij van haar vervreemde.

Want er was een soort van vervreemding ontstaan: hij deed alsof hij pruilde. Cappuijns verscheen alleen den Zondag. Guido kwam enkel nog eens in de week den Zaterdag, wanneer hij wist dat er niemand was, tusschen het vertrek der eenen en het maken der voorbereidselen voor de komst der anderen.

Het was alsof de eenzaamheid zelve nu nog bevolkt bleef: van zoodra hij het hek binnentrad bemerkte hij Clete met haar bultje, die, thans ook in huisdienst, met een grooten stok, hoog in hare lange armen gehouden, een tapijt stuivend uitsloeg en haar werk staakte om hem te groeten met de erbarmelijke aanmatiging, die haar eigen was; of Rensken, rood van inspanning, op het croquetplein de oude trampelingen uitrakelend om voor nieuwe plaats te maken. Soms met de mouwen over hare gespierde armen opgesloofd, en eene geweldig druipende spons in de roode hand, knechtswerk verrichtend, de buitengebrachte victoria of de tilbury afwasschend.

Met een gevoel van afgunst en verongelijking stapte Guido door, in den tuin, op zoek naar de juffrouw. Hij wist niet, hoe blij zij was hem te zien; hij vermoedde niet, hoezeer, en voor zich zelve onverklaarbaar ongeduldig zij naar hem had verlangd. Zij deed zich heimelijk verwijten in gezelschap geestelijk afwezig te zijn, bijna onverschillig voor menschen, die haar vriendschap betuigden en haar vroeger sympathiek waren;

schier ontevreden bij de ontvangst van het bericht, dat degenen, die zij uit vrijen wil had gevraagd, hare uitnoodiging aannamen. Lag dan haar hart in sluimer, dat zij niemand meer liefhad?

Zoodra hij haar zag, verzwond zijn misnoegen. Zoodra zij hem ontwaarde van tusschen 't loover, van achter een bloemenperk, voelde zij bevrediging; het kwam haar eensklaps voor, dat zij naar hem niet meer haakte, en dagen en weken had kunnen voorbij zien gaan zonder zijne komst.

Zij drukten elkander de hand; hij regelde zijn stap op den haren; zij keerden samen weder of gingen samen verder. Het was, alsof het gesprek van het vorig bezoek werd voortgezet, als telde al hetgeen er tusschen lag niet mede, of als kreeg het maar gewicht op het oogenblik, dat zij het aan elkander mededeelden. Zijne heimelijke wrok op de bezoekers verzwond als rook, wanneer het uit Aurelie's onbewuste vertrouwelijheid bleek, hoe weinig genot zij haar aanbrachten. Haar onduidelijke beduchtheden voor wat hem verwijderd van haar in beslag kon nemen, verdwenen bij het zien, dat hij dezelfde bleef.

En aldus verging de namiddag in kalme tevredenheid, in levendig onderhoud en de onuitgesproken zekerheid hunner onverdeelde, onwankelbare verkleefdheid.

Het was maar bij het afscheid nemen, dat een zweem van verbittering soms op Guido's lippen kwam: „Weder eene week ballingschap!“ zei hij met een somber vuur in 't oog, en wrong hare hand in de zijne.

En Aurelie bleef alleen, met een diep gevoel van tijdelijke verlatenheid en een nog veel dieper grieving: de bodemlooze leemte van hun gescheiden, onvereinbaar leven in het hart.

XVIII.

Aldus verging de zomer. Het einde van September was gekomen. De zwaluwen en de gasten waren heen. De avonden werden lang; met de schemering zweefde een dichte nevel, al de kronkelingen van den stroom volgend, als een mistroostig rouwfloers over de Leie; de verre toppen der populieren kregen eene geelachtige tint en waren verdund; in den tuin blonk, bij schoone dagen, de dauw des middags nog in beschaduwde

hoeken; de perken werden minder verzorgd: de wind had enkele stokrozen gebroken en de dahlias van hun paal losgeslingerd; de verbena's kropen, nog bloeiend, over den grond; de varens in den boomstronk waren bruin opgedroogd, en het hardnekkig onkruid, de ontmoedigde, werende hand overwinnend, spreidde zich in groote struiken op de minst bezochte paden uit.

Ook in het huis heerschte eene onbestrijdbare kilheid: de muren waren ietwat vochtig; de vensters sloten niet goed; de tocht sloop verraderlijk onder de deuren binnen; er stond wel eene kachel in de groote zaal; maar de schoorsteen trok niet, het rookte, zoodra men het vuur aanstak; de koude der vloersteen en drong door het tapijt en velerlei kleine gemak- of genotgevendende dingen, in den zomer niet gewenscht, vermiste men nu. Het verblijf te lande was een kampement geworden.

Aurelie had de vitzucht der wereld bezworen; de eischen bevredigd, zich zelve eene strenge verzaking aan den dagelikschen omgang met Guido opgelegd. Zij verkeerde in de hoop op eenige laatste schoone dagen van ongestoord te zamen zijn. Maar zij ondervond, dat men niet straffeloos verwijdert, en naar believen terugroepen kan, dat bij gebrek aan het ééne onbevredigd verlangen, het menschelijk gemoed eene andere belangstelling zoekt: nu dat hem de toegang tot het landgoed weder vrij stond, maakte Guido er niet veel gebruik van; wellicht kwam dit, omdat de jacht open, en hij een onvermoeibaar jager was. En nu ook, dat Aurelie minder onder de betoovering van zijne tegenwoordigheid leefde, kon zij hem weder strenger beoordeelen en inwendig zijn karakter gispden: zijn onpractischen zin, zijn gebrek aan arbeidzaamheid, aan volharding, het verspillen zijner begaafdheden en zijner kracht aan de tijdelijke voldoening van het oogenblik, het ongestuime van zijn hartstochtelijke liefhebberijen . . .

Nadat hij den dag in wei en bosch en veld had doorgebracht, kwam hij aan, een half uur vóór het vertrek naar den trein, met het geweer op den rug, de laarzen hoog beslijkt, de weitasch vol. Zijn groote hond, die hem gevolgd was, lag hijgend, met de tong uit, op het vloertapijt neder, dat hij duchtig bezoedelde, terwijl Guido, nog onvermoeid, rood en eene lucht van frischheid en koude om zich verspreidend, recht bleef staan, om op de tafel den malschten haas of het schoonste waterwild uit te zoeken.

En in het licht der lamp, in het bijzijn van mijnheer Van der Hawermeiren werd het gesprek, waarnaar deze niet luisterde, aangeknoopt. Guido was het, die vertelde, opgewekt, zelfzuchtig, van 't genot, dat een jager smaakt, van zijn strijd met het nagezette dier, welks leven op het spel staat, van zijne hardnekkigheid, die alle medegevoel uitsluit, van de verrukking der zege, van het nauwe verband, dat er tusschen den jager en zijn hond bestaat; van de slimheid van dezès instinet en hoe hij den staart horizontaal uitsteekt, als hij voor het leger van een haas stilstaat, of daarbij den poot opheft bij het geaarworden, dat er pluimgedierte in de nabijheid schuilt. En hoe onverschillig een jager is aan zijn buit: het vernielen, verdelgen, het dooden is zijn doel.

Dat was zoo verre van hun gewone gesprekken! men zou gezegd hebben, dat er voor hem niets dan woeste vermaken meer bestonden. Zij sloeg hem gade; zij had hem te lang uit het oog verloren, zij leerde eene nieuwe zijde van zijn karakter kennen. Zij wist niet, dat die drift hem ieder jaar op hetzelfde tijdstip van zijne bespiegelende levenswijze aftrok.

XIX.

Het eerste wat dokter Cappuijns deed, toen hij op een laten Zondag van October kwam, was zich boos te maken: welhoe, zij bleven daar, in die woon, verpest door vochtigheid! in de nabijheid van 't water, en zoo kort na het herstel van een gevaarlijke ziekte! Waren zij beiden van hunne zinnen beroofd dan? En hij zag om naar de kachel, die niet branden kon. Voor hem gaf het niet, hij had het altijd te warm: „Maar gij,” zei hij verwijtend tot Van der Hawermeiren, „die hoest en zwak zijt.”

En deze boog het hoofd als een misdadiger, beschaamd, omdat hij aan de tafel zijn overjas aanhad en zijn kuch niet inhouden kon. Daarna kreeg Aurelie haar deel: had zij haar vader niet liever dan? moest zij hem daarom zoo wel verzorgd hebben om hem nu van koude te doen omkomen?

En zij had goed zich te ontschuldigen, dat het van in 't begin aldus geschikt was, dat zij er alle jaren tot Allerheiligen bleven en het de wensch haars vaders zelf was.

Cappuijns wilde daar niet van hooren: „Zooveel te slechter,

indien gij 't vroeger hebt gedaan, dat geeft mij de verklaring uwer borstkwaal," zei hij.

Dit was een onvoorzichtig woord in den mond van een dokter. Aurelie verschrikte. De professor-emeritus glimlachte, ongeloofig, heimelijk verontrust misschien.

Wat er ook van zij, na het vertrek van Cappuijns werden dadelijk maatregelen genomen tot het verlaten van het landgoed, en reeds den Dinsdag namiddag stond de wagen aangespannen, die hen heenvoeren moest: de groote met getijkt linnen overdekte camion ditmaal en rechtstreeks in bestemming voor de stad; zij hadden allerlei onmisbare benoodigdheden mede te nemen.

Het speet Aurelie Guido geen laatste maal te lande gezien te hebben en het speet haar heen te gaan. De dag was zoo schoon, het blauw des hemels scheen scherper boven de zwarte sparren en ginder boven de gele kruinen uitstekend; de wilde wingerd hing vurig gekleurd van den gevel af; de lijsterbessen bloedrood, in overloed, aan de rechtopgaande boomtakken; alles bewegingloos in de stille, nog warme herfstlucht.

"Haast u," zei haar vader, met een pak boeken in de hand, schuw naar het water der Leie omziende, dat bij plaatsen door de zon beschenen, wit en hevig schitterde en elders donker en doorschijnend, de boomen en de gebouwen weerspiegelde, "haast u, het is hier vochtig," en hij vouwde zijne witzijden halssjerp wat dichter toe.

De muil hinnikte. Clete had het hek geopend; Rensken en de meid brachten korven en doozen aan.

Een laatste blik op het huis en de omgeving, eene laatste aanbeveling aan Rensken van uit het opgeheven luikje van het venstertje, een knik van afscheid aan de gewichtig groetende Clete, een "tok, tok" van Wanus op het muilpaard, en Aurelie liet het linnen neervallen. Zij waren vertrokken, hun verblijf aldaar behoorde tot den verleden tijd.

Wat was het gezellig dien eersten avond in de stad! de hangende gaskroon verlichtte beter dan de staande petroleum-lamp; het vuur brandde in de haardstede, het eerste vuur, dat zoo weldadig is, een open vuur dan nog, waarvan de laai het oog verblijdt en 't knetteren tevredenheid schijnt te verspreiden! Met al de voorwerpen van weelde en gemak, die zij ontbeerd hadden om zich heen, die aan een warm gestoffeerd nestje doen denken. In de stilte der eenzame buurt, maar met het be-

wustzijn van honderdduizendvoudig leven en beweging onmiddellijk om zich heen, in plaats van het besef der troosteloze verlatenheid, der hopeloze afzondering op een afgelegen landgoed, in de volslagen duisternis van een reeds langen herfstnacht gehuld.

En Guido kwam, verbaasd, verblijd hen reeds hier weer te vinden. "Waarom?" want zijn vader had hem niets over dat plan medegedeeld. "Sinds wanneer?" Hij had licht zien branden in de vestibule, hij had aangebeeld, niet wetend, wat het te beduiden had.

O wat zou het een schoone, goede winter wezen! Aurelie was wel besloten er van te genieten, spijt alle vredeeroovende beschouwingen, spijt alle wereldsche bedilzucht... Ja, hij mocht komen, elken avond; zij zouden samen zijn, haar vader was er bij, wat viel er af te keuren op hunne vriendschap? Zij verbreedde hun leven, zij veredelde hun geest in gezamenlijk verrijkende ontwikkeling... daarenboven — en dit was bij haar de machtigste, hoewel onbewuste beweeggrond harer inschikkelijkheid — de winter zou hun omgang in zijn beschermend donker voor boosheid en nieuwsgierigheid verhelen.

XX.

Het noodlot had er anders over beschikt. Mijnheer Van der Hawermeiren verkeerde in ziekelijken staat: hij had soms kleine, ondermijnende koorts; zijn kuch bood aan alle heilmiddelen weerstand. Maar het ergste was misschien het verslappen zijner geestkracht. Dat woord "borstkwaal" aan Cappuijns ontvallen, bleef hem kwellend in het hoofd spelen. Hij dorst zich niet meer buiten wagen uit vrees voor vochtigheid in de lucht of aan de voeten. Het gerecht verblijf te velde had zijn gezondheid ondermijnd, klaagde hij. De studie zelve werd verwaarloosd en hij verdiepte zich in de onrustbarende lezing van wetenschappelijke verhandelingen over de borstkwalen, welke oom Cappuijns, tot groote ergernis van Aurelie, hem, als zijnde een boven elke persoonlijke vrees verheven wijsgeer, bereidwillig en roekeloos geleend had.

Met zijne stijgende vrees verdween ook zijn eetlust en ten laatste vond de dokter geen ander middel dan verandering van lucht: Davos, in Grauwbunderland, hoog in de Alpen gelegen,

gunstig voor teringlijders. En met dezelfde overijling als het vertrek of beter de vlucht van het land had plaats gehad, werden toebereidselen tot een winterverblijf in Zwitserland gemaakt.

Een dag scheen den zieke nu te veel. Hij had zijne onrust aan Aurelie medegedeeld en ofschoon oom Cappuijns verzekerde, dat haar vader zedelijk meer dan lichamelijk was aangetast, en zij hem trachtte te gelooven, toch kon ze haar angst niet te boven komen.

Op een morgen in 't midden van November had het vertrek plaats. De eerste sneeuw dwarrelde stormend in groote flarden neder, die op den nog niet verkilden grond, dadelijk smeltend, modderpoelen vormden. Mijzheer Van der Hawermeiren zat in 't rijtuig, warm in zijn pelsjas gewikkeld en hield beschutend een zakdoek aan den mond, Aurelie zwijgend naast hem.

Zij schenen gansch terneergeslagen en toen het rijtuig aan het station stilhield en een paar boodschappers, half verblind door de dichte vlokken, de zware koffers beneden sleurden en naar het goederenkantoor droegen, kwam het Aurelie in hare gedrukte stemming voor, als werden 't doodkisten — hunne kisten — die vertrokken naar het graf.

Zij waren veel te vroeg, en wandelden heen en weder in 't glazen spoorgewelf, sprakeloos en met de zenuwachtige aandoening der weinig reizenden, die een verren tocht ondernemen.

Daar daagden in eens bekende aangezichten uit het volks-gewoel op: mevrouw Spanoghe en juffrouw Blanke, een laatste groete aan de vertrekkenden brengend! En eer zij tijd hadden om van hunne dankwekkende verrassing te herstellen, stond ook Guido daar. Als bij tooverslag veranderde hare luim: Och dat was goed, zooveel vriendenaangezichten bij 't henengaan! Aurelie drukte hem warm de hand, en sprak innig hare erkentelijkheid uit. Bij het ontwaren der twee dames had zij met de bliksemsnelheid der menschelijke gedachte tevens in 't hart een teleurstelling ondergaan, omdat Guido niet hetzelfde deed; het was iets knellends, dat zou aangroeien, zij wist nog niet tot hoe groot eene pijn in den vreemde, waarvoor zij beducht werd. Nu was hij toch gekomen! Vroolijk scheen hij niet, geen hunner was het met de treurige voorgevoelens, die hen overheerschten; maar Aurelie nam het als een goed voorteken, dat zijn trekken de laatste waren, die ze zien zou. Toen zij

hem gesproken had van dat reisplan, scheen hij er de noodzakelijkheid van te betwijfelen, er lag wantrouwen in zijne stilzwijgendheid, als wilde hij haar toonen, dat hij wel wist, waarom zij henen toog: om zijne opletendheden te ontvluchten.

„Gij moet ons bezoeken in Davos,“ had zij gezegd, om hem in betere luim te brengen en, ook onuitgesproken, te verzekeren, dat zijne tegenwoordigheid haar aangenaam was.

Maar dit deed hem somber en verwijtend opzien: „Ja, mijn milde vader zal mijn reis betalen,“ had hij vrij onzacht geantwoord.

Op hare beurt zweeg Aurelie, beduidenisvol; en hij kende haar zoo goed, dat hij hare gedachten raadde en ze woord voor woord had kunnen uitleggen: „Het is niet op uw vader, dat gij steunen moet, gij zijt oud genoeg om onafhankelijk te wezen, en verstandig genoeg om door uw kundigheden zelf het noodige te verdienen voor uw onderhoud en uwe uitspanningen...“

Dit had in de laatste tijden een koelheid tusschen hen doen ontstaan. Thans scheidden zij aan den trein als oude vrienden met beloften van schrijven, met handdrukken en afscheidsteekenen; en juffrouw Blanke en mevrouw Spanoghe, wier komst zoo erkentelijk was begroet, waren er reeds te veel voor al hetgeen de twee nog aan elkaar te zeggen hadden.

XXI.

Het moest Guido zonderling voorkomen, wanneer hij nu voorbij dat ledig huis ging. Gedurende heel den zomer waren de blinden ook gesloten geweest, maar de bewoners bevonden zich in de nabijheid; en zoo hij aan de stoep niet meer staan bleef om te bellen, was het omdat eene andere bel, ginder in 't groen, aan een ijzeren hek, hem toegang tot hen geven zou. Thans hadden de poort en de gevel reeds dat uitzicht van verval, eigen aan de dingen, die sinds lang ongebruikt of voor lang verlaten zijn.

Het werd half December. Er was eene postkaart van oom Van der Hawermeiren gekomen, een viertal dagen na hun vertrek. Guido had herhaaldelijk geschreven en eerst nu een brief van Aurelie gekregen, dubbel verblijdend, omdat hij er zoo lang had naar moeten wachten. De inhoud behelsde

goed nieuws: papa was opgewekter en voelde beternis; Davos was mooi; zij logeerden Am Platz; er waren vele zieken en vele personen, die, zwak van borst, er voorzorgshalve verbleven; nooit blies er wind; de thermometer daalde soms tot beneden zestien, ja achttien graden Celsius, maar men voelde de koude niet zeer, omdat er geen luchtverplaatsing was. De teringlijders sliepen 's nachts met open venster en het scheen hun goed te doen; de bacterieën, welke in de celweefsels der organische deelen, waar zij ontstaan, in vochtige streken zulke noodlottige verwoestingen aanrichten, stierven op die berghoogte in die droge lucht.

Guido sloeg de bladzijde om en keek naar het einde, waar men zegt, dat vrouwen altijd het bijzonderste stellen; maar de brief behelsde niets persoonlijks, niets teeders, dat aan spijt over scheiding deed denken. Alleenlijk berichtte Aurelie hem nog, dat hun verblijf te Davos tot op het einde van Mei duren, en er den volgenden winter nog eene natuur noodig wezen zou. Van de mogelijkheid van zijn bezoek sprak zij niet.

Althans, de brief, zooals hij was, met zijne koelheid en zijne algemeenheden, had hem zeer verheugd, en hij herlas hem meermaals; het scheen hem te bevredigen zijn oog op haar geschrift te laten rusten, en hij bestudeerde den omslag, waarop in blauwen druk het hôtél, waar zij verbleven en een berggezicht daarachter, waren afgebeeld.

Hij zat in den trein, in jachtgewaad, maar zonder roer noch andere benodigdheden: deze bleven thans buiten bij Wanus; de hond ook was er kostganger en lag er op den band, totdat zijn meester hem en Camiel, die als klopjager dienst deed, opeischen kwam.

Toen Guido dien morgen uit zijn huis gekomen was, had hij bemerkt, dat het plaveisel blonk als na den regen, en dat er voor alle huizen zand of asch lag of werd gestrooid: het ijselde. Hij zag een paar menschen uitglibberen, een kind vallen, dat hij ophielp; zijn voet schoot zelf wel eens uit, maar hij was behouden tot aan het station geraakt. De lezing van een zoo even gekocht dagblad hield hem onderweg gansch in beslag; en het was eerst bij het uitstappen van den trein in het buitenstation, dat hij gewaar werd, hoe slecht het weder was: fijne, dichte stofsneuw had niet opgehouden gedurende een half uur te vallen, het veld lag er reeds gansch mede be-

dekt; nu werd het inderdaad moeielijk om zich recht te houden.

Hij was het boschpad ingeslagen en volgde de groote sparrenlaan, die naar de woon van Wanus leidde. Eene vrouwelijke gestalte ging voor hem in een zwarten mantel, die haar te kort geworden scheen, want de ook nog korte rok kwam er tamelijk ver van onderen uit. Zij scheen iets zwaars te dragen, wat haar naar de éene zijde overhellen deed; en zij ook worstelde met den draaiwind, die de kille kristallen prismaatjes verraderlijk in den nek en onder het regenscherm in 't aangezicht joeg. Het regenscherm was zij overigens dra gedwongen toe te doen, hare kap vloog bestendig achterover en de panden van haar mantel jammerlijk op; zij schreed voort, omzichtig, voet voor voet, zoodat Guido haar welhaast inhaalde.

Zij keek om: het was Rensken.

Haar gelaat was zoo rood onder den verfrisschenden zweepschlag van wind en sneeuw, dat bij zijn verschijning de bloes er niet meer van verhoogden kon.

„Slecht weêr“, sprak hij tot haar.

„Een weêr om geen hond door te jagen,“ bemerkte zij op hare beurt. — Zoodra twee menschen te zamen komen, voelen zij de behoefte om aan elkander te vertellen, wat voor weêr het is.

„En gij gaat toch uit niettemin,“ zei hij.

„Gij ook,“ antwoordde Rensken snedig. De toon was boersch, de stem zoet; en als vond zij het zelve wat kortaf of onbeleefd, „ik moest naar 't dorp om winkelwaren en tarwebrood,“ voegde zij er bij, „en ook wie zou 't voorzien hebben, dat het alzoo spoken zou, 't heeft reeds gereind van den morgen vroeg, dan werd het gelijk sneeuw en slegge ¹⁾“.

Dat verstond Guido niet, maar hij vroeg geene uitlegging, hij bemerkte wel, dat het meisje uit verlegenheid zooveel sprak.

Hij zou er ook den tijd niet toe gehad hebben, want met een schielijk: „Oei, oei, oei!“ van angst greep Rensken, uitgliddend, naar hem. Hij schoot toe en hield haar val tegen: „Kom, leun op mijn arm,“ zei hij. Rensken kreeg misschien voor de eerste maal van haar leven een dergelijk aanbod, althans zij scheen niet goed zijn bedoeling te begrijpen, maar weigerde toch niet de aangeboden hulp: zij kliste hare vingers

¹⁾ Reinen (*to rain*) wordt nog hier en daar gebruikt in Vlaanderen voor regen. Sneeuw en slegge is een mengsel van regen en sneeuw, wat de Engelschen *sleet* noemen.

rond zijn bovenarm en neep er in bij elk gevaar van glibberen of ommeslaan. Weldra werd haar voet vaster, of haar vertrouwen grooter in de begeleiding van zijn zekeren stap; hij was als een pilaar, waartegen zij steunde. Van haren korf had zij wel wat last — wie weet, indien zij haren reisgenoot het geheim van zijn inhoud niet ontsluit had, of hij dien niet aan zijne sterkere hand zou overgenomen hebben; nu kwam het hem niet eenmaal in den zin de lastdrager van Wanus' mondbehoefden te worden.

Soms wierp hij een blik terzijde op haar: de gesmolten sneeuwdropjes, zooals hij er ook op zijn baard had, lagen als zoovele pareltjes in overvloed rond hare kroezelige haartjes gegregen en het rood harer wangen schitterde door het lichte weefsel harer zwarte muts; massa's sneeuw stoven „als lawinen in de bergstreken“, dacht hij vroolijk, uit de sparren op hun hoofd en hunne schouders neder, zoodat zij ze afschudden en hij meer dan eens hare op den rug hangende kap met hetzelfde inzicht omkeeren moest.

Aldus bereikten zij in 't midden van het bosch de plaats hunner bestemming, het eenzaam huis, waar Wanus met zijne familie woonde.

XXII.

Guido zat „versneeuwd“. Van jagen kon er geene sprake wezen in zulk een storm. Geheel den voormiddag had hij gehoopt, dat het beteren zou, nu begon hij den moed te verliezen. Te vergeefs ging hij, gebogen, aan een der bijna vierkante vensters staan in de lage plaats, waar hij nog veel grooter scheen dan hij was, wrevelig naar buiten ziende, als kon zijn ongeduld er toe bijdragen om het woeden der elementen te bezweren. Heel de lucht bleef grauw met dwarrelende witte stipjes doorwemeld; de wind loeide in de dennen als het gegrol der zee; grootte barmen sneeuw lagen woest tegen het hofhekje en het stalletje aangehoopt; het hondenhok was er gansch in bedolven en eene witte streep onder aan de deur leverde het bewijs, dat de speelsche vlokjes stout genoeg waren om zelfs binnen te dringen.

Het was verdrietig, hij had het reeds herhaaldelijk gezegd en Wanus, tot werkeloosheid gedwongen, met handen die,

zichtbaar uitrustend, groot en vereelt naast hem hingen, beaamde die meening van in den hoek, bij 't vuur.

Inmiddels had Rensken haar kantkussen genomen en arbeide naarstig, er over gebukt. Clete zat rechtover haar, aan het tweede venster, met een gelijk toestel op den schoot: haar hoofd, diep op de borst gezakt, verzwond achter haar ellendig misvormden rug; hare lange, beenderige vingers sloegen de kloskens reutelend en met verbazende vlugheid over het gespannen papier dooreen; deze waren zoo talrijk, dat de ongebruikte in drie en vier lagen bij middel van groote „naaldspelden“ opgestoken zaten en de zoogenaamde „paren“¹⁾ ook aan spelden geknoopt, in overvloed van den achterkant van 't kussen afhingen. Clete was eene veel betere werkster dan Rensken; ook maakte zij beduidend breedere kanten, zoo regelmatig en wit, dat zij bij 't afsnijden telkens den hoogsten prijs kreeg. Zij was zeer fier over die meerdere bekwaamheid tegenover hare zuster, die zooverre boven haar hoofd was gegroeid, en nu misschien wel wat teleurgesteld, omdat de bezoeker geen oogen scheen te hebben voor hare steeds verwondering en bewondering wekkende behendigheid.

Hij sloeg nochtans de meisjes gade van onder den schoorsteenmantel, waar hij na ieder vertoef aan 't vensterraam, weer zitten ging: misschien maakte hij wel vergelijkingen tusschen de beiden, door wier aderen hetzelfde bloed vloeide, wier levenskring dezelfde was, en die de gril van 't noodlot zoo verschillend van uiterlijk had geschapen. — Geschapen? Was 't niet veel meer het kloekere gestel der eene, dat de overwinning op ontoereikend voedsel, gebrek aan doelmatige zorgen en wat tot de gezondheid en de ontwikkeling noodig is, had behaald, terwijl de andere, te zwak voor den strijd, als een beklagenswaardig slachtoffer van den stand, waartoe zij behoorde, ten onder was gegaan? Die kromme gestalte zou in gunstiger omstandigheden misschien recht, die mond minder groot, die vingers minder knokkelachtig, dat inderdaad schoon zwart haar op een ander hoofd schoon gescheuen hebben. . . .

Camiel zat voor het vuur, met het wakker oog op Guido

¹⁾ Overtollige kloskens, die in sommige platwerk ter aanvulling ingezet en daarna uitgesneden worden.

als een hond op zijn meester gericht, steeds hopen, dat deze in weerwil van alles ter jacht, en hij mede zou mogen gaan.

Aldus was het middag geworden.

Eene bejaarde vrouw, die allen kortweg Clette noemden, ofschoon zij de tante der kinderen was, had het eten bereid. Guido had voorzorgshalve, wat hij altijd deed, koud vleesch en broodjes mede, maar nu hij voor 't oogenblik het lot deelde-dergenen, die hem herbergden, kwam het hem voor als moest alles in de gemeenzaamheid gebracht worden: hij zou niet alleen aan een tafeltje, zooals hij meende, dat het inzicht der gastvrouw moest zijn, plaats nemen, maar wel tusschen de huisgenooten en als een hunner. En hij reikte Clette zijn voorraad en bad haar alles eenvoudig en als naar gewoonte te doen. In zijne meening sloot die eenvoud nog een zekere fatsoenlijkheid niet uit: onbepaald dacht hij aan grof wit linnen in plaats van fijn, aan glas, aan aardewerk, aan blinkend gewreven stalen vorken in plaats van zilveren, van porcelein en kristal.

Hij had niet berekend, waartoe hij zich verbond: de aardappelen werden in eene groote roode teil opgediend en de inhoud eener sauspan er brutaal over uitgekeerd; de tafel was niets anders dan een zoogenaamde „papstoel“, een kleine, ronde, lage tafel, die misschien haar naam ontleend heeft aan het boeren- en werkmansgerecht, dat er veel op genut wordt.

Allen schaarden er zich rond, ook Guido.

„Trek maar toe,“ zei Wanus, nadat Camiel, als de jongste, hardop een Onze Vader gebeden had.

Elk had een ijzeren vork. Guido nam er beleefdheidshalve iets op; maar de scherpe tanden kwetsten zijn mond. Van drinken was er geene spraak. Hij vroeg een glas bier; wat de huishoudster en Clete in groote verlegenheid ja verslagenheid bracht: in zulke huizen heeft men geen ton.

„Wil ik er om loopen naar de „Wippe“?“ — eene herberg — stelde het bultje bereidwillig voor, reeds opstaande.

Guido protesteerde, na den vader, want deze had gevraagd, of zij van hare zinnen beroofd was — op zulk een ijsbaan?

Toen kreeg hij een glas water, zeer doorzichtig, maar met eene bruine kleur, en een goorsmaak, als was 't uit eene gracht geschept.

Zijne veldflesch met rum kwam goed te stade hierbij.

Elk had voor zich een hol — niet ongelijk aan eene zand-

groeve in de duinen — onder den tas aardappelen gemaakt, waar de saus in stroomde; maar de hoogten zelve verdwenen aldra en de bodem schemerde door wat er overbleef. Dit was voor de kat. Wanus hield haar den schotel voor, dien zij uitlikte. Het koud vleesch, in stukjes verdeeld, was genut en toen vroeg Clette of mijnheer niet eene „schaal“ koffie lustte.

„Ja.“

Deze was niet genietbaar. Guido schold zich zelf voor dom uit: welk een inval ook van uit jagen te gaan, toen het zoo duidelijk te voorzien was, dat het slecht weder aanhouden zou? Waarom niet aan het station zelf den terugkeerenden trein te hebben afgewacht? En nu werd hij in eens koppig: hij was er voor, hij moest en wilde er door. Met een spoedig besluit sprong hij op. „Komaan,“ sprak hij tot Camiel; hij nam geweer en weitsch, ontbond op 't hof zijn hond en in de altijd zweepende sneeuwbuï, over 't glibberig pad, trokken zij het sparrenbosch binnen.

XXIII.

Zij kwamen onverrichter zake weer na uren ommedwalen. De inspanning, de koude, het worstelen met den wind hadden Guido nochtans verkwikt en zijn gemoed opgebeurd. Er lag iets wilds en grootsch in dat verlaten, ontoegankelijk oord, volkomen in harmonie met zijne menschen-schuwe stemming, in die duisternis, die als een rouwloers over de met lijkwade bedekte aarde nederviel.

De gloed der haardvlam schitterde huiselijk door de lage vensters als een welkomswenk. Er brandde nog geen licht. Clete zat voor den haard; de weerschijn teekende, hoog en laag bewegend, de schaduw harer misvormde gestalte op den muur af; Rensken hield nog haar thans met een donker doek bedekt kussen op den schoot en keek mijmerend of droomerig door 't vensterraam in de schemering. En bij zijn binnenkomen ontstak Clette het licht.

Zijn eetlust overwon elk keurigheidsgevoel, de droge, hem opgediende worst, die hij in verbroedering met Camiel en den hond deelde, smaakte overheerlijk. En het was met een zekeren tegenzin, dat hij, na eene halve behagelijke indommeling, door het contrast der doorgestane kou en warme inbakering van het vuur veroorzaakt, zijn uurwerk raadpleegde: „Sapristi! te laat

om nog den trein te hebben — welnu, ik zal den laatsten nemen.“
 „Verexcuseer, mijnheer, de laatste staat niet stil,“ berichtte hem Wanus.

„Hoe, wat?“ riep Guido, oplopend als gold het een persoonlijk verwijt.

Hij doorbladerde zijn reisgids. Hij had dien dag de lijn van Gent op X. genomen met het inzicht te Dauwegem af te stappen en in de omgevende bosschen te blijven jagen, en ook langs daar terug te keeren, wat hij anders niet deed, omdat hij gewoonlijk, omtrent den avond in de weiden aan de Leie drenkelend, op jacht naar waterwild, vandaar te Vroden den trein nam, dien hij in den zomer, tijdens zijn bezoeken aan het landgoed, verkoos.

Van de plaats, waar hij zich bevond, was de omweg daarheen zeer groot, ontzagverwekkend in dit stormend winterweer.

„Nochtans . . .“ hij stond reeds op, toen Wanus hem zei:
 „De meerschen staan onder.“

Dat was nu een verlegenheid! Hij kon toch te voet naar de stad niet terugkeeren.

„Ware 't mogelijk hier te slapen? Gij hebt wel ergens een logeerkamertje?“ vroeg hij.

„Ja, ja, . . . heel wel, zeker.“

De drie vrouwen hadden elkander aangezien, beteuterd, ontzet. Hij bemerkte er niets van, bezig als hij was met het aansteken eener sigaar.

Er greep eene verdachte samenkomst van Clete en Clette in 't schotelhuisje plaats, een gefluisterde beraadslaging, gevolgd door een geheimzinnig doch verward geloop in de naaste kamer. En nadat Guido nog geruimen tijd naar de vertellingen van Wanus had geluisterd, terwijl de andere huisgenooten met de nieuwsgierigheid der eenzaamwonenden het oog van hun gast niet afwendden, verklaarde Clette, opstaande, dat het tijd was om slapen te gaan.

Vader en zoon trokken het laddertje, aan een roest (hoenderrek) gelijk, beurtelings op.

„Dáár,“ zei Clette, de kamerdeur naast den haardmuur aanwijzend, en „pak dit maar mee,“ ziende, dat hij naar een licht omzag.

Hij moest hen dus in 't duister laten, er was zeker slechts éene lamp in huis.

In de kamer stonden twee bedden, het ééne hier, het andere ginder: „In 't eerste,“ had Clete groetend gezegd; en: „Blaas het licht uit, als 't u belieft, mijnheer,“ voegde Clette er nadrukkelijk bij. Vrees voor brandgevaar of zuinigheid, meende Guido.

Hij had het dan ook gedaan, nadat hij niets behalve zijn laarzen en zijn jas uitgetrokken, en zich aldus had neergelegd als een soldaat, die kampeert. De lakens waren koud, ruw en rein; het bed was van kaf evenals het kussen, dat den zonderlingen, eigenaardigen reuk dezer aartsvaderlijke stof had en onder den druk van het lichaam en het hoofd wegschoof.

Dadelijk half indommeland, had hij een bewustzijn van vreemdheid behouden: hij hoorde den wind in 't dennenbosch; achterdeuren sluiten, grendels voorschuiven, voeten over den vloer gaan, het vuur opblazen; en dan, weer wakker schietend, een gefluisterd gekibbel in de keuken: „Alzoo hout morsen! — 't is een schande!“

„Hewel, ja, — dit was eene zachtere stem, die van Rensken, naer 't hem scheen — ik zou er mijn kat van spreken ¹⁾ om een geheelen nacht zonder vuur te zitten verstijven.“

„Gij dwaashoofd, zij zoo koppig niet.“

„He ja, 't is waar ook, wij hebben zoo dikwijls met drieën in dat bed gelegen.“

„Neen ik, zeg ik,“ hernam de stem, die hem degene van Rensken scheen.

„Hij zal 't niet eenmaal weten, hij slaapt al gelijk een varken.“

„Laat mij gerust, elk doet wat hij wil,“ sprak Rensken korzelig.

En alles bleef stil, totdat zijne deur zachtjes geopend werd en twee gestalten, omzichtig op de bloote voeten binnenkwamen. Guido meende ze in 't duister onduidelijk te herkennen: de oude vrouw en het meisje met den bult, en hij begreep het in eens: hij lag in 't bed van Rensken, hij roofde haar de nachtrust!

Wat moest hij doen? Zijne gezellinnen aanspreken, beschamend veropenbaren, dat hij wist wat men zoo gastvrij zorgvuldig voor hem verborg? Haar verschrikt uit het bed doen vluchten, als patrijzen, wier leger ontdekt is? Tot Rensken zelve gaan, zich ontschuldigen over zijne onbescheidenheid, haar

¹⁾ Ik wil niet.

overreden hem in hare plaats te laten waken? Maar hoe zou zijn verschijning haar doen ontstellen; zij zou schreeuwen, opschudding verwekken, en hij zag Wanus en Camiel reeds beneden stormen in den waan, dat haar een onheil dreigde.

Hij bleef dus liggen; hij roerde niet; hij luisterde naar wat er in de keuken omging; hij keek door de spleet der half open gebleven deur: soms ontstond een nauw vatbaar geruisch; een verschoven stoel, eene luider ademhaling of een zucht; dan kraakte er iets, omzichtig, en een roodere laai op den muur verried het gooien van nieuwe brandstof op den haard. In verbeelding zag hij het meisje achterover leunend met het schoone hoofd tegen den muur, de knieën opgetrokken, de voeten op de sporten van een stoel. Zou zij ten minste de voorzorg genomen hebben een warm doek of eene deken over hare schouders te werpen? of hadden zuster en tante er haar geene willen afstaan als straf voor hare oproerigheid en lui-verde zij van de kou? En nu hij hoorde, dat deze sliepen, kwam weer de lust in hem op om, stil tot aan den ingang sluipend, te zien of zij ook ingedommeld was en zoo ja, de meegenomen spreid zacht over haar te leggen, zóó zacht, dat de beroering haar niet wekken zou. Maar hij verwierp den inval als een misbruik van vertrouwen; hij beteugelde de nieuwsgierigheid om haar in haar sluimer te zien; hij overwon de liefderijke, beangstigde begeerte om haar te beschermen als ware 't eene heiligschennis; hij dwong zijn geest tot zelfbespiegeling: moest hij daarom zooveel geleerd, zoo diep hebben nagevorsecht om nog zoo weinig van de levenswijze en de ontberingen der lagere klassen te kennen? Nog niet te weten, dat wat een stedeling als het strikt noodzakelijke voorkomt, den landman als buitensporige pracht onbekend is? . . . Maar zijn gedachten keerden weder tot het meisje en het zonderling geheim der individualiteit, die in denzelfden stand en dezelfde familie den eene uit kiesheid doet verwerpen, wat bij de anderen geen aanstoot verwekt. En de indruk van heel dien dag: de lastige tocht op de ijzelbaan met de vingergrepen, die hij nog in zijn arm meende te voelen, het ontzenuwend urenlange wachten, de vruchteloze poging om ondanks alles, wild te zoeken, de lichamelijke vermoeienis verdoofden zijn geestvermogens; onduidelijk spijt en zelfverwilt, het onbevredigende van heel dien dag, alles lag eindelijk verward in zijn beneveld brein dooreen

en met een laatst gevoel van eindeloze afzondering en een visioen van onmetelijke sneeuwvelden en loodgrauwe lucht verloor hij allengs het bewustzijn. . . .

Toen hij ontwaakte was het reeds dag; een sombere winterdag, die nauw de laaggewelfde kamer verlichtte. Zijn oog viel op het tweede bed: eerst meende hij eene muts, een hoofd, eene gestalte onder de dekens te ontdekken en dorst niet opstaan; doch alles onbeweegbaar blijvend, kreeg hij alda de overtuiging, dat zijne slaapgezellinnen reeds het hazenpad gekozen hadden. Hij onderscheidde ook alda de stemmen der huisgenooten daarbinnen.

„Goed geslapen, mijnheer?“ vroeg Wanus, zoodra hij in de keuken verscheen.

„Best,“ loog Guido, wellevendheidshalve, „van 't oogenblik, dat ik mij heb neergelegd tot nu.“

Hij zag Clette, die hem koffie had ingeschonken, en Clete, die reeds met haar kantkussen aan 't raam zat, een blik van verstandhouding wisselen. Rensken, ook aan 't kloskens verslaan, was zeer diep over haar arbeid gebogen; hij bemerkte dat zij nu en dan eens als slaperig aan hare oogen wreef.

„En het weêr?“

„Hoe langer hoe erger,“ zei Wanus. Inderdaad, de vlokken stoven daarbuiten groot en dicht naar beneden.

„Gij zult er nog een dag aan moeten bijplakken, mijnheer.“

Neen, neen; met geene ketens ware Guido nu te binden geweest. Hij nam dan ook spoedig afscheid. Hij dorst geen geld aanbieden voor zulk eene hartelijke gastvrijheid. Hij had een paar drinkpenningen in de hand gereed genomen, voor de meisjes was zijn inzicht geweest; en wellicht had Clete zich met die hoop gevleid; want zij stond op met het kussen in de handen en salueerde, zooals haar in de school geleerd was te doen, telkens wanneer de onderpastoor binnenkwam, terwijl hare zuster naarstiger dan ooit voortwerkte.

En hij aarzelde, hij wist niet, welke schuchterheid hem weerhield iets aan Rensken te geven; en, het mismaatte meisje mede opofferend: „Dáár“, sprak hij stil, de twee geldstukken verholten aan Camiel in de hand duwend.

Deze lachte met eene schittering van voldane gretigheid in 't oog. Clette's en Clete's blik ook schitterden met opgewekte begeerigheid. Het was een te verwachten feit, hoewel Guido

het niet vooruitzag, dat de buit niet onbetwist in 't bezit van den eersten eigenaar blijven zou.

„Zoals gij u bevonden hebt, recommandeeren wij ons“, zei de oude vrouw, den vertrekkenden gast tot op den dorpel uitleidend.

XXIV.

In zijn eerstvolgenden brief vertelde Guido zijn wedervaren aan Aurelie, en hij moest er wel de luimige zijde van gevat en medegeedeeld hebben, want zij antwoordde spoedig op vroolijken toon, hem vragend haar meer van Clette en Clete en Rensken te schrijven, indien zijn weg hem nog naar 't bosch mocht voeren. In zijn brief — en wellicht als ontschuldiging over het onbeduidend onderwerp — had hij haar verklaard, dat hij aan haar als zijne beste — zijne eenige vriendin — alles zei; maar dat was niet waar: men zegt nooit alles, hoe vertrouwd men ook mag wezen, er blijft toch altijd een verborgen hoekje, dat niet doorsnuffeld, eene plooi in 't hart, die niet ontvouwen wordt. Aldus had Guido zijn geheim, nauw met zijne toekomst en die van Aurelie verbonden: hij was van plan om een speciaal examen af te leggen, dat hem tot de waardigheid van doctor verheffen, en den weg tot de Hoogeschool openen zou. Met dat inzicht had hij eene memorie opgesteld; werd zij aangenomen dan zou hij geoorloofd wezen een mondeling onderzoek te doorstaan tot het verdedigen zijner thesis. Dan zou hij fier tot haar en zijn vader, die hem met verhoogde minachting bejegende, kunnen gaan en zeggen: „Ziet hier, ik ben niet zoo werkeloos geweest, als gij waandet; terwijl gij mij openlijk of verborgen voor vadsig en onpractisch uitscholdt, beoogde ik een doel, — ik heb het bereikt, welnu?“

Aan den uitslag twijfelde hij niet, zijne kennis was uitgebreid; hij voelde de kracht van zijn geest, hij had die kracht enkel op het door hem gekozen vak samen te trekken om iets uitstekends tot stand te brengen. Hij sloot zich in zijne kamer op; hij bezocht de stadsbibliotheek, hij verdiepte zich in folianten, hij schepte aan de bronnen der wetenschap zelve, naar hij dacht. Hij raadpleegde niemand, noch zijn vader, noch zijn oom, noch een zijner voormalige professors, berustend in zijn wetenschap en de rechtvaardigheid zijner beoordeelaren;

koortsig hakend naar het bezit van 't zilveren lauwertakje, dat zegeteeken des geleerden.

Aurelie was er dien zomer verre van af te vermoeden, dat hij geheel den morgen ijverig en doelmatig thans was aan 't werk geweest, wanneer zij hem van verre langs den steenweg naderen zag en het niet kon helpen, dat haar verstand hem een luiard noemde, terwijl haar hart zich over zijne komst verblijdde. Hij had hare gispende gedachten wellicht geraden en hare zeldzame lakende zinspelingen beter verstaan dan zij wist, of eindelijk toch begrepen, dat het leven een ander oogwit eischt, dan een genoegelijke slentering.

En wie weet, welke spoorslag, prikkelender dan het bitterst verwijt, de ijskoude, stalen blik, waarmede zijn wakkere vader hem aan de maaltijden begroette, niet werd en hoe het bewust-zijn zijner nutteloosheid als mensch in de samenleving hem niet begon te drukken!

Omtrent half Mei zouden de reizigers wederkeeren, luidens het laatste bericht. In Maart waren er eenige schoone dagen geweest, daarna was de wind naar 't Noorden verhuisd, en de lucht guur gebleven; de lente scheen zich hier maar niet bepaald te willen vestigen. Het was zeker om die reden, dat mijnheer Van der Hawermeiren en zijn dochter niets van hunne komst lieten hooren. Eindelijk omtrent Juni reeds, verscheen de lang gewachte brief: een brief van teleurstelling voor Guido: zij kwamen niet! Dit was in 't eerst het eenige wat hem als een stokslag trof. Haar vader was in de laatste tijden weder wat minder wel geweest, schreef Aurelie — diemaal aan oom Cappuijns — en de dokter had hem de gezondheidsbronnen van Aix-les-Bains in Savoie voorgeschreven. Zij bevonden er zich reeds, het was er druk en duur, het zat er vol Engelschen. Zij wist nog niet, hoelang ze er blijven zouden, in elk geval stond het landgoed ten dienste van oom en neef; zij hoopten dat men er in hunne afwezigheid gebruik van maken zou.

„Het is vriendelijk ons dat aan te bieden“, sprak Guido, met zijn gedachten elders, na een lang stilzwijgen aan het maal, beschaamd over zijn afgetrokkenheid.

„Ja“, zei Cappuijns bijtend, terwijl hij kletsend twee messen op elkaar wette, „en voordeelig voor wie tijd heeft om het aanbod aan te nemen.“

Het bleef bij deze aanranding; de zoon opende den mond

niet meer, maar liet, nog vóór het nagerecht werd opgediend, zijn strijdlastigen vader alleen zitten.

Na een paar weken was hij nochtans op het landgoed gevestigd, zonder dat hij er het eigenlijk voornemen van had gemaakt. Zoolang hij Aurelie verwachtte, vermeed hij opzettelijk, en om vervolgens dubbel te genieten, elke wandeling daarheen; nu was hij toch gegaan in de melancholische stemming, waarin de brief hem gelaten had. En waren het nu de vele herinneringen aan die gebouwen, die graspleinen, die groenmassieven, die kronkelende Leie, die schier onafzienbare weiden verbonden, welke in hem ontwaakten en ter plaatse boeiden, of was het de gespannen verhouding tot zijn vader, die hem zijn huis en de stad verfoeien deed, althans hij bleef — eenige dagen eerst en keerde dan naar de ouderlijke woon terug; en gekrenkt misschien omdat zijne afwezigheid en zijne terugkomst met dezelfde onverschillige minachting bejegend werden, vertrok hij er nog dienzelfden avond terug naartoe, ditmaal boeken en benoodigdheden voor een lang oponthoud medenemend.

De vrouw van het hoevetje daarnaast kwam elken morgen zijne kamer opredderen en bereidde zijn eten. Voor 't overige leefde hij er geheel alleen gelijk een kluizenaar. In het begin scheen de tuin hem toereikend, het was als een groot, groen gevang, vol frischheid, zon en vogelgekewetter, waarin hij zich vrijwillig opsloot.

„Hij loopt wat rond of zit meest onder den treurenden esch aan 't water — altijd in een boek te snuffelen; hoe hij daarmee „zijn pap kan koelen ¹⁾, weet God!“ zei de vrouw, uitgevraagd door hare huisgenooten over zijne levenswijs.

Hij stond vroeg op: hij zag den mist van over de weiden optrekken, de zon van achter de boomen te voorschijn komen. In dit seizoen is de dauw overvloedig en de tuin was verwaarloosd; sinds de werende hand van Rensken en het snoei-mes van Wanus er niet meer in beweging bleven, versperden lange takken den doorgang; het onkruid woekerde malsch in de perken; de wegen ook waren er ongelijk mede overdekt; en hier en daar blonk de bloem van een verdwaald, zelfgezaaid sieraadplantje: een blauw juffertje-in-'t haar of een rozeroode silena, hooger opgeschoten dan het omgevend, veracht gespuis, met hun tengere kelkjes open in de zon, naief vertrouwend op de

¹⁾ Zieh daarmee kan vermaken.

sedert eeuwen voortdurende bescherming, die ze aan hun ras verzekerd waanden, niet schrikkend voor den naderenden, vertrappenden voetstap.

Zijne schoenen waren nat, zijn bleeke zomerbroek droeg vuile randen, als hij wederkwam van zulk een wandeltocht; misschien deed dit hem den drogeren weg onder de sparren, waar geen gewas kan groeien, bij voorkeur opzoeken.

En van toen af werd hem de tuin te eng: hij sprong in de boot, stak over de Leie, en volgde het platgetreden pad door de weiden tot aan het bosch. Omtrent den middag kwam hij weder, in de heete zon, die hem niet scheen te hinderen, vergezeld van zijn nu ook op 't landgoed verblijvenden jachthond, die, bevrijd van zijne keten, jong en wild, in 't hoogwordend maaigras verwoestingen aanrichtte.

Zijn altijd werkzame geest had hem weldra eene nieuwe uitspanning doen zoeken: namelijk de studie der plantenkunde. Met drift legde hij er zich op toe en dagelijks bracht hij handvollen kruiden mede, welke hij zelf in zijn waschkom in 't water legde tot nader onderzoek. Hetgeen de bevreemding en de medelijdende verachting zijner verpleegster opwekte, die er zich in 't begin meer dan eens plichtig aan had gemaakt dezen voorraad als vuilnis op den mesthoop te werpen. Zij had zijn verwijt hierover als de gril van een gek aangenomen, en gunde hem voortaan, als aan een dusdanige, zijn onschuldig vermaak.

XXV.

Zijn weg voerde hem wel eens onbewust naar het bosch en in de nabijheid van Wanus' woninkje. De hond liep er van zelfs naartoe en Guido, trager achternakomend, zag hem reeds met de twee pooten op den schouder van Rensken staan en likkend hare streeling beantwoorden.

De twee zusters zaten nu altijd buiten. Het was in het seizoen, dat de landlieden „tusschen Mei en Oogst“ noemen, t is te zeggen eene poos van schorsing in het veldwerk, het vlas en de suikerrijen (bitterpeën) gewied, de aardappelen opgeheuld ¹⁾ zijnde, de tijd van maaien en pikken nog niet dáár.

De meisjes maakten voortdurend kant.

¹⁾ In het Fransch *bincer*, de aarde rondom den stam eener vrucht ophoopen.

Guido rustte er wat uit en vroeg een glas geitenmelk. Het was er kalm en frisch; het rook er naar hars en dennen; de wiewaal deed luid weergalmend zijn eigenaardigen zangtoon hooren; de tortels kirden in de sparren; de werksters zaten in de schaduw der hoogopgestapelde houtmijt.

In het begin stoorde en verveelde het hem, dat het meisje met den bult plichtstatig opstond om hem te groeten bij zijn verschijning; hij had haar verzocht dat niet te doen, en nu haalde hij zelf een stoel in de ledige keuken, waar het uurwerk zoo hoorbaar tikte.

Hij sloeg het spel der handen gade: de lange vingeren van Clete, die met grooter bewegingen dan noodig was, de paren inzetten of uitsneden en ratelend op den achterkant van 't kussen hingen of raffelend de niet meer vereischte boutjes (kloskens) opstaken. Liefst echter keek hij naar Rensken's handen: poezelig en welgevormd, ofschoon wat rood verbrand, de nagels kort en afgesleten, de pink opgekruld als de pink van een kind, de pols rond en dun, maar de arm onmiddellijk hoogerop zeer verdikt.

Zij vroegen of hij nieuws had van mijnheer en de juffrouw en hij antwoordde ja of neen en gaf bericht naar gelang hij er gekregen had.

Niet altijd waren de beiden aanwezig, maar het kussen stond dan toch op den verlaten stoel, voorzorgshalve los met een kleedje overdekt, ten bewijze, dat het uitblijven niet lang duren zou.

Als hij Rensken alleen vond, zette hij zijn stoel onbewust wat nader aan den haren; zij streelden soms eene poosprake-loos den hond, die van den eenen naar de andere sprong. Toen vroeg hij:

„Waar is uwe zuster dan?“ als hadde hij haar vermist, en zij antwoordde:

„Wel, naar den winkel,“ of „in den lochting (tuin) bij Clette,“ of „met de boterhammen naar vader; maar ze zal niet lang uitzitten,“ beloofde zij hem.

„Hindert mijn tabak u niet?“ vroeg hij in eens als tot eene dame.

„O in de open lucht kan het geen kwaad,“ verzekerde Rensken, „in eene besloten plaats zou het hem zwart maken,“ meenend, dat hij den kant bedoelde.

„Hoe mooi!“ zei hij, nader kijkend zonder iets te zien.

„Die van Clete is al schooner; wil ik het achterdeel van 't

kussen eens uittrekken om hem u te toonen?“ stelde zij hem bereidwillig voor.

„Neen, neen, laat maar,“ bad hij, en terwijl zij dezelfde vier kloskens voortdurend dooreen wierp, vroeg hij: „Wat doet gij nu?“

„Inslaan — het traliewerk maken,“ leerde zij hem.

„Ha! en wat is dat?“ vroeg hij opnieuw, met het gebrek aan eerbied den onwetende eigen, heiligschendend een vinger, dicht bij de spelden, op de witte draadjes drukkend.

„Blijf daar van af!“ gebod Rensken verschrikt, haar werk beschermend voor bezoedeling. „Och toe, ge kent er toch niets van,“ en zij drong hem, die nu zoo dicht bijgeschoven was, en zoo laag neerkeek, dat zij de warmte van zijn adem op hare hand voelde, achteruit. „Gij hebt het poer (buskruit) niet uitgevonden,“ verweet zij hem eens lachend, nadat hij weder eene dwaze opmerking had gewaagd over het kantmaken — iets waarmede zij meende, dat alle verstandige menschen vertrouwd moesten zijn.

En hij ook had gelachen, hij de veelwetende, over de bekoorlijke naïefheid van het hem geringschattend veldkind.

XXVI.

Er kwam bericht, uit Zwitserland, en weder eene teleurstelling: mijnheer Van der Hawermeiren moest, zooals Guido wist, luidens het voorschrift van zijn geneesheer, den volgenden winter eene natuur doen in Davos, en daar de zomer reeds zoo ver was, en het reizen hem vermoeide, hadden zij zich in afwachting aan het meer van Geneve gevestigd, met het inzicht er te vertoeven tot op het oogenblik van hun terugkeer naar de bergen.

Guido had nauwelijks tijd gehad om dien dokter en die volgens hem onnoodige gezondheidskuur te verwenschen, toen een telegram hem naar huis riep: zijn vader verkeerde in stervensnood!

Hij vond hem buiten kennis: eene beroerte! Zij had hem overvallen in zijn open rijtuig, terwijl hij op weg was om visites te maken, door een zonnslag of de felle hitte veroorzaakt. De koetsier had gewaand, dat hij dood lag, toen hij, aan eene krankenwoon bellend, mijnheer levenloos liggen

zag. Nu scheen er toch — na uren — eene kleine beterschap te zijn ingetreden: hij opende de oogen bij het binnenstormen van zijn zoon, ook bleek als een doode en met bevende lippen. Het scheen zelfs als deed de getroffene eene beweging om hem de hand toe te steken.

„Papa, papa!“ kreet Guido met eene veelbeteekenende uitbarsting van angst en liefde. Er had geene andere verzoening plaats: er komt een oogenblik, waarop er geene meer plaats hebben kan.

Hij waakte heel den nacht bij de sponde. Hij duldde niet, dat de hand des gehaalden broeders van liefde den kranke anders dan tot toegevoegde hulp aanraakte. Hij zelf hief hem in zijne krachtige armen op en bracht het lavend glas aan de onmachtige vertrokken lippen. Er lag zooveel opgehoopte en steeds teruggedrongen teederheid, zooveel berouw in zijne plotse-linge, driftige, wat woeste toewijding, die eilaas den tijd niet had zacht en duurzaam te worden, want Cappuijns stierf den derden dag, zonder een eigenlijk herkennings- of erkenteliksheidsteeken, maar met zijne hand in die van zijn zoon, en deze voelde nog — neen, neen, hij beeldde 't zich niet in — den beduidenisvollen druk van vadermin bij de uiterste scheiding...

Cappuijns was professor aan de Hoogeschool, ridder der Leopoldsorde en der Eikekroon, lid van tal van geleerde en andere maatschappijen, vermaard als dokter. Hij werd door de studenten — zijn leerlingen — naar 't graf gedragen. Zijne toga en zijn erekruisen lagen op den zwartfluweelen pelder (baarkleed). De doodwagen volgde, zelf begraven onder bloemenkransen; talrijke vrienden en bekenden volgden te voet; de rouwkoetsen kwamen ledig, traag achteraan.

Het was eene indrukwekkende teraardebestelling, met de salvo's der soldaten aan het woonhuis bij het uitkomen der kist en aan den ingang van 't kerkhof. Het serpent had heel den weg zijne akelige weeklacht doen hooren.

Guido had het eerst met den naasten bloedverwant de lijkstatie gevolgd; en nu stond hij ook vooraan in de groep der vereerders van zijn vader, groot en breed, wat gebogen, in spitsen rok en witte das. Hij weende niet, maar een lichte schok doorliep nu en dan zijne schouders bij het luisteren naar de lijkredenen der op elkander volgende sprekers. Voor zich tusschen zijne grove, witgehandschoende vingers hield hij den

met een floers omtogen hoed krampachtig vast, en de donkere lijn zijner saamgegroeide wenkbrauwen vormde als een tweede rouwfloers boven zijn zeer bleek gelaat.

Een derde salvo weerklonk, nadat de logge kist in den grafkelder was neergelaten en Guido zag ter zijde, er voorbijtrekkend, ginds beneden in 't half duister een ander voorwerp met onduidelijke omtrekken op schragen staan: de kist van zijne ongekende, jong gestorven moeder...

XXVII.

Onmiddellijk na het overlijden van zijn vader had Guido een telegram naar Zwitserland opgestuurd en eenige dagen later een brief, alle bijzonderheden behelzend. Er kwam een antwoord van Aurelie, teeder en troostend, dat hem in de weeke stemming, welke het bezoek van den dood — dien zoo geduchten gast! — bij de overblijvenden teweegbrengt, diep ontroeren moest. Zijne eerste beweging was een aandrang, om tot haar te ijlen, dat een oogenblik nadenken voorloopig verdreef: er ligt iets oneerbiedigs in het dadelijk verlaten van een huis, waar een lijk is uitgedragen; ook kluistert gewoonlijk de droefheid den mensch aan de plaats der ramp, met al hare gruwzame, levendige herinneringen.

De hevige schok, dien Guido gevoeld had, liet echter geene duurzame trillingen na: er was weinig om hem heen veranderd door dat overlijden van een vader met welken hij schier geen omgang, en volstrekt geene vertrouwelijheid had; en ware het niet geweest, dat de verbeelding aan de leemte en de eenzaamheid in huis en aan de tafel iets akeligs bijzette, zou de stilte er alleen een uitwerksel der afwezigheid hebben geschenen, daar de dokter zoo vaak afwezig was.

Nu waren andere besommeringen gekomen van stoffelijken aard: het opmaken van den inventaris, de verklaring van overlijden, die binnen een gewis tijdverloop geschieden moest; het nazien der handboeken en het schrijven der rekeningen van de nog verschuldigde sommen, in samenwerking met een collega van Cappuijns en den notaris. Deze laatste moest den eenigen erfgenaam daarenboven op de hoogte brengen van de hem te beurt gevallen fortuin, bestaande uit grondeigendommen, waarvan hij weinig, en renten en aandeelen, waar hij niets van

wist. Al die cijfers verveelden Guido, die enkel verstrooid naar de opsommingen luisterde, en toch in 't geheel genomen verwonderd en verheugd was, dat zij zoo hoog opliepen. Het was echter niet zonder een overblijfsel van bang ontzag, dat hij nu zelf de brandkast openen, en uit de portefeuille van zijn vader de noodige bankbriefjes nemen dorst, en na de gebruikelijke zes weken van rouwvol stilzwijgen, aan diens eigen schrijftafel nederzittend, met den penhouder van den overledene en uit zijn eigen inktpot de menigvuldige kaarten en brieven van medegevoel beantwoordde.

Hij was er nog niet aan gewoon de baas te wezen en alles naar willekeur te mogen doen; en het kwam hem zelfs zonderling en als eene vleierij voor, dat de knecht en de meid hem nu den heerschappijtitel van „mijnheer“ gaven in plaats van hem „mijnheer Guido“ te noemen.

De volslagen afzondering, waartoe zijn eerste rouwtijd hem dwong, begon hem echter te drukken, en hij nam het besluit den intusschen gekomen herfst naar buiten te gaan doorbrengen. Hetgeen geschiedde. Ditmaal had hij zich doelmatiger op het landgoed, dat hij het zijne waande, ingericht: de dienstboden medegenomen, het paard en 't lichte rijtuig zijns vaders te zijner beschikking behouden.

Wel was de gedachte weer in hem ontwaakt om Aurelie te bezoeken, tot welke zijn hart hem dreef, maar zijne wilskracht verzette zich tegen dat plan: iederen dag verwachtte hij een goedkeurend antwoord op zijn ingediende memorie, dat zou het sein zijns aftochts wezen, hij zou haar gaan verrassen met die mededeeling, welke zijn smadelijk verleden wreken moest.

In afwachting had hij haar een brief geschreven, waarin hij haar van zijne huidige onafhankelijkheid, van zijne liefde en hun toekomst sprak; hij vroeg haar om terug te keeren en gewaagde van hun huwelijk als van eene vastgestelde zaak, die hij zoo spoedig mogelijk voltrokken wenschte.

Lag er iets overmoedigs in zijn toon, was zij in hare vrouwelijke lichtgeraaktheid gegriefd, omdat hij niet zelf tot haar ijde, vond zij het onbetamelijk, dat hij reeds nu — schier onmiddellijk na het sterfgeval — dat voorstel deed, of nam hare grootere kinderlijke liefde de bovenhand?

Althans zij schreef hem dadelijk weder, dat zijn brief haar bevreemde en hij wel wist, dat er van geen huwelijk

sprake kon wezen, zoolang de rouwtijd duurde en dat zij thans voor haar vader onmisbaar was. De toon klonk wat koel en stak zonderling en ontmoedigend af op haar voorgaande, zoo aandoenlijk epistel.

Guido zou echter in andere omstandigheden haar tegenwerping misschien enkel als een grillig uitstel, een nieuw bewijs van het overgewicht harer rede op haar hart — wat hij haar altijd verweet — hebben aangezien en zich geprikkeld hebben gevoeld om een nieuwen stormloop te wagen.

Maar nu was die brief na eene diepe, toegebrachte wonde een doodslag voor hem: hij had dienzelfden dag namelijk zijn geweigerde memorie weergekregen: hij had het pak met zijn eigen gekend geschrift eerst in de hand rondgedraaid, voordat hij begreep en dan, duizelig, bemerkte, dat heel het gebouw zijner hoop was ingestort!...

Hij dorst den afgrond zijner vernedering niet meten, de diepte van de kwetsuur zijner eigenliefde niet peilen, als degene, die, onder een trein geraakt, machteloos en gefolterd neerliggend, het gebruik zijner armen behoudend, niet onderzoeken durft, in hoever hij aan de beenen verminkt is. Hij had het handschrift ongeopend in zijn lessenaar geworpen en er werktuigelijk eene andere greep papieren over getrokken, als de lijkwade, waaronder men een doode verbergt, en was den tuin ingeijld.

Daar zat hij nog in stomme verslagenheid met het hoofd in de handen op de bank van het priëel, waar hij het middaguur en het kleppend etenslokje onopgemerkt had laten voorbijgaan, toen de knecht hem schuchter naderde met den brief uit Zwitserland.

Bleek en woest, met het parelend zweet op het voorhoofd, een slecht voorgevoel en een reeds gebroken vertrouwen, scheurde hij den omslag. Het was hem voldoende een blik op den inhoud te slaan om de waarheid te bevroeden: „Ha, ha, ha!“ lachte hij als een waanzinnige, tot het toppunt van verootmoediging en zelfmiskening geklommen, den brief in de hand verkreukend.

XXVIII.

Wat hij te lijden had, wist niemand, dat vergeet de verslagene zelf na eenigen tijd; maar 't nawee blijft hem bij en houdt hem neergedrukt. Guido bleek dezelfde mensch niet meer, zijn wilskracht was gebroken, het bewustzijn zijner intel-

lectueele oppermacht vernield; de wetenschap boezemde hem weerzin in. Hij opende geen enkel vakboek meer — letterkundige werken hadden nooit bekoorlijkheid voor hem bezeten; nauwelijks overliep hij vluchtig zijn dagblad om het met afkeer ter zijde te werpen; gedurende weken hield hij zich tusschen de hagen van het landgoed opgesloten; de eenzaamste paden, die de herfst reeds met zijn afgeworpen hulsel vochtig overstrooid had, uitzoekend; op zijn stappen terugkeerend, zoodra hij ergens het hoofd van den boer van 't neerhofje opdagen, of Camiel met de koeien op het grasplein verschijnen zag: zijn menschen-schuwheid was in menschenhaat ontaard.

Het viel hem niet eenmaal in nadere uitlegging aan Aurelie te vragen of haar, zijne eenige vriendin, zooals hij haar noemde, tot de vertrouwelinge te maken van het leed, dat zij hem had toegebracht; het andere — het even groote, misschien nog grootere — zat te diep om het aan 't licht te kunnen brengen: overigens de wonden der eigenliefde, indien ze heelbaar zijn, genezen enkel door eene zorgvuldige geheimhouding.

Zijn jachtgeweer bleef onaangeroerd, de hond aan den band liggen. Nochtans op zekeren morgen nam hij het als werktuigelijk ter hand en onderzocht het. Hij droeg het mede in den tuin, vandaar stak hij in de schuit over de Leie en volgde hij slenterend de wendingen van den stroom.

Na eenige dagen had hij Camiel, die — daar de koeien na Allerheiligen niet meer buitenkomen — over zijn tijd beschikte, uitgehaald en de beiden trokken er wakker op los.

Zijn oude drift was opgewekt, of de lange, vrijwillige bespiegeling van zijn wee, gepaard aan de ontzenuwende doelloosheid van zijn leven, hadden eene hevige tegenwerking doen ontstaan: zijn kloek gestel eischte beweging en krachtsverspiling; en onbetengeld gaf hij zich nu aan de bevige oefeningen der jacht over. Het scheen als zocht hij de vergetelheid en de verdooving van den geest in de overspanning van het lichaam.

Na een dag van vermoeyenis rustte hij vaak een uur of langer in de hut van Wanus uit, en na Nieuwjaar, toen de jacht gesloten was, bleef hij er gaan. Dit begon de aandacht te trekken: hij zat Rensken na, zei men in de omstreken.

„Dat zij maar oppasse, nu is „'t liefje lik mij“, maar 't zal wel tegen hare scheen botsen; de kreupele bode komt achter-

na; als de meisjes met hare teenen in de asch zitten ¹⁾, blijven de fijne mijnheeren uit; ik heb het zoo dikwijls gezien,“ voorzeiden de verstandigen.

„Het is maar gelukkig te zijn,“ spraken met afgunst sommige werkmeisjes, wier hoogste doel het was, de voorkeur van een rijken heer, en door hem den tijdelijken welstand, waarvan zij de vernedering niet beseften, te verwerven, „dat komt omdat zij een schoone muil heeft; wij worden gerust gelaten.“

Guido ging nu alle dagen naar het bosch of liever hij moest er heen rijden, want de weiden waren overstromd. De tilbury werd uitgespannen voor „de Wippe“ en hij wandelde te voet tot aan het huisje.

Toen de vlaswiedtijd aankwam, trok Rensken niet meer naar het land. Clete werd er op de stukken ²⁾ mede getergd: „Zij wint het wat gemakkelijker dan wij,“ spotte eene stoute en al de anderen lachten zoo honend, dat het meisje met den bult rechtsprong en dreigend den uitgetrokken klomp aan haar langen arm boven haar hoofd zwaaiend, in gramschap vroeg, of iemand iets van hare zuster te zeggen wist, zoo ja, „dat ze uit hun kot mochten komen“.

Allen zwegen, beducht voor hare woede; maar achterrug, zoodra Clete zich een oogenblik verwijderde om haar onkruid op den tas te dragen, werd er over Rensken gefluisterd.

„Hij onderhoudt geheel den boedel,“ sprak men, zoodra het gekend werd, dat Wanus zijn post van daghuurman had opgezeid. „Wanus heeft gelijk: er is maar eene bate en elk trekt er aan, maar Duren is een schoone stad, hij zou nog wel kunnen loon naar werken krijgen,“ voorspelden de nijdgigaards.

„Elk zoekt zijn voordeel,“ meende een onverschillige.

Op een ochtend ontbrak ook Clete op het akkerstuk en de verbazende tijding kwam, dat Rensken trouwen ging met haar rijken minnaar.

Dit nieuws werd eerst met ongeloof geloofchend als eene onmogelijkheid, dan betwijfeld, vervolgens uitgelegd: het was eene eereherstelling, beweerde men boosaardig; want weldra kreeg men de zekerheid dat het huwelijk inderdaad plaats hebben zou, Guido zelf had het aan de lieden van 't neerhofje aangekondigd.

In gansch het onliggende werd van niets anders gesproken, alle standen waren er in opschudding door: had hare schoon-

¹⁾ Ongehuwd een kind hebben.

²⁾ Akkers.

heid hem betooverd? had zij hem gevangen in de strikken van een dier toomlooze passies, waaraan menschelijk opzicht, fortuin, gezondheid, eigen waarde en alles opgeofferd wordt? Of had zij, eenvoudig natuurkind, hem door het bekoorlijke harer naïveteit aangelokt, had hij hare onschuld geëerbiedigd of zij hem weerstand geboden?

Het vraagstuk bleef onopgelost; toen het huwelijk echter niet lang daarna voltrokken werd, was de ondanks de geheimhouding van het vroege uur in de kerk toegestroomde menigte overtuigd, dat het in elk geval geene eerherstelling, maar een vrijwillige en eervolle vereeniging van twee liefhebbende menschen van ongelijken maatschappelijken stand gold, en spijt hun eigen nijd, verheugden de lieden uit het volk zich over de verheffing van eene hunner dochters en de versmading der rijke, vermoede mededingsters naar Guido's hand.

XXIX.

Het was eenige weken daarna, dat Aurelie met haar vader van Zwitserland terugkeerde. Zij waren in Gent afgestapt, maar de buitenlucht, waaraan zij nu zoozeer gewoon waren en behoefte hadden, trok hen weldra naar het landgoed, dat Guido sinds zijn huwelijksdag verlaten had.

Zij zaten in de victoria, zij reden door de bekende streek: dáár de Leie, de onafzienbare weiden, ginds hun woon.

Aan de brug kwam de vrouw buiten, waar de muil overigens uit gewoonte stilhield. Zij hiet hen zacht en vleidend welkom, het tolgeld aannemend.

„Een glas water, als 't u belieft,“ vroeg mijnheer Van der Hawermeiren, een doosje met poeders uit den zak halend.

„Papa, met eenige minuten zijn wij tehuis,“ sprak Aurelie in de Fransche taal, hun omgangstaal, onbepaald bevreesd voor langer oponthoud.

Maar hij fronste de wenkbrauwen met de kleingeestige stiptheid van den maniak:

„O kind, geen uitstel, stipt op 't uur,“ sprak hij gewichtig, haar zijn eerst geraadpleegd horloge voorhoudend.

Zij drong niet aan, en terwijl hij in een tweede gevraagd glas eene geringe hoeveelheid water goot en zijne medicijn uit het wit, ontplooid papiertje er over uitschudde en met een lepeltje omroerde, sprak de tolvrouw fleemend:

„Groote verandering sedert uw vertrek, juffrouw Aurelie.“ Deze knikte, reeds verlegen voor hetgeen er volgen zou.

„Ze zijn op speelreis,“ berichtte de herbergierster.

„Ja,“ en Aurelie hield haar vader den nadrank voor, in heel hare houding stilzwijgend tot spoed aanwakkerend.

„Dat heeft nu eens alle menschen verwonderd, alsof de steenen spraken van zulk een heer als mijnheer Guido! zich zoo verloren smijten! trouwen met iets van niemendal, terwijl er in de streek zoo menige brave juffrouw is, die hij had kunnen gelukkig maken! Want hij zou toch al gekregen hebben, naar wie hij zijn vinger uitstak, niet waar, mijnheer?“ ging zij voort, zich meer en meer versprekend, thans tot den vader gewend, onthutst over den zwakken bijval, die haar troostend getuigschrift van degelijkheid en onverdiende versmading bij de dochter vond.

„Dit is te zien, dit zeg ik niet zoo gereedelijk,“ was zijn antwoord, schamelijk verradend, dat hij de bedoeling begreep en weerlegde.

Dat was het eerste. Aurelie was hier met een helder gemoed gekomen, vervreemd door afwezigheid, en in eens greep de macht van het plaatselijke haar in zijn knellende klauwen vast.

Zij liet haar niet meer los.

Het was alsof er in dat ledige, nog onlangs door Guido bewoonde huis, in den tuin, in de paden, waar het onkruid door het trappen zijner voeten ondergebleven was, iets lag, dat haar verlangen en nawee opwekte, eene door niets aan te vullen leemte en hopelooze vereenzaming. In Zwitserland had zij vertrouwd met de natuur geleefd, bewonderd en genoten van al het heerlijke om zich heen. De zorg voor de gezondheid haars vaders nam geheel haar hart in beslag; zij waren daar zoo afgezonderd, hoog op de bergen, en zoo hoog ook in figuurlijken zin boven alle kleine wereldsche en maatschappelijke bekommernissen verheven geweest; Aurelie had haar gemoed niet gestaald tegen de onbehagelijkheid en de kwelling, die haar in 't vaderland verbeidde.

Wel had het haar verbaasd, geen antwoord op haar brief aan Guido meer te hebben gekregen. Zij had hem geschreven in de ongunstige stemming, welke de korthed van zijn verdriet en zijn rouwtijd bij haar had verwekt; het was wel waar wat zij hem gezegd had, dat ze haar vader niet verlaten kon; doch

zij had den indruk harer woorden niet, of zelfs verkeerd berekend: zij had hem onmiddellijk verwacht en schold hem inwendig voor onverschillig uit, omdat hij niet kwam.

Juffrouw Blanke, die anders met haar geen geregelde briefwisseling hield, had haar geschreven, dat men niet veel goeds van het gedrag van Guido zei: het scheen, dat eene eerlooze liefde hem aan het landgoed gekluisterd hield.

Aurelie geloofde er niets van en zag het bericht voor lastertaal aan. Toen kwam er een tweede brief ditmaal een onverwacht, bepaald en toch onaanneembaar nieuws behelzende:

Guido trouwde met de dochter van den hovenier.

Was zij er ondanks zich zelve op voorbereid, of wekte de stap, dien hij deed, al te zeer hare geringschatting voor zijn karakter op om zich nog met hem te meten? Aurelie trok zich in hare eigenwaarde terug, elke herinnering aan hem als eene laagheid verbannend, minder gekrenkt door zijne handelwijze tegenover haar zelve, dan de verachtelijkheid zijner keuze.

Zij was er in gelukt — na den eersten slag — hare gedachten en gevoelens te verstoppen als de scheidsrechter een pak opgedrongen papieren, waarvan hij het onderzoek misnoegd tot later verschuift, wel wetend, dat zij niets dan onaangenaamheden bevatten.

Het bevreesde haar zelfs, wanneer zij een schemering van aandenken doorliet, vast te stellen, hoe klein zij was.

In dezen gemoedstoestand was zij teruggekeerd, en plots had de onzalige zinspelende der tolvrouw als met eene tooverroede een heel heir van woelingen in haar hart wakker gemaakt, met het onrustbarend, alles overheerschend bewustzijn eener vernedering tegenover de wereld. En nu begreep zij, dat haar naam bij het voltrekken van dat verlagend huwelijk niet weg kon gelaten zijn: in de meening der menschen was zij door Rensken achteruitgezekt.

Het onwaardige der mededingster zelf had iets nog meer verootmoedigends.

En terwijl zij met rasselende schreden door den tuin ging, drong het verleden zich met stormend geweld, toomloos en onverdrifbaar, aan hare herinnering op.

Was zij met Guido verloofd geweest, of was ze 't niet?

Had zij niet altijd zijn karakter veracht, zooals ze 't nu deed? Zij geloofde van ja, maar waarom had zij hem dan tot den

vertrouwde harer geheimste gewaarwordingen gemaakt? Had ze hem ooit wat men liefde noemt, toegedragen? Oprecht tegenover zich zelve, de verholenste schuilhoeken van haar gemoed opgravend, geloofde zij van neen; want hoe zou ze 't anders uitleggen, dat ze Rensken of hem geen wrok toedroeg?

Hoe was het mogelijk, dat hij eene dergelijke levenslange verbintenis had aangegaan! Hij, die zoo uit de hoogte op alle vrouwen neerzag en haar meer dan eens had bekend, dat het slechts met haar alleen — bij uitsluiting van elke andere harer kunne — was, dat hij gedachten wisselen kon, eene veelbehelzende belijdenis, die destijds aandoeningen van zalige fierheid in haar opwekte en een lichten bloes over hare bleeke wangen bracht.

Welke gedachten of zienswijzen kon hij aan dat meisje mededeelen? Welke onderwerpen met haar behandelen? In welke taal zich uitdrukken? — want als vele Vlamingen van den hooger stand bediende hij zich enkel van het Fransch, zelfs bij gelegenheid bewerdend, dat hij de landstaal slechts onvolkomen meester was; en inderdaad bij Cappuijns en Van der Hawermeiren werd nooit, tenzij tot de bedienden en toevallig met de boeren, Vlaamsch gesproken. En krenkte het hem niet een arbeider tot schoonvader en dat meisje met den bult en den onuitstaanbaren groet tot zwagerin te hebben? Zij herinnerde zich den brief, die haar zoozeer had verlustigd, den brief, waarin hij zijn nachtelijk wedervaren en de eigendommelijke armoedigheid van het huisgezin op comische wijze had voorgesteld, en was het dáár, dat hij vervolgens eene bruid ging halen!... Hield de man dan ondanks al de tegenstrijdige beweringen van den tegenwoordigen tijd de vrouw nog immer enkel als zijne ondergeschikte, als een speelbal van zijn hartstocht?...

Aurelie verhaastte nog den stap met eene kleur van verontwaardiging en gekwetste kieschheid op het voorhoofd, met geweld die vraag verwerpend.

En nu bekommerde haar een ander vraagstuk: zou hij haar zijne vrouw voorstellen? zou hij, na zich verlaagd te hebben, anderen in die verlagende medesleepen, of dat huwelijk om zoo te zeggen, en voor zooveel het in zijne macht was verheimelijken?

Dit laatste scheen het waarschijnlijkste: hij had geene trouwbrieven gezonden; zij wist, dat hij van zijne speelreis terug, en in de stad gevestigd was. Dagen en weken verlieten;

hij kwam niet. Dat was wel zeer onbeleefd; doch zij was hem erkentelijk haar die bijeenkomst te sparen: zij duchtte zijn bezoek, als ware zij zelf in gebreke gebleven met hem.

Maar wat zij vermiste, waarnaar zij haakte zonder hoop, zonder wensch van bevrediging, dat was de gemeenschap des geestes, de mededeelzaamheid zoo noodzakelijk aan den mensch; die vertrouwelijkheid van elken dag; dat overgieten van het beuzelachtigste, het dwaaste van het eene gemoed in het andere. Dat had zij gekend met hem en het niet weten te schatten. Hij ontbrak aan haar als steun, als raadsman, als waardeerder van het goede dat in haar school.

XXX.

Op eenen namiddag van zeer schoon zomerweer had zij de boot doen losmaken en zich door een knaap van 't neerhof tot aan het groepje boomen voorbij het tollhuis laten slepen. Daar zat ze in de frischheid van het water, in 't lichtelijk door zonneschijn doorspikkeld lommer met een boek op den schoot.

Haar oog dwaalde lusteloos op de uitgestrekte Leiemeerschen; de wind liep in golvingen over het hooge bruinroode gras, dat weldra onder de zeis des maaiers vallen zou. Dicht aan den oever bloeiden gele waterlelies, malsch en onrustbarend broos, hunne slappe lobben hoog boven een grooten hul groene zwaardbladen uitstekend...

„Krek, krek, krek, ti, ti, ti!“ weerklonk het in de nabijheid.

De rietmusch! In eens stond heel een tafereel van den verleden tijd voor haar op: haar uitstapje met Guido op diezelfde plaats, stoute straatkinderen, de onbescheiden tolvrouw, de toenmalige onvoldaanheid van haar hart...

„Krek, krek, krek, ti, ti, ti!“ Nu zag ze den vogel: bronskleurig met geel op de borst tusschen de pijlen van 't wemelend riet verspringen. Hij genoot van het leven en de lente zonder achterdocht, hij was gelukkig. Dat was zij nooit geweest...

„Krek, krek...“ hij zweeg door een ander geruisch in zijn zang verstoord. Aurelie had het ook vernomen, een geruisch van menschen, een naderend stemmengegichel. Met een bewustzijn van gevaar hield zij zich stil en schuul, haar boek openhoudend, maar zonder het hoofd om te wenden, schuins

onder den vooi van haar hoed naar den oever blikkend: Guido met Rensken!

Een schok doorliep Aurelie. Zij boog het hoofd nog dieper om niet herkend te worden; maar 't was niet noodig, zij bemerkten haar geenszins, arm aan arm naar elkaar gewend, toen zij voorbijgingen: Guido groot en sterk, met een dames-zomerhoed als een korf aan den arm, Rensken in een zeer lichtkleurig jufferkleed, dat van verre geheel wit scheen, gehuld, blozend, wat verhit van de warmte, met de neergevallen of neergetrokken vlechten van haar blond haar op den rug.

En Aurelie gevoelde zich verlaten en oud en mager en leelijk, terwijl zij hen nablikte...

Toen zij onder de tolbrug voorbijvaarde, zag zij de welbekende tilbury en het paard van oom Cappuijns aan de herberg staan. Zij waren dus niet met den trein gekomen en zij schrikte opnieuw, vrezend, dat men haar bemerken zou. Zij waagde het niet eenmaal op te zien naar den oever, of er iemand te ontwaren was.

Voorzeker hadden zij in hare afwezigheid het landgoed bezocht. Zij ontsnapte aldus gelukkig aan de samenkomst!

„Niemand geweest?“ was het eerste, wat ze vroeg aan haar vader, wiens houding — roerloos, half in slaap over een boek gebogen — reeds voorop scheen aan te duiden, dat hij in lang niet was gestoord geworden.

„Geen mensch,“ was zijn antwoord.

Nog beter, nu was zij voor goed in veiligheid.

Maar die kleine, op zich zelve niets beduidende gebeurtenis van het onbemerkt wederzien dier twee, het rusten aan dat noodlottig plekje, onder die fluisterende boomen, het hooren van de rietmusch, hare vrees, hare vlucht om zoo te zeggen, deden eene hevige terugwerking in haar ontstaan:

„*Quid mihi et tibi est?*“ murmelde zij krachtdadig, de woorden uit het Evangelie, waarin zij eenige kennis der Latijnsche taal had opgedaan, fier en verachtend herhalend.

Wat gingen die beiden haar aan? En waarom moest zij nu treuren over het verlies van Guido? Was zij gelukkig geweest, wanneer hij met hart en ziel aan haar hing, op dien dag toen hij zich om harentwille roekeloos eene ziekte op den hals had gehaald? toen zij het „Krek, krek, krek, ti, ti, ti!“ van de rietmusch als een schimpgeroep uitlegde en

zich tegenover de voorbijgangers schaamde in zijn gezelschap.

Het keerpunt was doorworsteld, de kalmte kwam in haar gemoed, en werkzaamheid en studielust ontwaakten weder.

XXXI.

Mijnheer Van der Hawermeiren had gewenscht vroeg naar de stad terug te keeren. Zij waren er dus gevestigd nog vóór de bladeren vielen. Het weder bleef voortdurend schoon. Het venster stond open en Aurelie zat op het balkon, dat uitzicht had op den tuin. Vandaar kon ze de boomenkruinen over den muur in de aanpalende erve van oom Cappuijns, maar de paden niet zien. Des te beter, aldus ontwaarde men haar ook niet, van op hare zitplaats.

Het was zeker, omdat zij zich zoo stil hield en hare aanwezigheid vergeten deed, of stoorde het jonge paar zich volstrekt niet aan de buitenwereld? Meer dan eens hoorde zij hun luidruchtig, kinderachtig gestoei, zij hoorde hen elkander naloopen, ontwijken en vastgrijpen en als het smakken van een kus; de hoersche toon van Rensken overheerschte de beschaafde, welluidende stem van Guido.

Soms speelden zij raket. Aurelie zag de gevederde balletjes in de hoogte vliegen. Hoe was het mogelijk! hoe kon het huwelijk aldus een mensch vervormen!...

„Emerence! Emerence!“ hoorde zij hem roepen: de naam van „Rensken“ was dus verwezen, de naam, die hem had doen lachen eertijds in den tuin van 't landgoed, toen hij zich over „les naturels de l'endroit“ vervroolijkte.

De winter kwam; de kou, de korte dagen brachten opsluiting en afzondering mede. Met Kerstdag begon het te vriezen en op Nieuwjaarsdag lag er eene hooge laag sneeuw. In 't midden der stad was zij deels weggeruimd en deels in een modderpoel veranderd; maar op de hooge, stille wijk, waar zij woonden, bleef zij nog wit en hard met eene korst van bewaring overdekt.

Een laaiend vuur verwarmde de voorkamer, waar met gelegenheid van den dag de weinige familieleden en de schaarsche ter stede wonende, slechts half verwachte vrienden plechtstatig zouden ontvangen worden.

Mijnheer Van der Hawermeiren en zijne dochter zaten er: hij de nieuwe aangebrachte aflevering eener wetenschappelijke

revue opensnijpend, zij van hare vrije oogenblikken gebruik makend om een aantal visietekaartjes te beantwoorden.

Drie- viermaal was er op korten tijd gebeld geworden: de vuilnismans, de dagbladdrager, de lantaarnontsteker om hunne fooi.

Aurelie zag reeds wrevelig over zooveel storing op en de porte-monnaie gereed geopend, toen kort na een nieuwen, forschen ruk, die haar had doen schrikken, de kamerdeur weder openging.

Het was Guido!

Haar hart bonsde met dubbelen slag.

Hij trad het eerst op haar toe, reikte haar de hand en kuste haar vervolgens, zooals gebruikelijk is onder vrienden en verwanten op dien dag te Gent, en murmelde gelukwenschen. Hij deed hetzelfde met haar vader. Zijn snorbaard, die nauw hare wang beroerd had, was koud als ijs: het zinnebeeld hunner doode genegenheid.

Hij had plaats genomen naast haar, voorzeker had hij eene groote overwinning op zich zelf moeten behalen om tot hier te komen, en Aurelie gevoelde, dat het haar plicht was eene even groote krachtsinspanning te doen om beleefd te wezen.

Haar vader had eerst het boek, dat hem bezighield, voor zich laten openliggen en wisselde eenige onbeduidende volzinnen met den gast; maar verstrooid of te zelfzuchtig om zijne belangstelling niet zonder uitstel te voldoen, had hij er de lezing van hernomen.

Wat zeiden de twee nu aan elkander? Wat men zegt, wanneer men onder bekenden, die in geene vriendschapsbetrekkingen zijn, te zamen bij toeval in een tram of een spoorwegrijtuig zit.

Aurelie vertelde van Davos, van het leven, de menschen, die er vertoefden; hij sprak over een onlangs gelezen boek, over eene nieuwe uitvinding.

Zij kon het over haar hart niet krijgen naar Rensken te vragen, en hij gewaagde niet van zijne vrouw.

De komst van juffrouw Blanke en mijnheer en mevrouw Spanoghe stelde overigens aldra een einde aan hunne tweespraak.

XXXII.

Monsieur et madame Guido Cappuijns ont l'honneur de vous faire part de la naissance d'un fils. Guido: dit laatste schuins in een hoek gedrukt.

Aurelie hield de zoo even uit den omslag gehaalde kaart in de hand, en keek er eerst als verdwaasd op neder.

Dan helderden hare denkbeelden op, tevens met een gevoel van onderworpenheid en onverwacht hartzeer:

Een kind! de eerste schakel van de familieketen, die echtelingen duurzaam samenknoot. . .

Zij had nauwelijks hare bezigheden onderbroken: het inpakken van een koffertje voor haar en haar vader, die na eene winterlange, schier volkomen opsluiting er nu in eens, met de grilligheid van den ouderdom, op gesteld was om de Paaschdagen en de week, die er op volgde, te lande over te brengen.

Een kind! . . . hoe hartstochtelijk moest hij dat meisje uit de volksklas bemind hebben om voor haar alles over 't hoofd te zien, hoeveel sterker en geheiligder moest zijne liefde geworden zijn, nu zij de moeder van zijn zoon was! . . .

„Ziet“, en zij nam de kaart weder op, hij verloochende haar niet meer als op zijn huwelijksdag, toen hij geene aankondigingen verzonden had; het stond er nu wel in volle letters: *Monsieur et madame Guido Cappuijns*, geheel Renskens wezen met het zijne versmolten, haar naam van niemand meer gekend, door den zijnen vervangen. . . .

Zoo hoort het te wezen, dat was de eereplaats, die haar — tot welken stand zij ook behoorde — als zijne wettelijke ega toekwam. En Aurelie had die overtuiging goed met haar verstand aan haar hart op te dringen, toch bleef haar een onbepaald gevoel van misnoegen en kwelling bij.

Zij stuurde eene der meiden bij mijnheer Cappuijns om te laten vragen, hoe het met madame was — madame op Rensken toegepast! Zij kon den titel bijna over hare lippen niet krijgen.

„Zeer goed met madame en het kind,“ luidde het bericht.

„Allerbest,“ 's anderdaags, toen ze vóór hun vertrek nog eens had laten navragen.

Eenige dagen daarna bracht de postbode een brief met rouwranden, — er kwamen er zoovele bij professor van der Hawermeiren, die op de lijst der zoogenaamde notabelen stond! Achteloos scheurde zij den ook met zwart omzoomden band; de naam zei haar eerst niets, de naam in groote letters, die in 't midden stond:

Marie Emerence Dhaene,

maar nu schrikte zij hevig, de lijnen schemerden voor hare oogen, en haar adem inhoudend, las zij boven aan het blad:

Monsieur Guido Cappuijns et son fils ont la douleur de vous faire part de la perte irréparable qu'ils viennent de faire dans la personne de leur épouse et mère bien-aimée, dame Marie Emerence Dhaene, enlevée à leur affection après une courte maladie le 16 avril 18.. à l'âge de vingt ans.

XXXIII.

Het sprak van zelf, dat mijnheer Van der Hawermeiren bij de begrafenisplechtigheid moest tegenwoordig zijn. Hij en zijne dochter hadden zelfs deswege hun terugkeer bespoedigd.

Te huis vernamen zij van de meiden, dat de jonge moeder, zich te wel voelend, met gelegenheid van de komst harer familie eene onvoorzichtigheid had begaan, en 's nachts daarop bijna schielijk in de armen van haar bijgeroepen echtgenoot gestorven was.

Aurelie koos bij een handelaar in bloemen eene mooie kroon van nagemaakte pensées uit, en liet er eene andere van de frischte voorjaarsbloesem van 't seizoen vervaardigen. Deze werden naar het sterfhuis gezonden met het kaartje van haar vader aan de eerste, het hare aan de tweede bevestigd; maar dat kon niet volstaan: als naaste, hoewel slechts aangehuwde bloedverwanten was het hun plicht een bezoek bij den overblijvende af te leggen. Zij voelde er zich overigens onweestaanbaar toe gedrongen.

Zij gingen omtrent den avond. Het scheen haar bijna een heiligschennis aan dat stil gesloten huis, waar de dood zoo ras op het nieuwe leven gevolgd was, een belklank te doen hooren.

Zij werden in eene groote zaal geleid en onmiddellijk kwam Guido binnen. Hij strekte hun sprakeloos elk eene hand toe; zijn oog was droog; hij hield zich kloekmoedig; maar zijne bleekheid was akelig. Aurelie, door medegevoel verteederd, hield zijne vingeren een oogenblik vast en duwde er in; maar hij beantwoordde die troostende drukking niet: hij trok zijne hand zenuwachtig terug, keerde zich om en snikte.

Na eene lange poos van stilzwijgen op eenige uitleggingen,

die hij over de oorzaak van dat onverwacht afsterven gegeven had, vroeg Aurelie door ik weet niet welke beangstigende en toch onweerstaanbare begeerte aangestuwd om de doode eene laatste maal te zien.

„Haar zien!“ zei Guido, onbewust luider fluisterend in de ontzetting, die dat voorstel teweegbracht, „haar zien, — onmogelijk! Zij is reeds geheel. . . men heeft haar ijlings in de kist moeten leggen,“ hernam hij, huiverend bij de herinnering, die den laatsten aanblik van het lijk zijner vrouw bij hem had nagelaten.

„Hoe is 't vergaan?“ vroeg Aurelie, na de begraafing aan haar vader.

„Zeer stil, weinig menschen. Guido zat met Wanus in 't eerste rijtuig,“ berichtte hij.

Die bijzonderheid moest hem wel getroffen hebben, aangezien hij ze als iets belangrijks mededeelde, en dit hier gansch natuurlijk bijeen behooren van twee personen, zoo ongelijk in stand en opvoeding, vereenigd in dezelfde smart, deed ook gedachten bij haar ontstaan, die zij als kleingeestig en laaghartig had willen verwerpen in tegenwoordigheid van het groot probleem des doods.

XXXIV.

Guido deed de zes weken maatschappelijk voorgeschreven rouw, die hem elk te doen bezoek verbood, niet uit. Het moest ook zoo eenzaam, zoo akelig zijn, in dat huis, waar de dood hare prooi had uitgedragen.

Hij kwam. Hij zat bij Aurelie en haar vader als eertijds en toch anders: de omgang scheen dezelfde, de vertrouwelijkheid hernomen, maar de vervreemdheid, de verwijdering lag in de harten.

Aurelie vroeg naar het kind. „Goed,“ antwoordde hij telkens met kort bescheid; hij scheen er liefst niet van te hooren, wellicht herinnerde die geboorte hem te levendig aan een zoo spoedig daarop gevolgd verlies.

Van Rensken werd niet gesproken.

Eenige dagen voor het bepaald vertrek van mijnheer Van der Hawermeiren en zijne dochter naar hun landgoed, een vertrek, dat deze laatste zoolang mogelijk had verschoven, liep

het gesprek over mineralogie, en Guido deelde hun mede, dat hij verleden winter de verzameling van een gekenden overleden delfstofkundige, dien hij noemde, had gekocht. De geleerde professor had zich wel niet bijzonder op dat vak toegelegd, maar was niettemin een steenkenner en daar hij belangstelling in die collectie toonde, verzocht Guido hem deze te komen zien, zich tevens tot Aurelie wendend, als om haar te beduiden, dat zij mede in de uitnoodiging betrokken was.

Hij zou hen verwachten 's avonds om acht uren op een kopje thee.

En zij gingen.

Zij zaten in de groote, laaggewelfde zaal van het oud huis. De pitten der gaskroon brandden in 't midden; maar het licht had de macht niet om ver door te dringen; de hoeken lagen nog in 't duister en enkele meubels met onbepaalde lijnen ook; de familieportretten aan den wand konden van uit hun verdoofde lijsten wel heimelijk en onrustbarend de bezoekers rondom de tafel bespieden, doch werden van deze slechts onduidelijk gezien. Sinds vele jaren was er niets in die kamer veranderd, geen voorwerp verplaatst, geen enkel er bijgekomen; gene sieraadplaat vulde de treurige ledigheid van de bloembakken op 't vensterkozijn; het tapijt was grauw en kleurloos van ouderdom. Niets herinnerde hier aan het verblijf eener jonge vrouw met haar omgeving van menigvuldige, beuzelachtige gerieflijkheden of verfraaiingen. Deze waren der overledene ook onbekend en haar oponthoud alhier slechts een doortocht geweest.

Het gesprek werd stil gevoerd, nog onder de bedruktheid van de laatste gebeurtenis.

Guido had eene sigaar aangestoken: de rook steeg kronkelend met den damp uit de kopjes naar omhoog. Aurelie luisterde of zij het kind niet hoorde. Niets roerde in het stille, als onbewoonde gebouw.

Guido was reeds een paar malen weg geweest om de glazen kasten met de ertsstoffen te halen; maar deze waren zwaar en de inhoud niet geschikt om ongedeed of ten minste onverward verdragen te worden.

Het was mijnheer Van der Hawermeiren zelf, die het voorstel deed, liefst maar ter plaats te gaan.

Dat was boven in een kabinet naast Guido's studeerkamer.

Aurelie volgde de mannen langs de breede, gemakkelijke, ietwat bochtige trap. Sinds hare kindsheid was zij niet meer op de verdieping geweest, en nu helderden hare herinneringen zich op en kwamen al de vergeten dingen haar weder bekend voor: de twee nissen in den muur: de éene met de witmarmeren baadster, die, beschaamd glimlachend, met het hoofd wat terzijde gebogen, de armen over de borst gekruisd houdt; de andere nis nog immer ledig; de wapenverzameling op een panceel van het portaal. Guido leidde hen door de slaapkamer, waar het licht, dat boven de trap brandde, flauw doorschemerde, en terwijl hij in 't kabinet daarnaast zelf het gas ontstak, en mijnheer Van der Hawermeiren en zijne dochter, met de bange omzichtigheid, welke de halve duisternis in een vreemd huis medebrengt, stonden te wachten, keek Aurelie rond.

De plaats was even ruim als de benedenkamer, misschien wel boven deze. Zij scheen weinig bemeubeld, bij uitzondering van een nieuwe, groote lichtkleurige houten waschtabel met twee lampetkannen, en twee bedden met het hoofdeinde naar den muur als tweelingen naast elkander in gelijke evenredigheden met gelijke blanke overdeksels, onder één hemel en met dezelfde, sierlijk terzijde opgeknoopte gordijnen overwelfd. . . .

In het eene was Rensken gestorven, in het andere sliep Guido nog. . .

Aurelie hield er zich niet op.

De twee mannen spraken rondgaande aan de op eene lange tafel staande kassen over de tentoongestelde mijnstoffen, waarvan enkele stukjes onder 't glas als staal en goud glinsterden. Aurelie zag toe, verstrooid, met hare gedachten elders. De toon werd onbewust hooger, een geleerd geschilpunt ontstond, de echtheid van een stuk werd betwijfeld. . . het ontzag was vergeten.

Toen zij weder beneden waren en eene meid het likeurkistje aanbracht en vroeg, of mijnheer nog iets begeerde, aldus inzichten van slapen gaan aanduidend, zag Aurelie de laatste kans wijken. Zij kon echter aan haar nieuwsgierigen wensch niet langer weerstand bieden, zij keek half om naar de meid, die naast haar stond en: „Zou er geen middel zijn om het kindje te zien?“ vroeg zij zeer stil.

Deze had een oogenblik van verlegenheid en keek onder-vragend naar haar meester:

„De kleine slaapt zeker,“ sprak zij aarzelend.

„Om 't even, haal hem eens,“ gebood Guido.

En zij ging. Eene jonge voedster kwam met haar binnen; deze laatste droeg het kind.

„Hij is reeds ontkleed,“ zei de meid ontschuldigend.

„Ja, ik was juist bezig met hem zijn nachtkrokje aan te doen, 't is spijtig,“ deelde de voedster met boerschen tongval mede.

O neen, het was niet spijtig, aldus zag men hem beter met zijne spartelende beentjes. Een prachtig kind: kloek als zijn vader, schoon als zijne moeder. Het had een zwartkrippen strik op een zijner witte mouwtjes en dat gezicht deed een zucht als een gedempte snik bij Aurelie ontstaan. Zij had, met de natuurlijke beweging eigen aan elke vrouw, die een kind ziet, het toeschietelijk op de armen genomen, en meid en voedster lieten het haar, gevleid over zijn bijval. Guido zag sprakeloos met een halven glimlach van weemoed toe. Aurelie wist niet wat te zeggen en geraakte in verlegenheid, beladen als zij bleef met die kostbare, hinderende vracht.

„Dáár,“ zei ze eindelijk den kleine onhandig aan de voedster toestekend; het was bijna als een last, waarvan zij zich ont-maken moest.

Toen zij later met haar vader, bij het scheiden door de vestibule ging, zag zij de gebochelde silhouette van Clete steelswijze als een schaduw boven trekken.

Zij verbleef dus daar, de zuster der jonge doode, zoo nauw verwant aan den heer des huizes, en toch door de kracht der omstandigheden uit zijne vertrouwelijkheid gesloten; ondanks hare liefderijke toewijding aan zijn kind, trotsch door hem op een afstand gehouden, of zich zelve ootmoedig tot het gezelschap der dienstboden verwijzend.

XXXV.

Ruim een jaar was verlopen.

Aurelie en Guido zaten weder in het priëltje aan den hoek van den straatweg, onder vier oogen, juist als vroeger, alsof hunne bijeenkomsten niet waren opgeschorst geweest.

Ginder, onder de boomen, wandelde eene meid met het kind, dat zij aan één handje hield om zijne nog waggelende stappes te ondersteunen: een kloeke, schoone jongen, waarop een vader fier mocht wezen.

Maar Guido zag niet naar hem. Aurelie evenmin. Guido hield zijne blikken angstig vorschend op haar gevestigd, en zij had de hare neergeslagen, in het bewustzijn van het naderen eener niet meer te verschuiven, beslissende verklaring.

Gedurende dat jaar had Aurelie veel nagedacht, in de laatste maanden ten minste; want onmiddellijk na Renskens dood en lang nog daarna, was zij met haar hart en haar geest vervreemd geweest aan Guido en hadden de treffende gebeurtenis en de eerbied voor den dood, gepaard aan hare fierheid en zijne zedelijke rangsvermindering haar teruggehouden den toestand en hare betrekking tot hem te overwegen. Er lag iets zusterlijks in het onthaal, dat zij hem deed; zij troostte hem niet, doch hare tegenwoordigheid beurde hem op; de oude vertrouwelijkheid, degene van het verstand was weergekeerd; maar van gevoelens en levensbeschouwing werd niet meer gesproken; iets beklemmends zweefde over hun onderhoud, iets dat niet kon weggedreven worden en zij niet wegrijven wilde.

Toen hij na een paar maanden weder belang in kunst en wetenschap stelde, en zijn gemoedstoestand dezelfde scheen van eertijds, toen hij haar boeken bracht en met haar over de vragen van den dag sprak, vond zij behagen in zijn gezelschap; zij kon het niet helpen, zelfs de opspraak der wereld, indien er opspraak was, trotste zij; maar wanneer het denkbeeld, dat hij zich nog als haars gelijke waande en een aanval op haar hart had durven wagen, of eene poging aanwenden om, ondanks het gebeurde, haar het aanbod van zijne hand te doen, voor de eerste maal in haar brein was ontstaan, had het rood der verontwaardiging haar voorhoofd gekleurd en de gramschap hare lip in honenden smaad opgekruld. De onderstelling alleen van iets zoo monsterachtigs maakte haar boos op zich zelve. En zij verwierp elke gedachte omtrent dit punt als vernederend voor haar.

Weldra had echter de tijd zijn werk gedaan; Guido beminde haar met den ingehouden hartstocht, die haar aan den verleden tijd herinnerde; toen kon hij niet spreken, omdat hij niets aan te bieden had; nu sloot een andere schroom hem den mond. O, hij zou het nooit wagen, daarop vertrouwd zij, haar de plaats van Rensken aan te bieden. Want nu was zij er toe gekomen, zich af te vragen, of hij het doen zou; zij had er

toe besloten over haar gekrenkte eigenliefde en haar weerzin heen, diep, diep in haar gemoed te dringen waar zooveel kwelling huisde en zooveel twijfel lag; waar zooveel haar tot hem drong, zooveel haar van hem afhield; waar minachting en genegenheid een uitersten strijd streden, met het hachelijk vooruitzicht van twee vijandige tegen elkander aangerukte legers, die, wat ook de uitslag weze en aan wie de zegepraal behoore, vreeselijke verwoestingen op het betwist terrein zullen nalaten. Soms voelde zij zich ontroerd, machtig tot hem getrokken; hij scheen voor haar alleen te leven; zelfs het kind, het moederlooze schepseltje, dat recht op zijn dubbele liefde had, werd verre voor haar achteruitgezet. Was het uit gevatheid of geringeren hartstocht, dat hij nooit eenige kuur van hem vertelde, zooals andere vaders doen, en wel mild glimlachend op de groep, doch vreemd er aan blijvend, toezag, wanneer Aurelie, bij de aankomst der kindermeid, den kleine kuste en streelde?

Hij had haar gevraagd om zijne vrouw te wezen, zijne tweede vrouw, daar zoo even in 't priëstje; hij had dat durven doen, en zij had voor zooveel stoutheid de straffende vuist niet in zijn aangezicht geslagen!

Heel hunne kindsheid, met al hunne gezamenlijke vreugden, hunne gescheiden en toch vereend gebleven jeugd, de tijd hunner groote, broederlijke vertrouwelijkheid, met de voldane behoeften van hun ziel, de uitstortingen van hun gemoed, alles stond levendig en verheerlijkt door de begoocheling als met tooverslag voor haar op, en nog weerstrevend, bleef zij zwijgen.

„Aan u alleen heeft mijn hart toebehoord,” zei hij, „gij zijt van jongs af aan mijne uitverkorene, mijn geestverwante, de volledigster van mij zelve geweest.”

Zij zag op naar hem met een treurig, veelbeduidend verwijt in de oogen.

„Het andere was maar eene idylle,” sprak hij op een lichtzinnigen, half schertsenden, half ontschuldigenden toon, die haar kwetste, zijnde op de liefde voor een gestorven echtgenoot toegepast.

„Een weduwenaar,” zei ze bedenkelijk.

Toen boog hij het hoofd en aarzelend, beschoomd, met krachtsinspanning de moeilijke bekenenis aflegend, die haar levenswijsheid vergrootte, maar hare illuziën brak: „Aurelie, alle mannen zijn het, wanneer zij trouwen,” lispte hij.

Er volgde eene lange poos van stilzwijgen, gedurende welke hij, onbewust met de handen gevouwen, in de hoogste spanning haar onbewogen trekken gadesloeg, terwijl de laatste, uiterste crisis met het woeden van een orkaan in haar binnenste plaatsgreep, en uit den chaos harer verwarde gedachten en indrukken duidelijkheden begonnen te ontstaan: Rensken op haar landgoed, nederig de paden wiedend; Rensken aan zijn arm langs de Leie; hun gestoei achter den muur in zijn tuin; dat bezoek in zijn huis, boven, in die halfduistere kamer, de twee bedden...

En geheel haar wezen kwam in opstand:

Zij, Aurelie de opvolgster harer voormalige dienstbode! de schoondochter van Wanus, overdreef zij, de zwagerin van het meisje met den bult!... de moeder van dat kind ginder!... Zij, aan juffrouw Blanke en mevrouw Spanoghe haar huwelijk aankondigen; onder den schimplach der vrouw van het tolhuis voorbijgaan; de voor haar vader, voor de wereld verstootene, verwezene, teruggeroepene wederkeeren als een hond!... nooit, nooit!...

En in de onmogelijkheid om de veroordeelen van haar stand en opvoeding te overwinnen; haar gekrenkt gevoel van kiescheid en eigenwaarde te heelen; onbekwaam om het ander innig, pijnlijk gevoel van liefde, bewondering en verachting, dat haar tot Guido trok en tevens van hem afwendde, overeen te brengen; in de overtuiging, dat zijne plaats in haar leven nooit door een andere zou bezet, de leemte van zijn verlies er nooit zou vervuld wezen; met de zekerheid, dat zij op dit oogenblik geheel hare toekomst verbeurde en toch nimmer hare uitspraak berouwen zou, stiet zij hem koppig met een zachte, vastberaden beweging der hand, die hem echter niet beroerde, achteruit.

„Gij wilt niet?“ stotterde hij ontzet.

„Ik kan niet,“ zei ze troosteloos.

VIRGINIE LOVELING.

